

Ștefan Ciochinaru

ROMÂNIA ȘI S.U.A.

De la războiul rece la coaliția antiteroristă

Editura Alutus, Slatina 2007, ISBN : 973-7947-26-6, 287 p.

Prefață

Dr. Ștefan Ciochinaru publică o sinteză de referință privind relațiile istorice care au dat substanță și au caracterizat relațiile dintre România și Statele Unite ale Americii. Bazându-se pe o documentație de excepție – care onorează un cercetător preocupat să pună la dispoziția cititorului o analiză temeinică asupra problematicii abordate – autorul prezintă drumul parcurs în relațiile româno-americane: 1. De la Versailles, 1918, până la Paris, 1947; 2. Relațiile bilaterale în timpul războiului rece; 3. Perioada de aur, 1967-1981; 4. Conflictul „absurd”. Ultimii ani ai lui Ceaușescu; 5. Redescoperirea. În labirintul tranziției. Anii 90; 6. În zig-zag. De la respingerea aderării la NATO, la o relație privilegiată; 7. Reconfigurarea contextului geopolitic și strategic după 1989; 8. Noua axiomă. SUA, o putere europeană; 9. Paradigma. România în actuala ecuație geopolitică continentală și noile coordonate de dezvoltare ale parteneriatului strategic cu Statele Unite ale Americii.

Este indiscutabil singura opțiune corectă, situarea relațiilor româno-americane pe fundamentul trainic al principiilor și normelor imperative ale Dreptului internațional. Autorul, observă că *”analiza relațiilor internaționale, politice și diplomatice va implica întotdeauna problema raportului existent între respectarea strictă a normelor și principiilor fundamentale ale Dreptului internațional și necesitatea resimțită de fiecare dintre statele-subiect de acoperi corespunzător propriile interese naționale”*. Dr. Ștefan Ciochinaru notează că *„în această tensiune născută între legile unanim acceptate și nevoile proprii se găsesc, în chip firesc, și relațiile româno-americane. Iată de ce nu trebuie să surprindă faptul că apărarea drepturilor unor minorități etnice și, mai aproape de zilele noastre, încurajarea „diferențierii” românești în interiorul sistemului comunist au fost dominantele care au dictat atât linia politică americană, cât și modul de raportare al SUA față de documentele oficiale bilaterale, sau față de cele multilaterale la care cele două state erau parte”*. În mod corect, subliniază autorul, că *„dobândirea și, apoi, păstrarea clauzei națiunii celei mai favorizate în relațiile bilaterale*

(înțeleasă la București mai ales ca un instrument cu semnificație politică) și, după 1989, implicarea Statelor Unite, ca „o putere de departe” în jocul geopolitic și geostrategic din Europa Centrală și de Sud-Est, au reprezentat obiectivele esențiale ale României, centrate în secolul XX sau XXI, pe aceleași valori fundamentale ale suveranității și independenței naționale, ca și în secolul XIX, atunci când au debutat relațiile bilaterale”.

În cercetarea efectuată, autorul acordă atenția cuvenită „Sistemului de la Versailles” și structurării Societății Națiunilor, în configurarea cărora istoria a consemnat rolul unui mare și înțelept președinte american, Woodrow Wilson care, în celebrele sale „paisprezece puncte”, a demonstrat necesitatea unei etici democratice în relațiile internaționale. Președintele Wilson a început prezentarea celor „paisprezece puncte” precizând că trebuie promovate *„o serie de tratate de pace, stabilite în mod public, excluzând orice element de diplomatie secretă”*. Wilson se pronunța, în continuare, pentru *„libertatea absolută a navigației pe mări, în afara apelor teritoriale, fără contrângeri pentru navigația hotărâtă la nivel internațional”*. Președintele american cerea *„eliminarea la scară cât mai largă a tuturor barierelor economice și stabilirea unor condiții comerciale echitabile între națiunile dornice să servească pacea și să se unească pentru a o menține”*. În privința țării noastre, președintele Wilson aprecia necesară *„retragerea din România, Serbia și Muntenegru, acestea urmând să reintre în posesia teritoriilor eliberate, (...) respectarea independenței politice și economice, precum și a integrității teritoriale a popoarelor balcanice, cu care trebuie să se dezvolte relații de prietenie, potrivit principiilor naționalității, stabilite de Istorie”*⁽¹⁾.

¹⁾ Discursul Președintelui Woodrow Wilson în fața celor două Camere reunite ale Congresului, Senatul și Camera Reprezentanților, 8 ianuarie 1918 (Charles Zorgbibe, *„Wilson, un cruciat la Casa Albă”*, Fundația Europeană Titulescu, 2003, pp.232-233).

După cum se știe, la 14 februarie 1919, președintele Woodrow Wilson a prezentat Pactul Societății Națiunilor în Ședința plenară a

Conferinței de Pace ⁽²⁾. A fost ziua în care se năștea un Forum mondial, o Instituție vie și „*nu cămașă de forță! Societatea Națiunilor nu se va implica doar în menținerea păcii și prevenirea conflictelor, ci și în viața de zi cu zi a popoarelor*” ⁽³⁾.

Autorul observă, în continuare, semnificația poziției României față de Tratatul General de Renunțare la Război, ca instrument al politicii naționale ⁽⁴⁾ în evoluția relațiilor româno-americane. Astfel, se constată că, în ziua semnării Tratatului ⁽⁵⁾, 27 august 1927, Legația Statelor Unite la București a înaintat textul documentului către Guvernul României, invitând țara noastră să adere și precizând că Tratatul are efect imediat între statele participante. Notăm că, la aceeași dată, Ministerul Afacerilor Străine de la București a trimis Legației sale de la Washington o Notă, destinată Secretarului de Stat al SUA, Frank B.Kellogg, prin care România răspundea afirmativ invitației de aderare. Însărcinatul cu afaceri ad-interim la Washington, Mihail R.Sturdza, a depus, la 4 septembrie 1927, la Departamentul de Stat, Actul de adeziune a României, urmat de semnarea, la 21 martie 1929, a Tratatului Româno-American de Arbitraj și Conciliațiune.

Un alt moment important în relațiile româno-americane l-a constituit negocierea și semnarea Tratatului de pace din 1947, în condițiile în care – în mod nedrept – nu i s-a recunoscut României statutul de cobeligeranță. Autorul evocă Declarația oficială a delegației române, din 8 februarie 1947: „*Semnând Tratatul **impus** de Puterile Aliate și Asociate în pofida unor clauze excesive, a altora nedrepte și a câtorva imprecise și contradictorii* – preciza delegația țării noastre, *România a dat asigurări că va depune toate eforturile pentru a executa obligațiile ce îi revin*”. Senatul SUA a aprobat Tratatul de Pace cu România în iunie 1947.

2) Ibidem, p.308.

3) Ibidem.

4) România a devenit parte la Tratat la 21 martie 1929, prin ratificare, Monitorul Oficial, nr.30 din 1929.

5) Intrat în Istorie sub denumirea de Pactul Briand-Kellogg, după în numele inițiatorilor acestui document de referință în Dreptul și relațiile internaționale.

O analiză aprofundată este efectuată în lucrare cu privire la „relațiile bilaterale în timpul războiului rece”. După ce, în anii 1947-1964, relațiile

româno-americane au fost tensionate, pe fondul confruntării dintre cele două super-puteri, SUA și URSS, după Declarația de la București, din aprilie 1964, cunoscută și sub numele de "Declarația de independență a României", s-au remarcat schimbări importante în dialogul politic și în relațiile economice și comerciale ale României cu SUA. În mod corect, observă autorul, cel mai important lucru a fost faptul că discuțiile au semnalat dorința ambelor părți de a așeza relațiile dintre ele pe o nouă bază, mai apropiată și mai prietenească „*ceea ce contrasta puternic cu relațiile pe care SUA le aveau în acel moment cu majoritatea țărilor din Europa de Est*”.

Anii 1967-1981 sunt definiți în lucrare drept „Perioada de aur” deoarece au înregistrat o evoluție deosebit de semnificativă în relațiile României cu SUA și cu alte țări occidentale. La începutul anului 1967, România era prima țară din Blocul comunist care stabilea relații diplomatice cu Republica Federală a Germaniei și care – în urma conflictului israeliano-arab – nu a rupt relațiile cu Israelul. Primirea la cel mai înalt nivel a lui Richard Nixon, pe atunci vicepreședinte al SUA, a reprezentat un semnal foarte pozitiv în relațiile bilaterale, iar refuzul României de a se alătura celorlalte țări membre ale Tratatului de la Varșovia în timpul invadării Cehoslovaciei, în august 1968, a avut un ecou puternic nu numai în Statele Unite, ci și în celelalte țări occidentale. Comerțul dintre România și SUA a crescut la peste 400 milioane de dolari în 1974. Congresul SUA a aprobat Acordul comercial cu România la sfârșitul lunii iulie 1975, iar noile tarife au intrat în vigoare, la 3 ianuarie 1976, ca urmare a acordării clauzei națiunii celei mai favorizate de care România a beneficiat până în anul 1988.

După analiza ultimilor ani ai lui Ceaușescu, caracterizați prin existența unei stări de conflict aproape permanent, autorul se oprește, pe larg, asupra anilor tranziției, subliniind că – în urma victoriei Revoluției și a preluării puterii de către Frontul Salvării Naționale – „*problema refacerii legăturilor normale cu SUA a preocupat foarte serios noua conducere a României*”. Încă din primele zile ale anului 1990, s-a pus problema redobândirii clauzei națiunii celei mai favorizate, lucru realizat la sfârșitul anului 1993. După reacordarea clauzei, relațiile politice, diplomatice, comerciale și culturale au cunoscut o dezvoltare continuă, ceea ce l-a determinat pe președintele William J. Clinton să recunoască, la 19 mai 1995, că „*România a militat pentru a statornici relații excelente cu Statele*

unite, a jucat un rol constructiv în regiune și a demonstrat hotărârea de a desăvârși tranziția spre o societate democratică”⁽⁶⁾.

Sunt remarcabile și analizele efectuate de autor cu privire la drumul parcurs „de la respingerea aderării la NATO la o relație privilegiată”, precum și cu privire la „reconfigurarea contextului geopolitic și strategic după 1989”. Se cuvin, de asemenea, amintite și punctele de vedere ale autorului asupra unei noi axiome geopolitice: „SUA – putere europeană”. În cercetarea efectuată, se observă că *„Statele Unite au devenit, sunt deja o putere europeană într-un sens care depășește cu mult afirmarea tradițională a angajamentului lor față de Europa”*.

Securitatea și prosperitatea Americii *„sunt legate în mod indisolubil de prezența sa în Lume, în particular în Europa”*. Prezența militară a SUA în Europa, redusă cu peste 200 mii de oameni după 1989, și care ar trebui să fie de aproximativ 100 mii de militari americani *„rămâne vitală pentru protejarea intereselor SUA în Europa și nu numai”*.

Cercetarea efectuată de dr. Ștefan Ciochinaru relevă locul României în noua ecuație geopolitică continentală și noile coordonate de dezvoltare ale parteneriatului strategic cu SUA. Se subliniază că locul pe care îl ocupă România pe eșichierul geopolitic continental nu este întâmplător, ci reprezintă atât rezultatul unei evoluții întinse pe ultimii 100 de ani, cât și al unor particularități importante, cum ar fi *„localizarea geografică nemijlocită, latinitatea noastră, precum și caracterul preponderent defensiv al politicii externe”*. În lucrare se precizează că America oferă garanțiile sale de securitate, ceea ce înseamnă stabilitate și prosperitate, înseamnă șansa pentru România de a ieși din periferia sistemului și de a se racorda la revoluția științifică, tehnologică și socială a celui „de-al treilea val”.

Parteneriatul strategic cu SUA *„oferă cele mai solide garanții pentru integritatea și suveranitatea României, căci orice atentat împotriva acestora ar reprezenta o amenințare tocmai la adresa aceluși potențial uman și strategic de care este interesată America”*.

⁶⁾ Buletin informativ al Ambasadei SUA la București, 20 mai 1995.

Parteneriatul cu SUA este o legătură vitală de natură să asigure realizarea cu succes a opțiunii noastre democratice și funcționarea optimă a noii semnificații geopolitice a țării.

Dr. Ștefan Ciochinaru reușește – în paginile unei cărți care informează și surprinde totodată – să facă o analiză aprofundată asupra opțiunilor țării noastre în raporturile prezente și viitoare cu cea mai importantă putere mondială a momentului. Este analiza unui adevărat om de știință care a știut să valorifice instrumentele pe care științele istorice, politice și juridice ni le pun la dispoziție pentru a realiza acele opere de valoare de care avem atâta nevoie la acest început de secol și de mileniu, într-o lume tot mai integrată și mai globalizată.

Prof. Univ. Dr. **Dumitru Mazilu**,
Membru al Academiei Diplomatice Internaționale,
Doctor Honoris Causa al Universității „Albert Schweitzer”, Geneva.

Cuvânt înainte

Analiza relațiilor internaționale, politice și diplomatice va implica întotdeauna problema raportului existent între respectarea strictă a normelor și principiilor fundamentale ale Dreptului internațional și necesitatea resimțită de fiecare dintre statele subiect de a acoperi corespunzător propriile interese naționale. În această tensiune născută între legile unanim acceptate și nevoile proprii se găsesc, în chip firesc, și relațiile româno-americane. Iată de ce nu trebuie să surprindă faptul că apărarea drepturilor unor minorități etnice și, mai aproape de zilele noastre, încurajarea „diferențierii” românești în interiorul sistemului comunist au fost dominantele care au dictat atât linia politică americană, cât și modul de raportare al SUA față de documentele oficiale bilaterale, sau față de cele multilaterale la care cele două state erau parte. În același timp, dobândirea și, apoi, păstrarea clauzei națiunii celei mai favorizate în relațiile bilaterale (înțeleasă la București mai ales ca un instrument cu semnificație politică) și, după 1989, implicarea Statelor Unite, ca „o putere de departe” în jocul geopolitic și geostrategic din Europa Centrală și de Sud-Est, au reprezentat obiectivele esențiale ale României, centrate, în secolul XX sau XXI, pe aceleași valori fundamentale ale suveranității și independenței naționale, ca și în secolul XIX, atunci când au debutat relațiile bilaterale.

Cu atât mai mult, rolul normelor și principiilor fundamentale ale dreptului internațional în desfășurarea relațiilor bilaterale a avut misiunea de a reglementa conduita celor două state, România și SUA, în relațiile lor mutuale, determinând evoluția acestora în plan internațional. Iată de ce o dimensiune specială, în general puțin abordată, a relațiilor dintre România și Statele Unite vizează, în cuprinsul acestei lucrări, conduita celor două state sau, cu alte cuvinte acel tip de comportament stipulat în normele elaborate prin raportul de voință al celor două state, conduită care trebuie în mod necesar să răspundă atât exigențelor juridice, cât și celor etice care inspiră umanitatea în evoluția sa spre progres.

O altă caracteristică definitorie a dreptului internațional, cu o semnificație deosebită pentru lucrarea de față constă în caracterul său de coordonare și nu de subordonare între statele ce fac subiectul aplicării acestui ansamblu de norme juridice. Nicolae Titulescu preciza de altfel că dreptul internațional are caracter de coordonare deoarece statele se găsesc, unele în raport cu celelalte, în relații de independență, iar nu de dependență. În relațiile internaționale, aprecia marele diplomat, statele au *“obligația de a se supune legii acceptate de ele în virtutea propriei lor suveranități”*⁽¹⁾.

O perspectivă istorică asupra stabilirii și dezvoltării relațiilor diplomatice româno-americane, văzute prin prisma normelor și principiilor dreptului internațional, poate oferi învățăminte nebănuite. Cei aproape 150 de ani de relații bilaterale acoperă, în fapte și documente, aproape întreaga realitate juridică și practica internațională. Debutul s-a aflat sub semnul preocupării pentru statutul juridic internațional destinat Principatelor Române între 1806 și 1812, în timpul așa-numitei “chestiuni orientale”, amplă confruntare pentru dominarea Europei de Sud-Est între marile puteri europene care nu a lăsat indiferente SUA. Au continuat cu deschiderea primei agenții diplomatice a SUA, la Galați, în 1858, printr-un “viciu de formă” care încălca drepturile la autonomie ale Principatelor în numele unui “legalism” foarte strict, practicat pe atunci de Washington în politica internațională.

Dezvoltarea și consolidarea independenței naționale și recunoașterea statutului juridic internațional al tânărului stat român, pe de-o parte, și activismul în plan extern al SUA pentru apărarea drepturilor omului, în cazul special al “dosarului evreiesc”, pe de altă parte, au fost constantele relațiilor diplomatice bilaterale până la începutul secolului XX. Contextul a provocat, de altfel, la sfârșitul secolului al XIX-lea, una dintre cele mai stranii misiuni din istoria diplomației americane, cea a lui Benjamin F. Peixotto, incompatibilă cu uzanțele și cu practica dreptului internațional și care, de altfel, a provocat și primul “război” diplomatic între statul român și cel american. Alte două astfel de “războaie reci”, abundând în încălcări ale normelor și principiilor dreptului internațional, vor avea loc între România și Statele Unite ale Americii în a doua jumătate a secolului XX, între 1946-1954 și între 1980-1989, la întronarea și, apoi, disoluția regimului comunist din România.

Reconstruirea democrației în România, la sfârșitul secolului XX, a însemnat și edificarea unor noi relații politice și diplomatice cu Statele Unite, prin eforturi nu de puține ori dificile și deosebit de complexe. Revoluțiile din anii 1989-1991, din Centrul și Estul Europei, au generat schimbări fundamentale în structurile continentale europene și au dus la reconfigurarea relațiilor internaționale. O mare putere, URSS, a încetat să mai existe ca subiect de drept internațional, iar SUA și-au asumat rolul de “unică putere mondială”. Aceasta realitate strategică și politică a impus căutări și elaborări politice noi, alte abordări, neobișnuite, pentru a face față relațiilor internaționale aflate în plină schimbare. Astăzi, Statele Unite ale Americii au cuvântul hotărâtor în problemele politice, economice și militare ale lumii, exercitându-și rolul de lider în Grupul celor mai industrializate țări, în Alianța Nord-Atlantică, în organisme internaționale precum Banca Mondială sau Fondul Monetar Internațional și Organizația Mondială a Comerțului. Reflexul acestor frământări poate fi regăsit din plin și în evoluția relațiilor bilaterale dintre cel mai puternic stat al lumii și România, îndemnând la o reflecție profundă cu privire la principiile și normele care, potrivit Dreptului internațional, trebuie să guverneze relațiile dintre statele lumii.

Drumul parcurs de la încheierea primului document diplomatic între cele două țări, Convenția consulară din 1883, “*bazată pe dreptul ginților și voința părților*”, și parteneriatul strategic convenit în 1997, a fost lung, sinuos și dominat de interese mai ales geostrategice, de ambele părți, și mai puțin de obiective economice sau culturale.

Abordarea relațiilor istorice dintre România și SUA prin prisma dreptului internațional demonstrează fără putință de tăgadă că, multă vreme, America a fost lipsită de un interes semnificativ în codificarea juridică a relațiilor bilaterale în acord cu normele și principiile recunoscute și practicate între state suverane și egale în drepturi. În logica sa de putere mondială, SUA s-au intersectat adesea cu proiecte sud-est europene ce au atins și treburile interne ale statului român, interesele americane reclamând uneori ocultarea unor principii de drept internațional și făcând posibilă orchestrarea unor veritabile ofensive mediatice, diplomatice și economice împotriva României, cum a fost cea din 1902-1903, datorată mai vechii “chestiuni evreiești”, sau cea din 1988-1989, apogeul a ceea ce analiștii au numit “războiul absurdului”. În ultimă instanță, interesele specifice, proprii fiecărei națiuni, sunt cele care au făcut ca, în relațiile bilaterale, fapte și documente ce însemnau la București, în anii ‘80, „*amestec în treburile interne*”, să fie citite la

Washington ca o luptă „pentru apărarea drepturilor omului și progresul omenirii”.

Analiza coordonatelor dezvoltării relațiilor politice, comerciale și strategico-militare dintre România și Statele Unite ale Americii în noul secol și mileniu, în contextul general al raporturilor internaționale contemporane, demonstrează, o dată mai mult și la scara corespunzătoare, cât de puternic este impactul globalizării asupra Dreptului internațional și a instituțiilor internaționale, dacă nu ar fi să amintim decât cazurile îndelung mediatizate ale drumului României spre NATO sau al exceptării militarilor americani staționați pe teritoriul național românesc de la prevederile Tratatului privind Curtea Penală Internațională.

Faptele istoriei recente arată că, astăzi ca și în trecut, marile puteri continuă să impună legea pe scena mondială, acționând pentru „*structurarea unei noi ordini în lume*” ⁽²⁾. În general, puterile publice naționale și-au slăbit, încă din anii ‘80 ai secolului trecut, „*capacitatea și voința de a interveni în favoarea interesului general*” ⁽³⁾. Astfel, marile puteri, centrele regionale de integrare și societățile multinaționale au devenit principalii actori ai scenei lumii, determinând promovarea normelor juridice – naționale sau internaționale – care să le susțină interesele ⁽⁴⁾.

Nu trebuie, deci, să surprindă faptul că majoritatea analiștilor fenomenelor contemporane consideră că primele măsuri urgente care se impun privesc „*restabilirea controalelor naționale și internaționale*” ⁽⁵⁾. Se apreciază astfel că este necesară crearea unor noi forumuri reprezentative la scară continentală sau globală și obținerea sprijinului asociațiilor și organizațiilor neguvernamentale ⁽⁶⁾. Pe de altă parte, cei mai mulți experți în Drept internațional consideră că „*statele rămân actori de neînlocuit ai vieții internaționale*” ⁽⁷⁾, deoarece numai structurile naționale continuă să aibă autoritatea și mijloacele necesare pentru a acționa eficient în lumea contemporană. Astfel, în fața „tăvălugului transnațional”, statul-națiune trebuie să se integreze în mari structuri regionale sau continentale de cooperare pentru a reuși să facă față sfidărilor acestui început de secol și de mileniu.

Marile procese contemporane care remodelează lumea în prezent au un impact deosebit asupra Dreptului internațional și a relațiilor internaționale determinând mutații majore care impun din ce în ce mai mult „*să gândim global, dar să acționăm local*” ⁽⁸⁾, astfel încât problemele

fiecărei comunități umane să fie soluționate cât mai corect posibil. Această abordare implică promovarea „unui dialog între culturi”⁽⁹⁾, prin valorificarea noilor posibilități oferite de tehnologiile comunicării și informației, urmărindu-se stimularea unei cooperări internaționale în interesul progresului și dezvoltării tuturor popoarelor.

Este demn de remarcat, în aceste condiții, că România și Statele Unite ale Americii, ca subiecte ale Dreptului internațional, au prezervat permanent statutul de state suverane și egale în drepturi, membre depline ale comunității internaționale, acceptând în consecință ca relația bilaterală să fie guvernată de normele și principiile fundamentale și unanim acceptate ale Dreptului internațional. Așa cum am arătat, în tensiunea generată de imperativele intereselor proprii și valorile juridice asumate în mod liber au evoluat și relațiile generale, politice, economice și strategice dintre România și SUA. Ca de fiecare dată în istoria umanității, atingerea scopurilor fiecăreia dintre părți a necesitat dezvoltarea dialogului și a cooperării, astfel încât interesul reciproc să poată fi asigurat. Într-o lume aflată în plină schimbare, România și Statele Unite ale Americii au găsit o cale comună către viitor. Evoluția relațiilor bilaterale argumentează și întărește valabilitatea normelor și principiilor Dreptului Internațional, faptul că nu numai treburile interne, ci și cele externe țin de atributul suveran al statului independent, în exercitarea acestora nefiind admisă nici un fel de intervenție.

Analiza coordonatelor dezvoltării relațiilor dintre România și SUA în noul secol și mileniu nu poate decât să îndreptățească concluzia că ordinea internațională și relațiile dintre toate statele lumii, indiferent de mărimea și puterea acestora, trebuie să se bazeze pe mai departe exclusiv pe forța Dreptului, pe acele principii și norme menite să garanteze respectul independenței, suveranității și demnității tuturor națiunilor ca subiecte esențiale și pe deplin egale atât ale Dreptului Internațional, cât și ale comunității umane.

Capitolul I

Drumul Golgotei.

De la Versailles, 1918, până la Paris, 1947.

O dată cu încheierea tratatelor de pace de la Paris, instrumente prin care fusese recunoscută pe plan internațional unitatea de stat a României, Europa intră într-o perioadă tulbure, plină de așteptări și de pericole, specifică sfârșitului tuturor marilor conflagrații. Securitatea continentului îndeosebi continuă să rămână sub amenințare, atât din cauza revanșismului țărilor învinse, cât și din cauza curențelor din activitatea Societății Națiunilor, mai ales în ceea ce privește principiul universalității, a poziției de cvasi-retragere a Statelor Unite – care nu au ratificat Tratatul de pace de la Paris - a continuelor divergențe franco-engleze în problema echilibrului de forțe continental și, nu în ultimul rând, a contradicțiilor dintre marile puteri și micii lor aliați, care au continuat să se manifeste și după încheierea păcii.

Pe acest fond, în iunie 1927, se declanșează un proces diplomatic cu semnificație majoră în viața politică internațională care avea să angreneze și România. Este vorba despre propunerea pe care ministrul de externe al Franței, Aristide Briand, o face omologului său american, Frank Kellogg, cu privire la încheierea unui Pact de amicitie perpetuă între cele două state. SUA, care se retrăseseră din Societatea Națiunilor imediat după fondarea acesteia, dar care doreau să joace în continuare

un rol în afacerile europene, primesc cu interes propunerea franceză, avansând însă soluția unui Pact multilateral de renunțare la război pe care Franța și SUA să îl propună întregii lumi. Dificultatea de ordin juridic pe care a presupus-o încă de la început acest tip de document constă în raportarea potențialilor candidați la aderare față de vechile tratate internaționale – toate legate de Societatea Națiunilor, întrebarea firească fiind dacă precedentele documente de securitate, bi și multilaterale, nu ar fi astfel amenințate, ceea ce ar fi pus sub semnul întrebării ordinea rezultată din război.

Dat fiind însă că opinia publică internațională a primit cu un mare entuziasm ideea prohibirii războiului, factorii politici nu au putut ignora proiectul. Între ei și Nicolae Titulescu care, deși perfect conștient de primejdiile pe care anumite formulări ale pactului multilateral le puteau aduce României, și-a dat seama că statul român trebuia să rămână alături de Franța, mare putere cu care aveam interese primordiale similare. Astfel, chiar în momentul în care se negocia pactul multilateral, Titulescu era convins că, pentru apărarea securității sale, România *“trebuie să-și păstreze instrumentele mai prozaice ce a creat în vederea menținerii păcii, tratatele particulare”* ⁽¹⁰⁾.

La 28 aprilie 1928, Frank Kellogg declara, la o festivitate a Societății americane de drept internațional, că el considera imprescriptibil dreptul la legitimă apărare și că nu există nici o incompatibilitate între Pactul Societății Națiunilor și renunțarea totală la război ⁽¹¹⁾. În România și în alte țări cu interese similare, noua poziție a Statelor Unite a fost salutăată cu toată căldura. În mai 1928, dorința aproape unanimă de aderare la noul tratat luase forme tot mai precise ⁽¹²⁾. Ambasadorul francez la București, Japy, i-a arătat lui Titulescu că Franța dorește să concilieze obligațiile ce decurgeau din noul tratat cu cele ale tratatului bilateral pentru a înlesni astfel României să adere la tratatul multilateral de prohibire a războiului ⁽¹³⁾. În aceeași lună, Iugoslavia și Polonia, aliatele României care primiseră invitații similare, au informat guvernul de la București, dorind ca mai întâi să se pună de acord cu România ⁽¹⁴⁾. Răspunsul celor trei state, la care s-a adăugat și Polonia, avea să fie dat, la 22 iunie, printr-o hotărâre a Conferinței Micii Antante ⁽¹⁵⁾. Hotărârea prevedea că cele trei state vor adresa Parisului note identice, formulând aceleași rezerve ca și Polonia ⁽¹⁶⁾, preveneau Franța că, din curtoazie, vor comunica și Londrei notele în cauză; rugau Parisul să acționeze în conformitate cu doleanțele lor și, în sfârșit, solicitau să participe la lucrările pentru încheierea Pactului, rezervându-și dreptul la demersuri ulterioare ⁽¹⁷⁾. Ca urmare a

cerințelor statelor aliate, Kellogg trimite omologului său francez, la 23 iunie 1928, “scrisoarea interpretativă” prin care clarifica punctele aflate în suspensie, dovedind că SUA erau decise să promoveze perpetuarea relațiilor pașnice dintre state în starea în care ele se găseau stabilite la momentul respectiv și că “*numai națiunea unui stat este competentă să hotărască dacă circumstanțele cer recurgerea la război pentru propria apărare*” ⁽¹⁸⁾.

În condițiile unei adeziuni de principiu aproape generale, a fost semnat la Paris, la 27 august 1927, Tratatul de Renunțare la Război de către SUA, Franța, Germania, Marea Britanie, Italia, Japonia, Belgia, Polonia și Cehoslovacia. În aceeași zi, legația Statelor Unite la București a trimis textul documentului către guvernul român, invitând România să adere și specificând că Tratatul are efect imediat între statele participante ⁽¹⁹⁾. La aceeași dată, Ministerul Afacerilor Străine de la București trimite legației sale de la Washington o notă destinată lui Frank B. Kellogg, secretarul de stat al SUA ⁽²⁰⁾, prin care România răspunde în esență afirmativ la invitația de aderare deoarece din negocierile prealabile, din schimbările intervenite din preambul și din explicațiile existente în nota americană din 23 iunie, rezultă că Pactul nu este în opoziție nici cu tratatele de neutralitate, nici cu angajamentele conținute în tratatele existente, că dreptul de apărare nu este atins și nici restrâns. În consecință, Pactul este considerat în România ca un instrument diplomatic și politic destinat să consolideze și să mențină relațiile de pace și de colaborare între state “*în condițiile contractuale în care statele se găsesc astăzi*” ⁽²¹⁾. La 4 septembrie, Mihail R. Sturdza, însărcinatul cu afaceri ad interim la Washington, a depus la Departamentul de Stat actul de adeziune al României ⁽²²⁾, urmat, la 21 martie 1929, de semnarea, tot în capitala americană, a Tratatului româno-american de arbitraj și conciliațiune ⁽²³⁾, care, în lumina Pactului de Renunțare la Război, devenea un document cu evidentă valoare politică.

În noile condiții politice de după semnarea Pactului Briand-Kellogg, la inițiativa și sub conducerea lui Nicolae Titulescu are loc reorganizarea Micii Antante prin adoptarea unui nou pact, cu 12 articole, care confereau Micii Înțelegeri atribute noi și-i consolidau poziția antirevizionistă și internațională. Cu acest prilej, la 7 aprilie 1933, ministrul României la Washington informa despre “*sentimentele favorabile*” ⁽²⁴⁾ exprimate de secretarul de stat pentru Mica Înțelegere. În același an, Universitatea Georgetown din Washington include în programa sa un curs special consacrat Micii Înțelegeri la insistențele

secretarului legației române Andrei Popovici ⁽²⁵⁾. Profesorul Leonid Strakhovsky, în colaborare cu A. Popovici, va preda pentru doctoranzii în istorie acest curs la School of Foreign Affairs, de-a lungul a 19 prelegeri și a unei expunerii consacrate esenței Micii Înțelegeri, ceea ce poate fi considerat semnificativ pentru poziția ocupată de această organizație antirevizionistă pe arena internațională.

Dincolo de aspectele diplomatice, relațiile bilaterale româno-americane au cunoscut dimensiunea lor reală în domeniul economic. Așa cum am arătat, companiile americane au investit în România încă de la începutul secolului. Cea mai importantă dintre ele era fără îndoială *Societatea Româno-Americană*, deținută de Standard Oil Company, din New Jersey. De altfel, în întreaga perioadă interbelică, America s-a folosit de influența sa pentru a se asigura că economia SUA pot rămâne implicate fără probleme în industria petrolieră românească. Astfel, în anii '20, când România a intenționat să adopte o lege menită să diminueze controlul străin asupra industriei petroliere, Departamentul de Stat de la Washington a amenințat Bucureștii că va recurge la măsuri diplomatice, pentru a împiedica acest lucru ⁽²⁶⁾. În februarie 1926, Statele Unite încheiaseră un acord comercial prin care au acordat României *clauza națiunii celei mai favorizate*, ceea ce a determinat un curs ascendent al relațiilor economice bilaterale. Ca urmare a acestor evoluții, SUA au ajuns treptat să dețină controlul producției petroliere românești în proporție de 13,8 la sută ⁽²⁷⁾.

Un alt dosar al relațiilor economice bilaterale viza consolidarea datoriei contractată de România în timpul primului război mondial (1914-1918) și problemele generate de adoptarea legii minelor în cadrul politicii liberale „prin noi înșine”. Datoria României față de SUA se ridica la 50 de milioane de dolari ⁽²⁸⁾, ceea ce a făcut ca experții celor două părți să se întâlnească, în noiembrie 1922, la Washington, pentru a discuta consolidarea acesteia. În paralel, România a încercat fără succes să obțină noi credite americane ⁽²⁹⁾. Ca urmare, o delegație română condusă de Nicolae Titulescu, a negociat, în noiembrie-decembrie 1925 ⁽³⁰⁾, în capitala SUA, problema datoriilor, încercând o „*rezolvare echitabilă*” ⁽³¹⁾. În cursul acestor negocieri, marcate de numeroase dezacorduri, Titulescu a păstrat punctul de vedere românesc potrivit căruia „*datoria către America era una de război, nu de Relief*” ⁽³²⁾. Tratatul s-a finalizat cu încheierea, la 4 decembrie 1925, a unei Convenții între România și SUA. Decontul definitiv s-a calculat la 44 590 000 dolari, dar, corelat cu creșterea dobânzilor la 77 916 260 dolari, s-a ajuns la cifra uriașă de 122 506 260

dolari. Ca urmare, cea mai mare parte din datoria de război către SUA nu reprezenta livrări de materiale sau plăți efectuate în numerar, ci se datora însumării dobânzilor simple și a celor cumulate, care au crescut la 330 la sută ⁽³³⁾!

De asemenea, Legea minelor a întâmpinat, după cum era de așteptat, numeroase adversități din partea trustului Standard Oil și, pe cale de consecință, din partea Departamentului de Stat și a altor oficialități americane ⁽³⁴⁾. Instrucțiunile secretarului de stat către ministrul de la București cereau imperativ ca acesta să ia măsuri „*pentru apărarea intereselor petroliere în România*” ⁽³⁵⁾. Trecerea prin Parlamentul Român a legii, menită să întărească viața economică internă și apărarea națională a statului, a tensionat relațiile cu SUA care au amenințat chiar cu ruperea relațiilor diplomatice. Trebuie spus că autoritățile române invitau în acest timp investitorii străini, inclusiv americani, să colaboreze la „*consolidarea economică și politică a României*”, dar „*în cadrul politicii românești*” ⁽³⁶⁾. În anii care vor urma, Washingtonul nu se va împăca cu această situație și va acționa constant pentru modificarea legii într-o măsură convenabilă intereselor capitalului american ⁽³⁷⁾.

În general, odată rezolvată problema reparațiilor de după război, SUA s-a implicat tot mai puțin în politica europeană. Tendința recurentă a politicii americane spre izolaționism a fost însă contracarată de o serie de evoluții internaționale, între care criza mondială de supraproducție, conferințele pentru dezarmare și definirea agresorului și agresiunii și, mai ales, accederea la putere, în Italia și Germania, a regimurilor fasciste și începerea de către acestea a revizuirii fățișe a clauzelor Tratatelor de la Versailles.

În acest context, România, aflată în blocul european antirevizionist, a reținut în mod special atenția Departamentului de Stat, ministrul român de externe, N. Titulescu, fiind considerat de americani un adevărat campion al statelor mici și mijlocii din Europa Centrală și de Sud-Est. De altfel, Nicolae Titulescu, atât în calitate de exponent al politicii externe românești, cât și în cea de președinte al Adunării Generale a Societății Națiunilor, mulțumea SUA, la 29 septembrie 1931, „*pentru prețioasa colaborare pe care au binevoit să o dea Societății Națiunilor în probleme importante privitoare la menținerea și progresul păcii*” ⁽³⁸⁾. Același ministru român al afacerilor externe, alături de omologii săi din Mica Înțelegeră, mulțumea, în iunie 1934, Statelor Unite pentru eforturile „*sincere și rodnice*” depuse în vederea împiedicării eșecului Conferinței

dezarmării ⁽³⁹⁾. Potrivit mărturiilor epocii, SUA la rândul lor apreciau eforturile făcute de România pentru consolidarea păcii europene prin acțiunile Micii Înțelegeri și ale Antantei Balcanice, precum și pentru realizarea unui pact est-european de asistență mutuală ⁽⁴⁰⁾.

Din nefericire, toate aranjamentele de securitate încheiate între statele europene nu au putut împiedica ascensiunea fascismului și concentrarea forțelor politice, economice și militare dornice de revanșă care au provocat mutații majore pe eșichierul continental și nu numai. În aceste condiții, aria posibilităților de apărare ale României se îngustase mult, iar izolarea politică și strategică a țării se contura din ce în ce mai clar.

Debarcarea lui Titulescu din fruntea diplomației românești a stârnit îngrijorare la Washington, atmosfera de la București fiind cel mai bine redată de scrisoarea trimisă, la 5 ianuarie 1938, secretarului de stat de către ministrul american din România (1937-1942), Franklin Mott Gunther, care, arătând că nu împărtășea opinia potrivit căreia „*România se îndreaptă cu rapiditate spre Axa Roma-Berlin*”, avertiza asupra faptului că Bucureștii, „*dându-și seama că politica Franței nu oferă securitate completă, dorește relații prietenești cu toți*” și, drept urmare, „*nu va opera nici o schimbare radicală*” în orientarea sa internațională ⁽⁴¹⁾. În general, miniștrii americani aflați la post în Europa remarcă îngustarea posibilităților de supraviețuire a României și a celorlalte țări din Europa Centrală și de Sud-Est ca urmare a concesiilor făcute de marile puteri față de Germania și de celelalte state revizioniste. Situația avea să devină acută după realizarea Anschluss-ului ⁽⁴²⁾ și a „Acordului” de la Munchen ⁽⁴³⁾ care vor limita la maximum capacitățile defensive ale României față de revizionismul agresiv al unora dintre vecinii săi. Dar maxima îngrijorare la Washington o stârnește încheierea, la 23 august 1939, a Pactului Ribbentrop-Molotov, președintele Roosevelt analizând la 25 august deteriorarea situației internaționale împreună cu principalii săi colaboratori ⁽⁴⁴⁾.

După începerea celui de-al doilea război mondial, diplomații americani aflați în post la București vor ține permanent la curent Departamentul de Stat cu privire la evoluțiile politice din România, cu încercările acesteia de a-și păstra integritatea statală și independența, un accent deosebit fiind pus pe faptul că, în pofida amenințărilor externe, Bucureștii au făcut tot posibilul pentru a ajuta Polonia invadată de cele două puteri continentale majore, Rusia și Germania ⁽⁴⁵⁾. De altfel, în

toamna anului 1939, diplomația românească urmărea o cât mai mare implicare a Statelor Unite în politica Europei astfel încât să se preîntâmpine transformarea României într-un stat satelit și vasal al Germaniei ⁽⁴⁶⁾. Nu întâmplător, la 12 octombrie, Steinhardt, ambasadorul SUA la Moscova, îi comunica lui Molotov, din însărcinarea expresă a președintelui Roosevelt, că Washingtonul speră că guvernul sovietic „*nu va formula cereri incompatibile cu independența și integritatea teritorială a României*” ⁽⁴⁷⁾. Din păcate, Moscova nu va răspunde favorabil cererilor americane.

Ca urmare a prăbușirii Franței, a răcirii raporturilor cu Anglia și a sporirii presiunii puterilor Axei, la începutul anului 1940 izolarea internațională a României devenise un fapt împlinit.

În acest context, neliniștea sporea și mai mult la București din cauza telegramelor alarmante ce soseau de la Legația din Washington, care transmitea informații primite de la Departamentul de Stat privind greaua situație ce se crease pentru România ⁽⁴⁸⁾. Astfel, pe fondul veștilor despre iminentele acțiuni destinate modificării statutului teritorial al României, Departamentul de Stat informa, prin intermediul Legației române de la Washington, că Germania va ataca România prin Ungaria, care va da liberă trecere trupelor germane ⁽⁴⁹⁾. De altfel, imediat după Arbitrajul de la Viena, de la 30 august 1940, Statele Unite ale Americii se vor pronunța împotriva dictatului, arătând că nu vor recunoaște modificările teritoriale impuse prin forță ⁽⁵⁰⁾. Ziarele americane au consemnat că „*rezolvarea problemei Transilvaniei este crudă și nedreaptă odată ce s-a admis ca 1,5 milioane de români să treacă sub jugul maghiar. Ori, Axa a impus păreri ei bazate pe tancuri și avioane*” ⁽⁵¹⁾. Se aprecia că România „*nu avusese altă cale*”, amestecul Germaniei și Italiei în problemele balcanice ducând Bucureștii la „*politica de astăzi*” ⁽⁵²⁾.

După instalarea la putere a dictaturii legionaro-antonesciene, în septembrie 1940, raporturile româno-americane, fără a înregistra rupturi majore, au cunoscut o deteriorare graduală ce a culminat cu declararea ostilităților între București și Washington în decembrie 1941. SUA nu vor răspunde, însă, decât în iunie 1942, mult după trecerea Nistrului de către armatele române ⁽⁵³⁾.

În perioada 1942-1944, pe parcursul celui de-al doilea război mondial, atitudinea SUA față de România a fost determinată mai ales de rațiuni militare și politice. Mai întâi, a predominat factorul militar, apoi,

începând din 1943, cel politic. În lipsa unor contacte oficiale, relațiile bilaterale s-au menținut îndeosebi prin activitatea românilor aflați în America și prin încercările lui Carol Davilla de a forma un Comitet Național Român peste Ocean ⁽⁵⁴⁾. De asemenea, un rol important l-au avut negocierile pentru o pace separată angajate în secret atât de emisarii partidelor democratice din opoziția românească, cât și de cei ai guvernului antonescian. Nu lipsită de importanță a fost și implicarea serviciilor americane de informații, numeroasele contacte ale acestora cu reprezentanți ai diferitor cercuri românești conturând convingător importanța pe care SUA o acordau „detașării” României din rândurile Axei ⁽⁵⁵⁾.

În iunie 1944, după cum se știe, președintele Roosevelt sfârșește prin a aproba politica Angliei și URSS de împărțire în sfere de influență a Europei Centrale și de Sud-Est, ceea ce nu va împiedica SUA să urmărească îndeaproape actul de la 23 august 1944 și consecințele sale considerabile – politico-diplomatice și militare – asupra terminării războiului în Europa. Consecința imediată a constat în participarea României la războiul antihitlerist cu ceea ce va fi într-adevăr a patra forță militară a Națiunilor Unite.

După august '44, raporturile româno-americane vor fi dominate de problema încheierii Armistițiului și de cea a pregătirii proiectului și a Tratatului de pace dintre România și Aliați, în cadrul reuniunilor Consiliului miniștrilor de externe ai marilor puteri sau la Forumul păcii de la Paris, din 1946, respectiv la reuniunea miniștrilor de externe de la New York, noiembrie-decembrie 1946 ⁽⁵⁶⁾.

Până în 1947, relațiile bilaterale au evoluat în cadrul consensului dintre cele trei puteri – SUA, URSS, Anglia – la încheierea Armistițiului și constituirea Comisiei Aliate de Control în România și, apoi, în contextul raporturilor dintre marile puteri și declanșarea războiului rece. Ca urmare, misiunea militară americană condusă de generalul Schuyler ajunge la București la finele lui august 1944, iar la 11 noiembrie Casa Albă îl numește pe Burton Berry reprezentant al SUA în România cu rang de ministru ⁽⁵⁷⁾.

SUA își precizaseră, încă din 1943-1944, poziția față de principalele probleme politice, teritoriale, economice și militare românești prin documentele elaborate în acest sens: *Tratamentul statelor inamice: România* (15 aprilie 1944) și *Rezumatul recomandărilor. Tratamentul statelor inamice: România* (26 iulie 1944). Astfel, SUA declarau că nu se

vor angaja în disputele teritoriale dintre România și vecinii săi, ceea ce practic reprezenta o renunțare la principiile ce călăuziseră delegația americană la Forumul păcii din 1919-1920 ⁽⁵⁸⁾. În ceea ce privea statutul politic al României, SUA acceptau că se impune o perioadă de tranziție constând într-o ocupație militară, în cadru aliat, subliniind, la 28 august 1944, într-o declarație a Departamentului de Stat, că politica Washingtonului „*este aceea de a nu folosi armatele americane ca parte a trupelor de ocupație*” ⁽⁵⁹⁾. Câteva luni mai târziu, la 8 ianuarie 1945, directorul adjunct al afacerilor europene de la Departamentul de Stat, John Hickerson, constatând că unele aspecte ale relațiilor cu URSS sunt „*dezgustătoare*”, cu referire la pretențiile teritoriale ale rușilor, recomanda acceptarea acestora în schimbul obținerii colaborării Moscovei la înfrângerea Germaniei și Japoniei militariste ⁽⁶⁰⁾. Această directivă va fi păstrată de către oficialii americani până la moartea președintelui Roosevelt, în aprilie 1945.

La 12 septembrie, România semna Armistițiul în condițiile dictate de Aliați. Între cele 20 de articole și anexe care prevedeau încetarea luptei împotriva Națiunilor Unite și declanșarea ostilităților împotriva Germaniei și Ungariei (dar și cedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei către URSS), se găseau și câteva prevederi exprese privind Statele Unite. Astfel, conform documentului, se avea în vedere eliberarea tuturor persoanelor arestate pe baza unor acțiuni în favoarea SUA sau a simpatiei pentru America, precum și satisfacerea tuturor drepturilor și intereselor legale ale SUA și cetățenilor săi în forma de dinainte de război, inclusiv restituirea, în bună stare, a proprietăților acestora. Unul dintre cele mai importante articole ale Armistițiului era cel cu nr.18 prin care se desemna Comisia de Control a Aliaților, aflată în România sub îndrumarea și comanda Înaltului Comandament (Sovietic), până la încheierea păcii. După cum se va dovedi, articolul 18 va fi cheia controlului sovietic în România, Washingtonul înțelegând, cu naivitate, că „*întâmplător, comanda militară o deținea un general sovietic, ceea ce nu înseamnă că acesta acționează fără a ține seama de dorințele celorlalți doi membri ai Comisiei, generalul britanic și cel american*” ⁽⁶¹⁾.

Îndată ce România a semnat Armistițiul, Churchill a încercat să limiteze capacitatea de penetrare în Balcani a URSS, zburând în acest scop la Moscova, la 9 octombrie, împreună cu ministrul său de externe, Eden. La întâlnirea cu Stalin, premierul britanic avea să scrie pe un șervețel celebrele procente care vor stabili zonele de influență pentru următorii 50 de ani : **URSS urma să aibă 90 % preponderență în**

România, 50 % în Ungaria și Iugoslavia, 75 % în Bulgaria ; iar Marii Britanii îi reveneau 90 % în Grecia, 50 % în Ungaria și Iugoslavia, 25 % în Bulgaria ⁽⁶²⁾ ... Acest acord ce amintea, într-un fel, de tristul pact dintre Ribbentrop și Molotov, s-a făcut însă fără știrea și aprobarea SUA, ceea ce avea să genereze ulterior numeroase tensiuni între foștii aliați. Președintele Roosevelt îi va atrage chiar atenția lui Churchill că aranjamentul nu poate fi privit decât ca preliminar și temporar în vigoare, adică până la o nouă reunire a Celor Trei ⁽⁶³⁾.

Semnificativ pentru modul de a gândi al americanilor la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, este referatul prin care, la 8 noiembrie 1944, secretarul de stat Edward Stettinius expunea cele șase obiective prioritare ale politicii externe a SUA . Astfel, diplomația Statelor Unite trebuia să acționeze în vederea asigurării autodeterminării popoarelor; a șanselor egale în comerț; a accesului nelimitat la toate formele de comunicare și mijloacele de informare publică; a dreptului organizațiilor filantropice și de educație americane de a-și desfășura activitatea în virtutea „clauzei națiunii celei mai favorizate” ⁽⁶⁴⁾; a protejării cetățenilor și proprietăților americane și, foarte important, a amânării oricăror acorduri teritoriale până la sfârșitul războiului ⁽⁶⁵⁾. La acest ultim obiectiv, Roosevelt va renunța pentru a-i putea oferi concesiile teritoriale dorite lui Stalin, în schimbul angajării URSS în războiul împotriva Japoniei.

Până în ianuarie 1945, Departamentul de Stat a finalizat un *Raport referitor la România*, în vederea apropiatei întâlniri a celor Trei Puteri. SUA acceptau rolul de conducere al Moscovei în România, pe perioada armistițiului, deoarece sovieticii erau „mai direct interesați”, dar scopul Americii rămânea cel de a institui o Românie independentă, care să ofere tuturor statelor oportunități economice egale ⁽⁶⁶⁾. Interesul economic american era cu atât mai marcat cu cât, în afara rapoartelor generalului Schuyler, la Departamentul de Stat se primiseră și numeroase plângeri ale reprezentantului politic american din România, Burton Y. Berry, deranjat de raptul sovietic asupra utilajelor de rafinare a petrolului de la Compania Româno-Americană, care era proprietate privată americană. Se deschidea astfel un contencios sovieto-american care nu se va închide cu adevărat decât mulți ani după semnarea păcii, rușii motivând că nu au confiscat decât utilaje care au aparținut mașinii de război germane din România. În realitate, rușii confiscaseră cca.7000 de tone de utilaje, 65% din rezerva totală a Companiei petroliere Româno-Americană, iar în mai 1945 vor lua și restul.

Impunerea, la 6 martie 1945, de către sovietici a guvernului dr. Petru Groza va crește gradul de tensionare între București și Washington. Burton Berry va telegrafia la Departamentul de Stat ⁽⁶⁷⁾ pentru a avertiza că regimul Groza nu reprezintă poporul român și, dată fiind incapacitatea SUA de a aduce vreo schimbare în România, el, Berry, și alți doi diplomați ce făceau parte din echipa americană de la București, Roy Melbourne și Charles Hulick, erau gata, la modul cel mai serios, să demisioneze în grup ⁽⁶⁸⁾. După cum apreciază analiștii ⁽⁶⁹⁾, frustrarea lor se datora și lipsei de îndrumare de la Washington în condițiile în care SUA și Marea Britanie se temeau că o salvare a României ar provoca pierderea Poloniei.

„Avem în mâini problema mult mai importantă a Poloniei și tocmai de aceea nu vreau să întreprind, în privința României, ceva ce ne-ar prejudicia șansele de a încheia un acord cu privire la Polonia” scria, la 8 martie, Churchill către președintele SUA ⁽⁷⁰⁾. Roosevelt va fi de acord cu acest punct de vedere, dar îi va cere totuși lui Harriman să discute cu sovieticii despre necesitatea unei reuniri a Aliaților care să garanteze implementarea Declarației de la Yalta în România ⁽⁷¹⁾. Sovieticii vor refuza întâlnirea ceea ce îi va pune pe occidentali în imposibilitatea de a mai produce schimbări în România. În schimb, SUA vor limita la maximum contactele cu guvernul Groza. În fapt, **hotărârea sovieticilor de a nu respecta Declarația de la Yalta în România va fi primul motiv important de discordie între URSS și foștii săi aliați occidentali**. Din perspectiva istoriei este semnificativ că, în 1940, prima dispută între sovietici și aliații lor de atunci, germanii, era generată tot de România ⁽⁷²⁾.

În acest context, la Washington dispăre unul dintre protagoniștii politici ai celui de-al doilea război mondial, Franklin Delano Roosevelt suferind, la 12 aprilie 1945, o hemoragie cerebrală masivă. Noul președinte al SUA, Harry S. Truman, va imprima politicilor americane o atitudine mult mai fermă față de sovietici, ceea ce se va vedea odată cu Conferința de la Postdam, prilej cu care, la 9 august, Truman va anunța poporul american că România, Bulgaria și Ungaria nu aveau să se situeze în sfera de influență a nici unei puteri ⁽⁷³⁾. La Postdam s-a stabilit ca tratatele de pace să se încheie doar în condițiile existenței unor *„guverne democratice recunoscute”*. Ca urmare, URSS a recunoscut guvernul Groza la 6 august și a reluat integral relațiile diplomatice cu România. După luni de negocieri și dispute interaliate cu privire la *„reprezentativitatea”* guvernului Groza, acesta avea să fie recunoscut, abia la 5 februarie 1946, și de SUA și Marea Britanie în urma unui aranjament – cooptarea în cabinetul Groza a doi miniștri din rândurile

opoziției democratice – semnat de secretarul de stat Byrnes, la 16 decembrie 1945, la Moscova. În paranteză fie spus, Summer Welles, subsecretarul de stat al lui Roosevelt, remarcă, în iunie 1947, că „*numirea lui Byrnes ca secretar de stat a fost cea mai mare calamitate din Statele Unite*” ⁽⁷⁴⁾. În aceste condiții, la 19 noiembrie 1946, șapte milioane de români s-au prezentat la vot, cca. 89% din electorat, rezultatul, previzibil, acordând blocului de stânga dominat de comuniști 348 de locuri dintr-un total de 414 al Parlamentului de la București. La 26 noiembrie, SUA și Marea Britanie au trimis la București o usturătoare scrisoare de protest față de metodele corupte și frauduloase folosite în alegeri. După cum spunea Burton Berry, „*România era un satelit al rușilor și guvernul Groza un guvern marionetă*” ⁽⁷⁵⁾.

În acest timp, autoritățile de la București au încercat în convorbirile cu diplomații americani să obțină o eventuală recunoaștere a cobeligeranței României, cu care, inițial, Departamentul de Stat s-a declarat de acord ⁽⁷⁶⁾. Dar, la 19 martie 1945, Washingtonul va anunța oficial că „*poziția politică a Aliaților de a nu acorda statut de cobeligeranță României ar trebui să rămână, pentru moment, neschimbată*” ⁽⁷⁷⁾.

Politica față de România a celor trei puteri învingătoare va constitui însă subiect de dispută deoarece, dacă pentru Churchill ea era în conformitate cu acordul de la Moscova, din octombrie 1944, prin care Anglia își adjuceca Grecia în sfera sa de influență cedând România către URSS, pentru SUA, mai ales după 1945, situația se schimbase radical. Truman, noul președinte american, ținând cont de recomandările primite de la responsabilii americani aflați la București, se pronunța pentru o schimbare radicală a politicii SUA față de pretențiile URSS în România. Conflictul dintre vechii aliați avea să se facă resimțit și în timpul Conferinței de pace de la Paris, delegația românească constatând cu acest prilej, o dată în plus, marginalizarea participării statelor mici și mijlocii la problemele păcii, însoțită de impunerea unor hotărâri de multe ori arbitrare, reieșite din jocul de interese al celor mari.

Situația grea în care s-a găsit România la Forumul Păcii de la Paris, din 1946, a reieșit și din discuția pe care Gheorghe Tătărescu, ministrul român de externe, a purtat-o, la 29 august, cu secretarul de stat Byrnes, când, în fața lipsei de înțelegere față de scena politică românească, Tătărescu avertiza că o astfel de atitudine nu va face decât să împiedice reintegrarea cât mai rapidă a României în viața internațională, în opera de

reorganizare a păcii europene și mondiale în sensul tradițiilor progresiste ale diplomației de la București ⁽⁷⁸⁾.

În pofida nrecunoașterii cobeligeranței României, guvernul colaboraționist al dr.Petru Groza decide să semneze Tratatul de pace. Și, totuși, declarația oficială a delegației române, din 8 februarie 1947, va arăta că „*semnând tratatul **impus** de Puterile Aliate și Asociate*”, în pofida unor clauze „*excesive*”, a altora „*nedrepte*” și a câtorva „*imprecise și contradictorii*”, România asigură că „*va depune toate eforturile pentru a executa obligațiile ce îi revin*” ⁽⁷⁹⁾. Senatul SUA aprobă Tratatul de pace cu România, în iunie 1947⁽⁸⁰⁾, cu toate că acesta, confirmând pierderile teritoriale românești din 1940, nu respecta principiul naționalităților și al autodeterminării popoarelor impus istoriei dreptului internațional chiar de către Statele Unite, la finele primului război mondial.

Capitolul II

Răstignirea.

Relațiile bilaterale în timpul războiului rece.

După încheierea Tratatului de pace de la Paris, 10 februarie 1947, și abdicarea Regelui Mihai, la 30 decembrie 1947, politica americană față de România a fost condiționată de înțelegerile interaliatate din 1943-1944 și, mai ales, de procentajul Stalin-Churchill stabilit la Moscova, în octombrie 1944. Ca urmare, începând din 1948, România nu mai prezintă în cadrul strategiei politice a Departamentului de Stat și a planificărilor strategice ale Pentagonului vreo importanță deosebită, motiv pentru care devine curând cea mai sovietizată dintre țările lagărului comunist.

În plan economic, relațiile bilaterale au urmat aceeași tendință. De exemplu, comerțul dintre SUA și România aproape că dispăruse. Dacă, în 1938, Statele Unite exportaseră către România bunuri în valoare de peste 6 milioane de dolari, în 1946 acestea ajungeau la cel mult 2 milioane. În sens invers, în 1938, România exporta în SUA bunuri de peste 2,5

milioane dolari, pe când în 1946 acestea ajunseseră la cca. 33 mii de dolari ⁽⁸¹⁾. În rapoartele economice primite de Departamentul de Stat de la misiunea diplomatică din București, se arăta că 1946 era un an extrem de problematic, inflația în România ieșind de sub control, iar seceta din Moldova și pagubele provocate de ea zădărniciind planurile guvernului de la București de a schimba alimente pentru utilajele industriale de care România avea mare nevoie după război. În această situație, s-au declanșat crizele la alimente, petrol și alte produse de bază, iar continua secătuire a resurselor țării, sub forma despăgubirilor de război revendicate continuu de către URSS, s-a transformat într-o povară care a îngenucheat economia românească.

Imediat după semnarea Tratatului de pace, Departamentul de Stat recomanda, totuși, misiunii sale la București să facă urgent demersurile necesare implementării articolului 31 privind clauza națiunii celei mai favorizate, „*înlăturând toate cazurile de discriminări împotriva intereselor americane*” ⁽⁸²⁾. De asemenea, guvernul american era preocupat de aplicarea de către București a articolului 3 din Tratat, referitor la drepturile omului, în contextul în care guvernul Groza continua să reprime opoziția politică. Liderii partidelor de opoziție cereau ajutorul SUA, Maniu dorind să înlăture regimul colaboraționist dominat de comuniști. Ca urmare, la 19 martie 1947, Departamentul de Stat îi atrăgea atenția lui Berry că, deși nu era de acord cu guvernul minoritar de dictatură de la București, „*SUA nu puteau susține sau pleda pentru o încercare de răsturnare violentă, însoțită, probabil, de consecințe iminente pentru poporul român*” ⁽⁸³⁾. Cu alte cuvinte, atâta vreme cât trupele sovietice se vor găsi în România, SUA nu se vor amesteca într-o revoluție împotriva dominației comuniste a țării ⁽⁸⁴⁾. Ca o ilustrare a acestei abordări, comune celor trei aliați, teoreticianul Kremlinului, Andrei Jdanov va anunța, în octombrie 1947, în mod tranșant, apariția unei lumi bipolare în urma confruntării dintre cele „două tabere”, consecința pentru România fiind pierderea identității sale ca națiune independentă și „*integrarea*” în tabăra sovietică. Relațiile româno-americane vor înceta, ca urmare, să mai fie abordate prin prisma bilaterală, fiind de acum înainte subsumate celor dintre Washington și Moscova.

Va dura doi ani de zile, până când Consiliul Securității Naționale și Departamentul de Stat vor înainta Casei Albe recomandările privind relațiile dintre SUA și Europa de Est. Până atunci, Statele Unite vor protesta împotriva încălcărilor Tratatului, mai ales în privința drepturilor omului și a unor probleme economice, între care compensațiile pentru

pierderea unor proprietăți, șanse egale în domeniul aviației civile, un acces echitabil la navigația pe Dunăre și altele. La București, însă, nimeni nu va ține seama de protestele Washingtonului, ceea ce îl va face pe președintele Truman ca, în ziua ratificării de către Senat a Tratatului de pace cu România, 14 iunie, să declare că acest act politic nu înseamnă și că SUA aprobă practicile guvernului Groza ⁽⁸⁵⁾. O lună mai târziu, la 14 iulie, regimul de la București îl arestează pe liderul opoziției, Iuliu Maniu sub acuzația de trădare și complot împotriva țării, în asociere cu agenții puterilor străine (occidentale), fiind cât se poate de transparentă încercarea de implicare a Statelor Unite în procesele care urmau să înceapă ⁽⁸⁶⁾.

La 18 august, SUA au luat singura măsură punitivă, posibilă atunci, împotriva Bucureștilor, blocând, prin veto, încercările României de a intra în ONU. Lucru care, de-a lungul anului 1947, se va mai repeta de încă patru ori, la toate cererile de aderare ale României ⁽⁸⁷⁾. La 23 august, guvernul de la București a ratificat Tratatul de pace, iar pe 15 septembrie, la Moscova, toate cele trei mari puteri vor depune, simultan, tratatele ratificate ⁽⁸⁸⁾.

În aceste condiții, problematica respectării drepturilor omului a rămas aproape singura cale de presiune a SUA asupra României. La 1 august 1949, legația americană din București a trimis guvernului român o notă prin care cerea formarea, împreună cu SUA, a unei Comisii, conform articolului 38 a Tratatului de pace ⁽⁸⁹⁾. Totodată, Washingtonul îl desemna ca reprezentant în această Comisie pe Edwin Dickinson ⁽⁹⁰⁾, dar Bucureștii vor refuza să numească reprezentantul propriu în Comisie, făcând-o inoperantă, ceea ce îl va determina pe Dean Acheson, secretarul de stat american, să afirme că guvernul român dă „*încă o dovadă de indiferență crasă față de niște obligații internaționale bine definite*” ⁽⁹¹⁾. Un abundent episod epistolar debutează acum între cele două guverne – prin care Washingtonul continuă să ceară numirea unui reprezentant român în Comisie, iar Bucureștii refuză să o facă - ceea ce duce la un conflict deschis între cele două diplomații.

Ca urmare, Washingtonul a apelat la ONU. Încă din decembrie 1948, acest for se preocupase de drepturile omului. Declarația Universală a Drepturilor Omului enumera anumite drepturi, începând cu postulatul potrivit căruia „*toate ființele umane se nasc libere și egale, în demnitate și drepturi*”. La a treia Sesiune, din aprilie 1949, Adunarea Generală dezbătuse problema respectării drepturilor omului în Bulgaria și

Ungaria ⁽⁹²⁾. La 20 august, Australia a cerut secretarului general al ONU să includă pe ordinea de zi a celei de a patra Sesiuni și respectarea drepturilor omului din România ⁽⁹³⁾, o lună mai târziu SUA prezentând în fața ONU întreg episodul epistolar cu România.

La 22 septembrie, Adunarea Generală a hotărât să lase toată problematica respectării drepturilor omului și libertăților sale fundamentale în Bulgaria, Ungaria și România în seama Comitetului Politic ad-hoc, care avea să analizeze chestiunea și să întocmească un raport. La 22 octombrie 1949, după îndelungate și aprinse dezbateri între Benjamin Cohen, reprezentant supleant al SUA, și Andrei Vâșinski, reprezentant și ministru de externe al URSS, Adunarea Generală a hotărât să ceară părerea Curții Internaționale de Justiție asupra următoarelor probleme :

1 – schimbul diplomatic între SUA și România releva un litigiu, așa cum era el definit în articolul 38 al Tratatului de pace ?

2 – în cazul unui răspuns afirmativ, România era obligată să își desemneze un reprezentant în Comisie ?

3 – în cazul unui răspuns afirmativ și în cazul în care România nu își desemna nici un reprezentant într-un interval de 30 de zile, secretarul general al ONU putea să numească un membru în Comisie ?

4 – în cazul unui răspuns afirmativ, această Comisie, alcătuită din doi membri, era în măsură să ia o decizie definitivă și obligatorie, prin care să soluționeze litigiul ?

ONU își anunțau, de asemenea, intenția de a relua problema respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în România, Bulgaria și Ungaria la următoarea Sesiune ⁽⁹⁴⁾. Curtea Internațională de Justiție avea să se pronunțe abia în martie 1950.

În fapt, așa cum apreciau analiștii ⁽⁹⁵⁾, Washingtonul adoptase față de Europa de Est, după încheierea Tratatului de pace, o politică „*dinte pentru dinte*”, ripostând astfel din motive ideologice la tot ceea ce făcea sau nu făcea România și nu din iluzia că ar fi putut schimba ceva. Începuse politica „îngrădirii” comunismului și a influenței sale iar Departamentul de Stat se preocupa de sprijinirea oricărei „*rezistențe în fața încercărilor de subjugare*” față de URSS ⁽⁹⁶⁾. Se protesta astfel împotriva tuturor încălcărilor Tratatului de pace în speranța că flacăra democrației nu se va stinge în România ⁽⁹⁷⁾. Departamentul de Stat recunoștea că, prin această tactică nu se poate „*obține altceva decât să*

se întârzie momentul prielnic pentru consolidarea dominației sovietice asupra României". Reprezentanții mai optimiști ai Departamentului considerau că, odată intrat în vigoare Tratatul de pace, SUA vor putea renunța la politica de provizorat pentru a reveni la relațiile diplomatice normale cu România.

Prin implementarea Tratatului, SUA intenționau să negocieze cu România un acord bilateral privind clauza națiunii celei mai favorizate, prin care să poată reduce controlul Moscovei asupra României ⁽⁹⁸⁾. Aliniera guvernului de la București la poziția sovietică și a celorlalte state-satelit din Europa de Est de a refuza orice ajutoare americane prin intermediul Planului Marshall, alungarea Regelui Mihai și proclamarea Republicii Populare, în decursul anului 1947, au mai atenuat din optimismul diplomației americane. Ca urmare, Consiliul Securității Naționale a trecut la revizuirea politicii americane față de URSS și sateliții săi, iar la 14 ianuarie 1949, Departamentul de Stat a terminat elaborarea *Planului privind noua politică pentru România*, pe care l-a trimis pentru analiza legației de la București ⁽⁹⁹⁾. Spre deosebire de proiectul din 1947, când România era privită ca un obiectiv direct al politicii americane, în noul plan se vedea că politica adoptată de Washington față de România era „*derivată*” din cea adoptată față de URSS. Reușita oricărei politici românești „*depindea fundamental*” de succesul relațiilor sovieto-americe. Departamentul arată, totuși, că Washingtonul se poate folosi de anumite „*elemente locale*”, precum antipatia poporului român față de sovietici, pentru a întârzia „*consolidarea comunismului*” și a submina, în cele din urmă, dominația sovietică ⁽¹⁰⁰⁾.

Proiectul conținea câteva obiective pe termen lung și altele pe termen scurt, pe care C.Montagne Pigott, însărcinat cu afaceri la București, le-a criticat în răspunsul dat pe 26 martie. Guvernul american se gândea la o Românie independentă și liberă, care să garanteze drepturile și libertățile fundamentale ale omului tuturor naționalităților și să asigure oportunități comerciale egale pentru toate țările. Diplomația americană se gândea la integrarea României într-o comunitate balcanică armonioasă, alcătuită din state libere ⁽¹⁰¹⁾. Pigott era surprins de idealismul administrației de la Washington. Aceste obiective pe termen lung erau imagine și nerealiste. România nu se bucurase niciodată de o democrație în sens occidental. Mai mult, România nu era ca alte țări balcanice. Prin „*ciudata ei poziție geografică*”, era izolată de Occident și regimul comunist putea face față mult mai ușor presiunilor occidentale

privind libertățile și drepturile omului și egalitatea oportunităților economice ⁽¹⁰²⁾.

Printre obiectivele pe termen scurt se numărau : apărarea intereselor SUA în România; implementarea măsurilor cuprinse în Tratatul de pace; ridicarea moralului majorității cetățenilor români prin „*perpetuarea*” credinței în valorile civilizației occidentale; încurajarea unei rezistențe pasive față de regimul comunist și, în fine, dezvoltarea comerțului ⁽¹⁰³⁾. Față de acestea, Pigott a arătat că nici unul dintre diplomații americani acreditați la București nu are „*deloc sau aproape deloc încredere în capacitatea Legației de a proteja interesele americane*”. Emisiunile postului de radio Vocea Americii puteau contribui la reînvierea valorilor occidentale, însă după cum remarcă diplomații legației americane, românii „*înșiși trebuie să ia măsuri pentru a se elibera și nimeni nu le va da această eliberare pe tavă, fără nici un efort din partea lor*”. Însărcinatul cu afaceri american ezita să-și pună speranțele într-o rezistență pasivă și avertiza Washingtonul că SUA nu trebuie să întreprindă nimic în sensul sprijinirii României, decât dacă America este dispusă să se angajeze în mod serios pentru a duce la bun sfârșit acest efort. În consecință, Pigott arăta că, și în cazul în care s-ar fi putut face comerț cu Occidentul, aceasta tot nu ar fi putut influența cu ceva „*strânsoarea*” sovietică asupra României ⁽¹⁰⁴⁾.

În spiritul criticilor lui Pigott la adresa strategiei Departamentului de Stat, Consiliul Securității Naționale al SUA (CSN) va conchide că „*democrația în sens occidental le este străină*” statelor-satelit și că guvernele democratice au „*puține șanse de a veni la putere, exceptând intervenția armată din Vest*”. Dacă Statele Unite aveau de gând să instaureze guverne democratice în Europa de Est „*o parte covârșitoare din această sarcină*” avea să cadă asupra Washingtonului. Noua orientare a Consiliului Securității Naționale (CSN 58/2) pleda pentru o metodă mai puțin agresivă și cerea instituirea unor „*regimuri comuniste schismatice*” ⁽¹⁰⁵⁾. „*Oricât de improbabil ar putea părea, există șanse să se producă sciziuni și noi putem contribui la largirea acestor rupturi, fără a ne asuma vreo responsabilitate*”. Astfel, conflictele s-ar putea dezvolta între guvernul comunist rebel și Moscova și nicidecum între SUA și URSS. În acest fel, potrivit estimărilor CSN, în cadrul statelor-satelit ar putea apărea două tabere : una stalinistă și o alta reformistă, iar SUA ar fi putut profita și atrage de partea sa câteva dintre statele-satelit ⁽¹⁰⁶⁾. Pentru acesta, Washingtonul avea la dispoziție două dintre cele mai puternice arme posibile : ideologia și economia. În strategia CSN, dogmele staliniste

trebuiau atacate ca fiind în totală contradicție cu independența politică. Mai mult, SUA trebuia să promoveze naționalismul și să scoată în evidență, constant, faptul că URSS nu aderase la Charta ONU ⁽¹⁰⁷⁾. Dar arma principală va rămâne economia : „ *Toate mecanismele economice sovietice de control și mai ales cele legate de Consiliul de Ajutor Economic Reciproc sunt afectate de politica adoptată de noi în ceea ce privește comerțul Est-Vest, achiziționarea de aur și îngrădirea exporturilor* ” ⁽¹⁰⁸⁾.

La 8 decembrie 1949 ⁽¹⁰⁹⁾, președintele Truman aprobă documentul CSN 58/2. Din punct de vedere politic, acesta este practic momentul în care ia naștere la Washington *politica diferențierii* față de țările comuniste din Europa de Est.

În acest timp, în România se implementau primele două planuri anuale de încadrare a economiei pe coordonatele unui control total al statului și în care se punea accent pe industrie, în special pe industria grea, în timp ce agricultura avea ca obiectiv colectivizarea. În nici unul dintre aceste planuri nu figurau proprietatea particulară sau existența și activitatea companiilor private. Mai mult, la 28 iulie 1949, Prezidiul României a emis *Decretul nr.317* care reglementa operațiunile particulare de import-export și prin care toate firmele private românești, precum și cetățenii români care se ocupau de comerțul exterior erau obligați să ceară permisiunea Ministerului Comerțului Exterior pentru a-și continua activitatea. În ianuarie 1950, Legația americană de la București raporta la Washington că nu se aprobase nici o cerere, *Decretul 317* abolind practic activitatea firmelor particulare românești, în toate privințele. Efectul acțiunilor guvernelor de la București și Washington a fost dramatic. În 1947, SUA exporta în România bunuri în valoare de 15 milioane de dolari; în 1948, de 7,5 milioane dolari; în 1949, de 3 milioane; în 1950, de doar 1,5 milioane. În același răstimp, exporturile românești către SUA au fost de 435 mii de dolari în 1947; de 480 mii în 1948; 584 de mii în 1949; 120 mii în 1950 ⁽¹¹⁰⁾. În realitate, atât SUA cât și România își atingeau în acest fel obiectivele politice: pe de-o parte, Washingtonul nu sprijinea dezvoltarea economică a unui stat inamic, pe de alta, România devenea „ *mai independentă de economia capitalistă* ” ⁽¹¹¹⁾.

Înscrierea României pe orbita sovietică se resimțea acut și la sediul Legației americane din București. În septembrie 1948, autoritățile române au reținut, timp de 16 ore, patru membri ai Legației sub acuzația de a fi făcut fotografii într-o zonă interzisă ⁽¹¹²⁾. La trei luni după acest incident,

Bucureștii au cerut guvernului SUA să îl cheme din misiune pe colonelul Lovell, atașatul militar, și pe Leverich, consilier al legației, pentru tentativă de conspirație. Washingtonul a acceptat, fără a recunoaște acuzațiile, și a solicitat în schimb retragerea a doi membri ai Legației române din capitala americană ⁽¹¹³⁾. Acest gen de hărțuire reciprocă a continuat până în prima jumătate a anului 1949. Deși Washingtonul avea dreptul să hotărască efectivul personalului Legației, Departamentul de Stat știa că, până la urmă, tot Bucureștii urmau să decidă asupra personalului diplomatic american din România. În consecință, în august 1949, Departamentul de Stat a redus personalul la 53 de persoane, eliminând cadrele străine, pentru ca guvernul român să nu îi poată intimida sau aresta pe românii ce lucrau pentru Legație ⁽¹¹⁴⁾.

Această măsură nu a împiedicat Bucureștii să solicite noi reduceri de personal. Guvernul român întârzia la nesfârșit eliberarea vizelor pentru personalul american. În noiembrie, Departamentul de Stat a cerut ajutorul noului ambasador român în SUA, Mihai Magheru, dar nu s-a produs nici o schimbare ⁽¹¹⁵⁾. În primăvara anului 1950, Bucureștii au început să hărțuiască și mai tare toate legațiile occidentale, în ideea de a elimina orice influență diplomatică în România, din toate punctele de vedere. La 2 martie, Bucureștii au cerut legațiilor britanică și americană să își închidă bibliotecile și birourile de informare. Două săptămâni mai târziu, Bucureștii au refuzat să elibereze un exequatur lui Murat W. Williams, secretar adjunct și consular la Legația americană ⁽¹¹⁶⁾. De fapt, guvernul român nu mai răspunsese cererilor de exequatur ale Legației americane încă din 1946, noul refuz strângând și mai tare roata hărțuiei.

În aprilie, autoritățile române au arestat pe Nora Samuelli, fostă angajată a Serviciului de Informații al SUA din București (SISU), pe Liviu Popescu-Nasta, corespondentul român al *New York Times*, și pe alți trei foști angajați ai Biroului Britanic de Informații (BBI) din București. Cei cinci au fost condamnați la închisoare, de la 15 ani de detenție și până la închisoare pe viață, pentru acuzația de spionaj ⁽¹¹⁷⁾. Au mai fost arestați Leonard Kirschen și Marcel Pohne, corespondenți independenți ai agențiilor de presă *Associated Press* și *United Press* ⁽¹¹⁸⁾. Schoenfeld, șeful misiunii americane la București, a atras atenția Washingtonului că, în urma acestor arestări, misiunile britanică și americană au rămas „*practic suspendate în gol, incapabile să vadă, să audă sau să discute*” despre ce se petrecea în România ⁽¹¹⁹⁾.

La 5 mai, guvernul român a hotărât că americanii nu pot călători decât pe o rază de 15 kilometri în jurul Capitalei ⁽¹²⁰⁾, cinci zile mai târziu Legației americane fiindu-i cerut să renunțe la o parte din personal, incluzând ambasadorul, și să se limiteze la un efectiv de 11 persoane. În schimb, Bucureștii erau dispuși să reducă personalul misiunii sale din SUA la același efectiv și să accepte restricții de călătorie. La 22 mai, pentru a nu se vedea pus într-o situație fără ieșire, Washingtonul a informat Bucureștii că, deși își rezerva dreptul de a-și alege personalul, intenționează a reduce efectivul la 10 persoane, plus un șef de misiune ⁽¹²¹⁾. Hărțuielile au continuat în luna iulie, când guvernul român a blocat serviciul regulat de mesagerie dintre Washington și Legația sa de la București, sub pretextul îngrădirii activităților de spionaj. În luna august, conducerea Legației SUA a fost preluată de James Gantenbein.

La 20 aprilie 1951, vizita lui Corneliu Bogdan la Legația americană din București era descrisă într-o depeșă drept ***prima vizită a unui diplomat român din 1948 și până atunci***. În cursul conversației, Bogdan a atras atenția că fusese desemnat temporar în funcția de însărcinat cu afaceri la misiunea română din Washington, unde urma să îl înlocuiască pe Magheru ⁽¹²²⁾. În aceste condiții, în 1951, singurele mijloace prin care SUA mai puteau influența întrucâtva România erau emisiunile difuzate de posturile de radio *Vocea Americii* și *Europa Liberă*. În schimb, după cum arăta Gantenbein într-un raport, trimis în septembrie 1951 Departamentului de Stat, propaganda românească descria viața în America drept una „*represivă*” și îi denigra constant pe liderii de la Washington, inclusiv pe președintele SUA ⁽¹²³⁾. În pofida acestui război rece, Legația americană de la București făcea o serie de servicii ce furnizau Washingtonului informații politice, militare și economice care, altminteri, nu ar fi putut fi obținute. Mai mult, prin funcțiile ei consulare, Legația îi ajuta pe cei care doreau să emigreze în SUA, 32 de persoane numai în 1951. Ca urmare, în ianuarie 1952, Gantenbein recomandă păstrarea Legației de la București și a relațiilor diplomatice cu România ⁽¹²⁴⁾.

Atitudinea României față de Legația americană se datora, firește, și presiunilor sovietice, dar și frustrării determinate de protestele americane privind încălcările drepturilor omului și punerea acestora în discuția forurilor internaționale.

La 30 martie 1950, Curtea Internațională de Justiție a ajuns la concluzia că, într-adevăr, exista o dispută între România și aliații

occidentali și că trebuiau aplicate prevederile articolului 38 din Tratatul de pace. Drept urmare, România era obligată să-și numească un reprezentant în Comisia ce ar fi trebuit să analizeze situația drepturilor omului ⁽¹²⁵⁾. Bucureștii, însă, contestau jurisdicția Curții, invocând absența oricărei dispute, deoarece în România nu ar fi existat nici un fel de încălcări ale drepturilor omului. La 18 iulie, Curtea Internațională de Justiție a decis că, deși România își „*desconsidera cu bună știință*” obligațiile prevăzute în Tratat, articolul 38 nu menționează posibilitatea că una dintre părți să refuze să-și numească reprezentantul în comisie și, în consecință, secretarul general al ONU nu putea interveni pentru a desemna un astfel de reprezentant ⁽¹²⁶⁾. Oricum, la 3 noiembrie 1950, Adunarea Generală a ONU a adoptat o rezoluție prin care România, Bulgaria și Ungaria erau condamnate pentru nerespectarea obligațiilor asumate prin tratatele de pace în privința drepturilor omului ⁽¹²⁷⁾.

Pe acest fond, la finele anului 1951, comerțul româno-american aproape nu mai exista, mai ales după ce, la 27 iunie, Washingtonul a comunicat Bucureștilor că SUA intenționează să lichideze Acordul comercial provizoriu ce fusese încheiat la 20 august 1930 ⁽¹²⁸⁾. **La 1 august, președintele Truman a semnat Proclamația de suspendare a clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România**, ce avea să intre în vigoare începând cu 31 august. Era rezultatul nu doar al evoluțiilor relațiilor bilaterale ci și al contextului internațional generat de izbucnirea războiului din Coreea.

Moartea lui Stalin, încetarea ostilităților în Coreea și ofensiva pacifistă a diplomației sovietice inițiate de Malenkov au creat premisele unei „*noi viziuni*” în politica Washingtonului. În cadrul acestei noi abordări, Departamentul de Stat a solicitat revizuirea strategiei politice față de statele aflate sub control sovietic. Noua strategie elaborată de Consiliul Securității Naționale, *CSN 174* ⁽¹²⁹⁾, sublinia necesitatea ca SUA să susțină mișcările naționaliste din țările-satelit, întrucât aceasta se putea dovedi „*cea mai puternică pârgă prin care se poate ridica moralul popoarelor aflate sub dominația sovietică*”. În *CSN 174*, care a fost legiferat de președintele Eisenhower, la 23 decembrie 1953, se accepta realitatea dominației militare sovietice asupra statelor-satelit, fără a se mai aștepta din partea țărilor est-europene să se ridice singure împotriva comunismului și să-l doboare. Însă, se sublinia în document necesitatea ca SUA să îi forțeze pe sovietici să cheltuiască cât mai mulți bani și energie pentru a-și putea păstra controlul asupra sateliților. În felul acesta, Moscova nu va mai dispune de resurse semnificative pe care să le poată

investi în dezvoltarea globală a comunismului. Ca urmare, Washingtonul trebuia să promoveze „o politică economică flexibilă pentru Blocul Sovietic și pentru fiecare din statele-satelit, pentru a se obține cât mai multe avantaje folosindu-se puținele arme economice pe care le are la îndemână”.

Estimând efectele noii viziuni politice americane, CSN 174 spera într-o reușită în cazul României. Această țară era, în fond, „cheia pentru controlul sovietic asupra bazinului Dunării și Peninsulei Balcanice” și, poate nu întâmplător, „cel mai sovietizat” dintre toate statele-satelit ⁽¹³⁰⁾.

La București, evenimentele reflectau și ele schimbările din lume, relațiile româno-americane evoluând de la hărțuierile din 1951 până la unele speranțe de dezvoltare a raporturilor comerciale, în 1953. Interesant este că în acest interval de relații acceptabile, singura divergență serioasă a avut loc în martie 1952, când guvernul român a oprit temporar emigrarea evreilor din România scoțând din funcție vasul „Transilvania” care făcea legătura dintre Constanța și Haifa. Presa americană și Departamentul de Stat au atacat măsura guvernului de la București, numeroase luări de poziții incriminând antisemitismul din România. În orice caz, emigrarea evreilor a rămas îngrădită până în 1956. Între timp, însă, puterea la București fusese luată de Gheorghe Gheorghiu-Dej, internaționaliștii duri din guvern fiind înlăturați și înlocuiți cu o serie de comuniști naționaliști. După cum sesiza noul însărcinat cu afaceri american Harold Shantz, sosit la București la 27 septembrie 1952, pentru a-l înlocui pe Gantenbein, Legația SUA înregistra o reducere în intensitate a hărțuierilor ⁽¹³¹⁾. De altfel, în luna august a aceluiași an, schimbarea de atitudine de la București se făcuse simțită o dată cu permisiunea acordată, pentru prima dată după trei ani, ca ziariștii americani să viziteze România cu prilejul Festivalului Internațional al Tineretului și Studenților pentru Pace și Prietenie. Cu acest prilej, din corespondențele reporterilor ziarelor *New York Times* și *Christian Science Monitor* reieșea că poporul român acceptă comunismul, deși are oroare de el. După cum se arăta în *New York Times*, „nici un popor nu are mai multă repulsie față de comunism decât cel român și nici unul nu face mai puțin decât acesta pentru a-l înlătura” ⁽¹³²⁾.

Raporturile primite de la Shantz și pozițiile adoptate public de Gheorghiu-Dej au determinat administrația americană să își modifice viziunea asupra României. Liderul român iniția o deschidere a țării sale către Occident și lansa o serie de inițiative comerciale. În octombrie 1955,

România și-a exprimat dorința de a deschide tratative cu SUA ⁽¹³³⁾, Legația de la București avertizând Washingtonul că trebuie să se aștepte la cereri de asistență tehnică, mai cu seamă în domeniul agricol și mai ales în contextul în care tot mai mulți cetățeni și firme americane își manifestau interesul pentru a face afaceri cu România. O lună mai târziu, președintele Eisenhower îl desemna, în locul lui Shantz, pe Robert Thayer. Noul șef de misiune american nu a făcut nici un secret din faptul că dorea să contribuie la intensificarea contactelor româno-americane, în speranța de „*a crea o fisură între români și sovietici*” ⁽¹³⁴⁾. După cum spunea Thayer, românii doresc „*să scape de sub dominație, dar au nevoie de puțin ajutor din partea noastră în domeniul afacerilor și al comerțului pentru că acum sunt totalmente dependenți de sovietici*” ⁽¹³⁵⁾. Departamentul de Stat nu era însă pregătit, deocamdată, pentru o asemenea abordare, timidele acțiuni ale Bucureștilor nefiind descifrate drept insubordonări față de Moscova.

În noiembrie 1955, va vizita SUA **prima delegație oficială a Republicii Populare Române**, compuse din dr. Virgio Gligor, ministrul adjunct al Agriculturii, prof. Gheorghe Obrejeanu și Silviu Brucan. Ulterior, România va cumpăra, datorită acestei vizite, hibrizi de porumb de la Compania *Garst and Thomas Hybrid Corn*.

Un moment important pentru relațiile româno-americane l-a constituit, la 14 decembrie 1955, acceptarea României, de către Consiliul de Securitate, alături de alte 15 țări, în rândul ONU.

La 7 martie 1956, Gheorghiu-Dej informa Washingtonul că România dorește să înceapă tratativele pentru soluționarea problemelor economice și financiare, inclusiv a revendicărilor fostelor proprietăți americane și a situației fondurilor românești blocate în SUA în timpul și după cel de-al doilea război mondial. Mai mult, Bucureștii doreau reluarea relațiilor comerciale bilaterale ⁽¹³⁶⁾. Silviu Brucan, membru în prima delegație românească ce a vizitat SUA după război, a fost numit în funcția de ambasador al României la Washington și, la 28 aprilie, secretarul de stat Dulles i-a comunicat că SUA doresc să dezbată inițiativele românești și chiar să discute despre situația unor cetățeni americani din România și despre înființarea unei biblioteci americane la București ⁽¹³⁷⁾. În iulie și august, Departamentul de Stat a sesizat că se înregistrase „*un număr fără precedent*” de cereri pentru tranzacții comerciale între cele două țări ⁽¹³⁸⁾, la București agenția de știri a guvernului, *Agerpres*, relata în mod constant despre vizitatorii americani în România, și peste 600 de români

solicitaseră vize turistice autorităților americane. Mai mult, guvernul de la București permisesese Agenției de Informații a SUA să organizeze o expoziție de arhitectură în București, intitulată chiar „Construit în SUA”. Nu a durat prea mult până când Departamentul de Stat a anunțat că este dispus să demareze negocierile cu România, începând cu 15 octombrie.

După aproape un deceniu de discordie, România și SUA erau dispuse să lase în urmă trecutul. Trecutul, însă, nu era încă gata să facă loc viitorului. Tratatul româno-american, abia început, va fi întrerupt în noiembrie 1956, din cauza evenimentelor revoluționare din Ungaria. Firul va fi reînnoțit abia în 1959, când tratatul a fost reluat, ceea ce a prilejuit numirea la Washington a unui nou reprezentant român, George Macovescu.

Conținutul negocierilor rămâne și astăzi secret, dar, spre deosebire de tratatul purtat ani de zile de SUA cu alte țări, cele cu România s-au finalizat în numai cinci luni. La 20 martie 1960, SUA și Republica Populară Română au încheiat, la Washington, acordul de soluționare a revendicărilor. Valoarea totală a compensațiilor pentru aceste revendicări a fost stabilită la 24.526.370 dolari. Proprietățile românești blocate în SUA erau evaluate la 22.026.370 dolari, deci mai rămăneau de plătit de către România 2,5 milioane dolari, în 5 rate de câte 500 mii dolari, până la 1 iulie 1964. În schimb, SUA au acceptat să nu mai emită revendicări bazate pe evenimentele petrecute în România înainte de 16 septembrie 1947 ⁽¹³⁹⁾.

România a continuat tratatul cu SUA pentru intensificarea schimburilor culturale și tehnice. La 9 decembrie 1960, Foy Kohler, secretarul adjunct de stat pentru Afaceri Europene, și George Macovescu, însărcinatul cu afaceri al României la Washington, au făcut un schimb de note diplomatice, prin care au aranjat o serie de vizite și schimburi între cele două țări, până în anul 1962. Printre ele figurau și expoziții de artă, reprezentații teatrale, programe de televiziune ⁽¹⁴⁰⁾. Aceasta a fost ultima etapă a politicii adoptate de administrația Eisenhower față de România, iar tratatul a fost primul de acest gen pe care SUA l-au încheiat cu o țară est-europeană. România reușise, în sfârșit, să șteargă imaginea pe care Washingtonul și-o făcuse despre ea, aceea de „*cel mai sovietizat dintre statele-satelit*”.

Avântul pe care îl luaseră negocierile româno-americane în timpul ultimului mandat al administrației Eisenhower nu s-a menținut și în primii ani de președinție ai lui Kennedy. Evenimentele mondiale din anii 1961 și

1962 au reînviat teama de comunism. Și, totuși, în octombrie 1961, Legația americană de la București observa că, *spre deosebire de alte țări din estul Europei, în România nu existaseră de câțiva ani nici un fel de hărțuiri ale delegațiilor occidentale sau acțiuni indezirabile și, de fapt, nici o acțiune antioccidentală* ⁽¹⁴¹⁾. În decembrie, Gheorghiu-Dej l-a numit pe Petre Bălăceanu ambasador al României la Washington, iar, în ianuarie 1962, la București era numit ambasador al SUA William Crawford, marcându-se în felul acesta **ridicarea misiunilor diplomatice la rang de ambasadă** ca rezultat al normalizării și intensificării relațiilor bilaterale._

Politica României de a-și îmbunătăți relațiile cu Occidentul a atras atenția opiniei publice americane. În ziarele din SUA apăreau deja articole de senzație despre înflorirea economică din România. *New York Times* arăta că producția industrială românească se triplase față de cea din 1950 ⁽¹⁴²⁾. Un alt articol arăta, câteva săptămâni mai târziu, că 1961 era „*al doilea an consecutiv*” în care România avea „*cea mai dinamică economie din estul Europei*” ⁽¹⁴³⁾. În *Wall Street Journal* a apărut, în mai, un articol despre Mamaia, o stațiune de vacanță românească de pe litoralul Mării Negre unde oamenii „*puteau gusta în voie din plăcerile barurilor de noapte, ale plimbărilor pe mare și ale recitalurilor de operă*”, fără teama că ar fi căzut pradă „*moravurilor capitalismului*” ⁽¹⁴⁴⁾. Tonul acestor articole indica o importantă schimbare de optică cu privire la România. În 1963, Bucureștii erau însă angrenați într-o puternică dispută cu Moscova datorită așa-numitului „Plan Valev”, prin care României îi era rezervat un rol agricol în contextul economic al CAER. Respingerea planului sovietic de către București a marcat, o dată în plus, faptul că România nu era dispusă să sprijine necondiționat politica URSS. La 26 iunie, președintele Kennedy a ținut o cuvântare în fața studenților de la Universitatea Liberă din Berlin, prilej cu care s-a referit, pentru prima oară, la **România ca la un exemplu de „disidență economică și politică în cadrul blocului sovietic”** ⁽¹⁴⁵⁾.

La rândul său, Agenția Centrală de Informații (CIA), într-un raport intitulat „*Vulnerabilitatea României față de presiunile economice sovietice*”, înaintat președintelui la 15 iulie, remarcă „*progresul uimitor*” al României în privința producției industriale, care crescuse într-un ritm mediu anual de 15% în perioada 1960-1962. De asemenea, producția agricolă înregistra un record istoric, ceea ce făcea, în opinia analiștilor CIA, ca România să poată face față sancțiunilor sovietice ⁽¹⁴⁶⁾. De altfel, aproape 35 % din comerțul exterior al României se desfășura deja pe piețele occidentale, iar Marea Britanie, Franța și Germania Democrată furnizau Bucureștilor o mare parte din utilajul industrial necesar ⁽¹⁴⁷⁾. La 19 iulie, Departamentul de Stat, ca răspuns la telegramele ambasadurului său la București, era de acord că SUA trebuie să „*întreprindă acțiuni restrânse prin care să arate că America este gata să sprijine România în hotărârea acesteia de a-și urma propriul curs*” ⁽¹⁴⁸⁾. La 4 august, Orville Freeman, secretarul american al Agriculturii, a devenit **primul membru al Administrației SUA care a vizitat România după al doilea război mondial**, fiind primit cu entuziasm la București unde, în cinstea sa, se suspendă bruiajul posturilor de radio *Vocea Americii* și *Europa Liberă* ⁽¹⁴⁹⁾. În sfârșit, la 19 noiembrie, România se va rupe de URSS și la ONU, unde votează împotriva sovieticilor sprijinind o moțiune latino-americană care dorea denuclearizarea Americii de Sud ⁽¹⁵⁰⁾.

În pofida asasinării președintelui Kennedy, moment care a prilejuit publicarea fotografiei sale pe prima pagina din *Scânteia*, eforturile de îmbunătățire a relațiilor româno-americane au continuat. La 18 decembrie, două lucrări au fost supuse atenției Casei Albe, una intitulată „*Linii directe pentru politica comercială adoptată în relațiile cu Europa de Est*” și cealaltă, un „*Program de acțiune pentru România*”, singurul dosar dedicat analizei separate a unei țări ⁽¹⁵¹⁾. Prima lucrare trasa principii generale și un scenariu pentru dezvoltarea comerțului ca mijloc de contracarare a influenței sovietice în Europa de Est. A doua, consta într-un set de propuneri specifice de negociere cu România a unor probleme comerciale ⁽¹⁵²⁾. Noul președinte, Lindon Johnson, a aprobat recomandările, în februarie 1964, hotărându-se să se folosească de România ca de o primă experiență în negocierile cu state aflate sub influență sovietică. La 4 februarie, președintele Johnson a emis o Hotărâre prin care Eximbank putea garanta finanțarea vânzării de produse agricole țărilor est-europene, inclusiv României ⁽¹⁵³⁾. La 25 februarie, secretarul de stat Dean Rusk a ținut o cuvântare în fața Consiliului de cetățenie și afaceri internaționale din Washington a cărei

temă era „*De ce tratăm în mod diferit unele țări comuniste*” ⁽¹⁵⁴⁾. Rusk a declarat că America ducea o politică de „*încurajare a evoluției lumii comuniste către independența națională*” și că „*România adoptase o atitudine mai independentă (...) și noi reacționăm ca atare*” ⁽¹⁵⁵⁾.

Presa din SUA era impresionată de propunerile venite din România. În a doua jumătate a lunii ianuarie 1964, în *New York Times* apărea aproape zilnic câte un articol elogios. La 19 ianuarie, România era laudată pentru independența sa ⁽¹⁵⁶⁾, la 20 ianuarie apărea o fotografie a lui Gheorghiu-Dej, însoțită de un articol în care se arăta că acesta se ocupa de „*derusificarea*” României ⁽¹⁵⁷⁾, la 22 ianuarie, România era declarată „*o fostă țară-satelit*” ⁽¹⁵⁸⁾, iar la 25 ianuarie, David Binder scria că „*aerul abătut al românilor a fost înlocuit de o licărire latină și vorba lor e mai spirituală și mai veselă*” ⁽¹⁵⁹⁾.

La 4 februarie, Gheorghiu-Dej a aflat că Johnson aprobase finanțarea de către Eximbank a vânzării produselor agricole către România. Dar principala schimbare în relațiile româno-americane se va produce în aprilie 1964, când o plenară a Comitetului Central al Partidului Comunist Român reafirmă public hotărârea României de a fi un stat socialist independent și declară neutralitatea țării în disputa chino-sovietică. În aceeași declarație, Comitetul Central menționează și dorința României de a avea relații comerciale cu toate statele, indiferent de sistemul lor social ⁽¹⁶⁰⁾.

Washingtonul a salutat călduros Declarația de la București, cunoscută și sub numele de „*Declarația de independență a României*”, iar discuțiile ce au urmat între SUA și România au dus la o înțelegere privind simplificarea procesului de acordare de către SUA a licențelor de export la anumite categorii de produse pentru România, precum și la extinderea creditelor pe termen scurt acordate României prin intermediul Eximbank. Cel mai important lucru a fost însă faptul că discuțiile au semnalat dorința ambelor părți de a așeza relațiile dintre ele pe o nouă bază, mai apropiată și mai prietenească, ceea ce contrasta puternic cu relațiile pe care SUA le aveau în acel moment cu majoritatea țărilor din Europa de Est ⁽¹⁶¹⁾.

În august, guvernul de la București l-a numit pe Petre Bălăceanu ambasador al României în SUA, devenind singura țară comunistă, în afara URSS, care ridica la acest rang reprezentanța sa diplomatică. Ca urmare, la 21 decembrie, după re alegerea lui Johnson ca președinte, William Crawford i-a prezentat, la rândul său, lui Gheorghiu-Dej scrisorile de acreditare ambasadorială, în alocuțiunea sa punând accentul pe

conceptul politic al „*construirii de poduri*” deasupra golului care separa Europa de Est de SUA. În sfârșit, *primul Acord consular postbelic între cele două țări avea să fie semnat* mai târziu, după îndelungate negocieri, în 1972.

Până atunci, la 19 martie 1965, un cancer pulmonar, considerat straniu de către specialiști, pune capăt vieții lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Politica de „*desatelizare*” a României va fi continuată însă de către succesorul său Nicolae Ceaușescu. La 6 septembrie, Casa Albă a anunțat că Richard Davis, diplomat de carieră din cadrul Departamentului de Stat, îl va înlocui pe Crawford în funcția de ambasador la București ⁽¹⁶²⁾. Două săptămâni mai târziu, o delegație americană însărcinată cu extinderea comerțului vizita, pentru prima oară, România și, la întoarcere, informa Administrația de la Washington despre „*terenul fertil*” de la București care nu poate fi valorificat datorită existenței a trei probleme: absența clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România; perpetuarea restricțiilor americane pentru export; creditele limitate acordate de Eximbank ⁽¹⁶³⁾.

Dezvoltarea relațiilor româno-americane a fost încetinită de izbucnirea și dezvoltarea războiului din Vietnam, deși România a servit drept intermediar între Washington și Hanoi, în perioada 1965-1967, iar în iunie 1967 a avut loc **prima întâlnire româno-americană la nivel înalt, de după al doilea război mondial**, atunci când președintele Lyndon Johnson l-a primit personal la Casa Albă pe primul ministru al guvernului român, Ion Gheorghe Maurer, la numai o lună după „Războiul de șase zile” din Orientul Mijlociu, când țările socialiste – cu excepția României – rupseseră relațiile diplomatice cu Israelul. Conform spuselor unor martori oculari, se pare că Maurer a făcut o impresie puternică asupra lui Johnson ⁽¹⁶⁴⁾, care i-ar fi spus că SUA vor sprijini candidatura ministrului român de externe, Corneliu Mănescu, la funcția de președinte al Adunării Generale a ONU ⁽¹⁶⁵⁾. Potrivit unui Raport al CIA, din iulie 1967 ⁽¹⁶⁶⁾, întâlnirea dintre Maurer și Johnson a dus la schimbarea remarcilor la adresa SUA din discursul pe care Nicolae Ceaușescu l-a ținut în fața Marii Adunări Naționale, la 24 iulie 1967, un întreg paragraf fiind modificat. Astfel, înainte de revizuire, SUA erau aspru criticate și definite drept agresor în contextul războiului din Vietnam. În versiunea modificată, România își manifesta doar dorința deschisă de colaborare între cele două țări. În legătură cu România, potrivit Raportului CIA, Maurer a apreciat că este necesar ca Bucureștii să preia inițiativa în extinderea relațiilor cu SUA, dar într-un mod discret, „*fără a fi făcute mari declarații*”

de prietenie din partea unei părți sau a alteia". Premierul român spera că Washingtonul se va îndrepta în aceeași direcție și va trece la o "cooperare concretă".

Mai mult decât ilustrativă pentru situația României din acel moment este o glumă – notată și ea de către CIA – pe care Maurer i-a spus-o Președintelui american: „*Johnson mergea cu mașina pe un drum și, la un moment dat, șoferul a oprit la o intersecție și a întrebat în direcție să meargă. Președintele SUA i-a spus să meargă la dreapta și șoferul a făcut dreapta. Puțin mai târziu, Kosîghin (Alekssei Kosîghin era pe atunci premierul URSS) a ajuns la aceeași intersecție. Șoferul a pus aceeași întrebare, iar Kosîghin i-a ordonat să meargă la stânga și mașina a făcut stânga. După puțin timp, Ceaușescu este pus în aceeași situație. Când șoferul l-a întrebat în ce direcție să meargă, Ceaușescu s-a gândit puțin, a analizat situația, și i-a spus: Semnalizează stânga, dar fă dreapta!*”.

CAPITOLUL III

Învierea.

„Perioada de aur” ,1967-1981.

O serie de acțiuni politice românești, întreprinse în perioada 1967-1968, au consolidat noua percepție a Departamentului de Stat asupra României. Astfel, la începutul anului 1967, România este prima țară din blocul comunist care stabilește relații diplomatice cu Republica Federală a Germaniei, și, în același an, este singurul stat comunist care, după cum aminteam, nu rupe relațiile cu Israelul în urma declanșării unui nou război israeliano-arab. În luna martie a anului 1967, are loc un eveniment foarte important în evoluția ulterioară a relațiilor bilaterale, noul lider român, Nicolae Ceaușescu, primindu-l excelent la București pe fostul vicepreședinte al SUA, Richard Nixon, aflat în acel moment pe punctul de a ieși definitiv din viața politică. Atitudinea regimului de la București a contrastat puternic cu cea a sovieticilor, care l-au tratat pe Nixon ca pe un

simplicet cetățean particular, sau cu atitudinea polonezilor care, pur și simplu, i-au refuzat lui Nixon viza de intrare și l-au declarat “*persona non grata*”. În luna august 1968, România a refuzat să se alăture celorlalte țări membre ale Tratatului de la Varșovia în acțiunea de invadare a Cehoslovaciei, mai mult, în chiar zilele premergătoare acțiunii militare, Ceaușescu a vizitat Praga în mod demonstrativ și a semnat un *Tratat de prietenie, cooperare și ajutor reciproc între România și Cehoslovacia*. După înăbușirea “primăverii de la Praga”, Marea Adunare Națională a României a adoptat o lege care prevedea că trupele țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia nu vor putea efectua manevre ale forțelor lor terestre pe teritoriul României fără permisiunea expresă a Parlamentului român. Ca urmare, astfel de manevre nu au mai avut loc în România până la schimbarea de regim politic din 1989, ceea ce a avut un ecou deosebit la Washington.

O serie de vizite la nivel înalt între București și Washington, care au avut loc după instalarea administrației Nixon, în 1969, au simbolizat noile relații dintre SUA și România. Președintele Nixon a vizitat Bucureștii în august 1969 și l-a primit pe Ceaușescu la Casa Albă, în octombrie 1970 și decembrie 1973. În timpul întâlnirii din 1973, SUA și România au semnat o *Declarație comună* în care se menționa dezvoltarea unor relații bilaterale pe baza egalității în drepturi, a respectului suveranității și independenței naționale, a neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, precum și a reținerii de la amenințarea sau folosirea forței ⁽¹⁶⁷⁾. Acest document va sta, în anii următori, la baza respingerii de către Ceaușescu a cererilor americane referitoare la respectarea drepturilor omului, invocându-se motivul “*amestecului în treburile interne*” ale României. În sfârșit, președintele Gerald Ford l-a primit, la rândul său, pe N.Ceaușescu la Washington, în iunie 1975, și a vizitat România în luna august, același an. Nu este lipsit de importanță că secretarii de stat americani și miniștrii români de externe au efectuat, aproape anual, vizite reciproce în cele două capitale în toată această perioadă. De asemenea, diplomația românească a sprijinit Departamentul de Stat în realizarea unor comunicări confidentiale cu China și Coreea de Nord ⁽¹⁶⁸⁾. România și Statele Unite au semnat, în această perioadă, numeroase acorduri economice și culturale. În același timp, România a devenit membră a diferite instituții economice și financiare internaționale, cum ar fi Acordul General pentru Tarife și Comerț (GATT), Fondul Monetar Internațional (FMI), Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD),

beneficiind de o largă deschidere în Occident, unde era percepută ca o țară independentă în cadrul Tratatului de la Varșovia.

Comerțul dintre SUA și România a crescut la peste 400 de milioane de dolari, în 1974, dar dezvoltarea mai puternică a relațiilor comerciale bilaterale era încă puternic împiedicată de absența tratamentului special acordat de SUA prin *clauza națiunii celei mai favorizate*. Acordarea acesteia urma să devină simbolul relațiilor speciale dintre cele două țări. Clauza națiunii celei mai favorizate prevede ca tarifele vamale pe care o țară le percepe la importurile de produse dintr-o altă țară vor fi mai avantajoase decât acelea pe care le percepe în cazul importurilor dintr-o altă țară căreia nu i se aplică acest statut. Statele Unite au acordat, practic, aceasta clauză tuturor partenerilor săi comerciali până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial când, în 1951, au retras acest privilegiu tuturor țărilor comuniste, inclusiv României. Abia la începutul anului 1975, Congresul SUA, prin adoptarea *Legii Comerțului* (cunoscută și sub numele de “Legea Comerțului din 1974”) a permis, în sfârșit, președintelui să extindă acordarea clauzei și pentru țările comuniste. Secțiunea 402 a acestei Legi, cunoscută sub numele de “*Amendamentul Jackson-Vanik*”, interzicea extinderea clauzei asupra unei țări care nu avea o economie de piață și care refuza cetățenilor săi dreptul sau posibilitatea de a emigra, sau impunea mai mult decât o taxă simbolică pentru emigrare. Secțiunea 402 menționa, de asemenea, că președintele SUA poate renunța la această prevedere dacă considera că astfel ar “*promova considerabil obiectivele libertății de emigrare, primind asigurări că procedurile de emigrare din acea țară vor conduce în viitor, în mod considerabil, la realizarea scopului propus privind libertatea de emigrare*” ⁽¹⁶⁹⁾. Renunțarea inițială de 18 luni putea fi reînnoită de către președinte pentru o altă perioadă de 12 luni, dar oricare dintre cele două Camere ale Congresului puteau anula hotărârea președintelui, prin votarea unei *Rezoluții de dezaprobare*, într-o perioadă de 90 de zile de la data când li s-a adus la cunoștință această hotărâre ⁽¹⁷⁰⁾.

Această procedură de stabilire anuală a acordării clauzei urma să fie factorul decisiv din relațiile româno-americane în tot cursul anilor ‘80. După negocieri prelungite, Statele Unite și România au căzut de acord asupra unei formule prin care Ceaușescu oferea președintelui Ford “*asigurări verbale*” că va respecta *Declarația comună* semnată, în 1973, cu președintele Nixon, în ceea ce privește dorința ambelor părți de a “*contribui la soluționarea problemelor umanitare pe baza încrederii reciproce și a bunăvoinței*” ⁽¹⁷¹⁾. Partea americană a interpretat această

referire indirectă drept “*asigurări*” privind libera emigrare, așa cum aceasta era prevăzută de *Amendamentul Jackson-Vanik*, și, drept urmare, președintele Ford a înaintat Congresului recomandarea pentru acordarea clauzei către România. Faptul că *Acordul comercial româno-american*, încheiat în 1975, care prevedea extinderea reciprocă a clauzei națiunii celei mai favorizate, nu conținea un angajament scris din partea română în ceea ce privește libertatea de emigrare, a stat la baza poziției ulterioare a regimului de la București care va afirma că “*nu au existat nici un fel de condiții*” la acordarea clauzei pentru România.

Congresul SUA a aprobat *Acordul comercial cu România* la sfârșitul lunii iulie 1975, iar noile tarife au intrat în vigoare la 3 ianuarie 1976, ca urmare a acordării clauzei. *Legea Comerțului* din 1974 a permis, de asemenea, administrației americane să extindă Regimul Generalizat de Preferințe Vamale al SUA (GSP) și țărilor în curs de dezvoltare, precum și țărilor comuniste care erau membre ale FMI și ale GATT, care nu erau controlate de comunismul internațional și care beneficiau de clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile bilaterale. GSP permitea în mod legal Administrației să perceapă tarife scăzute la anumite importuri provenite din țările în curs de dezvoltare. România se încadra în definiția prevăzută pentru țările în curs de dezvoltare deoarece se considera că independența României față de Moscova era un motiv suficient pentru a demonstra că țara nu este controlată de comunismul internațional. Cum România era deja membră a celor mai importante organisme financiare internaționale, o dată cu dobândirea clauzei ea a devenit eligibilă și pentru regimul Generalizat de Preferințe Vamale, statut acordat, începând cu 1 ianuarie 1976, pentru o perioadă de zece ani ⁽¹⁷²⁾.

În pofida “perioadei de aur” din relațiile româno-americane, din timpul administrațiilor Nixon și Ford, în toată perioada în care România a beneficiat de clauza națiunii celei mai favorizate, până în 1988, tensiunile dintre cerințele americane și politica restricționistă a regimului de la București nu au încetat să se manifeste. În fapt, după cum au remarcat adesea criticii americani, între care și kongresmanul Philip M. Crane ⁽¹⁷³⁾ încălcarea drepturilor omului, a drepturilor religioase, hărțuirea solicitanților de vize de emigrare și persecuția celor ce criticau regimul din România au continuat neabătut. În mare măsură, *reînnoirea anuală a clauzei a devenit principalul mijloc al SUA pentru a influența comportamentul României*. Statele Unite au folosit Amendamentul Jackson-Vanik pentru emigrarea a peste 180 000 de persoane din România, în perioada 1975-1988 ⁽¹⁷⁴⁾. În toată această perioadă, SUA au

început, în mod treptat, să lege prelungirea clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România și de alte aspecte ale problematicii drepturilor omului, printre care libertățile religioase, eliberarea dizidenților arestați și chiar privațiunile economice la care a fost supus poporul român după 1980.

De altfel, o dată cu instalarea administrației Carter, în 1977, regimul de la București a început să fie cuprins de neliniște, deoarece problematica drepturilor omului începuse să capete o importanță tot mai mare în politica oficială a Washingtonului. Ceaușescu a trimis un emisar special la Casa Albă pentru a-l asigura pe noul președinte al SUA că România împărtășește preocuparea acestuia cu privire la problematica drepturilor omului. Carter și consilierii săi au salutat asigurările primite de la București, apreciind, de asemenea, relativa independență a României față de URSS. Drept urmare, Carter va continua “relațiile speciale” cu România și va reînnoi în fiecare an clauza națiunii celei mai favorizate. În aprilie 1978, Carter îl primește pe Ceaușescu la Casa Albă într-o vizită oficială de stat, iar în ianuarie 1980, relațiile bilaterale vor cunoaște o nouă înviorare atunci când reprezentantul României la ONU nu se va alia cu colegii săi din blocul comunist, votând pentru rezoluția Națiunilor Unite de condamnare a invaziei sovietice din Afganistan (ce avusese loc cu o lună în urmă) ⁽¹⁷⁵⁾.

Ca urmare a acestor evoluții, în epocă, politica față de România era considerată la Washington drept “*una dintre cele mai mari reușite ale Departamentului de Stat*” ⁽¹⁷⁶⁾, chestiunea clauzei fiind privită ca o “pârghie” menită să scoată România de pe orbita URSS și să limiteze, în același timp, numărul de violări ale drepturilor omului. Între argumentele aduse frecvent de Departamentul de Stat în favoarea politicii sale față de România, inclusiv în fața Congresului SUA, erau citate emigrările tot mai numeroase spre SUA, Germania și Israel, participarea României la Olimpiada din 1984, boicotată de blocul comunist, precum și condamnarea de către București a invadării Afganistanului de către URSS.

Realitatea este că independența politicii externe a României față de Moscova nu a fost de loc o iluzie, acțiunile regimului de la București pe arena internațională provocând nu puține dezagremente URSS și justificând politica de diferențiere a Washingtonului. În același timp, criticii din capitala americană se întrebau cu îngrijorare dacă acest real-politic poate compensa pierderea de credibilitate a crezului american întemeiat pe principiile libertății și ale drepturilor omului ⁽¹⁷⁷⁾, avertizând că între

guvernul de la București și poporul român nu trebuie pus semn de egalitate.

Se pare că ultima vizită a lui Ceaușescu la Washington a avut un secret pe care nu l-au cunoscut decât câțiva membri ai delegației române, între care și Eugen Florescu, șeful Secției de presă a Comitetului Central al PCR. Acesta i-a relatat istoricului Alex Mihai Stoenescu că, în 1977, în timpul vizitei lui Ceaușescu la Casa Albă, „se luase hotărârea să se răstoarne sistemul comunist, iar americanii au nădăjduit multă vreme că se vor putea folosi de Ceaușescu în această acțiune. (...)Pe parcursul discuțiilor cu Carter, Ceaușescu a înțeles că americanii intenționau să-l folosească pe el pentru răsturnarea URSS. Atunci, după refuzul lui Ceaușescu, au trecut la polonezi, l-au folosit și pe Papă și a fost instrumentul polonez preferat celui românesc. Asta ne-a costat o revoluție. Ceaușescu n-a sesizat acest moment uriaș, istoric, la care el fusese invitat direct, pe o discuție pe care era pregătită salvarea lui. (...)S-a plecat de acolo cu sancțiunea cea mai dură asupra noastră. (...)O nenorocire! l-am văzut pe cei din conducere înnegriți, seara, spre plecare, la terminarea vizitei. Burtică mi-a spus atunci: <<**S-a dat decizia – Ceaușescu falit !**>> Mesajul era transmis prin FMI. Se luase hotărârea...” (178).

După cum aprecia cercetătorul român, în cuvintele elogioase ale lui Jimmy Carter adresate cu acest prilej lui Nicolae Ceaușescu trebuie văzut nu doar un act de politețe protocolară, ci și un gest final de mulțumire pentru rolul pe care președintele României îl jucase în negocierile din Orientul Apropiat sau în normalizarea relațiilor chino-americe, și, de ce nu, poate chiar o pregătire pentru marea sa misiune: amplificarea antisovietismului său până la desprinderea de sistemul condus de URSS, creând, cu ajutorul americanilor și al întregii lumi libere, o criză majoră de sistem. De altfel, istoricul militar și fostul șef al spionajului românesc Ioan Talpeș dezvăluia, la rândul său, că Jimmy Carter i-a propus lui Ceaușescu o formulă prin care România să fie translatată într-un joc economic occidental prin intrarea pe bursele Lumii libere a economiei românești, evaluate de experții americani, conform mărturisirii făcute lui I.Talpeș de către Zbigniew Brzezinski, la cca.170 miliarde dolari (179). Potrivit mărturiilor evocate de fostul director al SIE, a urmat o lungă noapte de discuții furtunoase și contradictorii la reședința oficială de la Blair House, Washington, la sfârșitul căreia, a doua zi, dimineața, un N.Ceaușescu dominat de soția sa va declina oferta primită.

Era una dintre acele clipe astrale ale Istoriei, momentul când politica externă a României trebuia să continue cu curaj cursul pe care pornise de multă vreme, să găsească noi căi de a rămâne activă. Dar Ceaușescu nu a înțrăznit să meargă până la capăt și să vâneze „Marele URS(S)”. Mai mult, în noiembrie 1978, cu prilejul reuniunii la cel mai înalt nivel a Tratatului de la Varșovia, se va consuma un nou episod nefericit. Cu acest prilej, sovieticii au lansat așa-numita „doctrină nucleară Brejnev” arogându-și opțiunea primei lovituri atomice în cazul unui conflict militar. Spre stupefacția generală, unanimitatea din interiorul lagărului comunist a fost împiedicată de poziția fermă și extrem de dură a lui N.Ceaușescu care, de la tribună, a declarat doctrina Brejnev drept „inadmisibilă”. În opinia istoricului Ioan Talpeș, acesta a fost momentul real al declanșării conflictului dintre Moscova și București, acesta a fost momentul condamnării lui Ceaușescu și de către cealaltă mare putere mondială.

Istoria numirii ca ambasador în România a lui David B.Funderburk, în 1981, este pilduitoare pentru cele două curente de opinie care se înfruntau în epocă pe culoarele politicii americane. Funderburk, profesor de istorie la Universitatea Campbell din Carolina de Nord, deja implicat puternic în politica republicană, a fost recomandat pentru această funcție de către senatorul Jesse Helms, « patriarhul » durilor din Partidul Republican. La vremea respectivă, Funderburk studiasse limba română la Universitățile din Los Angeles și Washington, lucrase în România ca funcționar al USIA (Agenția de Informații a Statelor Unite), acoperise trei burse pentru cercetări științifice în România și susținuse un doctorat în istoria României. Cu toate acestea, secretarul de stat, Alexander Haig, și asistentul său pentru afaceri europene, Lawrence Eagleburger ⁽¹⁸⁰⁾, nu erau pe deplin convinși de oportunitatea numirii ca ambasador a unui cunoscut conservator, anti-comunist notoriu.

Dimpotrivă, pentru București era avut în vedere alt candidat, Robert L.Barry, diplomat de carieră, cu experiență în cadrul Biroului de Afaceri Est-Europene și, în plus, după cum afirma chiar Funderburk ⁽¹⁸¹⁾, *“membru al rețelei de conducere a lui Henry Kissinger și a protejatului acestuia, Lawrence Eagleburger”*. Totuși, la 24 iunie 1981, președintele Ronald Reagan îi cere lui Funderburk să primească funcția de ambasador în România. Dorind ca relațiile cu administrația Reagan să continue cursul excelent din perioada mandatelor Nixon, Ford și Carter, guvernul român a comunicat Washingtonului, la 11 august, acordul său pentru acreditarea lui Funderburk. Dar politicienii democrați din America erau mai vigilenți decât cei de la București, senatorii Paul Tsongas și Edward Kennedy

inițiind o adevărată cruciadă împotriva numirii lui Funderburk, considerată mai mult decât nepotrivită.

La 1 octombrie, Senatul american a votat totuși numirea lui Funderburk, a cărei singură vină, după cum arăta Jesse Helms, era « *cea de-a fi îndrăznit să critice comunismul* », și care, la 10 octombrie, a ajuns în sfârșit la București, fiind al doilea ambasador american în România, începând din 1964, dintr-un total de șapte, care nu era diplomat de carieră.

În calitate de reprezentant al președintelui și poporului american, ambasadorul SUA la București trebuie cel mai adesea să ignore preferințele personale, bazându-și evoluția pe interesele statului american. Funderburk a aflat foarte repede care sunt principalele departamente sau agenții guvernamentale cu interese în România: *Departamentul de Stat, Departamentul Comerțului, Departamentul Agriculturii, Departamentul Apărării, Consiliul Național de Securitate și, bineînțeles, agențiile de informații* (CIA, FBI și cele militare). Grupările neguvernamentale cele mai importante erau date de companiile comerciale și industriale, cercetători și exportatori agricoli, organizațiile umanitare și cele religioase și, în fine, asociațiile etnice româno-americane. Persoanele private care se interesau de România erau mai ales turiști, studenți, profesori, cineaști, sportivi amatori și vârstnici în căutare de tratamente geriatrice.

Oricum, după cum recunoștea Funderburk, ambasada avea o oarecare influență, dar nu decisivă, asupra politicii americane față de România, în condițiile în care, la Washington, influențele departamentelor guvernamentale, ale Congresului, ale Casei Albe, grupurilor și indivizilor sau ale diferitor organizații de lobby sunt întotdeauna greu de negociat și armonizat, fiecare în parte având o greutate specifică în luarea unei decizii.

Numirea lui Funderburk la București a stârnit îngrijorare și la Departamentul de Stat unde a fost percepută ca o încercare a conservatorilor americani, grupați în jurul senatorului Jesse Helms, de a iniția și a duce o politică separată față de România și Europa de Est ⁽¹⁸²⁾.

Înălții funcționari a Departamentului de Stat nu erau prea departe de adevăr, numai că schimbarea politică se origina chiar în Biroul Oval de la Casa Albă, și nu în biroul senatorului republican din Carolina de Nord. Din perspectiva cercurilor conservatoare, președintele Ronald Reagan a adus un mai mare realism în politica Statelor Unite față de URSS și celelalte

țări comuniste. În perioada mandatului său, Congresul SUA a început să manifeste o preocupare sporită față de situația drepturilor omului și a emigrării din România. Deși forul legislativ american nu s-a opus la reînnoirea clauzei, recomandată de președintele Reagan în 1981 și 1982, comisiile sale au audiat numeroase mărturii despre violarea drepturilor omului în România, în special în legătură cu persecutarea reprezentanților cultelor protestante și a clerului ortodox dizident, ca și în ceea ce privește discriminarea minorității maghiare.

Elocventă pentru noua stare de spirit de la Washington este discursul lui Ronald Reagan la cea de-a 25-a aniversare a Săptămânii Națiunilor Captive, în concordanță, de altfel, cu cele deja spuse în timpul campaniei electorale. Astfel, președintele SUA afirma că vorbește *“tuturor celor din Europa de Est care sunt izolați de vecinii lor și de cei pe care îi iubesc de o odioasă Cortină de Fier (și că) fiecărei persoane captive sub tiranie noi îi transmitem dragostea și sprijinul nostru și îi spunem că nu este singură. Visul vostru este și visul nostru. Și odată veți fi liberi, la rândul vostru(...). Acum, când marcăm această a 25-a aniversare a Săptămânii Națiunilor Captive, am de pus o singură întrebare acelor stăpânitori: dacă comunismul este valul viitorului, de ce mai aveți nevoie de ziduri pentru a păstra oameni în interiorul lor și de armate de poliție secretă pentru a-i ține liniștiți? S-ar putea ca democrația să nu fie perfectă, dar acei oameni curajoși, care riscă să moară pentru a-și căpăta libertatea, nu fug de democrație. Ei fug din comunism către democrație.(...) De îndată ce se petrece o revoluție comunistă, cetățenilor le sunt interzise alegerile libere, o presă liberă, comerțul liber, syndicatele libere, libertatea cuvântului, libertatea de credință, dreptul deplin asupra proprietății, libertatea de a călători așa cum le place”* ⁽¹⁸³⁾. Cu același prilej, printr-o circulară a Casei Albe, Reagan a mai spus: *“Trebuie să ne tragem puterea din acțiunile a milioane de luptători pentru libertate din țările ocupate de comuniști(...) ale căror proteste publice cer un risc personal și un sacrificiu care sunt aproape de neînțeles pentru cetățeanul obișnuit al lumii libere. Din lupta lor noi putem afla adevăratul drum spre o pace durabilă și reală. Vom continua să vorbim răspicat pentru cei cărora li se neagă beneficiile libertății, cerându-le libertatea. Vom continua să cerem, cu tărie, eliberarea rapidă a celor persecutați în mod injust și încarcerați pe nedrept și să ne rugăm pentru ei, în timpul suferințelor lor. Este datoria și privilegiul Statelor Unite de a cere semnatarilor Cartei ONU și Acordurilor de la Helsinki să militeze în favoarea curajoșilor bărbați și femei care sunt persecutați ca urmare a originii naționale, credinței*

religioase și dorinței de libertate, pentru ca aceștia să trăiască conform cererilor și obligațiilor lor și să respecte principiile și spiritul acestor acorduri și înțelegeri internaționale. Pe durata Săptămânii Națiunilor Captive, ne reînnoim eforturile de a încuraja libertatea, independența și autodeterminarea națională a acelor țări care luptă pentru a se elibera de ideologia comunistă și de opresiunea totalitară”.

Într-adevăr, vremurile erau altele, iar în politica externă americană se petrecea o schimbare revoluționară. Schimbare care avea să afecteze și relațiile cu România, după numirea ca ambasador la București a lui David B. Funderburk. Din perspectiva acestuia, establishment-ul de la Departamentul de Stat pur și simplu submina linia politică a președintelui promovând un spirit tehnocratic și de castă anacronice. Ideile lui Funderburk erau, de altfel, împărtășite și de alți înalți funcționari ai administrației Reagan, după cum rezultă dintr-o notă a lui Frank Corry, șeful adjunct al misiunii diplomatice a SUA la București:

“În acele sfere ale Departamentului de Stat care tratează cu Europa de Est, ca și în alte agenții, există câțiva funcționari de carieră cu mare influență care, în aparență, se țin cu strictețe de opiniile asupra României și a Europei Răsăritene ce erau la modă în timpul președinției lui Nixon și de politica față de România care a fost elaborată în acea perioadă. Cum acești funcționari au o mare libertate în alegerea și numirea unor reprezentanți în poziții-cheie din regiune și în alegerea propriei continuități și a propriilor succesori, a existat o tendință pronunțată de a selecta persoane care împărtășesc opiniile bine stabilite și, astfel, de a perpetua aceste opinii în conducerea Biroului Est-European/România al Departamentului de Stat. În multe cazuri, acești funcționari de carieră nu își formau opiniile lor despre România la fața locului, ci, mai curând, la Washington și în capitalele din apropiere. Multe dintre aceste opinii provin din anii de avânt înaripat ai relațiilor americano-române, de la începutul și până la mijlocul deceniului 70. Se pare că există o persistentă undă de gândire binevoitoare în modul în care guvernul nostru privește România și în modul în care se trasează politica noastră față de această țară. Voind o comportare independentă a României, tindem să ne canalizăm atenția asupra aparențelor unui asemenea comportament și nu asupra unei cooperări continue, inevitabile. De vreme ce independența față de satrapia sovietică este de dorit, a existat o tendință de a o căuta cu lumânarea, de a ne concentra asupra ei și de a minimaliza sistemul opresiv al guvernului impus de sovietici și de modul de guvernare.

*Evidența dobândită la fața locului și care sfidează opiniile prevalente este diferit interpretată în cadrul gândirii convenționale sau chiar, în unele cazuri demne de menționat, este pur și simplu ignorată. Cum persoanele din guvernul Statelor Unite care dau vreo atenție Europei de Est sunt relativ puține – iar cele care se interesează de România, și mai puține – **acei funcționari de carieră care sunt implicați zilnic în afacerile regiunii și ale României sunt cei care fac politica noastră în ceea ce privește această țară.** Bineînțeles, președinții se ocupă de România cu ocazia vizitelor sau evenimentelor importante, iar atunci ei depind de materialele și sugestiile prezentate de subordonații din birocrăția de carieră a Departamentului de Stat. Puterea acestor funcționari de carieră provine din faptul că ei stăpânesc, în mare măsură de unii singuri, terenul. Acest grup de persoane este constituit din bărbați și femei care au lucrat împreună și unul pentru celălalt, o echipă de Birou regional asemănătoare altora din Departamentul de Stat. Cei care au o atât de mare influență în politica regională a Statelor Unite sunt funcționari ai Serviciului Străin care au petrecut mult timp din cariera lor lucrând în afacerile europene, în special în Europa de Est și URSS, sau la Washington, în ceea ce privește această zonă.*

Ei sunt, din multe puncte de vedere, un Birou regional tipic al Departamentului de Stat, dar, deoarece condițiile de cunoaștere a limbii sunt mai pretențioase și posturile nu prea căutate, ei sunt o clică foarte strâns legată. Cei mai mulți dintre „est-europenii” mai în vârstă au lucrat împreună cel puțin o dată. Recent, figura dominantă din grup a fost Lawrence Eagleburger, apropiat colaborator în Serviciul Străin al lui Henry Kissinger. Protejații și colaboratorii săi au menținut o mare influență asupra politicii noastre de zi cu zi în ceea ce privește această regiune” (184).

Dincolo de evidenta dispută dintre cele două curente politice majore, atât de transparentă în judecata diplomatului american, nota reprodușă mai sus are meritul de a arăta, cu o limpezime pe alocuri crudă, nu doar măruntaiele mecanismului pus la punct de către Departamentul de Stat pentru relațiile cu Bucureștii, ci și locul real ocupat de România în cadrul politicii europene a Statelor Unite. În cazul special al României, procedura standard a Departamentului de Stat era, aproximativ, următoarea: asistentul adjunct pentru afaceri europene al secretarului de stat, care se ocupa de Europa de Est, împărțea sarcinile directorului Biroului pentru Afaceri Est-Europene/Iugoslavia și adjunctului

acestuia. Sub acest nivel se afla șeful Serviciului Român care făcea cea mai mare parte din munca brută, de zi cu zi.

În opinia, critică, a lui Funderburk, în timpul Administrației Reagan, politica externă a SUA față de Europa de Est a fost în continuare determinată de continuatorii liniei Kissinger, care s-au dedicat zilnic acestui domeniu. Astfel, secretarul de stat, subsecretarul de stat pentru afaceri politice și asistentul pentru afaceri europene erau prea preocupați cu evenimentele din lumea largă pentru a dedica timp României, lăsând relațiile cu aceasta în grija Biroului de resort. Este semnificativ că, la invitația ambasadei SUA la București, de a vizita România, Richard Burt, asistent al secretarului de stat pentru afaceri europene, i-a răspuns lui Funderburk ⁽¹⁷⁾ că, în definitiv, el considera *“România și Bulgaria drept fundul Europei”* și, ca urmare, nu avea nici o dorință să le viziteze.

Politica de diferențiere a Statelor Unite în Europa de Est avea la bază strategia dezvoltată de Nixon și Kissinger la sfârșitul anilor '60. *“Diferențiere”* înseamnă în cazul de față că Washingtonul trata fiecare țară comunistă în mod diferit și nu ca pe un bloc unitar, adjudecând deosebiri existente între aliații Moscovei și recompensând pe comuniștii “buni” spre deosebire de cei “răi”. Această “discriminare pozitivă” a fost operată cu bună știință de Departamentul de Stat în încercarea de a genera probleme URSS înăuntrul propriului sistem internațional și de a crea astfel premisele dezintegrării lagărului comunist. Astfel, la Conferința șefilor de misiune americani, care s-a ținut la Londra, în 1982, cuvântul de ordine a fost *“să nu spunem «dă-i naibii», să nu-i socotim împreună și să nu-i ștergem de pe listă”* ⁽¹⁸⁶⁾ și asta pentru că *“după un timp, dezintegrarea se va produce și Statele Unite ar trebui să rămână în Europa de răsărit și să încurajeze procesul”*.

Pentru cei șase membri ai Tratatului de la Varșovia, politica de diferențiere a Washingtonului s-a manifestat concret prin premiarea unora și nepremierea altora. Astfel, în timp ce România și Ungaria beneficiau de clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile cu SUA, Bulgaria, Cehoslovacia și Germania răsăriteană nu au primit această importantă facilitate economică și semnal politic pozitiv, în același timp. Premiate au fost doar țările care au făcut dovada reformelor interne, au îmbunătățit starea drepturilor omului și emigrările, au procedat la o liberalizare privind economia, inițiativele și acumularea de capital, și mai ales care, în politica externă, au adoptat poziții diferite de cele ale URSS.

Aceste obiective politice, urmărite în secret de mai multă vreme, au devenit publice o dată cu cuvântarea vicepreședintelui George Bush sr., de la Viena, din 21 septembrie 1983:

“(...) Unii au arătat o mai mare măsură de independență în conducerea politicii lor externe. De asemenea, unii au introdus o mai mare deschidere, au coborât barierele dintre oameni și s-au angajat în reforme economice orientate spre o piață liberă. Alții, din nefericire, continuă să se lase remorcați de sovietici. Politica lor externă este stabilită la Moscova și politica lor internă mai violează încă, în mod flagrant, drepturile fundamentale ale omului.

În relațiile noastre cu țările din Europa de Est, noi luăm în considerație aceste diferențe, politica noastră este bazată pe diferențiere politică, economică și în ceea ce privește drepturile omului – adică noi luăm în considerație în ce măsură țările în cauză urmăresc o politică externă autonomă, independentă de linia Moscovei și în ce măsură ele urmăresc o liberalizare internă. Statele Unite se vor angaja în relații politice, economice și culturale mai strânse cu acele țări, ca România și Ungaria, care dovedesc o mai mare deschidere sau independență”⁽¹⁸⁷⁾.

În afara clauzei națiunii celei mai favorizate, între premiile acordate de SUA în cadrul politicii lor de diferențiere se numărau și acordarea de credite preferențiale și reduceri vamale, un acces mai mare la tehnologiile americane și, cel mai important semnal politic, vizitele la nivel înalt. Pentru România, acordarea clauzei a însemnat, în primul rând, acordarea unui sistem vamal nediscriminatoriu, accesul la credite pe termen lung și la împrumuturi cu dobândă mică de la Eximbank și includerea în sistemul general de preferințe (GSP) al SUA, ceea ce a oferit largi posibilități de export pentru economia românească.

Astfel, în primii cinci-șase ani de la dobândirea pentru prima oară a clauzei, în 1975, România a beneficiat de credite garantate de guvernul SUA în valoare de peste un miliard de dolari și a exportat pe piața americană mărfuri de sute de milioane de dolari, anual. Cele mai importante produse de export românești erau tabla de oțel vâlțuită, produsele petroliere, textile și alimentare, iar importurile de pe piața SUA constau în porumb, soia, țigarete, piei de vită și cărbune. În plus, reprezentanți ai Departamentului de Stat, în legătura cu cei ai Departamentului Comerțului, au ajutat România să scape de procesele juridice privitoare la practica de dumping, de exemplu la oțel, și să

depășească frecvent cotele impuse produselor textile. Prin statutul de națiune favorizată, România a fost ajutată de instituții importante, cum ar fi Eximbank, Banca Mondială și o serie de bănci americane particulare, cum a fost Manufacturer's Hanover Trust ce avea deschisă o reprezentanță chiar în inima capitalei, București ⁽¹⁸⁸⁾. În această perioadă, Departamentul Agriculturii al SUA și guvernul român făceau eforturi comune pentru a face din România furnizorul de carne (curcan, porc și vită) al bazelor militare americane din Germania Federală. După 1981, exporturile României în Statele Unite depășeau importurile de peste Ocean în raporturi anuale de aproape patru la unu. În 1984, România exporta în SUA, pe valută forte, mai mult decât oricare altă țară est-europeană, inclusiv URSS, și achiziționa de la americani computere (tip NOVA 3 D) fabricate de Data General Company (prin intermediul concernului Thompson CSF din Franța) și care necesitau licențe de import și/sau re-export din Statele Unite.

În sfârșit, vizitele politice nu au lipsit nici ele, Nicolae Ceaușescu mergând, până în 1984, de patru ori în SUA, în timpul președinților Nixon, Ford și Carter – primii doi vizitând, la rândul lor, România. În opinia conservatorilor de la Washington, guvernul de la București a dobândit prestigiu, sprijin și credibilitate în “lumea a treia” și în rândul țărilor nealiniat prin fluxul continuu de vizitatori americani, în vreme ce nivelul de trai din România era cel mai scăzut din Europa, cu excepția Albaniei. De altfel, guvernul de la București formase, în timp, o echipă reabilă de diplomați consacrată relațiilor cu SUA, în rândurile căreia s-au remarcat Ștefan Andrei, Corneliu Mănescu, Maria Groza, Mircea Malița, Corneliu Bogdan, Mircea Răceanu și alții.

La 14 mai 1985, în fața Comitetului pentru Afaceri Externe al Camerei Reprezentanților și a Subcomitetului pentru Drepturile Omului și Organizații Internaționale, Garry Matthews, asistent adjunct al secretarului de stat, confirma continuarea politicii de diferențiere față de București: *“Bunele noastre relații ne-au permis să facem o deosebire în scena politică internă a României(...). Guvernul român rămâne relativ tolerant față de cele 14 grupări religioase majore recunoscute, iar în anii din urmă nu au apărut semne ale unor încercări, la scara națională, de a suprima religia sau vreun grup religios anume. Guvernul României nu a întreprins vreun program general de persecuții pe motive religioase. (...) Politica externă relativ independentă a României este un factor semnificativ în evaluarea relațiilor țărilor est-europene cu Sovietele”* ⁽¹⁸⁹⁾.

Cu toate acestea, independența României față de Moscova avea anumite limite. În cele două sau trei decenii de politică externă independentă, pozițiile României în forurile internaționale au fost, totuși, în marea lor majoritate pe linia blocului comunist. Astfel, la ONU, voturile României au fost în proporție de 86 la sută împotriva intereselor SUA și în conformitate cu ale URSS ⁽¹⁹⁰⁾. În 1985, poziția românească se înrăutățește vizibil, doar 14,6 la sută din voturile sale fiind în acord cu SUA, mai rău chiar decât Polonia aflată sub lege marțială.

Relațiile privilegiate între România comunistă și SUA au început, așa cum am arătat, în 1968, când invadarea Cehoslovaciei reformiste de către trupele Tratatului de la Varșovia a fost vehement condamnată de Nicolae Ceaușescu. România se afla la momentul respectiv, ea însăși, în plin proces de destindere și deschidere către Occident după eliberarea deținuților politici din închisori, scoaterea istoriei și culturii naționale de sub tutela sovietică și repunerea lor în drepturi, și chiar încurajarea unor inițiative cvasi-private, așa-numiții “mandatari”, în mica industrie și servicii – “păcate” împărtășite cu Cehoslovacia lui Dubcek. Atunci, România nu numai că nu a participat la înăbușirea în sânge a “Primăverii de la Praga”, dar s-a aflat, pentru câteva zile, în pericol de a împărtăși soarta cehoslovacilor. Reacția promptă a Occidentului european și a SUA, în special, a făcut să nu fie “*dezlegați câinii războiului*”, trupele sovietice oprindu-se la frontiera de pe Prut. Deși acesta a fost, se pare, momentul în care deschiderea românească a început să fie oprită, Ceaușescu a primit atunci un semnal limpede despre forța și influența Statelor Unite, de care va ține seama atent în anii următori.

Momentul culminant al relațiilor româno-americane a fost atins, câțiva ani mai târziu, în timpul administrației președintelui Richard Nixon, când, în 1969, acesta a decis, fără consultarea Departamentului de Stat, să includă și România într-un turneu efectuat în Europa, devenind astfel **primul președinte american care a vizitat o țară comunistă după al doilea război mondial**. La rândul său, Ceaușescu a amânat ținerea celui de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român pentru a-i oferi lui Nixon o primire de erou. Relația personală care s-a creat între cei doi a avut un rol deosebit în ecuația româno-americană, mai mult, Nixon și Kissinger căpătând convingerea, cu acest prilej, că Ceaușescu este un lider în care se poate avea încredere și care poate juca un rol însemnat în planurile americane de politică externă. Ceea ce avea să se confirme nu peste mult timp, în februarie același an, când SUA vor solicita

Bucureștilor bunele oficii în încercarea de a da un curs nou relațiilor cu R.P.Chineză.

Episodul, deși învăluit încă în discreție de către partea americană (H.Kissinger, de pildă, încă neagă acest lucru), beneficiază însă de mărturiile unor diplomați români, protagoniști ai momentului. Între aceștia se găsea și Mircea Nicolaescu, pe atunci director al Direcției Asia din MAE, care relatează ⁽¹⁹¹⁾ întâlnirea sa cu John Barnes jr., însărcinat cu afaceri al SUA la București, în care acesta a solicitat *“declanșarea ca la carte a unui demers de bune oficii din partea României pe lângă partea chineză. Dar demersul trebuia să fie cât mai ferit de ochii lumii (...)”*. Anul următor, în 1970, o importantă delegație română, de partid și de stat, condusă de Emil Bodnăraș, a vizitat China, fiind primită la cel mai înalt nivel. Convorbirile, care au durat 16 ore, au depășit problematica bilaterală, incluzând, între altele, și raporturile dintre Beijing și Washington. Dar, până în prezent, cele mai convingătoare mărturii aparțin chiar lui Richard Nixon care vorbește despre *“deschiderile discrete”* către Beijing operate prin intermediul președintelui Pakistanului, Yahia Khan, și, apoi, prin N.Ceașescu, ambii având canale personale cu chinezii. Aceste acțiuni au constituit, după mărturisirea, cu zece ani mai târziu, a lui Nixon *“un fel de demers ritual foarte lent, care s-a accelerat încetul cu încetul și, în 1971, la 15 iulie, surprindeam lumea anunțând că voi vizita China la începutul anului 1972”* ⁽¹⁹²⁾. De-a lungul anilor, Nixon a rămas în contact cu Ceașescu și chiar a călătorit, din nou, în România, în 1982.

În afara lui **Richard Nixon**, au mai vizitat România președinții **Gerald Ford**, în august 1975, imediat după Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa la care a fost semnat Actul final de la Helsinki; **Bill Clinton**, în 1997, la câteva zile după terminarea summit-ului NATO de la Madrid la care au fost invitate să adere Polonia, Cehia și Ungaria; și **George W.Bush**, în noiembrie 2002, imediat după ce România a fost invitată, la summit-ul de la Praga, să se alăture NATO.

În afara președintilor SUA, parada demnitarilor americani în România a fost, de-a lungul anilor, mult mai cuprinzătoare, incluzând miniștri, diplomați aflați în Europa cu diverse misiuni, membri ai Congresului, lideri ai diferitelor organizații culturale, religioase și etnice, oameni de afaceri și executivi ai unor mari firme economice și corporații financiar-bancare, lista acestora conținând nume dintre cele mai prestigioase și influente. În general, întâlnirile erau folosite de partea americană pentru a se obține noi promisiuni privind menținerea fluxului

migraționist către SUA, Germania și Israel, bunăvoința și toleranța autorităților române față de cultele religioase, în general, și față de cele neo-protestante, în special; în vreme ce partea română dorea o mai mare asistență economică sub formă de credite comerciale, autorizații pentru întreprinderi mixte, credite import-export, credite ale FMI, asistență prin intermediul Comisiei Economice Mixte Româno-Americane.

Capitolul IV

„Conflictul absurd”.

Ultimii ani ai lui Ceaușescu.

Revenind la momentul exercitării atribuțiilor diplomatice la București de către David B.Funderburk, se cuvine menționat faptul că, din această perioadă, datează și primele controverse româno-americane legate de continuarea acordării clauzei națiunii celei mai favorizate. Astfel, în 1983, după luni de negocieri confidențiale, președintele Ronald Reagan a recomandat ca statutul clauzei să fie retras, dacă România nu renunță să

aplice decretul prin care solicitanții de viză pentru emigrare erau obligați la plata studiilor efectuate. Decretul nr. 402, adoptat la București în octombrie 1982, prevedea ca toți cetățenii români ce doreau să plece definitiv din țară să plătească statului român o sumă în valută, echivalentă cu cheltuielile perioadei de școlarizare, studii medii și superioare. Erau exceptate de la acest decret numai persoanele aflate la pensie ⁽¹⁹³⁾. În replică la recomandarea președintelui SUA, Ceaușescu l-a avertizat pe Funderburk că s-ar putea ca el să nu mai dorească prelungirea clauzei, în condițiile în care criticile aduse României în presa și Congresul american nu vor fi stopate ⁽¹⁹⁴⁾.

Ca urmare, la 10 ianuarie, L.Eagleburger a sosit la București, în calitate de emisar special prezidențial, în încercarea de a salva relațiile speciale cu România și de a întoarce politica de diferențiere la cursul normal. Eagleburger avea “*să pună cărțile pe masă*” la o întâlnire cu Ceaușescu și Ștefan Andrei, ministrul de externe, avută în afara Bucureștilor, la o reședință montană. Rezultatul a fost în cel mai bun caz echivoc, Ceaușescu părând hotărât să declanșeze criza în relațiile bilaterale. La mai puțin de două săptămâni după vizita lui Eagleburger, avea loc prima aplicare a decretului în cauză: autoritățile române cereau plata a 7 400 de dolari pentru studiile Margaretei Pâslaru-Sencovici, iar la 10 februarie, în cursul întâlnirii cu delegația condusă de congressmanul Tom Lantos, ministrul Ștefan Andrei arăta că decretul era irevocabil, adăugând că SUA ar trebui să trateze cu “*grijă*” orice publicitate privitoare la retragerea clauzei. La 4 martie, Washingtonul a comunicat oficial României că, dacă decretul va continua să se aplice, retragerea clauzei va deveni scadentă la data de 30 iunie, dar guvernul român a știut să pună o surdină discretă propriei sale politici, evitând aplicarea sancțiunii. Practic, guvernul de la București, deși a menținut în vigoare decretul, a suspendat aplicarea acestuia pe termen nedefinit, ca urmare a angajamentelor verbale luate cu ocazia unei vizite efectuate de Ștefan Andrei la Washington, la sfârșitul lunii mai. De altfel, la 1 iunie 1983, a avut loc un schimb de scrisori confidentiale între Reagan și Ceaușescu cu privire la această problemă, Ceaușescu arătând că partea română nu va aplica taxa de școlarizare menționată, obligație pe care o va respecta de altfel până la sfârșitul său, în 1989. La rândul său, Reagan a reiterat sprijinul american față de politica de independență a României, declarând ca va reînnoi clauza și de această dată, ba chiar că va fi examinată posibilitatea acordării sale pe o perioadă de mai mulți ani. Ca urmare, și în 1983 și în anii următori, 1984, 1985, 1986, România va obține din nou

clauza, dar de fiecare dată cu dificultăți și plătind prețul expunerii unui veritabil oprobriu internațional. Continuând această tendință, în 1987, Congresul a votat suspendarea clauzei pe timp de șase luni, timp în care președintele SUA era chemat să certifice un progres real în situația drepturilor omului, iar în 1988 nu s-a mai votat nimic, Ceaușescu renunțând singur la clauză. Dar, până la acest moment de ruptură totală, relațiile bilaterale aveau să treacă prin alte clipe dramatice.

Intre erorile comise de Ceaușescu față de SUA nu poate fi omisă nici atitudinea sa arogantă, grosolană chiar, din timpul vizitei vicepreședintelui american George Bush la București, 18-19 septembrie 1983. „*Vii aici să pui condiții?*” a strigat atunci cu duritate Ceaușescu. Bush senior nu va uita niciodată acest episod. În ianuarie 1989, cel jignit atât de inutil la București, devenea președinte al SUA. La începutul lui decembrie, același an, se va întâlni cu Gorbaciov în Malta, la bordul unei nave militare. În seara zilei de 3 decembrie, un agent străin al Direcției de Informații Externe, „*sursă directă și sigură*”, cu acces la informația primară, a transmis legăturii sale de la București că, la Malta, Bush și Gorbaciov au decis înlăturarea lui Ceaușescu și a regimului socialist din România simultan cu cea a lui Noriega din Panama. La aflarea informației, Ceaușescu, trist și apatic, a avut un singur comentariu: „*M-au condamnat!*” ⁽¹⁹⁵⁾.

Cele două note ale Securității prin care era informat, la 3 decembrie 1989, cu privire la deciziile luate la Malta făceau parte din categoria „informațiilor ultrasecrete”. Nicolae Ceaușescu le-a reținut și le-a luat cu el la Moscova pentru ultima sa întâlnire și confruntare directă cu Mihail Gorbaciov, în noaptea de 4 decembrie ⁽¹⁹⁶⁾. După revoluția din Decembrie 1989, în timpul procesului său, generalul Iulian Vlad, fostul comandant al Departamentului Securității Statului, va concluziona: „*Procesul lui Ceaușescu a fost judecat la București, în noaptea de 7 spre 8 iulie, sentința s-a dat la Moscova, în 4 decembrie, iar executarea sentinței a avut loc la Târgoviște, în 25 decembrie*” ⁽¹⁹⁷⁾.

Creșterea continuă a datoriei externe a României a adăugat elemente noi de iritare în relațiile României cu Statele Unite. În 1982, datoria depășise deja 11 miliarde de dolari și Fondul Monetar Internațional sfătuia din ce în ce mai des regimul de la București cum să facă față situației și să acționeze pentru redresarea economiei românești. În fața acestei situații, percepută ca o amenințare directă a independenței sale pe scena politică internațională, Ceaușescu a inițiat un program de

reducere a datoriei externe, cu prețul unei scăderi puternice a nivelului de trai al populației, prin măsuri stricte de limitare a importurilor, inclusiv a combustibililor, precum și prin creșterea exagerată a exporturilor de produse alimentare, în detrimentul pieței interne aflate și așa în suferință. Această politică a dus rapid la dezechilibrarea balanței comerciale dintre SUA și România, valoarea exporturilor americane către București scăzând drastic. În aceste condiții, s-a diminuat puternic și sprijinul acordat României de cercurile de afaceri americane. Datorită programului românesc de reducere a datoriei externe, importurile din SUA s-au micșorat simțitor, de la 720 de milioane de dolari, în 1980, la 246 de milioane de dolari, în 1984, și la 207 milioane în 1985 ⁽¹⁹⁸⁾. Exportatorii americani au devenit din ce în ce mai puțin interesați de piața pe care o oferea România, iar activitatea lor de lobby în favoarea Bucureștilor a pierdut mult din forța avută la mijlocul anilor '80.

La sfârșitul anului 1984, administrația Reagan, constatând că legea care prevedea acordarea concesiilor tarifare pentru țările în curs de dezvoltare, în conformitate cu Regimul Generalizat de Preferințe Vamale (GSP), urma să expire în ianuarie 1987, a cerut Congresului SUA să îi extindă valabilitatea pe o perioadă de încă zece ani. Congresul a procedat în consecință, dar a adăugat în același timp o prevedere, inspirată de evenimentele din Polonia, potrivit căreia extinderea GSP oricărei țări urma să fie condiționată de acordarea de către țara respectivă a *“drepturilor recunoscute pe plan internațional muncitorilor”*, inclusiv a drepturilor de asociere și de negociere colectivă dintre sindicate și patronat ⁽¹⁹⁹⁾. Această prevedere avea să ducă la pierderea de către România a Regimului Generalizat de Preferințe Vamale, în anul 1987, creînd astfel premisele renunțării la clauză de către Ceaușescu.

Totuși, datorită evoluției independente de Moscova a politicii externe românești, politica de “diferențiere” față de România a fost menținută de SUA până la schimbările produse în URSS, o dată cu venirea la putere a lui Mihail Gorbaciov, care au antrenat o slăbire a controlului sovietic asupra țărilor Europei de Est și au făcut irelevantă cvasi-independența României în arena internațională.

Primele măsuri reformiste luate în Uniunea Sovietică și în țările-satelit din Europa de Est, la mijlocul anilor '80, au contrastat puternic cu evoluția situației din România. Ceaușescu, care se pare că făcuse deja o obsesie din faptul că Reagan dorește schimbarea sa din motive ideologice, a privit aceste reforme cu mare suspiciune, devenind ulterior

extrem de critic față de ele, iar spre sfârșitul anilor '80 a ajuns chiar dușman pe față al campaniilor de “glasnost” și “perestroika” promovate de Gorbaciov. Pe măsură ce reforma progresa în tot restul blocului comunist din Europa de Est, deosebirile dintre regimul de la București și aliații săi ideologici au devenit tot mai negative – și nu pozitive, ca în trecut – în ochii Statelor Unite și au acționat din ce în ce mai defavorabil pentru București.

În primăvara lui 1985, David B.Funderburk demisiona din postul de la București, urmând a fi înlocuit de Roger Kirk, diplomat de carieră, membru al elitei Serviciului Străin de la Departamentul de Stat, și care va ajunge la post în luna noiembrie. Imediat după plecarea lui Funderburk de la București, capitala României a fost vizitată de trei importante delegații americane, una condusă de senatorul Robert Dole, liderul majorității republicane din Senat, la sfârșitul lunii mai, cea de-a doua de către Edward Derwinski, consilierul Departamentului de Stat, în luna iunie, iar cea de-a treia formată din deputații Tony Hall (Ohio), Christopher Smith (New Jersey) și Frank Wolf (Virginia), la începutul lunii iulie. Toate cele trei delegații americane au discutat la București vasta problematică a relațiilor bilaterale, accentul fiind pus pe problemele respectării drepturilor omului ce urmau să fie discutate în timpul audierilor din Congres consacrate reînnoirii clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România.

Identificarea clauzei cu întreaga problematică a drepturilor omului în România s-a intensificat ulterior, transformând dezbaterile din Congres și dialogul dintre cele două guverne într-o discuție generală asupra drepturilor omului. Aceste evenimente, care s-au petrecut spre sfârșitul anului 1984 și începutul lui 1985, au stabilit cadrul pentru deteriorarea relațiilor dintre Statele Unite și România în următorii patru ani. Debutul lui Roger Kirk în cadrul dialogului româno-american s-a produs în timpul participării sale la întâlnirea de la New York dintre secretarul de stat, George Schultz, cu ministrul afacerilor externe, Ștefan Andrei, la 26 septembrie 1985, prilejuită de sesiunea Adunării Generale a ONU. Devenise o practică pentru secretarul de stat american să se întâlnească cu omologul său român cu prilejul reuniunilor ONU, în scopul evidențierii locului special pe care îl ocupa România între celelalte națiuni din Europa de Est. Conform unor mărturii ulterioare ⁽²⁰⁰⁾, a fost pentru prima dată când Schultz a început o convorbire cu ministrul român de externe prin abordarea problemei drepturilor omului. Pentru diplomația românească acesta a fost primul semnal oficial al creșterii rolului jucat de problematica

drepturilor omului în relațiile dintre Statele Unite și România și a faptului că, pe viitor, aceste aspecte le vor pune în umbră pe cele politice.

Faptul că România încă se mai bucura de un tratament diferențiat din partea americană a fost demonstrat, la 30 septembrie 1985, când vicepreședintele George Bush l-a primit pe ministrul de externe român. Cu excepția ministrului sovietic de externe, Eduard Șevardnadze, nici un alt reprezentant al țărilor Tratatului de la Varșovia, prezent la sesiunea ONU, nu a mai fost atât de onorat. Cu acest prilej, Bush a declarat că, deși SUA nu doresc să intervină în chestiuni de politică internă ale României, aceasta nu poate împiedica preocuparea profundă pe care Washingtonul o are în legătură cu situația drepturilor omului, susceptibilitate în creștere și în cadrul Congresului american. În răspunsul său, Ștefan Andrei a accentuat necesitatea ca Statele Unite să respecte independența României, argumentând că, dacă România acceptă cererile SUA în numele *“anumitor principii”*, atunci va trebui să accepte și cererile pe care alte state i le pot face în numele principiilor marxist-leniniste și care ar putea afecta puternic independența politicii externe duse de București ⁽²⁰¹⁾.

Dincolo de afirmarea tezelor oficiale ale regimului, ministrul român de externe avea să înțeleagă cu acest prilej că **politica SUA va fi puternic influențată în viitor de evoluția situației interne din România**. Alte două semnale politice de la Washington aveau să fie emise către România la sfârșitul anului 1985. Primul consta în rezoluția Congresului (H.R. 3599), de la 1 noiembrie, prin care se propunea suspendarea pe șase luni a clauzei pentru România – rămasă fără urmări datorită întârzierii cu care a fost făcută - și, cel de-al doilea, care consta într-un amendament la legea bugetului Departamentului de Stat, adoptat de Senat la aceeași dată, care stipula că *“bunul simț”* al forului reprezentativ condamna guvernul de la București pentru *“represiunea barbară și dezgustătoare a poporului său”*, cerând SUA să joace un rol activ în restabilirea drepturilor umane și religioase ale poporului român, iar președintelui să ia în considerare oportunitatea de a mai prelungi în viitor clauza națiunii celei mai favorizate pentru România ⁽²⁰²⁾. Era pentru prima dată, de la acordarea clauzei în 1975, când la adresa României se puteau auzi astfel de cuvinte în Congresul Statelor Unite ale Americii.

În toamna aceluiași an, George Schultz, secretarul de stat american, a exprimat dorința de a face o scurtă vizită în Europa de Est, în contextul deplasării sale anuale la întâlnirea cu omologii din țările membre

NATO. Mai exact, Schultz dorea să viziteze acele țări din Est care aveau o politică diferită față de a vecinilor. Iugoslavia era primul candidat, Ungaria cel de-al doilea și, conform politicii de diferențiere, ar fi urmat România. Secretarul de stat a fost de acord punând însă două condiții: prima, ca vizita la București să fie organizată după rezolvarea celorlalte obligații oficiale, și, ce-a de-a doua, să nu petreacă noaptea în București. Drept urmare, singura dată liberă în agenda oficială era ziua de 15 decembrie 1985 și aceasta numai pentru șase ore. Ceaușescu a aprobat personal agenda propusă de americani, văzând în această vizită o ocazie importantă pentru clarificarea relațiilor bilaterale. Materialele Departamentului de Stat pregătite pentru această întâlnire, menționau că G.Schultz va sublinia încă o dată guvernului român că SUA continuau să aprecieze independența relativă a României în politica externă și că îi va cere lui Ceaușescu ca reprezentanții români la ONU să continue să voteze împotriva rezoluțiilor anti-americe, menținând în același timp orientarea comerțului românesc spre Vest și nu spre Est. De asemenea, Schultz trebuia să exprime îngrijorarea SUA față de situația drepturilor omului și să-l conștientizeze pe Ceaușescu că, prin încălcarea acestora, era amenințat întregul eșafodaj al relațiilor bilaterale.

Partea română avea o abordare diferită. Simplul fapt că Schultz venea la București însemna consolidarea prestigiului lui Ceaușescu și posibilitatea contracarării criticilor crescânde la adresa politicii sale atât în SUA și Europa Occidentală, cât și, mai nou, în unele țări “frățеști”, în special Ungaria și URSS. În plus, Nicolae Ceaușescu dorea să rămână cel mai bun prieten al Americii dintre toți liderii est-europeni, poziție ce părea din ce în ce mai amenințată de însuși liderul sovietic, Mihail Gorbaciov.

Din punct de vedere american, cel mai important aspect al pregătirii vizitei a fost elaborarea scrisorii președintelui Reagan către Ceaușescu. Scrisoarea sublinia dorința președintelui american de a lărgi și amplifica relațiile bilaterale și exprima neliniștea față de tensiunile care apăruseră în cadrul acestora, făcându-se apel la nevoia unor eforturi serioase pentru oprirea acestei stări ⁽²⁰³⁾. Vizita a avut loc la data planificată, într-o atmosferă pe care Mark Palmer, adjunct pentru probleme europene al secretarului de stat, a caracterizat-o drept “*cea mai proastă în relațiile bilaterale din toți cei patru ani de când m-am ocupat de Europa de Răsărit*” ⁽²⁰⁴⁾. Foarte interesant este și că, pentru prima oară, presa de la București a publicat declarația lui Schultz despre existența unor dezacorduri româno-americe, o recunoaștere publică puțin obișnuită și

un semnal politic foarte rar practicat ⁽²⁰⁵⁾. Dar primul semn oficial al alunecării regimului de la București pe panta intransigenței l-a constituit răspunsul lui Ceaușescu, de la 7 ianuarie 1986, la scrisoarea lui Reagan, care îi fusese înmănată de secretarul de stat Schultz. După o serie de considerații cu privire la politica internațională, Ceaușescu i-a reproșat lui Reagan că *“anumite cercuri”* încearcă să se amestece în treburile interne ale României și să condiționeze relațiile economice bilaterale de problema drepturilor omului, respingând ca urmare toate aspectele concrete din scrisoarea președintelui american, deoarece *“erau artificiale create de grupuri cu interese speciale”*.

Convorbirile dintre Statele Unite și România, din toamna anului 1985, au fost printre ultimele din cadrul unei serii de contacte la nivel înalt stabilite între cele două părți de-a lungul mai multor ani. Aceste ultime contacte au constituit, în același timp, și un fel de “avertisment la nivel înalt” din partea SUA, semnalând că relațiile speciale cu România se aflau într-un serios impas și că **acțiunile părții române în problema drepturilor omului erau esențiale pentru păstrarea acestor relații**.

Primele săptămâni ale anului 1986 au fost marcate de reluarea vizitelor la București de către conducători proeminenți ai organizațiilor evreiești din SUA. Astfel, la 12 februarie, Ceaușescu se întâlnea cu rabinul Arthur Schneier, președintele Fundației Apelul pentru Conștiință, iar la 17 februarie, cu Jack Spitzer, președintele de onoare al B’nai B’rith International, și cu Alfred Moses, lider al organizațiilor evreiești americane. Cei trei conducători evrei au încercat să-l determine pe Ceaușescu să facă unele concesii în privința drepturilor omului și, astfel, să salveze relațiile cu America. În esență, conducătorul regimului de la București a arătat că nu intră în discuție nici o concesie echivalentă cu amestecul în treburile interne ale României, iar dacă acesta este prețul pentru reînnoirea clauzei, atunci clauza nu merita acest preț.

Câteva zile mai târziu, la 26 februarie, în cadrul audierilor din Senatul SUA privind acordarea clauzei pentru România, martorii administrației din partea Departamentului de Stat, Departamentului Comerțului și Oficiului Reprezentantului SUA pentru negocieri comerciale au argumentat ca reînnoirea clauzei pentru România se justifică datorită rezultatelor obținute în domeniul emigrării, a independenței relative în politica externă și a faptului că în acest fel clauza poate fi folosită ca o pârghie pentru rezolvarea unor cazuri de violare a drepturilor omului ⁽²⁰⁶⁾. În același timp, însă, reprezentanții administrației au menționat și au

criticat numeroasele încălcări ale acestor drepturi și au descris dilema pe care această situație o creează pentru politica Washingtonului față de București. Astfel, Rozanne Ridgway, asistent al secretarului de stat pentru probleme europene, menționa că *“relațiile noastre cu România ne pun în fața unei alegeri dificile. Pe de-o parte, avem interese de securitate națională și capacitatea de a influența pozitiv viața unor persoane care au nevoie de sprijinul nostru. Pe de altă parte, avem sentimentul că angajarea noastră ne asociază cu un regim represiv care nici nu împărtășește și nici nu răspunde înaltelor principii ale drepturilor omului, care sunt atât de importante pentru noi”* ⁽²⁰⁷⁾. La 27 martie, senatorul Larry Pressler, care a condus audierile amintite, s-a asociat cu senatorul Richard Lugar pentru a introduce în Senat o rezoluție prin care se cerea Departamentului de Stat să atenționeze guvernul român că este necesar să-și îmbunătățească urgent poziția cu privire la problematica drepturilor omului și a libertăților religioase, înaintea începerii dezbaterilor din Congres pe marginea reînnoirii clauzei, care urmau să înceapă în luna iunie ⁽²⁰⁸⁾.

Cu toate că Ambasada română din Washington a transmis la București conținutul acestor documente și declarații publice, se pare că Ceaușescu nu a înțeles că întregul ansamblu al relațiilor româno-americane se află în pericol să se prăbușească, el considerând că este vorba doar despre o problemă de tactică în cadrul procesului anual de reacordare a clauzei. Motivul de bază al acestei abordări greșite se găsea în incapacitatea lui Ceaușescu de a înțelege că **întreaga atitudine a Statelor Unite față de URSS și problematica blocului comunist – deci, și față de România – se schimbase radical**. Astfel, regimul de la București credea în continuare că politica sa de independență față de Moscova va împiedica guvernul SUA să renunțe la relațiile sale speciale cu România, fiind convins că toate criticile ce îi erau aduse se datorau unor grupări ostile țării, cum ar fi lobby-ul unguresc, și care ar influența doar un mic număr de deputați și senatori.

Rapoartele prezentate lui Ceaușescu menționau în mod frecvent ca ostili României pe senatorii William Armstrong (din Colorado), Christopher Dodd (Connecticut), Jesse Helms (Carolina de Nord), Steven Symms (Idaho), Paul Trible (Virginia), precum și pe deputații Philip Crane și John Porter (Illinois), Robert Dornan și Tom Lantos (California), Tony Hall (Ohio), Richard Schulze (Pennsylvania), Mark Siljander (Michigan), Christopher Smith (New Jersey) și Frank Wolf (Virginia) ⁽²⁰⁹⁾.

În fața acestei situații, regimul de la București s-a mobilizat și a declanșat o veritabilă campanie de propagandă în SUA și țările membre ale NATO, difuzând materiale cu privire la libertatea religioasă din România și condițiile de viață create de statul socialist maselor largi de oameni ai muncii. Ceaușescu a dat dispoziții să se ia măsuri pentru creșterea numărului de aprobări de plecări definitive în SUA, Germania și Israel, astfel încât, la 3 iulie, data când președintele Reagan urma să trimită Congresului recomandarea sa pentru reînnoirea clauzei pentru încă un an, numărul emigrărilor pentru 1986 să fie mai mare decât cel din 1985. Între aprilie și iunie 1986, guvernul român a acordat 1 489 de aprobări de plecare definitivă în SUA, mai mult de jumătate din numărul total de aprobări acordate cu un an în urmă. Mai mult, conflictul americano-libian, din aprilie 1986, când SUA au bombardat orașul Tripoli iar ambasada română a fost și ea lovită, iar câteva persoane rănite, i-au prilejuit lui Ceaușescu o nouă supralicitare a rolului său internațional. Concret, la 15 aprilie, N.Ceaușescu l-a convocat pe ambasadorul Kirk pentru a-i înmâna un protest ferm, dar măsurat, și pentru a-i face cunoscut că România era dispusă să faciliteze negocierea unei înțelegeri între SUA și Libia ⁽²¹⁰⁾. Propunere inadecvată, deoarece poziția cunoscută a Statelor Unite de a nu negocia, sub nici o formă, cu Libia nu suferise nici o schimbare.

Pe de altă parte, problemele internaționale continuau să rămână terenul privilegiat al relațiilor româno-americane, diplomații acreditați în cele două capitale schimbând periodic păreri și prezentând inițiativele guvernelor lor în cadrul unei îndelung exersate armonizări de poziții și interese. În particular, Departamentul de Stat american privea cu îngrijorare evoluția ansamblului relațiilor bilaterale, netrecând cu vederea rolul jucat anterior de România în rezolvarea unor probleme internaționale. Între acestea, după cum aminteam, facilitarea contactelor cu Vietnamul, Coreea de Nord și cu China (în 1969), rolul avut în cazul vizitei istorice în Israel a președintelui Egiptului, Anwar Sadat (în 1977), sau faptul că Ceaușescu, în 1986, rămăsese practic singurul șef de stat din lume aflat în bune relații, inclusiv diplomatice, atât cu Israelul cât și cu Organizația pentru Eliberarea Palestinei. Declarațiile publice de politică externă ale României, precum și voturile sale la ONU și alte organizații internaționale rămâneau uneori diferite de cele ale statelor-surori din Tratatul de la Varșovia. Astfel, în cazul a zece voturi-cheie (în calificarea Departamentului de Stat) exprimate la ONU, în cursul anului 1985, România a votat *împotriva* SUA de trei ori, în *favoarea* SUA , tot de trei

ori, și s-a abținut sau a fost absentă de la vot de patru ori. În acest timp, URSS și sateliții săi au votat *împotriva* SUA de nouă ori. În plus, din cele unsprezece rezoluții care condamnau nominal SUA, România nu a votat decât patru, spre deosebire de restul blocului comunist care le-a adoptat pe toate ⁽²¹¹⁾.

Diferența de atitudine dintre România și celelalte țări comuniste continua să intrige Washingtonul. Un exemplu edificator este faptul că, la numai cinci zile după accidentul nuclear de la Cernobâl, din 1986, guvernul de la București a solicitat ca o echipă de specialiști americani să vină în România pentru a verifica nivelul radiațiilor existente, deoarece sovieticii puseseră la dispoziție foarte puține date și informații în legătură cu natura radiațiilor scăpate de sub control și efectul acestora asupra țărilor din jur. La cinci zile după solicitarea părții române, echipa americană a sosit la București, unde a avut acces liber la instalațiile românești și a efectuat măsurătorile necesare. N.Ceaușescu nu a menționat niciodată în public solicitarea făcută părții americane, dar în numeroase declarații a acuzat efectele negative ale Cernobâlului și a insistat asupra necesității adoptării unor măsuri serioase de creștere a securității instalațiilor nucleare. Deși astăzi asemenea inițiative independente par lipsite de importanță, în atmosfera anilor '90 ele erau cu totul neobișnuite pentru un membru al Tratatului de la Varșovia și, în consecință, atrăgeau atenția Statelor Unite.

Pe de altă parte, contextul internațional era, totuși, în plină schimbare. SUA își deschiseseră propriile canale de comunicare cu țări "proscrise" anterior, cum ar fi R.P.Chineză sau chiar Organizația pentru Eliberarea Palestinei, iar URSS, sub conducerea lui Gorbaciov, se orienta spre o deschidere din ce în ce mai semnificativă în relațiile cu Occidentul. Practic, în condițiile în care sovieticii se retrăseseră din Afganistan și purtau negocieri fructuoase cu SUA în legătură cu Angola și Orientul Mijlociu, poziția României în cadrul Tratatului de la Varșovia apărea tot mai puțin distinctă.

În cele din urmă, la 3 iunie 1986, președintele Reagan a recomandat prelungirea clauzei națiunii celei mai favorizate României pentru încă 12 luni. În mesajul transmis Congresului cu acest prilej, Reagan sublinia că decizia "*a fost luată cu mare greutate, ca urmare a debaterilor atente din cadrul administrației*" ⁽²¹²⁾. De asemenea, președintele SUA a trimis o scrisoare neobișnuit de severă lui Ceaușescu, în care arăta că s-a hotărât să recomande prelungirea clauzei "*după*

dezbatere considerabile care au scos în evidență puternica opoziție a Congresului și rezervele din sânul propriei mele administrații. (...) A fost o hotărâre dificilă pentru mine". Reagan menționa și "îngrijorările sincere" ale SUA în privința libertăților religioase pe care le împărtășea și el și pe care nu le considera a fi "artificiale sau nefondate", avertizând în final asupra faptului că "încăpățânarea guvernului dumneavoastră de a nu veni în întâmpinarea acestor solicitări a adus prejudicii politicii noastre, politică de care a beneficiat substanțial România" ⁽²¹³⁾. În pofida criticilor aduse României în timpul audierilor care au urmat, Congresul SUA nu a întreprins nici o acțiune împotriva prelungirii clauzei în cele 90 de zile pe care le-a avut la dispoziție, după 3 iunie, cu excepția unui vot procedural în Camera Reprezentanților, unde opoziția acordării clauzei a pierdut cu 216 la 190 de voturi ⁽²¹⁴⁾. Astfel, clauza națiunii celei mai favorizate pentru România a fost prelungită pentru încă un an, iar relațiile româno-americane au continuat să fie dominate de ambivalența raportului politică externă - politică internă și în perioada care a urmat.

Interesele pe care cele două părți le aveau în relațiile bilaterale rămăneau cele fixate anterior. Astfel, obiectivele americane erau cele cuprinse și în scrisoarea secretarului de stat Schultz, din aprilie 1986, care stabilea ca prioritară promovarea politicii de emigrație, precum și a celei din sfera drepturilor omului, urmate de încurajarea divergențelor dintre România și Uniunea Sovietică (așadar, o ordine care inversa prioritățile deceniului precedent); menținerea sau chiar creșterea proporției comerțului României cu Occidentul (48 la sută din schimburile comerciale românești aveau loc, în 1985, cu țări din afara sistemului comunist); amplificarea contactelor bilaterale în domeniul militar și echilibrarea balanței comerciale prin creșterea exporturilor americane în România.

Prioritățile românești în relațiile cu SUA vizau promovarea dialogului la nivel înalt, prin realizarea cât mai multor întâlniri între reprezentanții celor două guverne; păstrarea clauzei națiunii celei mai favorizate; obținerea unor declarații oficiale ale SUA de susținere a politicii independente a României; intensificarea contactelor interparlamentare; consultări periodice asupra problemelor internaționale; păstrarea avantajelor economice obținute prin tarifele reduse din cadrul Regimului Generalizat de Preferințe Vamale; accesul la investițiile garantate de Corporația de Investiții Particulare pentru Străinătate (OPIC) și obținerea de credite pe linia Băncii de Export-Import a SUA (Eximbank).

Diferențele dintre prioritățile celor două țări vor sta la baza dificultăților pe care le vor traversa relațiile bilaterale în anii următori. În acest context, merită reținută iminența unei noi premiere negative în relațiile româno-americane, ce s-ar fi putut petrece în septembrie 1986, când noul ministru român de externe, Ioan Totu, s-a deplasat la New York pentru tradiționala sesiune a Adunării Generale a ONU. Cu acest prilej, în spiritul cutumei existente între diplomațiile celor două țări, trebuia să aibă loc și întâlnirea anuală la nivel înalt româno-americană. Dar, pentru prima oară de la inaugurarea acestei tradiții, Departamentul de Stat a comunicat că vicepreședintele SUA era prea ocupat cu campania electorală, aflată în plină desfășurare, iar agenda secretarului de stat era deja completă. În aceste condiții, ministrul român de externe s-ar fi putut întâlni doar cu secretarul de stat adjunct, Whitehead, care avea responsabilități speciale pentru Europa de Răsărit. Fără îndoială, un semnal politic care a trezit o vie nemulțumire la București și a determinat presiuni puternice asupra Departamentului de Stat. În cele din urmă, la insistențele Biroului pentru Europa din cadrul Departamentului, George Schultz l-a primit totuși pe Ioan Totu, pentru 15 minute, în timpul sesiunii ONU. Ca urmare, la întoarcerea la București, Totu a dat instrucțiuni ca întâlnirile cu oficialitățile americane să fie stabilite pe bază de *“strictă reciprocitate”*, poziție pe care a menținut-o în următorii ani ⁽²¹⁵⁾.

John Whitehead, care primise la sfârșitul verii lui 1986 un mandat special din partea secretarului de stat pentru a urmări situația din Europa de Est, a vizitat la 14 noiembrie și România. Cu acest prilej, el a subliniat o dată în plus interesul părții americane față de problematica drepturilor omului și a înaintat lui Ceaușescu trei propuneri menite să intensifice relațiile dintre cele două țări. Prima se referea la organizarea unor întâlniri bianuale la nivelul secretarului de stat adjunct, a asistentului secretarului de stat sau adjunctului acestuia pentru a se discuta problemele internaționale, cu accent pe anumite zone geografice la fiecare dintre întâlniri. Cea de-a doua propunere viza efectuarea unor consultări confidențiale, la “nivel de lucru”, privind metodele de combatere a terorismului internațional. În sfârșit, ultima propunere a lui Whitehead avea în vedere reînnoirea efortului pentru creșterea comerțului bilateral și promovarea investițiilor americane în România. În principiu, propunerile americane au fost aprobate de Ceaușescu, după ce mai întâi au fost nuanțate corespunzător. De pildă, cu obișnuita distincție dintre terorism și lupta pentru eliberare națională, sau cu avertismentul de a nu se lega

buna colaborare de amestecul în treburile interne (cu referire la problematica drepturilor omului).

Anul 1987 a început cu scadența perioadei până la care fusese acordat României statutul preferențial din cadrul Regimului Generalizat de Preferințe Vamale al SUA (GSP). O dată cu apropierea termenului limită, ianuarie 1987, Oficiul reprezentantului SUA pentru negocieri comerciale a pus sub semnul întrebării dreptul României de a continua să beneficieze de avantajele GSP, în condițiile în care nu îndeplinea cerințele amendamentului introdus de Congres, în 1984, cu privire la “*drepturile muncitorilor, recunoscute pe plan internațional*”, între care libera asociere profesională și participarea la negocierea de contracte colective. Washingtonul a dat instrucțiuni ambasadei sale de la București să aducă această problemă în atenția guvernului român și să obțină răspunsurile necesare până la termenul limită de luare a hotărârii de către președintele SUA. Răspunsul oficial al părții române avea să vină din partea Ministerului Muncii care a arătat că în România colectivele de muncitori erau proprietarele întreprinderilor și, în consecință, muncitorii români nu aveau nevoie de genul de drepturi menționate de partea americană care, de altfel, ar trebui să ia în considerare situația diferită din cele două țări ⁽²¹⁶⁾. Ca urmare, comitetul interguvernamental american care a examinat dosarul, a recomandat retragerea regimului vamal preferențial pentru România. Atunci când ambasada SUA la București a adus la cunoștința Ministerului Afacerilor Externe, la începutul lunii decembrie 1986, iminența încetării în ianuarie anul următor a statutului vamal preferențial, reacția părții române a fost foarte dură, diplomații americani fiind avertizați că “*nivelele cele mai înalte*” ale conducerii României vor privi această măsură ca pe o “*decizie politică*” care va contribui la deteriorarea relațiilor bilaterale. Mai mult, Maria Groza, ministrul adjunct al afacerilor externe, i-a arătat ambasadorului Kirk, într-o discuție ce a avut loc la 11 decembrie, că decizia americană va avea efecte politice la București, contribuind la consolidarea poziției mai multor oficialități române care erau potrivnice bunelor relații dintre România și Statele Unite ⁽²¹⁷⁾.

Într-adevăr, un număr tot mai mare de persoane din conducerea României se pronunțau în favoarea adoptării de către București a unei linii dure față de SUA. Printre acestea se numărau Elena Ceaușescu, omul nr.2 al regimului, Constantin Dăscălescu, primul ministru, Emil Bobu, membru al Comitetului Politic Executiv al PCR, Gheorghe Oprea, prim viceprim-ministru, Ion Dincă și Barbu Petrescu, viceprim-miniștrii, Ion

Stoian, secretar al CC al PCR pentru probleme internaționale, Tudor Postelnicu, ministrul de interne, Iulian Vlad, șeful Departamentului Securității Statului, și Ioan Totu, ministrul de externe.

La 2 ianuarie 1987, președintele Reagan anunța la Washington că România și Nicaragua vor fi scoase de pe lista țărilor beneficiare ale GSP, în conformitate cu prevederile amendamentului adoptat de Congres în 1984 ⁽²¹⁸⁾. Ca urmare, la 10 ianuarie, Ministerul Afacerilor Externe al României a trimis o notă oficială *“în atenția Președintelui Ronald Reagan”* prin care caracteriza măsura luată drept o decizie esențialmente politică, discriminatorie și bazată pe interpretarea greșită a situației din România și un act care venea în contradicție cu asigurările primite de la Washington privind dorința unei cooperări mai strânse între cele două țări.

La 7 aprilie, ambasadorul SUA la București, Roger Kirk, era primit de Ceaușescu căruia îi înmânează un mesaj din partea secretarului de stat Schultz în care se arăta că *“statutul clauzei se află într-un pericol foarte serios, datorită preocupărilor larg răspândite în SUA în ceea ce privește problematica drepturilor fundamentale ale omului”*. Schultz se referea la problemele cunoscute: emigrare, situația Bisericii adventiste și a celei baptiste, tipărirea de Biblie – avertizând că *„dacă aceste probleme nu vor fi rezolvate, ele vor dăuna perspectivei de reacordare a clauzei”* ⁽²¹⁹⁾. În răspunsul său, Ceaușescu s-a declarat *„surprins”* de scrisoarea secretarului de stat care era *“în contradicție cu relațiile dintre cele două țări”*, problemele ridicate de acesta fiind un amestec de neacceptat în treburile interne ale României. Aceste probleme erau – din perspectiva părții române – ridicate în mod *„artificial”* și urmau a fi rezolvate în conformitate cu legile României. Ceaușescu a mai spus că aspectele reclamate de partea americană nu erau importante pentru relațiile bilaterale, arătând că statutul clauzei nu trebuia să reprezinte un mijloc de amestec în treburile interne ale unui alt guvern. De asemenea, el și-a arătat surpriza față de raportul interimar al Departamentului de Stat în legătură cu problemele religioase din România, afirmând că acesta dezinformează în mod deliberat opinia publică americană asupra realității. În opinia sa, scrisoarea secretarului de stat reflectă în mod cert o lipsă de înțelegere a realităților românești, caz în care România va putea trăi și fără clauză.

În această situație, Ministerul Afacerilor Externe de la București a primit sarcina elaborării unui Plan de acțiune pentru îmbunătățirea relațiilor dintre SUA și România. Planul, elaborat de Direcția Relații V din

M.A.E., avea în vedere mai multe domenii de activitate. Se propunea invitarea la București a mai multor oficialități americane, printre care secretarul de stat adjunct, John Whitehead, consilierul Departamentului de Stat, Edward Derwinski și asistentul pentru probleme europene Rozanne Ridgway. Planul se pronunța în favoarea intensificării consultărilor bilaterale pe probleme internaționale și recomanda trimiterea în SUA a unei delegații a Marii Adunări Naționale și invitarea în România a unor membri ai Congresului. Se sublinia, de asemenea, necesitatea de a se convinge partea americană să accepte ținerea lucrărilor Comisiei Mixte economice guvernamentale la nivelul miniștrilor plini, precum și acordarea mai multor licențe pentru exportul de tehnologie către România și cooperarea cu firmele românești pe terțe piețe. Planul recomanda, totodată, luarea măsurilor necesare pentru îndeplinirea sarcinilor părții române în cadrul programului de schimburi culturale și sugera invitarea în România a mai multor ziariști americani de prestigiu, precum și trimiterea unor ziariști români în SUA. Se avansa și propunerea ca o delegație de conducători ai diferitelor culte religioase să se deplaseze în America și, în final, se arăta necesitatea completării schemelor ambasadei de la Washington și a secției economice de la New York cu personal diplomatic și economic calificat (ambasada din Washington, de exemplu, avea în schemă 11 posturi diplomatice din care numai 4 erau ocupate) ⁽²²⁰⁾. În primăvara anului 1987, conducerea de la București a aprobat Planul de acțiune și a permis MAE să treacă la fapte. Probabil că, pentru anul 1987, era maximum din ceea ce guvernul român era pregătit să facă pentru a obține o îmbunătățire a relațiilor cu Statele Unite.

La 30 aprilie, Camera Reprezentanților SUA a votat (cu 232 la 183 de voturi) introducerea în proiectul Legii generale a comerțului a unui amendament care prevedea suspendarea pe o perioadă de șase luni a clauzei pentru România și cerea președintelui american să prezinte un raport în fața Congresului la fiecare 60 de zile cu privire la situația drepturilor omului în România ⁽²²¹⁾. Conform unor mărturii ⁽²²²⁾, Ceaușescu a fost convins că votul din Camera Reprezentanților s-a datorat acțiunilor unor „*cercuri ostile, anti-românești, inclusiv ale iredentiștilor maghiari din SUA*». De altfel, această posibilă influență a imigrației maghiare din America a fost unul dintre factorii care a contribuit la convingerea conducerii României că Statele Unite ar putea iniția o politică anti-românească. Este semnificativă, astfel, avertizarea pe care diplomatul român Ilie Simon o lansa colegilor săi americani la București : „*Acest subiect (despre maghiari) vă va ucide. Noi putem discuta despre*

Biblia toată ziua, dar nu despre maghiari. Oficialitățile din conducerea României vor reacționa întotdeauna în același fel” ⁽²²³⁾. Pe de altă parte, Ceaușescu era în continuare convins că statutul clauzei va fi reînnoit, deoarece era în interesul strategic al SUA să sprijine politica independentă a României față de Moscova, de aceea a hotărât să nu cedeze în fața presiunilor, ba chiar să ia inițiativa. Astfel, la 1 mai, ministrul de externe Ioan Totu l-a convocat pe ambasadorul Kirk căruia i-a adus la cunoștință trei precizări de fond. A caracterizat votul din Camera Reprezentanților ca pe un act organizat de cercuri ostile României, de „*presiune și de amestec*” în problemele interne ale țării, după care a arătat că, dacă se va legifera suspendarea clauzei, atunci România va stopa toate plecările definitive în Statele Unite și va anula toate aprobările pentru emigrare deja acordate. În final, Ioan Totu a arătat că „*România nu va permite să fie amenințată de Congresul SUA*” ⁽²²⁴⁾.

În luna mai 1987, România a propus trimiterea unei „*delegații de stat*” la Washington pentru a discuta problemele privind ansamblul relațiilor dintre cele două țări. Conducătorul delegației române și „*reprezentant personal*” al lui Ceaușescu urma să fie Manea Mănescu, vicepreședinte al Consiliului de Stat și membru al Comitetului Politic Executiv al PCR, ca o dovadă a importanței pe care Bucureștii o acordau vizitei. Partea română a cerut, de asemenea, ca Mănescu să fie primit de președintele Reagan, căruia trebuia să-i înmâneze un „*mesaj personal*” din partea lui Ceaușescu, de vicepreședintele Bush și de secretarul de stat Schultz. După negocieri intense, datorate faptului că partea americană nu considera necesare întâlnirile cu președintele și vicepreședintele american, vizita a fost anulată. În opinia experților ⁽²²⁵⁾, acest eșec a reprezentat „***sfârșitul de facto al relațiilor speciale dintre România și SUA***”.

Cu toate acestea, la 2 iunie, președintele Reagan a înaintat Congresului hotărârea de prelungire a clauzei pentru România pe o perioadă de încă un an, în pofida neliniștii și controverselor legate de respectarea drepturilor omului de către regimul de la București. La 26 iunie, însă, Senatul SUA a votat la rândul său amendamentul la Legea comerțului prin care se suspenda, pentru șase luni, clauza pentru România ⁽²²⁶⁾, ceea ce, cumulat cu votul deja exprimat al Camerei Reprezentanților, însemna că varianta finală a legii va include în mod sigur amendarea României. Până atunci recomandarea președintelui Reagan a rămas în vigoare, astfel încât nici Camera Reprezentanților, nici

Senatul american nu au întreprins vreo acțiune împotriva prelungirii clauzei, România urmând a beneficia de aceasta până la 2 iulie 1988.

La începutul anului 1988, secretarul de stat adjunct al SUA, John Whitehead, a făcut o nouă vizită în Europa de Est cu scopul de a constata evoluțiile înregistrate de la vizita sa anterioară, din noiembrie 1986. Departamentul de Stat contextualiza pozitiv această călătorie datorită îmbunătățirii relațiilor cu blocul comunist după reformele inițiate de Moscova. În privința României, Whitehead urma să pună accentul pe rezolvarea problemelor curente, mesajul său fiind unul mai degrabă „*sumbru*” ⁽²²⁷⁾. Relevant este că, în timpul vizitei la București a lui Whitehead, la recepția dată în onoarea sa a participat și Ion Gheorghe Maurer, fost prim ministru al României, fapt considerat a reprezenta o „*importantă ruptură cu trecutul*” și un semnal personal că Ceaușescu pierdea și sprijinul foștilor săi camarazi. De altfel, interesant este că ambasada americană de la București a inițiat contactul cu Maurer, cu foarte puțin timp înaintea vizitei, la sugestia colegilor de la ambasada franceză care se aflau de multă vreme în legătură cu fostul demnitar român ⁽²²⁸⁾. Discuțiile oficiale dintre Whitehead și partea română au fost, așa cum era de așteptat, dificile și s-au centrat, în cea mai mare parte a lor, pe chestiunea raporturilor bilaterale și, în special, pe chestiunea clauzei națiunii celei mai favorizate. Whitehead a arătat că, deși părerea generală a SUA era că situația drepturilor omului era în România mai gravă decât în toate celelalte țări din blocul comunist, inclusiv din URSS, totuși clauza putea fi salvată dacă România lua unele măsuri, între care acordarea mai multor aprobări pentru emigrare, editarea mai multor Biblii pentru cultele protestante, rezolvarea unor cazuri individuale mai dificile, un tratament mai bun pentru minorități, îmbunătățirea situației economice a populației și acordarea de compensații pentru închiderea expozițiilor culturale americane din România. În plus, emisarul american a înmănat lui Ceaușescu scrisoarea lui Reagan, din 26 ianuarie, în care președintele american afirma că *“fără îmbunătățiri substanțiale în următoarele trei luni îmi va fi foarte greu să mă hotărâsc asupra reînnoirii clauzei pentru România în această primăvară și cu atât mai dificil pentru Congres să accepte o recomandare favorabilă”*, menționând că așteaptă ca partea română să facă tot ce este posibil pentru înlăturarea dificultăților menționate astfel încât *“să putem relua activitatea de făurire a unor relații mai largi și mai profunde între țările noastre”* ⁽²²⁹⁾.

Ceaușescu a răspuns timp de 70 de minute, expunând pe larg viziunea sa asupra relațiilor internaționale și bilaterale și subliniind în

repetate rânduri că nu va permite nici un amestec în treburile sale interne. Totodată a făcut un comentariu care a ridicat numeroase semne de întrebare la Washington. România, a spus Ceaușescu, a atins un asemenea nivel de dezvoltare încât ar fi putut produce chiar și arme nucleare, afirmație pe care o va relua de altfel și în cursul lunilor următoare. Comentariul său a deranjat foarte mult guvernul SUA ⁽²³⁰⁾, serviciile secrete americane primind sarcina prioritară de a găsi dovezi certe că România este angajată într-un program de producere a armei nucleare, dar nimic nu a fost descoperit.

Nicolae Ceaușescu i-a mai spus lui Whitehead că era *“chiar și mai surprins”* de considerațiile președintelui Reagan referitoare la minoritățile naționale din România, considerându-le *„ostile, neprietenești și îndreptate împotriva României”* și afirmând că este **pentru prima dată din 1918 când un președinte american făcea asemenea comentarii.**

În sfârșit, referindu-se la remarca lui Whitehead privind pericolul de a nu se mai acorda clauza pentru România, Ceaușescu a declarat că, de fapt, România nu are nevoie de clauză în condițiile menționate de președintele Reagan în scrisoarea sa, mai mult, el a arătat că, dacă Reagan va recomanda totuși prelungirea clauzei, Marea Adunare Națională a României o va respinge.

A doua zi, 6 februarie 1988, ministrul român de externe Ioan Totu i-a înmănat oficial lui Whitehead un mesaj de la președintele Ceaușescu pentru președintele Reagan, potrivit căruia **România nu mai era interesată în păstrarea clauzei națiunii celei mai favorizate** în condițiile Amendamentului Jackson -Vanik și, drept urmare, nu va mai accepta clauza decât dacă va fi acordată fără nici un fel de condiții. La 12 februarie, Ceaușescu a trimis și o scrisoare lui Ronald Reagan în care menționa că România acționase întotdeauna în conformitate cu Acordul comercial româno-american din 1975, și, cu toate că încă de la început s-a opus Amendamentului Jackson-Vanik, a permis, totuși, emigrarea pentru reunificarea familiilor și pentru alte motive justificate. Ceaușescu nu își ascundea surpriza pentru faptul că Reagan pune în discuție *„așa-numitele”* probleme economice, umanitare și religioase din România, care reprezentau chestiuni interne ce nu fac parte din subiectul discuțiilor dintre două state. De asemenea, îngrijorare și surprindere au stârnit la București și referirile la situația minorităților etnice, Ceaușescu arătând că *„numai foștii hortiști, naționaliști și iredentiști maghiari vorbesc despre o așa-numită problemă națională în România, în felul acesta aducând în*

discuție frontierele actuale și încercând să revizuiască tratatele internaționale". În sfârșit, referindu-se la clauza națiunii celei mai favorizate, Nicolae Ceaușescu spunea : „*Noi am hotărât să renunțăm la clauză în condițiile stabilite de Amendamentul Jackson-Vanik. În concepția noastră, aprobarea clauzei trebuie să se bazeze pe Acordul comercial existent, renunțând la orice alte condiții*. În consecință, el propunea consultări între reprezentanții celor două guverne pentru a discuta „*modalitățile de dezvoltare a relațiilor economice între țările noastre, în conformitate cu prevederile Acordului comercial și renunțând la orice condiții prealabile* ” și încheia scrisoarea subliniind că era în interesul ambelor popoare să facă totul pentru a dezvolta relațiile bilaterale ⁽²³¹⁾.

Din mărturiile unor martori ⁽²³²⁾, se pare că Ceaușescu a luat hotărârea renunțării unilaterale la clauză imediat după întâlnirea sa cu Whitehead, în urma unei lungi discuții cu soția sa, cunoscută ca favorabilă îndepărtării României de Statele Unite, considerate adversare ideologice care încercau să destabilizeze regimul Ceaușescu. De altfel, la București nu mai era de mult un secret că Elena Ceaușescu devenise lidera « uliilor » cei mai reacționari din Partidul Comunist. Din punctul de vedere al politicii internaționale, gestul guvernului român a demonstrat, însă, că regimul personal al lui Ceaușescu era decis ca, indiferent de consecințe, să nu cedeze nici unei presiuni, indiferent de unde ar fi venit aceasta, din Vest sau din Est.

Tatonările și negocierile sovieto-americane au avut un curs permanent ascendent de la venirea lui Gorbaciov la putere, astfel încât se apreciază că, pe la jumătatea anului 1988, SUA au acceptat ideea că, în realitate, este vorba despre un proces de schimbare a Lumii. Vizita lui Ronald Reagan la Moscova, în inima „imperiului răului”, a fost gestul de recunoaștere la Casa Albă că Declarația de politică externă a lui Gorbaciov, din 15 ianuarie 1986, nu era totuși numai „o încercare vicleană” ⁽²³³⁾. Important, din punctul nostru de vedere, este că, în perioada următoare, **URSS va începe să condiționeze orice fel de contacte de ocuirea Bucureștilor**. Pe acest fond, Ceaușescu își pierde răbdarea.

La 25 februarie, ambasadorul SUA la București, Roger Kirk, a transmis Ministerului Afacerilor Externe textul unui proiect de declarație publică a SUA în care se menționa că România se hotărâse să renunțe la clauză și, în consecință, administrația americană nu va mai exercita

autoritatea legală cu privire la reînnoirea acesteia în conformitate cu Amendamentul Jackson-Vanik. Acest lucru însemna că toate produsele românești care vor intra în porturile americane după 2 iulie 1988 urmau să fie supuse unor taxe vamale mai ridicate și că România nu va mai putea beneficia de credite sprijinite de guvernul SUA pe linia Eximbank și a Commodity Credit Corporation (CCC) pentru produsele agro-alimentare. A doua zi, la 26 februarie, Departamentul de Stat a dat publicității declarația

(234)

La rândul său, guvernul român a dat publicității o declarație privind renunțarea la clauză în relațiile comerciale cu SUA. Textul relua practic argumentația din scrisoarea trimisă de Ceaușescu lui Reagan, adaugând numeroase interpretări la legile și textele oficiale americane legate de problema clauzei și subliniind că acordarea acesteia, în 1975, nu a implicat nici un angajament scris al guvernului României care să condiționeze regimul preferențial de respectarea prevederilor Amendamentului Jackson-Vanik. La 22 iunie, la sediul Ministerului Afacerilor Externe din București, ministrul adjunct de externe Olimpia Solomonescu și ambasadorul american Roger Kirk au semnat Acordul de suspendare a clauzei.

Începând de la miezul nopții 2-3 iulie 1988, România a încetat să beneficieze de tratamentul preferențial oferit de statutul clauzei națiunii celei mai favorizate.

Anul 1988 a fost caracterizat, de altfel, printr-o deteriorare continuă a relațiilor dintre Statele Unite și România pe fondul înrăutățirii situației interne și al evoluțiilor generale din Europa de Est, sub impulsul reformelor inițiate de Mihail Gorbaciov. De altfel, îndepărtarea lui Ceaușescu de SUA nu a însemnat câtuși de puțin o apropiere de Moscova, dimpotrivă, criticile reciproce dintre Ceaușescu și Gorbaciov referitoare la „*devierea de la principiile socialismului*” sau la „*gândirea învechită, dogmatică*” echivalau practic cu atacuri publice. Tensiunea politică era cu atât mai mare între cele două țări „frățești” cu cât economia românească devenea în acest timp tot mai dependentă de Uniunea Sovietică care-i furniza necesarul de gaz metan, peste jumătate din țigetele brut și o mare parte din energia electrică, minereul de fier și cărbunele cocsificabil.

Pe de altă parte, conflictul româno-sovietic avea o istorie mult mai veche. Cu prilejul unui seminar despre Cortina de fier ținut la București,

9-10 mai 2000, profesorul universitar Cristian Troncotă surprindea câteva detalii ale unei confruntări subterane percepută la nivel public prin ostentația independenței lui Ceaușescu de Moscova. Având ca debut rezistența lui Gheorghiu-Dej față de „Planul Valev” de încadrare a României în sistemul economic al URSS, conflictul cu URSS s-a axat pe existența în mediul românesc a unui imens potențial antisovietic, a unei rusofobii profunde, adânc imprimate în conștiința vechilor generații și insistent cultivate în rândurile celei noi. În orice caz, momentul de cotitură a fost anul 1968, când după condamnarea de către Ceaușescu a invadării Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia, se pare că Brejnev a amplificat operațiile serviciilor secrete sovietice împotriva României. Acestea au fost finalizate, în iulie 1969, prin punerea la punct a Operațiunii Dniestr care viza aducerea la conducerea PCR și a României a unei noi persoane, loiale URSS ⁽²³⁵⁾. Ca urmare, pe timpul lui Brejnev s-a declanșat un val masiv de recrutări sovietice în România, fiind vizati îndeosebi minoritari, țigani, evrei și unguri din diferite structuri de stat, dar și români cu convingeri marxiste speriați de abaterea lui Ceaușescu de la internaționalismul propovăduit de Moscova.

În aceeași perioadă, Basarabia a devenit principalul centru de operații al KGB pentru România. Pe teritoriul răpit de la țara-mamă al acestei pseudo-republici sovietice, la Giurgiulești, serviciile secrete ale URSS au instalat o puternică stație de interceptie a comunicațiilor din România, țară considerată la Kremlin pe același plan de ostilitate ca și statele occidentale din cadrul NATO. În acest context, România adoptă la rândul ei măsuri speciale de protecție față de acțiunile subterane sovietice și, în 1970, unitatea militară 0920/A este transformată în UM 0110, sugestiv botezată „*Barajul*”, încadrată cu personal tânăr, românesc, de înaltă specializare și destinată exclusiv activității contrainformative pe spațiul estic. „*Barajul*” a indentificat și zăgăzuit majoritatea acțiunilor secrete sovietice și a preluat sub control mai multe rețele de spionaj ale GRU și KGB, devenind un adevărat coșmar pentru acestea. Practic, din acest moment planificatorii KGB au înțeles că în spațiul românesc nu mai are un „aliat” pe care să poată conta necondiționat, serviciile secrete române și suprastructura politică a României nemairăspunzând orbește, în spirit internaționalist, comenzilor venite de la Moscova.

De altfel, în primul Raport al Serviciului Român de Informații, înaintat Senatului României după Revoluția din 1989 ⁽²³⁶⁾, se afirma: „*Așa cum rezultă din instructajul făcut, încă din 1982, de un cadru de informații*

*sovietic venit din Centrală în țara noastră, **România era <<lucrată>> la nivelul unui stat inamic**, mod de abordare care s-a păstrat, **chiar s-a accentuat**, după venirea la conducere a lui Mihail Gorbaciov”.* În opinia unor autori ⁽²³⁷⁾, până spre sfârșitul anilor 80, Securitatea Română a reușit să gestioneze în bună măsură activitățile de spionaj ale GKB în zona noastră politică. În schimb, GRU (serviciile sovietice de spionaj militar) a reușit să penetreze adânc în eşaloanele superioare ale Armatei Române, exploatând atât unele deficiențe ale organizării și funcționării contraspionajului militar românesc, cât și prezența masivă a unor vechi ofițeri la vârful armatei. În acest context, ca fapt divers, merită poate citată și opinia potrivit căreia, în toată perioada comunistă, una dintre cele mai eficiente direcții ale spionajului sovietic în România s-a bazat pe rețelele de soții, secretare și amante organizate de Ana Pauker încă din 1945, femeii rămase alături de soții lor sau care au fost promovate în diversele structuri ale statului român pe baza serviciilor lor profesionale sau private oferite cu generozitate unor lideri de la toate nivelurile ⁽²³⁸⁾. De asemenea, este interesant de menționat că, în peste 20 de ani de existență a industriei românești de apărare, *toate* acțiunile de sabotaj din întreprinderile de producție militară și înregistrate în dosarele Direcției de Contrainformații Militare îi aveau ca autori pe agenții sovietici ⁽²³⁹⁾.

Revenind la evenimentele din 1988, trebuie spus că sporirea dramatică a izolării României pe plan internațional s-a reflectat și în cadrul negocierilor prilejuite de Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa care s-a ținut în luna iunie, la Viena. Cu acest prilej, delegația României a solicitat o revizuire majoră a prevederilor proiectului documentului final care se refereau la drepturile omului și la domeniul emigrării, proiect care de altfel întrunise consensul participanților. Ca urmare, la 1 iulie, miniștrii de externe ai Franței și Germaniei Federale au criticat public poziția pe care o adoptase la Viena delegația României.

La mijlocul lunii iulie, capitala României a fost vizitată de Richard Schifter, asistentul secretarului de stat al SUA. Guvernul român a aprobat vizita lui Schifter cu intenția de a folosi acest prilej pentru reglarea a două probleme extrem de preocupante: acțiunile iredentiștilor maghiari din SUA îndreptate împotriva României și cazul Dumitru Mazilu. În prima chestiune, regimul Ceaușescu urmărea să obțină din partea americană angajamentul de a nu coopera cu forțele iredentiste ostile României și de a nu permite ca acestea să organizeze manifestări publice și să

desfășoare propaganda în Statele Unite. Cazul Mazilu era și mai complicat.

Diplomatul Dumitru Mazilu avea statutul de funcționar ONU, în calitate de raportor special, căruia Comisia pentru drepturile omului îi ceruse, cu mai multe luni în urmă, o evaluare oficială asupra situației tineretului din România. Ca urmare a acțiunilor Securității, care, ilegal, violaseră sacul diplomatic al Oficiului ONU de la București destinat Genevei și găsiseră corespondența lui Dumitru Mazilu, guvernul român i-a interzis acestuia să părăsească țara pentru a călători la Geneva și a-și prezenta Raportul foarte critic la adresa României. A fost momentul declanșării unui conflict internațional. Diplomații de la Geneva au solicitat oficial reîntoarcerea lui Dumitru Mazilu la sediul ONU, dar autoritățile de la București au invocat o așa-zisă boală de inimă a raportorului special care împiedica orice călătorie. Pe de altă parte, ambasadele occidentale de la București, inclusiv cea a SUA, păstrau legătura cu diplomatul dizident și cunoșteau foarte bine că acesta nu este bolnav. Curând, restricțiile impuse lui Dumitru Mazilu au devenit o problemă în cercurile diplomatice de la ONU, atât la New York cât și la Geneva (a se vedea Anexa 11).

Ambasadorul american la București, împreună cu alți diplomați străini acreditați în România, a ridicat problema soluționării acestui caz în repetate rânduri. Drept urmare, autoritățile române plănuiau să-l defăimeze pe Mazilu în fața lui Schifter, zugrăvinduo-l drept un agitator și o persoană inadaptabilă ⁽²⁴⁰⁾. Procedând în această manieră, regimul Ceaușescu spera să înlăture cazul Mazilu din tematica dialogului cu Statele Unite, strategie eșuată de altfel, cazul diplomatului român rămânând o problemă între cele două guverne până la Revoluția din decembrie 1989.

Așa cum era de așteptat, întâlnirea dintre Schifter și omologul său român Traian Pop, la 14 iulie în București, nu a adus nimic nou în abordarea diferită a relațiilor bilaterale. Schifter a ridicat problema atitudinii obstrucționiste a delegației române la lucrările CSCE de la Viena, a respectării drepturilor omului și a unor cazuri de emigrare din România, dosarul Mazilu și problemele diplomaților americani de la București de acces la persoane oficiale și neoficiale române.

Partea română a rămas pe pozițiile cunoscute, respingând problemele arătate de Schifter în domeniul drepturilor omului, ponegrinduo-l pe Dumitru Mazilu și arătând că problema minorităților este

un rezultat al mașinațiunilor guvernului ungar și iredentiștilor maghiari din SUA. În lunile care au urmat acestei vizite, comportamentul României nu s-a schimbat în nici unul dintre dosarele discutate.

Se cuvine însă subliniat că, pe tot parcursul anului 1988, capitala României nu a mai fost vizitată de nici un alt reprezentant occidental de rangul lui Whitehead, izolarea internațională a regimului lui Ceaușescu adâncindu-se continuu. Mai mult, Departamentul de Stat, chiar și în această conjunctură, va mai face un ultim gest către România, Whitehead revenind la București în luna octombrie pentru o discuție finală cu Ceaușescu. Întâlnirea, care a durat două ore și jumătate, a avut loc în biroul lui Ceaușescu de la sediul Comitetului Central al PCR, acolo unde îl va găsi și Revoluția din decembrie 89. Whitehead a expus stadiul relațiilor bilaterale, dorința SUA de a continua raporturile bune cu România în condițiile rezolvării unor probleme deja bine-cunoscute legate de respectarea drepturilor omului. La rândul său, Nicolae Ceaușescu a arătat că atitudinea SUA se schimbese față de primele administrații republicane, acum Washingtonul considerând că se poate amesteca în treburile interne ale României. În realitate, considera Ceaușescu, această evoluție se datora politicii anticomuniste a administrației Reagan și nu faptului că România ar fi încălcat drepturile omului, lucru neadevărat câtă vreme cetățenii români beneficiau de drepturi fundamentale inaccesibile cetățenilor din Occident. Mai mult, situația economică a României era în continuă îmbunătățire, țăranii erau mulțumiți de programul de sistematizare rurală aflat în curs, iar percepția greșită de la Washington se datora în mare măsură faptului că ambasada SUA de la București nu prezenta obiectiv situația reală din România. Iată de ce, credea Ceaușescu, situația negativă din relațiile bilaterale era trecătoare, SUA urmând să revină la sentimente mai bune față de București după ce se va schimba administrația Reagan. Dialogul paralel dintre Whitehead și Ceaușescu s-a încheiat o dată cu rostirea formulelor clasice privind continuarea eforturilor pentru îmbunătățirea relațiilor dintre cele două țări și popoare.

Discuțiile purtate cu prilejul ultimei vizite a lui Whitehead la București au marcat și sfârșitul încercărilor părții române de a obține progrese în raporturile cu administrația Reagan, speranțele lui Ceaușescu legându-se în mod deschis de intrarea în funcțiune a noii administrații republicane a lui George Bush, prilej de reluare a vechilor raporturi bilaterale bazate pe diferențiere între România și celelalte țări ale blocului

comunist. Numai că celelalte țări din Tratatul de la Varșovia, incluzând aici și URSS, erau acum mult mai aproape de SUA decât România.

1989 avea să consemneze, lună după lună, deteriorarea relațiilor româno-americane până la dimensiunile unui veritabil și absurd „război rece”, după cum avea să aprecieze ambasadorul Roger Kirk. Astfel, obstrucțiile făcute de delegația română la lucrările CSCE de la Viena au continuat, amenințând să împiedice semnarea Documentului final înainte de expirarea mandatului Reagan la președinția SUA. La 5 ianuarie, România a declarat că proiectul documentului final conținea prevederi care nu erau în conformitate cu Actul final de la Helsinki și a propus 17 amendamente pentru mai multe prevederi referitoare la drepturile omului. Inițiativa a produs reacția puternică a mai multor delegații, între care și a celei americane, al cărei șef, ambasadorul Warren Zimmerman a caracterizat poziția României drept *“absurdă și ilegală”* ⁽²⁴¹⁾. Agravând situația o dată în plus, ministrul român de externe Ioan Totu, în cuvântarea ținută la încheierea Conferinței de la Viena, la 18 ianuarie 1989, s-a lansat într-un atac personal la adresa omologului său american George Schultz, iar după semnarea Documentului final delegația română a declarat oficial că nu își asumă obligația respectării acelor prevederi pentru care înaintase amendamente ⁽²⁴²⁾.

La sfârșitul lunii ianuarie, SUA și mai multe state occidentale au notificat Ministerului Afacerilor Externe că refuzau să accepte rezervele făcute de România în legătură cu obligațiile rezultate din Documentul final al reuniunii CSCE de la Viena, subliniind că partea română rămâne legată de un document internațional desemnat de toate statele participante și, în consecință, acțiunile ei vor fi judecate conform prevederilor acestui document în integralitatea sa. La rândul său, guvernul de la București a respins aceste obligații, caracterizând notificarea în cauză drept amestec în treburile interne ale României. Mai mult, Ministerul Afacerilor Externe a adoptat o poziție similară, refuzând să accepte copiile Raportului anual realizat de Departamentul de Stat al SUA cu privire la respectarea drepturilor omului în lume, arătând că acesta „*nu prezintă interes*” pentru București.

În martie 1989, în timp ce URSS, Bulgaria și Ucraina nu vor participa la vot, Ungaria sprijină o rezoluție inițiată în Comisia pentru drepturile omului, la ONU, prin care se condamnă România. A fost pentru prima dată în istoria Națiunilor Unite când s-a produs o breșă în solidaritatea blocului comunist în problema drepturilor omului ⁽²⁴³⁾.

O serie de alte fapte aveau să contribuie, de asemenea, la adâncirea rupturii dintre SUA și regimul Ceaușescu. Între acestea aveau să joace un rol important arestarea la domiciliu a semnatarilor „Scrisorii celor șase” și arestarea și, apoi, condamnarea la moarte pentru spionaj, a diplomatului Mircea Răceanu. „Scrisoarea celor șase”, toți foști demnitari ai regimului comunist ⁽²⁴⁴⁾, a reprezentat cea mai importantă declarație publică de opoziție față de regimul Ceaușescu și s-a bucurat de o largă publicitate în mass-media din Occident și de un ecou considerabil în cercurile guvernamentale și opinia publică din România. Statele Unite au protestat imediat și oficial față de arestarea semnatarilor scrisorii, iar însărcinatul cu afaceri al SUA la București, Henry Clarke, a avertizat Ministerul Afacerilor Externe că întâlnirea programată pentru luna aprilie la Washington, la nivelul adjunctilor celor două diplomații, a fost „înghețată”. Cazul Răceanu a avut o dezvoltare mult mai dramatică. La 14 martie, presa de la București a publicat un comunicat al Procuraturii Generale a Republicii Socialiste România care menționa arestarea și cercetarea lui Răceanu pentru „*grava acțiune de trădare*” în vederea judecării și condamnării „*corespunzătoare*” ⁽²⁴⁵⁾. La comanda regimului, în toată România s-au organizat mitinguri în care s-a cerut condamnarea lui Răceanu la pedeapsa capitală. Două zile mai târziu, la intervenția decisă a SUA care au avertizat România că executarea lui Răceanu va fi o lovitură serioasă dată relațiilor bilaterale, mitingurile și publicitatea pe marginea acestui caz au încetat brusc. La 21 iulie, Tribunalul Militar Teritorial București îl condamnă pe Mircea Răceanu la moarte, ulterior, se pare în septembrie, sentința fiind comutată la 20 de ani de închisoare. Ca o ironie a vieții, judecătorul militar care îl condamnase pe Răceanu la moarte, va conduce, câteva luni mai târziu, completul de judecată ce îl va condamna, tot la moarte, pe Nicolae Ceaușescu.

Relațiile româno-americane erau deja grav compromise, arestarea și condamnarea lui Răceanu zdruncinând pe toți cei ce fuseseră implicați în relațiile dintre Statele Unite și România. În pofida degringoladei în care se găseau relațiile externe ale României, încercările de a se realiza noi contacte și convorbiri la orice nivel cu partea americană au continuat. Speranțe mari își punea regimul de la București în noua administrație Bush de la Washington. Dar noua administrație americană nu s-a arătat doritoare să schimbe cursul politic adoptat pe vremea lui Ronald Reagan, răspunzând negativ solicitărilor românești de organizare a unor vizite la nivel reprezentativ. După cum arăta ambasadorul Kirk, „*reputația României era așa de deteriorată la Washington încât o misiune la nivel*

înalt nu ar fi făcut altceva decât să adâncească prăpastia generală care există între cele două țări” ⁽²⁴⁶⁾. Poziția noii administrații americane față de România a putut fi cunoscută mai clar când Lawrence Eagleburger, secretarul de stat adjunct, l-a primit, la 27 iunie, pe ambasadorul român la Washington, Ion Stoichici. Cu acest prilej, Eagleburger s-a exprimat direct, spunând că întreaga comunitate internațională a constatat înrăutățirea situației drepturilor omului în România, circumstanțe în care nu există nici un motiv care să justifice o întâlnire între oficialitățile celor două țări. Mai mult, deoarece Europa de Est se află în plină schimbare, atenția SUA se îndreaptă către acele țări unde șansele de schimbare păreau cele mai mari. Desigur, afacerile interne ale României erau de competența părții române, dar SUA erau singure în măsură să decidă asupra modului în care apreciau politica României. Bucureștii vor respinge în bloc considerentele politice ale lui Eagleburger.

La 4 iulie, chiar cu prilejul Zilei Independenței, Roger Kirk s-a întâlnit cu Ceaușescu într-o vizită protocolară de rămas bun la încheierea misiunii sale în România. Cu acest prilej, Ceaușescu a arătat că România nu a făcut nimic pentru deteriorarea relațiilor cu SUA și că, drept urmare, nu era responsabilă pentru această evoluție negativă. El a mai spus că nu reușea să înțeleagă schimbarea de atitudine a Washingtonului față de București și nici noua poziție a SUA de revizuire a frontierelor și de destabilizare a României, poziție bazată pe informațiile false puse la dispoziția administrației Reagan. România aprecia propria independență și de aceea, a spus Ceaușescu, calea spre relații bilaterale mai bune nu trebuia să fie cea a presiunilor și a amestecului în treburile interne ale părților. În telegrama expediată Departamentului de Stat după această întâlnire, Kirk a subliniat că „*orice scenariu de eră nouă este de neconceput înainte de ieșirea din scenă a lui Ceaușescu*” ⁽²⁴⁷⁾.

Capitolul V

Redescoperirea

În labirintul tranziției. Anii '90

Orice încercare de înțelegere a raporturilor ce au urmat între România și principala putere economică, politică și militară a lumii, Statele Unite ale Americii, trebuie să țină seama de situația existentă în decembrie 1989. Înainte de răsturnarea regimului Ceaușescu, relațiile

româno-americeane erau practic înghețate, la capătul unui grav proces de deteriorare întins pe parcursul unui aproape întreg deceniu. Punctul culminant al divergențelor româno-americeane, datorate încălcării celor mai elementare drepturi ale omului de către regimul de la București l-a constituit, după cum am arătat deja, renunțarea de către N. Ceaușescu la 5 februarie 1988, la clauza națiunii celei mai favorizate. Drept urmare, la 26 februarie, Departamentul de Stat al SUA a făcut publică decizia României și a notificat oficial expirarea clauzei la 3 iulie 1988. În plus, începând cu aceeași dată, 3 iulie, România a devenit ineligibilă și pentru orice credite de export acordate de Administrația SUA, precum și pentru programele de facilități de credit ale Eximbank. Pierderea clauzei și, mai ales, a creditelor de export au afectat dramatic schimburile româno-americeane. Conform datelor publicate într-un studiu consacrat relațiilor româno-americeane ⁽²⁴⁸⁾, dacă în 1988 valoarea schimburilor dintre cele două țări se ridica încă la cca. 940 de milioane dolari, în anul imediat următor aceasta va scădea cu peste 400 de milioane. Și aceasta doar în plan economic, pentru că, în cel politic, lucrurile au evoluat chiar și mai rău.

Așa cum arată Roger Kirk și Mircea Răceanu în cartea lor, *România versus The United States - Diplomacy of the Absurd, 1985 - 1989*, politica rigidă a regimului de la București a condus la izolarea României chiar și în interiorul lagărului comunist, în paralel cu deteriorarea relațiilor cu SUA degradându-se și cele cu URSS. În felul acesta, în ultimii săi ani de existență, regimul Ceaușescu a reușit contraperformața nu doar de a fractura relațiile cu America - clădite cu mare greutate în perioada disidenței față de Moscova - ci și de **a izola complet România de centrele mondiale de putere chiar în momentul în care acestea pregăteau o nouă prefacere a lumii.**

În decembrie 1989, România se găsea în cea mai grea situație din istoria sa. Independența țării își pierduse chiar și acele valențe pozitive câștigate prin deschiderea politică internațională din anii 70. Suveranitatea statului se afla într-o situație extrem de critică, fiind pusă în discuție de mari puteri mondiale și continentale, luându-se decizii asupra destinului său în alte locuri decât la București, iar integritatea teritorială a țării era pusă în mod explicit sub semnul întrebării de două state vecine, Ungaria și Iugoslavia, cu sprijinul fățiș a două puteri europene, Franța și Italia. În plan intern, dezastrul era total, economia și nivelul de trai fiind la pământ.

Românii ajunseseră să se roage să vină rușii, să vină oricine și să-i scape de Ceaușescu.

Presiunile la care a fost supusă România în decembrie 1989 au fost extrem de diverse: înțelegeri politice la cel mai înalt nivel între Marile Puteri; redeșteptarea iredentismului maghiar și amenințarea cu dezintegrarea teritorială; uriașe tensiuni economice; presiuni militare prin manevre, diversiuni și amenințări la frontiere; o amplă și bine orchestrată campanie mediatică internațională de singularizare și demonizare a României; infiltrări și tentative de influențare religioasă.

La mai bine de un deceniu și jumătate de la derularea evenimentelor, cercetarea acestora a pus în evidență trei direcții de dezvoltare a scenariului de liberalizare a Europei de Est, cu evoluții diferite față de ceea ce a intenționat echipa reformistă de la Kremlin condusă de Mihail Gorbaciov. Descifrarea acestora este extrem de instructivă pentru cazul României. Astfel, în opinia cercetătorilor români ⁽²⁴⁹⁾, în fostele state comuniste se constituiau trei tipuri de formațiuni politice:

1. *Vechiul Partid Comunist* care adoptă o tactică a supraviețuirii, renunțând la doctrina marxist-leninistă în favoarea unei mai mari flexibilități sociale și economice, după modelul vest-european, dar nu renunță la putere, folosind toate mijloacele statului pentru prezervarea acesteia;
2. *Gruparea Social-Democrată*, care dorește democratizarea accelerată a țării și trecerea la capitalism (dar sub supravegherea statului). Reprezintă aripa reformistă a vechiului partid comunist, expresie locală a echipei gorbacioviste de la Moscova, și care consideră că „*reformarea societății nu se poate face fără participarea comuniștilor*”. Pe de altă parte, noii social-democrați respingeau cooperarea cu Partidul Comunist atât pentru a nu se compromite ideologic, cât și pentru a accentua diferența doctrinară față de acesta;
3. *Opoziția democratică*, formată din personalități emanate din rândurile societății civile, foști deținuți politici, opozanți și dizidenți ai regimului comunist, naționaliști (antisovietici), tineri prooccidentali, colaboratori ai serviciilor de informații naționale sau străine infiltrați în noile structuri politice. În general, opoziția s-a constituit dintr-o multitudine de grupări ce s-au concentrat în

jurul unui lider charismatic, în jurul unor idei sau al unor fonduri financiare provenite de la diferite fundații occidentale.

În afara acestor trei direcții principale, sub influența Vaticanului s-a dezvoltat o a patra mișcare, de factură religioasă și clerical militantă. Astfel, episcopiile catolice au devenit extrem de active atât în plan social cât și politic, influența lor, în special în țările Europei Centrale, devenind foarte importantă.

Aceste tipuri de evoluții au corespuns, în opinia analiștilor, voinței centrelor de putere mondială care se implicaseră în procesul de liberalizare din Europa centrală și de Est: URSS (pentru social-democrați), SUA (pentru opoziția democratică) și Vaticanul (pentru grupările clericale și creștin-democrate).

Important de semnalat este faptul că una dintre temele centrale ale liberalizării – transmise de la Moscova – a constat în *abandonarea preocupării pentru trecut*, această orientare având ca miză renunțarea la orice formă de resentiment față de URSS și concentrarea atenției către viitor. În acest scop, Moscova a recunoscut formal greșelile istorice ale URSS (fără a pune însă în discuție și consecințele acestora) în cadrul unei ample acțiuni de relații publice și imagine (în cazul Poloniei s-a recunoscut masacrul de la Katyn, s-a difuzat filmul necenzurat al acestuia, s-au ținut o serie de slujbe religioase; pentru Cehoslovacia, de asemenea, s-a recunoscut eroarea zdrobirii „Primăverii de la Praga”; în cazul RDG s-au recunoscut crimele comise sub „zidul Berlinului”, care va fi și darâmat; s-au exprimat scuze la cel mai înalt nivel pentru intervenția sângeroasă din Ungaria, în 1956).

Singura fostă țară comunistă care nu a intrat în acest program al pacificării morale și istorice a fost România. Țării care s-a remarcat prin dizidența naționalistă față de centrul de la Moscova timp de aproape 30 de ani nu i s-au recunoscut pierderile teritoriale istorice (Basarabia, nordul Bucovinei, Insula Șerpilor, un braț al Dunării), după cum nu s-au recunoscut nici agresiunea din 1940 (urmare a Pactului Ribbentrop-Molotov), nici demersurile diplomatice din Occident pentru ieșirea din cel de-al doilea război mondial, nici martirajul din perioada comunistă și nici măcar mediarea unor conflicte internaționale postbelice, în Asia și Orientul Mijlociu. Conform specialiștilor în relații internaționale, acest lucru s-a datorat în principal închistării regimului de la București, cramponării de putere cu orice preț a lui Nicolae Ceaușescu, gravelor

greșeli de politică externă comise de acesta în ultimii săi ani și care s-au soldat cu un veritabil război rece cu Moscova, dar și cu sfidarea Americii, probabil cea mai mare și gravă dintre erorile sale politice.

La începutul lui decembrie 1989, președintele Franței, Francois Mitterrand s-a deplasat la Kiev pentru a-i propune lui Gorbaciov o ofertă politică menită să contrabalanseze discuțiile separate ale Moscovei cu SUA și Germania. Președintele francez îl asigura cu acest prilej pe Gorbaciov că *„CSCE, singurul loc în care toți europenii, împreună cu Canada și SUA, își pot vorbi, se bazează pe definițiile de la Helsinki privind inviolabilitatea frontierelor, ceea ce înseamnă că nu se poate aduce atingere acestora”*⁽²⁵⁰⁾. Încă o dată, la fel ca și în trecut (în 1848, 1858, 1876, 1919, 1936), Franța se înțelegea cu Rusia peste capul țărilor mici, precum România, consfințind rapturile teritoriale de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Că aceste garanții cu privire la inviolabilitatea frontierelor se refereau strict la URSS o dovedește și faptul că, imediat după schimbările politice revoluționare din 1989-1990, a dispărut frontiera, declarată inviolabilă la Helsinki, dintre Germania Federală și cea Democrată, s-a pulverizat Iugoslavia și s-a rupt în două Cehoslovacia. Doar Basarabia, nordul Bucovinei, Insula Șerpilor și jumătate din fosta Polonie interbelică au rămas în continuare „sovietice” și în acord cu definițiile de la Helsinki.

La Kiev, în discuțiile purtate la 6 decembrie, Gorbaciov și Mitterrand au convenit, de asemenea, îndepărtarea prin forță a lui Ceaușescu de la putere, în acest scop cele două țări urmând să coopereze informativ și militar. Mitterrand a oferit chiar grupuri de comando ale Armatei franceze, astfel încât intrarea unor unități sovietice în România să nu poată fi interpretă ca o intervenție a Tratatului de la Varșovia, de tipul celei din 1968, din Cehoslovacia⁽²⁵¹⁾. De altfel, aceasta este explicația ofertei Parisului din zilele fierbinți ale lui decembrie 89 de a-și trimite parașutiștii pentru a lupta împotriva „teroriștilor” din România, ofertă simultană cu cea venită de la Moscova. După cum este cunoscut, opoziția categorică a generalului Ștefan Gușă a stopat „ajutorul” sovietic, determinându-i și pe francezi să nu mai reitereze oferta.

În realitate, după cum apreciază astăzi majoritatea analiștilor, Franța ducea la vremea respectivă o veritabilă bătălie pentru a se insera în procesul de gestionare a schimbărilor politice, economice și strategice din Europa, proces aflat în pericol de a se limita la o înțelegere sovieto-americană. Considerată neoficial ca *responsabilă pentru România*, Franța

va potența prin acțiunile ei la maximum această imagine. Mitterrand va merge chiar și mai departe, intervenind în relațiile româno-maghiare, din nou peste capul României, prin negocierea direct cu Moscova a problemelor noastre, punctând astfel poziția sa de mare putere angajată în procesele europene. Astfel, prin Nota nr.00288/12.12.1989, Securitatea informa conducerea statului român că președintele Franței făcuse o declarație de extremă gravitate la încheierea Reuniunii CEE de la Strasbourg: „*Problema unor provincii, cum ar fi Silezia, Moravia, Prusia orientală, trebuie să rămână intangibilă. În schimb, nu trebuie să se omită problema divergențelor între Ungaria și România în problema Transilvaniei sau problema Basarabiei... Franța și URSS trebuie să-și reia rolul de asigurare a echilibrului în Europa, așa cum au făcut-o de secole*” ⁽²⁵²⁾.

Astfel, în decembrie 1989, România se găsește singură în fața unor forțe uriașe angajate în finalizarea unor prefaceri politice și strategice revoluționare. Aparent paradoxal, singura putere internațională preocupată de păstrarea unui echilibru interior în societatea românească este America. La Washington, în Departamentul de Stat al SUA, Nicolae Ceaușescu încă reprezenta o garanție anti-sovietică. Este extrem de grăitoare dezvăluirea istoricului Alex Mihai Stoenescu ⁽²⁵³⁾, bazată atât pe cercetările personale cât și pe declarațiile și mărturiile suplimentare ale domnilor Petre Roman și Gelu Voican Voiculescu, aflați pe atunci în miezul evenimentelor, potrivit căreia, în noaptea de 24 spre 25 decembrie 1989, SUA au cerut conducerii provizorii a României să-i predea pe Elena și Nicolae Ceaușescu în vederea acordării azilului politic ! A.M.Stoenescu arată că, în pofida faptului că, în urma unei decizii NATO, Franței i se încredințase misiunea ca, împreună cu URSS, să schimbe regimul ceaușist din România, Ceaușescu continua încă să dețină relații puternice în mediul politic și de afaceri american, ceea ce a făcut ca oameni deosebit de influenți să-i ceară președintelui Bush sr. să întreprindă măsurile necesare pentru «recuperarea» acestuia din mâinile revoluționarilor. Demersurile au fost făcute prin intermediul CIA, dar răspunsul Moscovei, via București, a fost executarea, chiar a doua zi, a cuplului Ceaușescu. Iată de ce, în opinia istoricului român, la 22 decembrie 1989 a avut loc o acțiune similară celei de la 23 august 1944 : o lovitură militară cu sprijin extern și contribuția decisivă din partea URSS, un act de trădare a șefului statului (respectiv Antonescu și Ceaușescu), executați prin ordinul Moscovei, în pofida tentativei SUA de a-i salva.

Aceasta este prezentarea sumară a situației existente în momentul

căderii regimului Ceaușescu și al preluării puterii la București de către Frontul Salvării Naționale (FSN). În acest context, problema refacerii legăturilor normale cu SUA a preocupat foarte serios noua conducere a României. Încă din primele zile ale anului 1990, atât în presa bucureșteană cât și la vârful FSN s-au făcut auzite numeroase cereri privind redobândirea clauzei națiunii celei mai favorizate. Câteva săptămâni mai târziu, la 11 februarie 1990, secretarul de stat James Baker sosea la București (după ce, în ianuarie, primul demnitar străin sosit în România fusese Eduard Șevarnadze, ministrul de externe al URSS) cu un mesaj foarte clar pentru noua conducere a țării: *viitorul relațiilor bilaterale, precum și sprijinul Washingtonului depind de hotărârea cu care România va merge pe drumul democratizării sale rapide, al acordării libertăților religioase, al protecției drepturilor omului și minorităților naționale.*

Ce a urmat, este cunoscut. În zilele de 19 și 20 martie, la Târgu Mureș, au avut loc ciocniri de stradă între români și maghiari, soldate cu șase morți și zeci de răniți. Puțin cunoscut este faptul că în jurul orașului transilvănean roiau fel de fel de « turiști » străini, atenți observatori - și nu numai - ai evenimentelor. De altfel, coloanele de „turiști” din URSS, intrate în România în lunile noiembrie-decembrie 1989 sub motivul tranzitului spre sau dinspre Ungaria și Iugoslavia, au rămas pe teritoriul românesc până în octombrie 1990. Povestește Petre Roman, prim ministru al României în acea perioadă: *„A mai fost un moment foarte delicat, în octombrie 1990, când în țară se aflau 30 000 de ruși! Cu mașinile lor! Eu când am aflat de aceasta, în calitate de prim-ministru, de la organul competent, adică Serviciul de Informații Externe, am făcut mare tărăboi și, mă rog, până la urmă am reacționat, au fost scoși din țară. A mai fost o mișcare foarte ciudată înainte de 19 martie 1990, la Târgu Mureș”* ⁽²⁵⁴⁾. Într-o discuție cu istoricul Alex Mihai Stoenescu, Petre Roman a confirmat aceste informații, precum și faptul că identitatea acestor „turiști”, luptători ai forțelor speciale sovietice, fusese pe deplin documentată de către SIE ⁽²⁵⁵⁾. În condițiile în care „tranzitarea” României a durat aproape un an de zile, se poate afirma că pericolul „iugoslavizării” României a dispărut numai o dată cu reîntoarcerea acestor „turiști” în cazarmele sovietice.

Mass-media internațională a reflectat prompt evenimentele de la Târgu Mureș în defavoarea României, pe fondul unei campanii deja existente, care prezenta cu predilecție avatarurile societății românești (de la bătrâni ai nimănui și copii abandonați până la handicapați și spitale în paragină, de la mari obiective industriale care nu funcționau până la

gropile și gunoaiele marilor orașe).

Alegerile de la 20 mai nu vor contribui la îmbunătățirea situației. Ion Iliescu primește 85% din voturi, iar FSN, transformat în partid, câștigă 65% din locurile parlamentare. După cum recunosc autorii studiului din *East European Quarterly* ⁽²⁵⁶⁾, *“alegerea lui Iliescu a fost o dezamăgire pentru mulți la Departamentul de Stat”*. Seria neagră era însă departe de a se fi încheiat. Evenimentele din 13-15 iunie care devastează Bucureștii, mediatizate din nou masiv, aruncă un alt blam asupra României. Ca urmare, Casa Albă decide suspendarea imediată a tuturor ajutoarelor pentru România, cu excepția celor umanitare. Relațiile româno-americane par mai imposibile decât oricând. Devine limpede că, în pofida dorinței programatice a noului regim de la București, problemele de politică internă afectează și amână practic normalizarea relațiilor cu SUA.

Reînscrierea României în circuitul intereselor politice ale SUA se va datora unui eveniment neprevăzut petrecut pe scena internațională: invadarea Kuweitului, la 1 august 1990, de către Irak. Criza care se declanșează îl găsește în postul de președinte al Consiliului de Securitate pe ambasadorul român la ONU, Aurel Dragoș Munteanu. Modul loial în care România sprijină politica și acțiunile Națiunilor Unite pe parcursul întregului conflict din Golf, în pofida faptului că Irakul reprezenta în acel moment principalul său partener comercial din Orientul Mijlociu (numai respectarea embargoului impus Bagdadului, de exemplu, prejudiciind România cu peste trei miliarde dolari), se va bucura de aprecierea imediată a Washingtonului. La 31 august, o delegație condusă de senatorul Robert Dole vizitează Bucureștii, semnalând oamenilor de afaceri americani că România este din nou dezirabilă investițiilor și schimburilor comerciale.

Această neașteptată răsturnare de situație are semnificații profunde, ea conturând, încă de pe atunci, ceea ce va deveni o veritabilă paradigmă a dezvoltării relațiilor româno-americane în anii următori: *dificultăți în planul evoluțiilor interne românești, contrabalansate de evoluții politice externe și interese strategice vitale pentru SUA*. Oricum, din acest moment, chiar dacă marcate uneori de diverse accidente de parcurs, de unele șovăieli și replieri mai mult sau mai puțin diplomatice, relațiile bilaterale vor cunoaște un curs mereu ascendent.

În 1991, Sam Gibbons, președintele Comitetului pentru Căi și Mijloace al Congresului SUA, întors dintr-o vizită la București, notifică la

Washington că, în urma întâlnirilor avute cu președintele Ion Iliescu și cu ministrul de externe Adrian Năstase, are convingerea că *România optează clar pentru o colaborare cu Occidentul, nedorind să rămână plasată într-o zonă tampon aflată între Iugoslavia și Uniunea Sovietică*. În acest timp, Departamentul de Stat constată în România o evoluție permanentă, chiar dacă, în opinia sa, cam lentă, către democrație și economia capitalistă. În noiembrie 1991, Adunarea Constituantă adoptă noua Constituție, care consfințește caracterul democratic al României, iar în decembrie un referendum național transformă proiectul Adunării Constituante în legea fundamentală a țării.

În același timp, are loc un eveniment de o importanță covârșitoare pentru destinul României: **la 31 Decembrie 1991, URSS se dezintegrează, încetând de a mai fi subiect de drept internațional**. Între Moscova și București apar noi țări și o distanță geografică semnificativă. Vechea vecinătate devine mai mult decât relativă, ceea ce duce la consecințe directe asupra evoluției României pe plan internațional. Momentul este cu atât mai important cu cât anul 1991 consemnase legături « bizare » între Moscova și București. Mai întâi, în luna martie, România semnase un tratat politic cu URSS prin care se angaja să nu adere la nici o structură de securitate, în speță NATO, fără consultarea și acordul Moscovei (din fericire, tratatul nu va fi niciodată ratificat de către Parlament), apoi, în luna august, puciul de la Moscova împotriva lui Gorbaciov prilejuiește două luări de poziție diametral opuse la București: premierul Petre Roman condamnă vehement lovitura de stat, în vreme ce președintele Iliescu dă publicității un comunicat absolut neutru. Puțină vreme după aceasta, în septembrie, o nouă mineriadă duce la demiterea guvernului Petre Roman. 14 ani mai târziu, conducătorul minerilor avea să recunoască că, în 91, marșul asupra Capitalei a pornit după un telefon primit de la Ambasada URSS. Petre Roman, însuși, va povesti într-o emisiune televizată că fusese informat de către premierul de atunci al Republicii Moldova, Valeri Muravski, că Radio Moscova transmisese un semnal important *cu două zile înaintea mineriadei*, anunțând că în România urma să aibă loc o revoltă a minerilor ⁽²⁵⁷⁾.

Anul care urmează, 1992, este unul al alegerilor: locale, parlamentare și prezidențiale. Observatori din peste 20 de țări împânzesc România. Concluzia acestora este redată de către senatorul american DeConcini, care consideră alegerile din România drept *“un pas pozitiv în tranziția către democrație”*. La rândul său, Christopher Smith, deputat de

New Jersey, unul dintre vechii adversari ai Bucureștilor, remarcă că *“alegerile sunt recunoscute internațional ca o piatră de hotar în progresul României către democrație”*. Între timp, pe plan extern, conflictul din destrămata Iugoslavia capătă accente dramatice. La 30 mai 1992, Consiliul de Securitate votează instituirea sancțiunilor economice împotriva Iugoslaviei. Chiar dacă Belgradul reprezintă principalul partener economic al României în Balcani, Bucureștii susțin din nou politica ONU. În pofida acestor evoluții, când, la 30 septembrie, se supune la vot în Camera Reprezentanților reacordarea clauzei pentru România, votul este negativ. Negativ, dar nu unanim. Mulți kongresmani recunosc că sunt prea puțin informați despre ce se petrece în România și, în general, atunci când sunt informați, aceasta se datorează lobby-ului antiromânesc condus în Congres de Tom Lantos.

Chiar dacă clauza nu a fost acordată, apropierea României de Occident continuă. În prima cuvântare ținută după alegerea sa, Ion Iliescu a confirmat eforturile de integrare a țării în Uniunea Europeană și în NATO și a afirmat dorința Bucureștilor ca Statele Unite și Germania să devină principalii săi parteneri. De asemenea, programul de guvernare al noului cabinet român stabilește ca priorități ale politicii sale externe integrarea europeană și euroatlantică a României, parteneriatul cu Statele Unite. Evoluția pozitivă a raporturilor româno-americane continuă și în 1993. Barbara Kennely, membră a Congresului, introduce în Camera Reprezentanților un proiect de lege privind acordarea clauzei către România pentru o durată de trei ani. Între argumentele care au susținut acest proiect apare pentru prima dată o formulă des întâlnită de acum înainte: *“trebuie să se țină seama că Bucureștii joacă un rol important în eforturile diplomatice de asigurare a stabilității în Europa Centrală și de Est”*. În paralel, are loc o foarte bună manevră diplomatică. Președintele Iliescu acceptă invitația de a participa la inaugurarea Muzeului Holocaustului din Washington, manifestare ce are loc în timp ce pe sectorul românesc al Dunării sosesc din SUA vedete militare pentru supravegherea respectării embargoului impus Iugoslaviei. Conexate, cele două evenimente focalizează, prin intermediul mass-media, atenția asupra relațiilor româno-americane. Totodată, președintele Iliescu a folosit manifestările de la Washington pentru a se întâlni cu omologul său american Bill Clinton și cu vicepreședintele Al Gore, reiterând de fiecare dată hotărârea României de a dezvolta cooperarea cu SUA.

În lunile ce urmează, o serie de delegații americane vizitează România, documentându-se minuțios în privința respectării drepturilor

omului, cercetând azile de bătrâni, spitale, case de copii, chiar și închisori. Fără excepție, rapoartele constată evoluții pozitive și evidențiază eforturile guvernului român. Până și Michael Szaz, fost membru al Fundației ungarilor americani, apoi președinte al Conferinței Naționale a Grupurilor Etnice din America, se declară gata să susțină în proporție de 90% reacordarea clauzei pentru România. Aproape firesc, la 7 octombrie, proiectul reacordării clauzei este introdus pe agenda de lucru a Camerei Reprezentanților. Cinci zile mai târziu, rezoluția este aprobată în Cameră și înaintată imediat spre Senat. Aprobata și în acest for, propunerea legislativă devine, la 2 noiembrie, Legea publică nr. 103-133 și **România redobândește efectiv clauza, începând cu 8 noiembrie 1993.**

O dată cu reacordarea clauzei, la sfârșitul lui 1993, raporturile bilaterale cunosc o accelerare deosebită și pe toate planurile de activitate. 1994 este practic un an care debordează de evenimente în relațiile economice, militare, culturale și, mai ales, politice. Chiar de la începutul anului începe să se facă lumină. Un mesaj adus președintelui Iliescu de la Washington de către ambasadorul american la ONU, Madeleine Albright, afirmă, pentru prima oară, în mod cât se poate de limpede, că *„securitatea României este de interes direct și material pentru Statele Unite ale Americii”*.

Toamna lui 1994 este martora unui maraton diplomatic care îi prilejuiește președintelui Ion Iliescu susținerea intereselor politice românești la New York, Paris și Strasbourg. La New York, în cadrul unei întâlniri cu președintele SUA, Bill Clinton, la Paris în sesiunea Uniunii Europei Occidentale și la Strasbourg în fața Consiliului Europei.

În 1995, avalanșa contactelor româno-americane a continuat. Dacă cooperarea militară dintre cele două țări a căpătat deja consistență în acești ani, urmând de acum un curs firesc către o tot mai mare complexitate și fiind, de altfel, considerată de ambele părți drept foarte bună și dacă raporturile politice, apreciate drept bune, continuă și ele să se adâncească, 1995 a adus mai ales o dezvoltare a cooperării economice. Ca urmare, au demarat zeci, dacă nu sute de proiecte economice comune. Ceea ce a fost remarcat și la Moscova, “independentul” Pravda deplângând *‘transformarea României într-o colonie americană’*.

La 19 mai 1995, președintele Statelor Unite, Bill Clinton, trimitea Congresului american o scrisoare însoțită de evaluarea politicii țării noastre. *“România a făcut un progres impresionant și meritoriu în*

practicile sale privind drepturile omului - scria președintele Clinton. România a militat pentru a statornici relații excelente cu Statele Unite, a jucat un rol constructiv în regiune și a demonstrat hotărârea sa de a desăvârși tranziția spre o societate democratică ⁽²⁵⁸⁾. În aceste cuvinte se regăsesc, practic, parametrii de evoluție definitorii pentru relația dintre SUA și România: *libertatea individuală, valorile democrației și economiei de piață, importanța noastră strategică* ⁽²⁵⁹⁾. Referitor la aceasta din urmă, aproape că nu a existat un contact româno-american în care ea să nu fie subliniată, și, totuși, două asemenea aprecieri se cuvin a rămâne în istoria relațiilor bilaterale.

Prima, în ordine cronologică, reiese dintr-un mesaj înmănat președintelui României de către ambasadorul american la ONU, Madeleine Albright, și în care se spunea, pentru prima oară, în mod cât se poate de limpede, că *“Securitatea României este de interes direct și material pentru Statele Unite ale Americii”*. A doua, aparține secretarului american al Apărării, William J. Perry, și a fost făcută în timpul vizitei sale la București, din iulie 1994, când a spus: *“Am ocazia acum să reafirm angajamentul Statelor Unite pentru asigurarea securității în Europa. Noi credem că staționarea trupelor americane pe continent reprezintă un factor de securitate și stabilitate, credem că România deține un loc special, de o importanță strategică deosebită în sistemul de Securitate european”* ⁽²⁶⁰⁾.

Pentru România aceste două remarci au fost deosebit de importante pentru că ele au legat, *într-o singură ecuație, securitatea europeană de prezența militară americană și de rolul strategic al țării noastre*, un rol de *“interes direct și material”* pentru SUA. Or, este un lucru binecunoscut tuturor analiștilor de politică externă, că, oriunde în lume s-a stabilit un interes direct și o bază de operațiuni americană, dincolo de garanțiile acordate în asemenea cazuri (politice, militare și economico-financiare) SUA s-au implicat nemijlocit în rezolvarea a trei probleme considerate esențiale:

- 1 - crearea unei infrastructuri ultramoderne de transporturi și telecomunicații;
- 2 - crearea capacităților necesare asigurării independenței energetice a țării respective;
- 3 - crearea unei puternice industrii alimentare (considerate importante în menținerea unui climat de liniște și stabilitate, de acceptabilitate pentru prezența americană).

Din perspectiva acestor trei mari direcții de acțiune și nu numai, chiar și o analiză a informației publice, aflată la îndemână datorită mass-media, este suficientă pentru a demonstra că, practic, americanii s-au deplasat imediat, în România ⁽²⁶¹⁾. Mult mai multe alte informații și din toate domeniile pot fi de asemenea invocate în sprijinul interesului comun al României și Statelor Unite, iar cele politice au, bineînțeles, o relevanță specială ⁽²⁶²⁾. De altfel, în 1995 și 1996 au avut loc câteva momente considerate de analiști drept cruciale pentru relațiile româno - americane.

Primul dintre ele s-a consumat în timpul vizitei președintelui Ion Iliescu în SUA, în perioada 25 septembrie - 3 octombrie 1995, iar cel de-al doilea a fost prilejuit de permanentizarea clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România în urma votului exprimat, la 18 și 19 iulie 1996, în Camera Reprezentanților și în Senatul Statelor Unite și a promulgării legii în cauză, la 3 august 1996, de către președintele Bill Clinton.

Înainte de toate, vizita din 1995 a președintelui Iliescu în SUA a fost importantă deoarece a prilejuit nu doar diverse comentarii și analize din partea unor renumiți observatori ai scenei internaționale, ci mai ales datorită luărilor de poziție oficiale pe care le-a determinat. În acest sens, reproducem unele declarații care nu au nevoie de nici un fel de comentarii.

- Alfred Moses, ambasadorul SUA la București:

*„România este o țară mare, o țară stabilă, în acest moment ea este **ancora sudului Europei Centrale**, jucând astfel rolul Poloniei în nordul acestei regiuni.*

Atât România cât și Polonia sunt ferm angajate în relații de securitate, economice și politice cu Vestul. România servește ca un element pozitiv de stabilitate în întreaga regiune” ⁽²⁶³⁾.

- Daniel Freed, Asistent oficial al președintelui Clinton pentru probleme de securitate națională, Director General pentru Europa Centrală și de Est:

“Apreciem foarte mult atât situația dificilă din punct de vedere geopolitic a României, cât și rolul său plin de răspundere în zonă. Noi nu privim România prin prisma fostei Iugoslavii, după cum nu o privim, iertați-mă, prin prisma Rusiei sau a fostului Tratat de la Varșovia.

Noi privim România ca pe o țară importantă prin ea însăși. Este cea de-a doua mare țară din Europa Centrală și de Est și este un virtual

mare stâlp al democrației, stabilității și economiei de piață din Balcani (...). *Eu simt că România are un viitor european, occidental și nu doar balcanic*" ⁽²⁶⁴⁾.

- Prof. Joseph Harington, Funtingham College, Massachussets:

*„România și-a normalizat, în sfârșit, relațiile cu America (...). În general, România a plătit prețul cerut și America îi răsplătește pe cei care îi sprijină politica (...). Faptul că e un tampon în Balcani este un argument puternic al României. Rusia va sprijini Serbia, care va deveni mai mare și mai puternică. Ori, nu le-ar plăcea americanilor să aibă și ei un **aliat puternic în Balcani** ?!”* ⁽²⁶⁵⁾.

- Ion Iliescu, Președintele României:

*« Noi dăm o atenție deosebită și vrem să transformăm această relație într-o relație privilegiată, ținând seama de eforturile pe care le facem pentru restructurarea și modernizarea economiei românești, interconectarea ei la procesele care au loc în Europa și în lume. În același timp, cred că și **SUA sunt interesate într-un partener cum este România în zona Europei** unde ne aflăm noi, și România are o poziție geostrategică semnificativă: chiar în centrul Europei Centrale. Dacă vreți este o linie magistrală spre centrul Europei: spre nord Polonia, la centru România, Turcia la sud, care formează chiar o mediană în Europa, de la Atlantic la Urali. Și mi se pare că această magistrală - mediană pentru SUA poate să devină un obiect de interes major, marcând prezența, cred eu necesară, a SUA în procesele de stabilitate și de devoltare europeană. Adică, eu cred că interesul Americii trebuie să fie nu numai pe plan strategic, noi apreciem acest lucru, deci și NATO și structurile euro-atlantice pentru stabilitatea strategico-militară, dar **America poate și trebuie să fie prezentă în Europa și în alte domenii** și mai ales în domeniul decisiv al economiei. Și noi vrem să stimulăm acest interes reciproc pentru atragerea capitalului american în economia românească și în zonă, pentru că **România este un element de interconexiuni** și spre Europa de Vest, și spre spațiul ucraineano-rus, și spre spațiul Orientului Apropiat, Marea Neagră, Mediterană. Ori, din acest punct de vedere, America este interesată în toate aceste zone și România poate fi o platformă de interes comun. În același timp, aceasta pentru noi este și un factor foarte important pentru securitatea noastră și pentru*

securitatea egală a acestei zone, în contextul punctelor fierbinți care există în zonele învecinate nouă. Deci, pe ambele planuri, interesul este major ⁽²⁶⁶⁾.

Ca o consecință firească a normalizării depline a relațiilor bilaterale și, mai mult, ca preambul al unui parteneriat strategic între cele două țări, la 18 iulie 1996 are loc **permanentizarea clauzei pentru România**. Votul din Camera Reprezentanților Congresului SUA a fost adoptat cu 333 pentru și 86 împotriva, defalcăt după cum urmează: 164 republicani s-au pronunțat *“pentru”* și 63 *“împotriva”*, iar la democrați, 169 *“pentru”* și 23 *“împotriva”*. Precizăm că un deputat independent a votat *“împotriva”* și că alți 14 deputați au lipsit de la vot ⁽²⁶⁷⁾.

O zi mai târziu, la 19 iulie, Senatul SUA a aprobat, prin procedura votului prin consens, proiectul de lege ce prevedea acordarea clauzei pe bază permanentă pentru România, pentru ca după promulgarea ei de către președintele Clinton, să devină efectivă în termen de opt zile. Secretariatul pentru presă al Casei Albe a dat publicității o foarte interesantă declarație a președintelui SUA, făcută cu ocazia promulgării, la 3 august 1996, a legii în favoarea României:

„Acesta este un moment de cotitură dintre Statele Unite și România.

România se alătură acum altor democrații ce iau naștere în Europa Centrală, pentru care Statele Unite au eliminat complet restricțiile comerciale ce și-au avut originea în îngrijorarea privind practicile în domeniul emigrării din timpul războiului rece. Aprobarea de către mine a acestei legi reflectă sprijinul puternic al SUA pentru cetățenii României în eforturile lor de a depăși moștenirea deceniilor de represiune comunistă și de a instaura o democrație deplină, întemeiată pe respectarea drepturilor omului, legalitate, toleranță și economia liberă de piață. Această lege se bucură de un puternic sprijin bipartit în Statele Unite și menționez că acordarea Clauzei națiunii celei mai favorizate pe bază permanentă are sprijinul multor lideri români de diferite orientări politice. Rezultatele excelente ale României în respectarea dreptului la emigrarea liberă, progresul ei considerabil în stabilirea bazelor unei democrații de piață liberă și cooperarea ei susținută cu Statele Unite au contribuit la facilitarea adoptării acestei legi. Am încredere că România, angajată în direcția integrării în comunitatea democratică occidentală, va continua să progreseze și își va intensifica eforturile de a înfăptui reforme democratice de piață liberă, va dezvolta relații bune cu vecinii săi

democratici și va veni în întâmpinarea minorităților etnice și religioase din România” ⁽²⁶⁸⁾.

La 25 iulie s-a petrecut un alt fapt plin de semnificații pentru relațiile româno-americane. Astfel, Camera Reprezentanților a adoptat cu 353 voturi la 65 o nouă versiune a *Actului de facilitare a extinderii NATO*, cerând Alianței să primească cât mai curând posibil în rândurile sale Cehia, Ungaria și Polonia, cele trei țări urmând să primească fiecare un ajutor nerambursabil în valoare de 20 milioane de dolari în acest scop. La 26 iulie 1996, Senatul SUA a aprobat proiectul de lege cu 81 de voturi la 16, dar, mai întâi, l-a amendat, cerând ca Statele Unite să sprijine aderarea la NATO și a altor țări, îndeosebi a României. La rândul său, Administrația a avertizat că președintele Clinton nu va da curs favorabil nici unui document ale cărui prevederi nu vor permite procesualizarea aderării la NATO. Într-o scrisoare adresată Comitetului pentru relații internaționale al Camerei Reprezentanților, președintele american justifica în felul următor poziția sa: *“A înscrie în Lege, în acest moment, o listă cu un număr restrâns (de țări - n.n.) care să primească ajutoare speciale ar putea reduce posibilitatea SUA de a colabora cu celelalte democrații în devenire, care fac și ele progrese semnificative (..)”* ⁽²⁶⁹⁾.

Capitolul VI

În Zig-Zag.

De la respingerea aderării la NATO
la o relație privilegiată

Integrarea României în NATO o dată cu țările din „primul val” a fost puternic susținută la Reuniunea de la Madrid, 8-9 iulie 1997, de majoritatea covârșitoare a țărilor aliate europene. De fapt, campania pentru alegerile desfășurate în România, la sfârșitul anului 1996, consacrase, în opinia analiștilor politici, două orientări diferite, una pro-europeană, cealaltă pro-americană, pe scena de la București. Câștigarea categorică a alegerilor de către Convenția Democratică din România a consfințit victoria taberei „europene”. Ca urmare, Washingtonul anunța, încă cu o lună înainte de întâlnirea de la Madrid, „*poziția sa fermă*” de a se opune aderării României la NATO ⁽²⁷⁰⁾. Associated Press avertiza într-un comentariu că „*decizia Administrației Clinton ar putea plasa SUA în contradicție cu aliații din NATO*”, anunțul Casei Albe provocând un veritabil șoc la Bruxelles. Imediat după acest anunț, premierul român Victor Ciorbea a plecat la Washington într-o încercare de ultimă oră de a rezolva lucrurile, dar refuzul SUA se va menține. Totuși, strategii americani au asigurat preservarea relațiilor bilaterale, propunând ca între SUA și România să se elaboreze un parteneriat strategic în domeniile politic, diplomatic, militar, economic și comercial. Secretarul de stat adjunct, Strobe Talbot, i-a comunicat chiar lui V.Ciorbea componența echipei de experți americani însărcinate cu elaborarea, alături de partea română, a documentului ce urma să pună bazele parteneriatului strategic româno-american. Astfel, din echipă urmau să facă parte Ronald Remus, Jonathan Rieckert și Frank Kramer, de la Departamentul de Stat, Daniel Fried, consilierul pentru Europa în cadrul Consiliului Securității Naționale, precum și o serie de reprezentanți ai sectorului economic ⁽²⁷¹⁾. Câteva zile mai târziu, Ministerul Afacerilor Externe de la București dădea publicității un comunicat prin care arăta că „*parteneriatul strategic româno-american nu poate fi interpretat ca un substitut al primirii României în NATO și nici ca reprezentând înlocuirea opțiunii pentru integrarea într-un sistem de securitate colectivă*” sau, dimpotrivă, ca o opțiune în favoarea unei garanții unilaterale de securitate ⁽²⁷²⁾.

Așa cum era anunțat, în pofida unor discuții furtunoase care, la un moment dat, amenințau să blocheze aderarea „*primului val*”, în pofida puternicei susțineri pentru România a blocului european, în frunte cu Franța, Italia și Spania, Statele Unite și-au exercitat dreptul de veto și

s-au opus integrării României cu prilejul reuniunii NATO de la Madrid. Două zile mai târziu, la 11 iulie, președintele american Bill Clinton a vizitat pentru câteva ore Bucureștii, ținând un discurs în Piața Universității. Clinton era însoțit de secretarul de stat, Madeleine Albright, adjunctul pentru Europa al acesteia, Strobe Talbot, purtătorul de cuvânt al Casei Albe, Mike McCurry și de un grup de presă format din peste 100 de ziariști. Primirea făcută președintelui Clinton de cei peste 100 de mii de bucureșteni aflați în Piața Universității a impresionat profund. În mulțime puteau fi văzute pancarte pe care sta scris „ *Bill nu ne vindeți Rusiei !* ”⁽²⁷³⁾.

Mesajul principal al vizitei americane la nivel înalt a fost însă faptul că NATO își va păstra ușa deschisă, iar România va putea accede în alianță cu prilejul următoarei extinderi. Clinton spunea cu acest prilej : „ (...) *ușa NATO este deschisă și va rămâne deschisă și o să vă ajutăm să treceți prin ea. (...) Dacă rămâneți pe acest drum și manifestați dragostea de libertate care se vede astăzi în piață, nici nu poate fi un candidat mai bun. Rămâneți pe această cale și viitorul va fi al vostru. Între timp, președintele Constantinescu și eu am decis să stabilim un parteneriat strategic între țările noastre. Aceasta este important pentru noi, pentru că România este importantă pentru SUA. Prin sine și ca un model într-o regiune problematică a lumii, România poate demonstra popoarelor din această regiune că există o cale mai bună. (...) Atâta timp cât mergeți pe lungul drum al democrației, America vă este alături* ”⁽²⁷⁴⁾.

O zi mai târziu, la 12 iulie, Senatul SUA adopta un amendament la Legea de autorizare a funcționării Departamentului Apărării, prin care se stipula luarea în considerare a României și Sloveniei pentru următoarea etapă de extindere a NATO. Senatorul Dan Coats aprecia, în declarația ce însoțea amendamentul, că poziția geostrategică a României poate servi intereselor strategice ale Alianței, „ *aderarea României la NATO putând fi un pas important în întărirea flancului sudic al Alianței și se va dovedi ca o poziție geostrategică cheie la Marea Neagră* ”⁽²⁷⁵⁾. Asumarea integrală și exemplară a obligațiilor ce îi reveneau României în cadrul parteneriatului strategic a însemnat alăturarea la poziția americană în criza irakiană și în cea din Kosovo, precum și participarea cu un contingent sporit la forța de menținere a păcii din Bosnia, acțiuni apreciate extrem de pozitiv la Washington, după cum arăta ambasadorul american la București, James Rosapepe⁽²⁷⁶⁾. Criza din Kosovo, în mod particular, avea să pună la încercare acest parteneriat, dar Bucureștii au reușit să rămână aproape de Washington, în pofida unor serioase rezerve la nivelul populației din România. Și, totuși, cu prilejul unei reuniuni din iulie, 1988,

a Comisiei Mixte de Acțiune România-SUA, președintele Emil Constantinescu avea să critice foarte dur tratamentul aplicat României de către Washington în contextul crizei iugoslave și nu numai. Problema principală, după cum arăta șeful statului român, era sprijinul extrem de firav al puterilor occidentale, în general, și al SUA, în special, în condițiile în care respectarea embargoului impus fostei Iugoslavii afecta puternic comerțul României cu țările UE și CEFTA (88 % în schimburile țării). „*Practic – spunea Emil Constantinescu – la potențialul Americii și la cel al României, am putea spune, exagerând puțin, că investițiile americane în România nu există ! Pentru că sunt atât de mici raportate la potențialul existent (...) încât totul rămâne o discuție teoretică*” ⁽²⁷⁷⁾.

Într-adevăr, volumul total al capitalului american investit în România se cifra în jurul a 200 de milioane de dolari, SUA ocupând locul 6 în clasamentul investitorilor străini din România. Între investitori se găseau nume importante ale economiei americane, precum Amoco (17,1 milioane dolari investiție), Procter & Gamble (18 milioane), Detergent Ltd. (15,1 milioane), Kraft Jacobs Suchard (14,9), Tenneco Packaging (14 milioane), Citibank (9,9 milioane), McDonald's (8,8 milioane) și Colgate Palmolive (7,7 milioane) ⁽²⁷⁸⁾. Important este însă că, în aceeași perioadă, se putea constata o tendință puternică de echilibrare a raporturilor comerciale bilaterale, exporturile românești în America depășind cu puțin importurile. Dominante în exporturile românești pe piața americană erau produsele textile, metalurgice, mobila, materialele de construcții și sticlăria.

În plan strategic, lucrurile stăteau mult mai bine. Probabil că cel mai important document al acestei perioade, pentru relațiile bilaterale, a fost *Rezoluția comună 169* cu privire la politica SUA față de România, adoptată de Congresul SUA la data de 2 august 1999. Potrivit unor surse autorizate din Ministerul de Externe român ⁽²⁷⁹⁾, adoptarea acestei rezoluții avea o semnificație specială nu doar pentru relațiile bilaterale, cât mai ales în planul securității naționale a României. Practic, prin acest document, SUA se angajau să promoveze „*dezvoltarea în România a unei economii de piață și a unui guvern democratic; să sprijine integritatea teritorială a României și să insiste ca aceasta să fie respectată de toate statele învecinate și de toate mișcările politice din interiorul și din afara țării; să sprijine eforturile României de integrare în instituțiile economice și de securitate pan-europene și transatlantice; să se alăture altor creditori ai României în demersurile de acordare a unor facilități în plata datoriei oficiale prin reprogramarea termenelor de plată și, dacă este necesar, prin scutirea de plată a datoriei*”, în contextul în

care erau recunoscute costurile suportate de România prin respectarea embargoului impus fostei Iugoslavii. *Rezoluția 169* a fost înmănată președintelui Emil Constantinescu, la 3 august, de kongresmanul american John Mica, în cadrul unei ceremonii ce a avut loc la Palatul Cotroceni.

Anul 2000, a început sub bune auspicii în relațiile bilaterale, o dată cu vizita în Statele Unite a ministrului român de externe, Petre Roman, care i-a prilejuit acestuia o serie de întâlniri cu importanți reprezentanți ai administrației de la Washington, între care secretarul de stat Madeleine Albright, subsecretarul de stat pentru afaceri, economie și agricultură, Alan Larson, consilierul prezidențial pe probleme de securitate euroatlantică și cooperare regională, Samuel Berger, vicepreședintele Comitetului pentru Relații Externe al Senatului SUA, Joseph R. Biden, senatorul John Breaux, membru al comitetului Permanent de Coordonare al grupului democrat din Senat. Roman și Albright au discutat cu acest prilej ⁽²⁸⁰⁾ despre posibilitățile de intensificare a Parteneriatului strategic, mai ales în dimensiunea sa economică, despre procesul de aderare a României la NATO și Uniunea Europeană, despre OSCE, precum și despre problematica est-europeană.

Imediat după alegerile din 2000 și schimbarea de putere de la București, România a început să se comporte ca un membru de facto al Alianței Nord-Atlantice și ca un aliat de nădejde al SUA. Noul ministru de externe român, Mircea Geoană, aprecia ⁽²⁸¹⁾ că parteneriatul româno-american cunoaște „o *relansare spectaculoasă*”, realitate consfințită și de vizita la Washington a premierului Adrian Năstase, în toamna anului 2001, imediat după atentatele teroriste de la 11 septembrie. Poziția decisă a României cu privire la susținerea eforturilor SUA de combatere a terorismului internațional a fost, de altfel, extrem de bine apreciată la Washington. Zbigniew Brezinski, fost consilier prezidențial pe probleme de securitate, declara că „*reacția României în fața atentatelor teroriste de la 11 septembrie din SUA demonstrează un sens al identității cu valorile democratice, care vorbește de la sine. România a demonstrat că se consideră un membru al Occidentului, un partener important și loial al Vestului. (...) De asemenea, prin atitudinea sa față de conflictul din Kosovo, România a reușit să prevină extinderea acestuia și transformarea lui într-o problemă internațională mai gravă. România este o țară importantă în Europa și prin prisma rolului de stabilitate pe care îl are într-o regiune turbulentă a continentului, (...) modul în care România acționează în prezent demonstrând că statul*

român vrea să participe la construcția noii Europe, dar și a structurii viitoare a Alianței Nord-Atlantice ” ⁽²⁸²⁾.

Ofensiva diplomatică românească la Washington se intensifică la cote nemaiaținse din anii '70. În întâlnirea sa cu secretarul de stat Colin Powell, premierul român Adrian Năstase a subliniat faptul că „ *România a exprimat și exprimă o solidaritate profundă cu SUA, în condițiile în care țara noastră a luat decizia de a se considera membru de facto al NATO în lupta împotriva terorismului* ” ⁽²⁸³⁾. În cadrul întâlnirii, la 29 septembrie, premierul român și secretarul de stat american au semnat *Acordul de cooperare militară între cele două state (SOFA)* prin care era definit statutul forțelor NATO care urmau să participe la operațiuni militare pe teritoriul României. Acordul oferea o serie de facilități trupelor Alianței în vederea tranzitării prin România, acordarea statutului diplomatic și securizarea elementelor de comunicație, și, de asemenea, autoriza forțele americane să efectueze operațiuni de antrenament împreună cu Armata Română. Bucureștii vor merge chiar mai departe și, în pofida opoziției Uniunii Europene, vor acorda, la 1 august 2002, forțelor militare americane exceptarea de la prevederile Acordului privind Tribunalul Penal Internațional.

Poziția pro-americană hotărâtă a României, de altfel deloc singulară între țările est-europene, sugestiv grupate în presa americană sub denumirea de « noua Europă », continuitatea politică, demonstrată prin fapte, a strategiei convenite, precum și interesul deosebit al administrației Bush jr. pentru zona Europei de Sud-Est au „ *catapultat* ” România, după cum aprecia Internațional Herald Tribune ⁽²⁸⁴⁾ în rândurile candidaților serios luați în considerare pentru primirea în NATO. Trimiterea de trupe în Afganistan și punerea la dispoziția Pentagonului a Bazei militare aeronautice de la Kogălniceanu au consacrat noul rol jucat de România în cooperarea cu SUA, lucru recunoscut de președintele George W. Bush cu prilejul întâlnirii sale cu șeful statului român, Ion Iliescu, la Conferința internațională de la Monterey, în Mexic ⁽²⁸⁵⁾. În mod simbolic, la 9 mai 2002, primul ministru român, Adrian Năstase, și ambasadorul SUA la București, Michael Guest, au dezvelit, în Parcul Cișmigiu din inima capitalei României, un monument consacrat memoriei celor 387 de militari americani căzuți pe teritoriul românesc în timpul celui de-al doilea război mondial, prilej de rememorare și a celor aproape 400 de americani de origine română ce au căzut în timpul războiului de secesiune și pe fronturile celor două războaie mondiale sub drapelul înstelat al SUA ⁽²⁸⁶⁾.

Câteva zile mai târziu, la 17 mai 2002, Senatul SUA a remis Casei Albe legea prin care sprijinea extinderea NATO și autoriza acordarea de asistență militară pentru Grupul de la Vilnius format din Estonia, Lituania, Letonia, Slovacia, Slovenia, Bulgaria și România. Valoarea ajutorului militar se ridica la 55,5 milioane dolari, cea mai mare sumă, 11,5 milioane, revenind României ⁽²⁸⁷⁾. După cum remarca Joan Hoey, de la Economic Intelligence Unit, divizie a prestigioasei « The Economist », „ *candidatura României (la admiterea în NATO – n.n.) a fost consolidată cu ajutorul mai multor factori, cel mai important fiind sprijinul pe care și l-au exprimat SUA, principalul arbitru al procesului de extindere a Alianței* ” ⁽²⁸⁸⁾. În aceste condiții, România a devenit, practic, fruntașa plutonului de șapte țări care, la 21 noiembrie 2002, au fost invitate să se alăture Alianței Nord-Atlantice.

La fel ca și după reuniunea de la Madrid, doar că circumstanțele erau acum cu totul altele, în locul consolării fiind timpul felicitărilor, președintele Statelor Unite ale Americii s-a oprit la București în timpul drumului său spre casă. La 23 noiembrie, George W.Bush a ținut o cuvântare în Piața Revoluției, consacrand noua relație strategică dintre America și România : „ *Dumnezeu ne zâmbește astăzi. Sunt mândru să mă aflu în această piață deosebită și să vă transmit cele mai bune urări din partea poporului american. Vreau să reafirm astăzi prietenia dintre țara dumneavoastră și a mea. Sunt onorat să fiu purtătorul unui mesaj către poporul României: noi suntem mândri să invităm țara dumneavoastră să adere la NATO, marea alianță a libertății. (...) Dacă vreun pericol va amenința România, dacă vreun stat va amenința România, atunci Statele Unite ale Americii și NATO vor fi alături de dumneavoastră. Ca membru al NATO puteți avea această încredere, nimeni nu va putea lua libertatea țării dumneavoastră !* ” ⁽²⁸⁹⁾. Acesta a fost momentul în care parteneriatul dintre România și SUA a intrat într-o nouă etapă. Contactele bilaterale pe multiple planuri – politic, cultural, economic, militar și altele – s-au intensificat exponențial. După cum spunea Zbigniew Brezinski ⁽²⁹⁰⁾, „ *rolul strategic al României a fost redefinit*”, Bucureștii fiind acum puternic implicați în managementul securității globale și devenind „ *vârful de lance al NATO spre Est* ” ⁽²⁹¹⁾. Un statut ce a permis înscrierea României pe coordonatele viitorului.

CAPITOLUL VII

Puzzle.

Reconfigurarea contextului geopolitic
și strategic după 1989.

La sfârșitul iernii lui 1989, o editură din New York publica volumul intitulat *“Marele eșec - nașterea și moartea comunismului în secolul 20”* ⁽²⁹²⁾. Cu adevărat, Revoluțiile aceluia an măturaseră regimurile comuniste peste tot în fostele state “populare” din Europa. Și, cu toate acestea, la Moscova, încă mai flutura flamura roșie deasupra Kremlinului, iar Uniunea Sovietică părea mai mult decât oricând o supra-putere globală, eternizată în istorie. Nimeni nu părea a băga în seamă cartea amintită, semnată de un “oarecare” Zbigniew Brzezinski. Scena internațională rămânea înghețată, iar distanța dintre Est și Vest părea mai mare decât oricând. Dar Istoria își schimbase cursul, undeva încă de la mijlocul anilor 70, atunci când strategii occidentali re-inventaseră în tematica internațională **“problema drepturilor omului”**.

În limbajul analiștilor politici se folosește adesea un concept aparte: *“efectul bulgărelui de zăpadă”*. Forța sa de sugestie se bazează pe mesajul subliminal al imaginii micului bulgăre care, rostogolit prin zăpadă, devine din ce în ce mai mare și, cu cât mărimea sa crește, cu atât se mărește forța și viteza de rostogolire până când bulgărele devine un uriaș care amenință să măture totul în calea sa. La fel s-a întâmplat și cu problematica drepturilor omului. Incluse în înțelegerile Est-Vest de la Helsinki, patronate de C.S.C.E., în ceea ce s-a numit „coșul III”, **drepturile omului au fost catalizatorul care a făcut ca embrioanele de societate civilă din interiorul lagărului comunist să se activeze** într-o măsură fără precedent până atunci, permițând în același timp ca lumea liberă să poată susține legal activități care, într-un alt context, ar fi fost considerate drept **„amestec în treburile interne ale altor state”**. Drept urmare, în 1989, *“bulgărele de zăpadă”* acumulasă suficientă forță pentru a-și îndeplini menirea și un întreg sistem politic s-a prăbușit ca un castel de nisip.

Dar efectul *“bulgărelui de zăpadă”* încă nu se încheiase. La 31 decembrie 1991, URSS încetează să mai existe după ce, în urma puciului din august, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice fusese scos în afara legii. Mihail Sergheevici Gorbaciov, omul care încercase reformarea sistemului și, astfel, salvarea lui, este îndepărtat de la putere de

reformatorul și naționalistul Boris Elțin. Între Federația Rusă și Europa, apărea un nou stat, Ucraina, provocând mutații geopolitice nebănuite. Începea o nouă etapă istorică atât pentru popoarele din fostul Imperiu sovietic, cât și pentru statele Europei Centrale scăpate, în sfârșit, de sub controlul exercitat de Kremlin vreme de mai bine de 45 de ani.

Ca urmare, locul și rolul Europei Centrale și de Est pe eșichierul mondial se modifică radical. Până la aceste transformări revoluționare, statele est-europene fuseseră conectate la politica internațională în calitate lor de componente ale sistemului politico-militar construit de Moscova din Europa și până la Pacific. Pentru prima dată, însă, prăbușirea regimurilor comuniste în Europa, dezintegrarea URSS și restructurările pe care le-au provocat sistemului mondial au pus țările Europei Centrale în situația de a juca un rol de prim rang în crearea noilor realități mondiale ⁽²⁹³⁾. Realități în care noile criterii de ierarhizare globală - și anume, *puterea economică și financiară, accesul la noile tehnologii și ponderea comercială* – le așezau inițial la periferia sistemului. Cu alte cuvinte, noile democrații europene, între care și România, moșteneau un rol doar potențial, foarte greu de actualizat, dar nu și imposibil, după cum se va dovedi.

În întâiul raport al Consiliului Clubului de la Roma, intitulat *“Prima revoluție, o strategie pentru supraviețuirea Lumii”* ⁽²⁹⁴⁾, autorii, constituiți într-un centru de reflecție format din o sută de persoane de pe tot cuprinsul globului, atrăgeau atenția asupra unui fenomen aflat în plină derulare și menit să schimbe din rădăcini lumea în care trăim: *integrarea*. Cu aproape douăzeci de ani în urmă, referindu-se la revoluția tehnologică din domeniul mijloacelor comunicării de masă, reputatul cercetător canadian Marshall McLuhan semnala că însăși logica progresului este cea care ne împinge către un *“sat planetar”*, contractat de mass media electronică ⁽²⁹⁵⁾. În opinia sa, evoluțiile sociale, economice, și politice ale lumii contemporane, ar putea fi caracterizate de *“o reșezare a tuturor structurilor existente”* în formula *“satului mondial”*, ceea ce înseamnă că omenirea parcurge drumul *“de la statul-națiune la structurile globale”*, ajungând astfel la o transformare atât de profundă încât viitorul va aparține în întregime acestui *“sat”* mondial. Cu prilejul rostirii *“testamentului”* său politic, fostul președinte al Comisiei Europene, Jacques Delors ⁽²⁹⁶⁾ atrăgea și el atenția sutelor de oameni politici, businessmani și gazetari prezenți la Davos, în Elveția, asupra conceptului de *“sat planetar”*. Între aceste paranteze simbolice - una teoretică,

cealaltă politică - se află momentul nașterii **integraționismului**, un proces a cărui însemnătate nu poate fi egalată, poate, decât de extraordinara sa complexitate.

Richard Baldwin, de la institutul de Studii Internaționale din Geneva, observa că *“globalizarea are un impact evident nu numai asupra relațiilor internaționale, ci și asupra reglementărilor regionale și mondiale actuale”* ⁽²⁹⁷⁾, iar Amitai Etzioni, profesor de sociologie la American University din Washington ⁽²⁹⁸⁾, nota că procesele globalizării *“sunt dorite de unii și contestate de alții”* ⁽²⁹⁹⁾. La rândul său, Riccardo Petrella, în *“Le Monde Diplomatique”*, constata că *“mondializarea capitalului a accelerat internaționalizarea investițiilor și a sistemului productive, concomitent cu o integrare pe regiuni ample a fluxurilor comerciale”* ⁽³⁰⁰⁾. Iată de ce nu surprinde faptul că, în general, globalizarea a fost definită în mod diferit, adesea în raport cu interesele reprezentate de personalitățile în cauză sau cu cele ale trusturilor și companiilor implicate în proces ⁽³⁰¹⁾. Între aceste accepțiuni, atât de diferite, a fost inclus și impactul pe care fenomenul îl are asupra sistemelor politice naționale ⁽³⁰²⁾. Mulți analiști au definit inițial globalizarea doar ca o expresie a concentrării economice și financiare sub controlul marilor societăți transnaționale. S-a vorbit foarte mult și despre “noua revoluție industrială” care a deschis oportunități nebănuite pentru creșterea economică și a dus la îndepărtarea de pe piețele internaționale a micilor concurenți în favoarea marilor capitaluri transnaționale. Astfel, globalizarea a dat naștere *“unui nou sistem de relații economico-financiare”*, aflate *“sub un control quasi total”* exercitat de o oligarhie care a acumulat puteri discreționare ⁽³⁰³⁾. Riccardo Petrella arată că aceste oligarhii se bazează pe *“grupuri sociale și elite ce au dobândit putere de decizie și control, dincolo de formele de reprezentativitate și legitimare politică și socială a statelor-națiune”* ⁽³⁰⁴⁾. Același analist italian observa că *“abdicarea politicii este aproape totală”* ⁽³⁰⁵⁾, metodele folosite pentru implementarea globalizării fiind, prin excelență, economice și financiare, în vreme ce din partea factorilor politici de decizie la nivel național se constată cedări evidente, cu o motivație, de regulă, personală ⁽³⁰⁶⁾. De altfel, multinaționalele pătrund fără nici o opreliște în cele mai diverse sectoare, de la cele militare și strategice, transporturi, comunicații și până la cele privind știința și cercetarea fundamentală și aplicată, operând o mutație majoră în sfera deciziei, aceasta fiind preluată de la statul-națiune de *“Satul Mondial”*- The Global Village ⁽³⁰⁷⁾.

Grupuri de studiu interdisciplinare, futurologi și analiști politici sunt

unanim de acord în a aprecia că *secolul XXI va fi dominat de conglomeratele de state integrate*, indiferent sub ce denumire se vor face ele cunoscute. Semnele acestei veritabile întreceri pentru cucerirea viitorului pot fi descifrate încă de pe acum. Sub ochii noștri, aproape pe nesimțite, *patru mari procese integraționiste* sunt deja amorțate.

Primul și, probabil cel mai bine cunoscut este cel care are loc în **Europa**. În general, se apreciază că, cel puțin din punct de vedere instituțional, procesul european de uniune politică, economică, monetară și, în cele din urmă, militară este și cel mai avansat. Drumul nu a fost deloc simplu. În 1951, la Paris, șase țări europene – *Franța, Germania, Belgia, Italia, Olanda și Luxemburg* – fondau *Comunitatea Europeană a cărbunelui și oțelului*. În anii următori, s-a înființat și Comunitatea Europeană a energiei atomice (Euratom) și, în 1957, la Roma, **Comunitatea Economică Europeană** (CEE, numită și Piața Comună). În practică instituțiile și politicile acestora au devenit tot mai greu de diferențiat, proces confirmat de amendamentele succesive aduse tratatului. Cele trei comunități europene au ajuns cu timpul de nedeosebit. Tratatul de fuziune din 1965 a dat tuturor o comisie și un consiliu comune. Pe de altă parte, CEE a înregistrat o considerabilă expansiune odată cu aderarea *Marii Britanii, Irlandei și Danemarcei*, în 1973, a *Greciei*, în 1981, a *Spaniei și Portugaliei*, în 1986, a *Suediei, Austriei și Finlandei*, în 1994.

În 1993, prin Tratatul de la Maastricht (Olanda), ia naștere **Uniunea Europeană** care, cu 15 state membre și peste 370 milioane de locuitori, devine deja cea mai mare piață unică din lume. La 30 martie 1998, se decide inițierea celui mai larg proces de extindere din istoria organizației, prin cooptarea altor 12 state europene. În februarie 2001, este adoptat Tratatul de la Nisa prin care sunt stabilite reformele de care au nevoie instituțiile comunitare pentru a face posibilă extinderea Uniunii. La 1 ianuarie 2002, a intrat în circulație moneda unică, *Euro*, iar la 1 mai 2004 *Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia, Slovenia, Letonia, Lituania, Estonia, Malta și Cipru* devin membre de drept și de jure ale Uniunii, *România și Bulgaria* urmând să adere cu începere de la 1 ianuarie 2007. La 18 iunie 2004, șefii de state și guverne ale UE au adoptat proiectul Constituției Europene, potrivit căreia Europa unită va avea un președinte ales, un ministru de externe și un corp diplomatic și executiv comun. În pofida eșecului de la referendumurile din Franța și Olanda, în 2005, proiectul Constituției Europene rămâne valabil.

Un al doilea mare proces de integrare are loc – de mai multă

vreme și dintr-o perspectivă teoretică a cărei semnificație profundă este greu a fi percepută de europeni - în **Asia**, acolo unde Japonia pune astăzi în practică, mai ales prin forța sa financiară și tehnologică, conceptul în numele căruia a purtat cel de-al doilea război mondial: „*zona de co-prosperitate asiatică*” ⁽³⁰⁸⁾. Astfel, tot așa cum China comunistă, înainte de a crea instituțiile democratice, făurește mai întâi economia de piață, la fel și integraționismul asiatic a preferat să înceapă cu interconectarea economiilor și a sistemelor financiar-bancare, precum și cu edificarea unui sistem postindustrial integrat, bazat pe microelectronică, tehnologii înalte și alte cuceriri ale științei aplicate. Instituțiile în jurul cărora are loc procesul asiatic de integrare sunt deocamdată ASEAN (Association of South East Asian Nations) și APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation Group).

ASEAN s-a născut în 1967 ca reacție de solidaritate împotriva expansiunii comuniste în Indochina și a insurgenței “roșii” în propriile teritorii naționale ale statelor fondatoare: *Indonezia, Malaezia, Singapore, Thailanda și Filipine*. După terminarea războaielor din Indochina, organizația a încetat practic să funcționeze. A renăscut, în 1991, ca urmare a inițiativei Thailande de creare a unei zone de comerț liber în Asia de Sud-Est. Astăzi, din rândurile sale fac parte *Brunei, Indonezia, Malaezia, Filipine, Singapore, Thailanda și Vietnam*.

APEC a fost fondat, în 1989, ca un forum al cooperării în sfera comerțului și investițiilor între țările din regiune și marile puteri din bazinul Pacificului. Membrii săi sunt *Australia, Brunei, Canada, Chile, Coreea de Sud, China și Hong Kong, Indonezia, Japonia, Malaezia, Mexic, Noua Zeelandă, Papua-Noua Guinee, Filipine, Singapore, Statele Unite ale Americii, Taiwan și Thailanda*.

Al treilea mare proces de integrare a fost declanșat, odată cu Acordul NAFTA în **America de Nord**. *Acordul Nord - American pentru Comerț Liber* a fost semnat, la 7 octombrie 1992, la San Antonio, în Texas, de cei trei lideri ai țărilor membre: *George Bush* (SUA), *Carlos Salinas de Gortari* (Mexic) și *Brian Mulroney* (Canada). Documentul a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1994. Crearea acestei veritabile piețe unice continentale, ce reunește circa 360 de milioane de oameni din numai trei țări (SUA, Canada și Mexic), reprezintă fără îndoială unul dintre evenimentele ce vor marca profund viitorul. Procesul, având o semnificație particulară pentru lucrarea de față, necesită unele nuanțări.

Fără îndoială că “motorul” integraționismului nord-american sunt

Statele Unite ale Americii. Acestea sunt însă o “țară ciudată”, în orice caz un fenomen unic în istoria omenirii. Cei 260 de milioane de cetățeni ai săi formează, așa cum spunea Newt Gingrich, fost speaker al Camerei Reprezentanților, “*singura națiune universală și multietnică*”, o națiune coagulată nu în jurul unei solidarități etnice, ci a unei idei: *libertatea individuală*. O națiune care este răspândită pe o imensitate de spațiu trăit, mai bine de nouă milioane de kilometri pătrați. Cu alte cuvinte, o națiune pândită mereu de capcana autosuficienței ⁽³⁰⁹⁾. Ceea ce și face recurentă ideea izolaționismului, seducătoare nu doar pentru clasa mijlocie, ci chiar pentru o întreagă pleiadă de politicieni, democrați și republicani deopotrivă. Aceștia sunt, de altfel, și partizanii unui proces panamerican limitat doar la integrarea cu Mexicul și Canada. Dar SUA, clădite pe o multitudine de paradoxuri, nu pot avea numai o singură voce. Cu atât mai mult cu cât statutul dobândit în urma câștigării războiului rece, de unică super-putere a Lumii, obligă nu doar la o anumită conduită pe scena internațională, ci se răsfrânge asupra națiunii americane însăși pentru a-i modela în chip hotărâtor propriile interese.

Această veritabilă matrice a întregii politici americane se află de fapt la originile marilor întrebări cu care se confruntă SUA atunci când scrutează viitorul. Căci *SUA, ca putere globală, sunt condamnate a avea interese globale* și a nu putea trăi decât împreună cu Lumea întreagă. Iată de ce implicarea sa la nivel planetar este o necesitate vitală, mai presus de orice alte discuții sau speculații.

În sfârșit, al patrulea mare proces de integrare, are loc, în *spațiul fostei URSS*, în jurul Federației Ruse, prin intermediul **Comunității Statelor Independente** (CSI). După șocul dezmembrării fostului Imperiu în 15 state mai mult sau mai puțin de sine stătătoare, pus în fața posibilității de a pierde nu doar pozițiile de contact cu Europa și Bazinul Pacificului, ci de a rata definitiv și statutul de putere mondială, Centrul de la Moscova și-a revenit cu o rapiditate extraordinară. Rând pe rând, scenariile unei uniuni slave, ale unei uniuni euroasiatice sau ale unei comunități a statelor independente au fost aruncate în arenă cu un singur și (aproape) nedisimulat scop: *reintegrarea fostului spațiu sovietic*, chiar și cu prețul unor reforme și concesi de-a dreptul dureroase pentru Centru. Astfel, dacă Imperiul a început să fie sfărâmat de la periferie, astăzi reconstrucția a început într-o logică inversă, dinspre centru către ceea ce mâine vor fi noile frontiere ale Imperiului. O nouă structură care, cel puțin formal, va integra de data aceasta - după modelul celorlalte procese aflate în desfășurare în restul lumii – mai mulți membri independenți și

egali în drepturi: fostele republici sovietice.

CSI s-a născut la Minsk, la 8 decembrie 1991, având ca țări fondatoare *Federația Rusă, Ucraina și Belarus*. Ulterior, au aderat toate celelalte foste republici sovietice, cu excepția țărilor baltice.

După cum lesne se poate observa, o serie de părți ale Lumii scapă proceselor integraționiste aflate în curs. În cursa pentru viitor, acestea se află în mare întârziere. Și, totuși, se pare că semințele unor dezvoltări viitoare au fost deja puse în brazdă. Un exemplu se găsește chiar la porțile Europei, în Orientul Apropiat. În 1994, chiar înaintea desfășurării la București a lucrărilor Forumului Mondial (Crans Montana) ⁽³¹⁰⁾, o serie de planificatori, oameni de știință și de afaceri din *Israel, Liban, Iordania, Egipt și Arabia Saudită* se întâlneau la Eilat, pe malul Mării Roșii, pentru un simpozion consacrat viitorului regiunii. Prilej pentru premierul israelian Yitzhak Rabin de a lansa propunerea constituirii *“într-o primă etapă, a unei Piețe Comune regionale”*. Asasinarea, la puțină vreme, a lui Y.Rabin a dus la înghețarea procesului în așteptarea unor vremuri mai bune, când pacea se va instala, totuși, în Orientul Mijlociu. Pentru atingerea acestui scop final, este necesară mai întâi retragerea israelienilor din teritoriile ocupate și apariția statului palestinian.

În lumea arabă există deja o organizație de cooperare ce ar putea deveni oricând embrionul unui proces integraționist – **Liga Arabă**. Creată la 22 martie 1945, Liga promovează cooperarea economică, socială, politică și militară și, de asemenea, mediază disputele între statele membre. Foarte important, Liga reprezintă în negocierile internaționale statele membre: *Algeria, Arabia Saudită, Bahrain, Comore, Djibouti, Egipt, Emiratele Arabe Unite, Irak, Iordania, Kuweit, Liban, Libia, Mauritania, Maroc, Oman, Organizația pentru Eliberarea Palestinei, Qatar, Somalia, Sudan, Siria, Tunisia și Yemen*.

Evoluții asemănătoare pot avea loc și în alte părți ale Lumii. Pe continental african a fost creată, la 25 mai 1963, la Addis-Abeba (Etiopia), **Organizația pentru Unitate Africană** (OUA). Ea grupează 53 de state membre de pe întreg continentul, adoptă decizii prin consens, iar președinția organizației este asigurată prin rotație. Scopul declarat al OUA constă în promovarea păcii și securității în Africa, precum și în asigurarea dezvoltării economice și sociale a țărilor membre.

Va fi interesant de observat, de asemenea, ce se va întâmpla în America de Sud, acolo unde există în prezent două organizații foarte importante: una de natură politică – *Organizația Statelor Americane*, și

cealaltă, de natură economică, *Asociația Latino-Americană pentru Comerț Liber*, ambele capabile să stea la originea unui viitor proces integraționist, dar numai într-o epocă post-castristă.

Organizația Statelor Americane (OSA) a fost fondată la 30 aprilie 1948, în capitala Columbiei, Bogota. În prezent, numără 35 de membri: *Antigua și Barbuda, Argentina, Bahamas, Belize, Bolivia, Brazilia, Canada, Chile, Columbia, Costa Rica, Cuba, Dominica, Republica Dominicană, Ecuador, Salvador, Grenada, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Jamaica, Mexic, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Saint Kitts și Nevis, Santa Lucia, Saint Vincent și Grenadine, Surinam, Trinidad-Tobago, Statele Unite ale Americii, Uruguay și Venezuela*. În 1962, Cuba a fost exclusă din activitățile organizației.

LAFTA (Latin American FreeTrade Association) este cel mai important organism de cooperare economică al țărilor latino-americane. Din rândurile sale fac parte *Argentina, Bolivia, Brazilia, Chile, Columbia, Ecuador, Mexic, Paraguay, Peru, Uruguay și Venezuela*.

Sintetizând considerațiile de până acum trebuie spus că nici una dintre transformările evocate nu s-au materializat peste noapte. Sămânța actualei revoluții globale a germinat încet, de-a lungul anilor. În acest timp, complexitatea, incertitudinea și rapiditatea schimbărilor au atins nivele fără precedent în istorie și au început să lase în urmă capacitatea sistemului mondial de guvernare. Ceea ce nu întotdeauna a fost recunoscut ca atare pentru că, în fond, guvernelor nu le-au plăcut niciodată schimbarea și nesiguranța.

Dar, așa cum s-a putut vedea, cei care încearcă să împiedice schimbările sunt întotdeauna dați la o parte de istorie. La începutul anului 1989, probabil că puțini erau cei care prevedeau transformările fundamentale ce au urmat. Dominația sistemului bipolar asupra Lumii începuse deja să fie contestată, dar anii îndelungați de război rece își puseseră pecetea nu doar asupra relațiilor Est-Vest, ci a întregului ansamblu al relațiilor internaționale. Prăbușirea sistemului comunist și dezintegrarea URSS au zguduit nu doar continentul european, ci întreaga planetă. Europa și, odată cu ea, Lumea în ansamblul său, au căpătat o nouă configurație. S-au născut atunci mari speranțe, dar și multe pericole.

Odată cu sfârșitul războiului rece, consfințit în noiembrie 1990, la

Reuniunea șefilor de state și de guverne ale C.S.C.E. de la Paris, speranțele făuririi unei ere de pace și cooperare, în care toate națiunile europene să prospere împreună, au înflorit cu o vigoare nemaicunoscută. Transformările revoluționare din 1989 au dat Europei șansa de a se reinventa pe ea însăși după decenii de divizare militară și confruntare ideologică și economică.

Procesul s-a dovedit, însă, a fi mult mai dificil decât s-a crezut la început. Continentul european se găsește astăzi în mijlocul mării prefaceri geopolitice a lumii contemporane, iar transformările pe care le cunoaște afectează miezul relațiilor internaționale, potențând întrebările fundamentale despre rolul statelor și al națiunilor, despre reformele interne și stabilitatea regională, despre sursele de conflict și rolul comunității internaționale și al organismelor sale în prevenirea și rezolvarea disputelor.

Pentru Europa, mai ales, aceste întrebări rămân esențiale. Înainte, împărțirea fermă între Est și Vest și apartenența la blocurile militare respective ofereau o mare previzibilitate și chiar o stabilitate ridicată a relațiilor strategice. Alianțele presupun ierarhie, conducere și identitate. Ele se bazează pe consensul identificării inamicului și a ceea ce trebuie făcut împotriva lui. În plus, atâta timp cât inamicul există, coeziunea dintre aliați este pusă mai presus de orice diferențe din interiorul alianței. Deci, membrii unei alianțe cunosc ceea ce se așteaptă de la ei și, la rândul lor, acceptă responsabilitățile ce le revin, fiind încrezători că, împreună cu ceilalți parteneri, sunt capabili să-și asigure securitatea.

Sfârșitul războiului rece a schimbat însă toate acestea. Dezintegrarea sistemului sovietic din Europa de Est, apoi chiar a URSS, reunificarea Germaniei și destrămarea unor state federative au avut un impact dramatic asupra coordonatelor de securitate din Europa. Statele din Europa Centrală și de Est au devenit peste noapte noii actori independenți chemați să urce pe scena lumii. Dar, pentru ca rolul lor să nu rămână unul minor, a fost nevoie mai întâi ca politicile lor externe să fie scoase de sub semnul hazardului prin edificarea unui nou sistem de securitate care să le înglobeze. Pentru ca o nouă structură de securitate în Europa să aibă sorti de izbândă trebuia ca diferențele naționale care au subzistat în timpul Tratatului de la Varșovia să fie foarte bine înțelese și "tratate" corespunzător.

Recunoașterea diferențelor naționale nu trebuia, la rândul-i, să ignore trăsăturile comune pe care le au aceste țări. Oricât de profunde ar

fi diferențele - și Grupul de la Vișegrad s-a remarcat printr-o retorică aparte în afirmarea acestora -, statele central și est-europene aveau totuși experiența istorică comună a orânduirii comuniste, adică a unor politici autoritare și a economiei centralizate. Ceea ce a putut fi distins cu ușurință în procesul tranziției acestor state care, toate, au avut de înfruntat după căderea sistemului comunist același tip de probleme. Dar, dincolo de dificultățile interne ale acestor țări, probabil că moștenirea comună s-a constatat cel mai limpede în eforturile lor de elaborare a unor noi politici de securitate, de întărire și modernizare a forțelor armate, ceea ce semnifică nevoia majoră de siguranță și, mai ales, de instituționalizare a noii securități. Fără îndoială că procesul a necesitat o diplomatie precaută atât față de interesele proprii, cât și față de cele ale țărilor vecine.

Europa Centrală și de Est este percepută adesea, chiar și astăzi, ca fiind minată de stări conflictuale, ceea ce desigur că nu place foarte mult în capitalele din regiune. Dar este o realitate greu de contestat că pacea socială întreținută artificial și, uneori, chiar brutal de fostele regimuri comuniste a ascuns multe fisuri și că marea diversitate etnică, culturală sau religioasă pot potența oricând, mai ales dacă există vreun interes pentru aceasta, instabilitatea zonei. Secole de dominație otomană sau habsburgică, până ieri și sovietică, au încurcat granițele în această parte a Lumii în asemenea măsură încât *nici o țară din Europa Centrală și de Est nu poate afirma că, din punct de vedere istoric, nu ar avea probleme de frontieră cu țările vecine*. Mai mult chiar, toate aceste state se confruntă cu dificila problemă a existenței unor *minorități etnice semnificative între frontierele proprii; după cum fiecare dintre aceste state își are și propriile minorități în țările vecine*. Or, după cum au demonstrat și evoluțiile din fosta Iugoslavie, problemele etnice au un potențial de dezvoltare, inclusiv exploziv, extrem de mare, amenințând să devină o dificultate de prim ordin pentru noua arhitectură de securitate continentală ⁽³¹¹⁾.

În anii care au trecut după căderea comunismului, statele din Europa Centrală și de Est au încercat să clădească o varietate de **structuri de cooperare** pentru rezolvarea atât a problemelor enumerate mai sus, cât și a celor esențiale privind dezvoltarea economică. O serie de *forme de cooperare subregională* au apărut fulguranț, dacă n-ar fi să enumerăm decât *Grupul de la Vișegrad* (Cehia, Ungaria, Polonia, Slovacia), *Inițiativa Central Europeană* (Austria, Bosnia-Herțegovina, Croația, Cehia, Ungaria, Italia, Polonia, Slovacia, Slovenia și, România),

Consiliul Statelor Baltice (Danemarca, Estonia, Finlanda, Letonia, Lituania, Germania, Norvegia, Polonia, Rusia, Suedia) sau *Organizația de Cooperare Economică a Mării Negre* (Albania, Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Grecia, Republica Moldova, Rusia, România, Ucraina, Turcia). Important este însă că *nici una dintre acestea nu a fost gândită și nici nu s-a putut transforma într-o structură viabilă de securitate*, fie și la nivel subregional ⁽³¹²⁾. Toate aceste organizații au reprezentat doar structuri tranzitorii menite să faciliteze identificarea intereselor zonale și să favorizeze inițiativele de cooperare. În general, trebuie arătat și că rezultatele obținute în aceste cooperări au fost modeste. E limpede deci că, pentru toate statele central europene, *singurul obiectiv strategic dezirabil l-a reprezentat aderarea cât mai rapidă la NATO și integrarea în Uniunea Europeană*.

Ar putea părea paradoxal modul cum aceste state, abia scăpate din constrângerile Tratatului de la Varșovia, beneficiind teoretic de posibilitatea unei libertăți neîngrădite de mișcare pe scena internațională, s-au grăbit să acceadă într-o nouă alianță militară (NATO), cu virtuțile dar și cu servituțile ei, fără a mai vorbi despre cadrul extrem de ferm pe care îl fixează membrilor Uniunii Europene documentul fundamental adoptat la Maastrich ⁽³¹³⁾. O analiză atentă dezvăluie însă motive foarte solide pentru ca un asemenea demers din partea statelor central-est-europene să nu fi avut alternativă:

- NATO și UE s-au dovedit singurele organisme continentale viabile și funcționale. Dintre toate structurile născute pe vremea războiului rece, acestea poartă cele mai multe și mai mari promisiuni cu privire la securitatea continentală și la prosperitatea economică;

- Pentru majoritatea statelor central-europene, tandemul NATO-UE a reprezentat și “o poliță de garanție” privind depășirea mai rapidă a procesului de tranziție, consolidarea instituțiilor democratice și a economiei de piață. Aderarea la aceste două structuri a contribuit decisiv la ancorarea noilor democrații într-o comunitate de state ce împărtășesc valori pe care ele însele aspirau să le realizeze;

- Aderarea la NATO și UE a fost percepută ca singurul curs posibil pentru a contrabalansa influența și puterea Rusiei. În Europa Centrală și de Est sentimentul amenințării rusești v-a rămâne întotdeauna foarte puternic, ceea ce reprezintă un factor ce nu trebuie neglijat;

- Aderarea a fost un obiectiv și pentru că statele central-europene știau că nu pot rezolva singure multitudinea de probleme interne și externe cu care se confruntau. Potențiala revigorare a animozităților istorice ce au tulburat de atâtea ori regiunea a făcut cu atât mai dorită aderarea la structurile euroatlantice care au demonstrat ca posibilă reconcilierea franco-germană, vitală pentru stabilitatea întregului continent;

- În sfârșit, fără integrarea lor în NATO și UE statele central-europene s-ar fi putut reîntoarce la vechiul lor rol de zonă tampon între Est și Vest, ceea ce ar fi determinat ca incertitudinile lor să se eternizeze.

Trebuie arătat că, în general, răspunsul occidental față de aceste nevoi nu a fost întotdeauna pe măsura așteptărilor. Astfel, chiar dacă ușile NATO și UE s-au deschis în fața țărilor „răsăritene”, integrarea deplină a acestora s-a făcut cu întârziere și cu mare greutate, depinzând de îndeplinirea multor condiții. Astfel, în cazul Uniunii Europene, aceasta a impus atingerea unor criterii de performanță economică și de dezvoltare a democrației, în vreme ce, în cazul NATO dificultatea principală a constat în extinderea graduală a Alianței fără ca Rusia să se simtă amenințată și, pe de altă parte, în menținerea coerenței interne a organizației după primirea unor noi membri cu atât de multe probleme.

În orice caz, în pofida prăbușirii „cortinei de fier”, la începutul Mileniului III, Europa încă traversează o tranziție pe care unii analiști extra-europeni o văd întinzându-se pe o perioadă de circa 20 de ani ⁽³¹⁴⁾. Se estimează că principala caracteristică a acestei perioade va fi dată de actualizarea conflictelor ținute sub „*presiune și control*” ⁽³¹⁵⁾ pe timpul războiului rece. O criză conceptuală fără precedent, o acută criză economică și, în cele din urmă, o și mai gravă criză a încrederii reciproce, sunt doar câteva din sfidările cu care suntem confrunțați.

Din această perspectivă, nu puțini sunt cei care afirmă că *Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană au responsabilitatea de a înțelege implicațiile schimbărilor care au avut loc pe continent și de a realiza astfel cât de important este viitorul Europei Centrale și de Est pentru propriile lor interese*. Occidentul nu are voie să se concentreze numai asupra propriilor sale probleme de integrare, ignorând în acest timp nevoia de integrare deplină a statelor est-europene. O Europă divizată între bogați și săraci, între state stabile și state instabile, reprezintă fără îndoială o opțiune de securitate fără viabilitate. Ceea ce se poate traduce

și într-o Europă fără viitor.

Capitolul VIII

Noua axiomă.

S.U.A., o putere europeană

La începutul verii anului 1995, secretarul de stat Warren Christopher, pe atunci secretar de stat al SUA, prezenta opiniei publice ⁽³¹⁶⁾ una dintre cele mai ambițioase inițiative de politică externă americană: *crearea unei zone comerciale și economice transatlantice libere*, formată din țările membre ale Asociației Nord-Americane pentru Comerț Liber (NAFTA) și Uniunea Europeană. Materializarea acestui proiect ar putea duce la apariția unei noi comunități multinaționale, de dimensiuni nemaîntâlnite în istoria umanității, care ar număra peste 770 de milioane de oameni și ar controla mai mult de jumătate din averea lumii.

Inițiativa americană nu a surprins foarte mult înaltele medii politice și universitare. Pe timpul mandatului său, numai fostul președinte Clinton, fără a mai pune la socoteală alte înalte oficialități ale SUA, s-a aflat în Europa de mai multe ori și pentru mai mult timp decât în oricare altă parte a Lumii. Același lucru se întâmplase și în cazul predecesorului său, George Bush, și, al succesorului său la președinția SUA, George William Bush. După cum arăta Richard Holbrooke, figură proeminentă a establishment-ului american, pe atunci încă asistent pentru afaceri europene al secretarului de stat ⁽³¹⁷⁾, această alocare a timpului și atenției Washingtonului evidențiază un fapt limpede, dar încă puțin înțeles în toată semnificația sa: ***SUA au devenit, sunt deja o putere europeană*** într-un sens care depășește cu mult afirmarea tradițională a “angajamentului” lor față de Europa. Tocmai de aceea, în secolul XXI, Europa va avea în continuare nevoie de implicarea activă a Americii, care a fost o componentă obligatorie a echilibrului continental timp de o jumătate de secol. Pe de altă parte, este limpede că o Europă instabilă amenință și interesele fundamentale de securitate națională ale Statelor Unite. Ceea ce nu se recunoaște însă în mod deschis, nici la Washington, nici la Bruxelles, este că, fără acest parteneriat euroatlantic, nici una dintre părți nu ar mai face față, în noul mileniu, sfidării “continentului galben”.

Este deja un loc comun faptul că mai ales pe tărâmul politicii, dorința poate fi necesară, dar în nici un caz nu și suficientă. După 1989, între SUA și aliații săi vest-europeni au apărut numeroase controverse, iar grave au fost nu atât cele economice, cât mai ales cele de natură politică. Franța, dar și Germania, care a pus încă din 1990 bazele unui parteneriat pe termen lung cu Moscova ⁽³¹⁸⁾, par a avea cu totul alte planuri decât

aliații tradiționali de peste Ocean. Chiar și în cazul celorlalți vest-europeni, dacă cooperarea economică și financiară cu SUA este dezirabilă, în schimb prezența nemijlocită americană, mai ales cea militară, nu mai este dorită la fel de mult. Iată de ce, după cum arăta Richard Holbrooke, pentru Washington *prioritatea cea mai mare este ca Statele Unite să fie cele ce conduc eforturile de creare a unei noi arhitecturi de securitate care să includă și, astfel, să stabilizeze întreaga Europă*: Occidentul, democrațiile emergente din Europa Centrală și, cel mai problematic, Rusia și fostele republici sovietice.

Pentru Washington a fost limpede încă de la început că *orice proiect privind noua arhitectură a securității Europei trebuia să se concentreze în primul rând asupra Europei Centrale*, deoarece această zonă, în lipsa democrației, stabilității și prosperității economice, ar fi putut rămâne vulnerabilă în fața acelorași probleme care au generat în ultimul secol două războaie mondiale. Iar în ceea ce privește Germania și Rusia, cele două puteri care încadrează Europa Centrală, istoria a demonstrat convingător că insecuritatea acestei regiuni a fost unul din factorii determinanți ai comportamentului lor agresiv.

Un argument în plus pentru rapida integrare a acestei zone, proces la care contribuția SUA a fost majoră, a constat în faptul că, pentru prima dată în istoria lor, țările din această regiune s-au putut bucura, simultan, de stabilitate și independență pe baza unei opțiuni aflate la temelia întregului edificiu euroatlantic: *adoptarea valorilor occidentale ale democrației și economiei de piață*. Atracția emoțională, dar și practică, exercitată de Occident a fost cea mai puternică forță unificatoare pe care a cunoscut-o Europa.

În concepția americană, pilonul central al noii arhitecturi de securitate l-a reprezentat **NATO**. Iată de ce extinderea organizației a fost înțeleasă ca o consecință logică a dispariției “cortinei de fier” și a nevoii de integrare europeană și euroatlantică pe baza respectării acelorași valori democratice. După cum apreciază majoritatea analiștilor, chiar înainte de extinderea sa, NATO a jucat un rol important în crearea unui nou sentiment de securitate în întreaga Europă. Două noi structuri - *Consiliul de Cooperare Nord-Atlantică* și *Parteneriatul pentru Pace* - au fost special create, la inițiativa SUA, pentru a veni în întâmpinarea așteptărilor țărilor nemembre ale NATO. Washingtonul a lăsat să se înțeleagă în mod cât se poate de clar că nu toate țările participante la activitățile acestor noi structuri vor intra în NATO. Dar cooperarea lor a rămas importantă căci, în felul acesta, s-au asimilat

comportamente deziderabile pentru gestionarea bunelor vecinătăți.

Revenind la extinderea NATO, dacă 1994 a fost anul când Alianța a decis că își va deschide porțile pentru noile democrații din Europa Centrală, următorii ani au reprezentat o succesiune aproape neîntreruptă de activități comune, de parteneriat între Alianță și țările central și est-europene. Relativ rapid, la Madrid, în 1997, și la Praga, în 2003, NATO a rezolvat ecuația extinderii, invitând în rândurile sale *Polonia, Ungaria și Cehia*, în primul val, apoi, în cel de-al doilea, **România, Bulgaria, Letonia, Lituania, Estonia, Slovenia și Slovacia**.

Statele Unite ale Americii - al căror obiectiv declarat este de a rămâne liderul Alianței Nord-Atlantice – au fost principalul promotor al acestui proces. Motivele sunt lesne descifrabile: păstrarea leadership-ului este vitală pentru perpetuarea prezenței americane în Europa și pentru materializarea proiectului său de integrare euroatlantică pe multiple planuri. Iată de ce, între altele, *fiecare nou membru al NATO a reprezentat pentru SUA cea mai solemnă angajare* dintre toate cele posibile: *un **tratat de apărare bilateral***, care a extins automat umbrela de securitate americană asupra fiecărei noi națiuni partenere.

Dacă rolul conducător al SUA în cadrul NATO rămâne incontestabil și dacă poziția sa față de Uniunea Europeană cunoaște o permanentă reevaluare, rămâne de văzut cum Statele Unite vor înțelege să joace un rol concret în cadrul *Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa*, deja considerată de mulți drept un fel de ONU continental. OSCE, având membri pe toate longitudinile terestre (53 de state participante), conturează o sferă uriașă de preocupări. În viitor, OSCE, spre deosebire de vechea CSCE, dorește să îmbunătățească securitatea continentală prin stabilirea unor noi forme de cooperare bazate pe consens. Astăzi, noul concept de securitate impune abordarea din timp a conflictelor potențiale, ceea ce presupune noi eforturi și căutări. Conform declarațiilor oficiale ⁽³¹⁹⁾, **Statele Unite au preluat deja conducerea în introducerea de inovații în OSCE**. În viitor, America intenționează să folosească mai intens mecanismele consultative și de prevenire a crizelor pe care le-a creat deja OSCE iar obiectivul american constă în transformarea organizației în element integral al noii arhitecturi de securitate.

Este incontestabil că, astăzi, Statele Unite ale Americii rămân puternic implicate nu doar în prezentul european, ci și în plămădirea

viitorului “bătrânului continent”. După cum o dovedesc toate scenariile geostrategice, **prezența americană în Europa este foarte importantă în primul rând pentru viitorul SUA**. Aflate de mai multe decenii într-un declin economic relativ, Statele Unite se găsesc în postura celui mai mare debitor al lumii. Analistul american Edward Luttwack, fondatorul geoeconomiei, prezice în cartea sa *“Visul american în pericol”* că, prin anul 2020, SUA ar putea deveni o țară de “lumea a treia”, dacă nu se va face ceva și declinul actual va continua. Și acesta ar fi cu precădere rezultatul unei evoluții interne, independente de conjunctura confruntării mondiale cu marile centre integraționiste sau de iminentele crize energetice majore. Iată deci că parteneriatul cu Europa este vital pentru supraviețuirea Americii ca mare putere în mileniul III și, pentru ca acest lucru să fie cât mai sigur, este nevoie mai mult decât oricând ca americanii să continue a fi prezenți în Europa.

Pe de altă parte, și Europa are nevoie de prezența și implicarea SUA. Europa, în ansamblul său, are nevoie de America, pentru că fără ea nu poate opune nici o contrapondere Rusiei și sferei de putere ce se reclădește în jurul acesteia și, de asemenea, pentru că, la rândul-i, nu va putea face față singură „sfidării galbene”. Apoi, Europa Centrală, nu întâmplător numită la Washington și „noua Europă”, are nevoie de o Americă aflată foarte aproape, pentru a supraviețui în menghina ruso-germană și a evita transformarea zonei, din nou, într-un spațiu tampon unde s-ar intersecta, foarte probabil conflictual, toate interesele celor mari.

Pentru a reliefa convingător necesitatea absolută a cooperării transatlantice este nevoie să înțelegem mai exact ce presupune cu adevărat cursa politică, economică și științifică declanșată pentru stăpânirea secolului XXI. Cercetătorii care s-au încumetat să scruteze viitorul anticipează că acesta va fi dominat de concurența dintre marile procese integraționiste. Or, atât în America de Nord, cât și în Europa, problemele pe care le ridică integrarea sunt dintre cele mai complexe și dificile.

În acest timp însă, în îndepărtata Asie, în miraculosul spațiu economic al Pacificului, este pe cale de a se naște, tocmai datorită logicii integrării, o putere colosală. În 1980, futurologul Jean-Jacques Servan-Schreiber atrăgea pentru prima oară atenția occidentalilor asupra „sfidării galbene”. În cartea sa ⁽³²⁰⁾ devenită celebră ulterior, Servan Schreiber folosea un exemplu cum nu se poate mai nimerit pentru a sugera dimensiunile fenomenului asiatic:

“În creșterea lineară, rata creșterii rămâne constantă, iar viitorul poate fi, în consecință, prevăzut cu ușurință. În creșterea exponențială, rata creșterii se modifică în mod neîntrerupt. Exemplul cel mai simplu, este cel al exponențialei 2, mai cunoscută sub numele de efect de dublare. În matematică, “puterea a doua”.

Să luăm o foaie de hârtie de o grosime medie și să o îndoim de 50 de ori. Care va fi grosimea hârtiei după ce vom termina operația? Să nu uităm că vom dubla de 50 de ori grosimea obținută după fiecare îndoitură. Majoritatea celor care nu cunosc răspunsul la acest gen de probleme sugerează că este vorba de o grosime de câțiva centimetri. Alții, care își dau seama că la mijloc este ceva, propun câțiva metri. Iar alții, și mai îndrăzneți, presupun că înălțimea ar fi cea a coloanei din Piața Bastiliei sau a Turnului Eiffel. Numai în mod cu totul excepțional s-ar găsi cineva care să răspundă “a muntelui Everest”, convins că este maximum de ce se poate închipui. Foarte puțini sunt cei care știu, sau admit, că acest extraordinar bloc de hârtie s-ar înălța mai sus de Everest, mai sus de atmosferă, de Lună, de orbita planetei Marte... ca să ajungă linia Asteroizilor”.

Cam tot la fel stau lucrurile și în privința potențialului demografic, economic și, poate într-un viitor nu foarte îndepărtat, a celui militar care se dezvoltă exponențial în Asia. Astăzi, Japonia investește de două ori mai mult decât SUA în domeniile de vârf ale tehnicii. Japonia, cu numai jumătate din populația SUA, a ajuns la stadiul de a asigura anual de două ori mai mulți ingineri decât acestea. Situându-se în avangarda civilizației post-industriale, Japonia a început deja să înțeleagă și să aplice “*strategia cuceririi cunoștințelor*”, devenind un veritabil izvor de forță economică al întregii Asii. În fapt, Japonia a rămas o insulă doar în atlasele școlare. În 1994, pentru prima oară în existența Imperiului Soarelui-Răsare, Împăratul părăsea Japonia pentru a vizita capitala unei alte țări: Beijingul. Gestul în sine echivala cu o revoluție, dar semnificațiile sunt chiar mai profunde. Pentru că China reprezintă ea însăși universul de existență a un miliard și trei sute de milioane de ființe omenești. În plus, China, împreună cu ceea ce, deja impropriu, sunt denumiți “*micii tigrii asiatici*”, cunoaște cele mai ridicate rate de dezvoltare ale lumii contemporane. Economia chineză crește, în medie, cu 9 - 10 % anual, un ritm temperat de Administrația de la Beijing ce se teme de o „supraîncălzire” după ratele de 13 – 15 % înregistrate în ultimul deceniu al secolului XX și în primul din acest mileniu. Mai mult, în 2003 a fost lansată o puternică dezbatere între specialiștii chinezi vizând crearea unei

“monede unice” asiatice, după modelul euro, care să integreze, într-o primă instanță, piețele financiare ale Chinei continentale (Mayland), Taiwanului, Hong-Kong-ului, Macao și Singapore, iar în 2004 China a devenit a treia țară din lume care a trimis un echipaj uman în Cosmos. În prezent, nici una dintre marile firme ale lumii nu își mai permite să lipsească de pe piața chineză considerată a fi « fabrica omenirii ».

Care va fi impactul acestei formidabile puteri asupra viitorului? În ce măsură actuala distribuție a puterii mondiale va mai avea relevanță asupra echilibrului global? Și, mai ales, care ar mai putea fi rolul Americii și al Europei atunci când colosul asiatic *“se va ridica în picioare”*? Iată întrebările care preocupă în cel mai înalt grad strategii aplecați asupra destinului Lumii. În orice caz, pentru europeni și americani deopotrivă, este limpede că nici Europa, nici America nu pot face față singure acestei sfidări. Iată de ce necesitatea parteneriatului euroatlantic este mai mare ca oricând.

În mod particular, acest parteneriat este vital pentru Statele Unite ale Americii cu toate că, nu de puține ori, trebuie înfrânte prejudecăți puternice. După prăbușirea comunismului în Europa, nu puțini erau americanii care spuneau: *“Acum e momentul să ne întoarcem la treburile noastre”*. Tendința recurentă a americanilor către izolaționism preocupă cancelariile din Lumea întreagă, dar în primul rând îi îngrijorează pe americanii înșiși. Pentru că americanii rămân foarte mândri de rolul major pe care îl joacă în lume țara lor, dar, pe de altă parte, sunt conștienți că statutul de putere globală implică sacrificii și asumarea unor riscuri adesea neplăcute. În ce măsură, deci, acest statut poate fi conservat cu prețul unor costuri minime - iată ultima ecuație de manifestare a pragmatismului bine-cunoscut al americanilor. Privind însă riscurile dintr-o perspectivă istorică, reiese că, până la urmă, tentația către izolaționism a americanilor rămâne mai degrabă o temă redescoperită periodic, cu precădere în campaniile electorale. Pentru că, dacă analizăm politica SUA în lume precum și intervențiile sale militare din perioada postbelică, vom vedea că americanii au făcut, într-adevăr, sacrificii, dar ele n-au fost niciodată lipsite de pragmatism. Unul dintre cele mai convingătoare exemple îl constituie războaiele din Golf, supranumite de Alvin Toffler *“războaiele celui de-al treilea val împotriva celui de-al doilea val”* ⁽³²¹⁾, când SUA au “eliberat” ... cele mai mari rezerve de petrol aflate în exploatare pe glob. De altfel, așa cum subliniază analiștii Pentagonului, ⁽³²²⁾ ***„securitatea și prosperitatea Americii sunt legate în mod indisolubil de prezența sa în Lume, în particular în Europa “.*** *“Prezența militară a*

SUA în Europa, redusă cu peste 200 de mii de oameni după 1989 și care ar trebui să fie de aproximativ 100 de mii de militari americani, rămâne vitală pentru protejarea intereselor SUA în Europa și nu numai”.

În aceste condiții, parteneriatul euroatlantic este o ecuație care suscită numeroase preocupări pe ambele maluri ale Oceanului. În timpul unei conferințe care a avut loc la Londra ⁽³²³⁾, fostul secretar de stat american Henry Kissinger a sprijinit o dată în plus proiectul potrivit căruia *“lărgirea relațiilor de cooperare în cadrul NATO ar trebui să urmeze calea transformării alianței militare într-o alianță economică”*. *“Eu văd în perspectivă - spunea Henry Kissinger - crearea, pe baza NATO, a unei zone nord - atlantice de comerț liber”*. Propunerea sa, **complementară inițiativei de unificare a NAFTA cu Uniunea Europeană**, este grăitoare pentru îngrijorările declanșate de concurența centrelor integraționiste și pentru miza pe care o reprezintă Europa în acest proces. Însuși faptul că se proiectează ca NATO, cea mai puternică organizație militară existentă în istorie, să fie transformată într-un vector al parteneriatului economic, constituie un argument greu de contestat al faptului că *Lumea a intrat într-o nouă etapă de dezvoltare, în care nu puterea militară a unui stat sau a unei coaliții de state, ci potențialul economico-financiar va determina rolul politic al unei țări sau al unui grup de state, geopoliticul cedând locul geoeconomicului*, după cum demonstrează și E. Luttwak în lucrarea sa revoluționară.

Puțini sunt cei care se îndoiesc că Henry Kissinger este unul din așa numiții *“policy makers”*. Despre rolul acestor veritabile “eminente cenușii” în adoptarea unor decizii cu impact global s-a vorbit foarte mult. Despre misiunea lor de a lansa periodic diverse *“baloane de încercare”* și scenarii care, în cele din urmă, se regăsesc, corectate, în strategiile majore, de asemenea. Cu atât mai interesant este, deci, de remarcat că, la Londra, Henry Kissinger a subliniat, aparent din întâmplare, că este **împotriva stabilirii unor relații speciale între SUA și Germania**, arătând că parteneriatul viitor ar trebui clădit pe *relații speciale între Washington și Uniunea Europeană*, relații în care Marea Britanie este chemată să joace un rol din ce în ce mai important. A fost nevoie de o a doua intervenție în Irak pentru ca vorbele lui Kissinger să fie devoalate atunci când Germania, pentru prima oară după 1945, a întors spatele Americii, preferând o coaliție “stranie” cu Franța și Rusia.

De altfel, imediat după încheierea războiului rece, aparent surprinzător, au apărut poziții divergente între Statele Unite și aliații lor din Europa Occidentală. Primul teren de manifestare al acestora a fost ceea

ce între timp a devenit fosta Iugoslavie. Astfel, în timp ce Washingtonul a arătat în mai multe rânduri, în chip oficial și explicit, că este în favoarea păstrării integrității federației iugoslave, oferind chiar Sloveniei și Croației mari « ajutoare » financiare pentru a le determina să nu ceară secesiunea, Europa Occidentală și, în special, Germania, au acționat cu o extrem de eficientă determinare pentru destrămarea Iugoslaviei. Cel care este considerat artizanul distrugerii statului iugoslav, Hans Dietrich Gensher, a fost, până la urmă, obligat să-și dea demisia din funcția de ministru de externe al Germaniei, dar efectele “operei” sale au rămas să se manifeste până astăzi. A fost apoi rândul Franței să contrarieze Washingtonul prin poziția favorabilă Bagdadului, adoptată în cazul ambelor crize din Golf. De altfel, după primul război din Golf divergențele s-au înmulțit, culminând cu conflictul diplomatic deschis ce a precedat a doua intervenție americană în Irak și înlăturarea regimului Saddam Hussein, din 2003. O re poziționare „ciudată” pe eșichierul politico-strategic a găsit de aceeași parte a baricadei Franța, Germania și Rusia, reconfirmând astfel nu doar perenitatea unor interese, ci și aranjamentele de culise făcute după 1989 de către marile puteri europene.

Se dovedește astfel că, în cele din urmă, în pofida filosofiei oficiale, ***interesele naționale rămân dominante atât în cadrul NATO, cât și al Uniunii Europene.*** Ceea ce determină cele două instituții amintite să rămână departe de a fi omogene și de a avea interese clar definite și unanim acceptate. Dimpotrivă, ele par din ce în ce mai mult a fi mai degrabă *terenul de confruntare între vechii aliați în lupta lor pentru noi sfere de influență.* Chiar și alianța bazată pe așa-zisa împăcare istorică franco-germană apare tot mai mult a fi minată de interese ireconciliabile. Astfel, aderarea “în mai multe viteze” la UE și NATO a fost o politică ce a răspuns doar intereselor Germaniei. Astfel, după aderarea Austriei, Finlandei și Suediei la Uniunea Europeană, Germania devenise țara cu cea mai mare pondere în organizație. Apoi, integrarea în primul val a Ungariei, Poloniei, Cehiei a deplasat accentul - și în cadrul Alianței - tot spre Germania, creîndu-se pentru un timp o puternică asimetrie între flancul nordic, controlat de Germania, și cel sudic, dominat de Franța și Italia.

Chiar și după aderarea la NATO a României și Bulgariei, problema a rămas complicată deoarece, în acest flanc sudic, umbra Rusiei a fost și încă este o constantă a istoriei contemporane. Dorința Rusiei de a neutraliza zonele din imediata vecinătate a CSI nu a fost niciodată un

secret. Încă din 1994, Leonid Ivanov, secretarul Consiliului Miniștrilor din CSI, arăta că *“după destrămarea URSS și a Tratatului de la Varșovia, o serie de țări din Europa de Est au rămas în afara sferelor de influență ale marilor puteri. Uriașul spațiu strategico-militar al perioadei post-sovietice a rămas al nimănui și devine obiect al unei noi împărțiri. Din acest punct de vedere, Parteneriatul pentru Pace este programul insinuării influenței strategice a NATO în Europa de Est și al deplasării orizonturilor occidentale ale Rusiei”* ⁽³²⁴⁾. Iar fostul ministru rus al afacerilor externe, Andrei Kozîrev, declara la rândul său: *“Nu trebuie să plecăm din aceste regiuni care au fost timp de secole sfere ale intereselor rusești și nu trebuie să ne temem de aceste cuvinte”* ⁽³²⁵⁾. Or, prin comparație cu succesorii, Kozîrev este considerat și astăzi a fi fost un diplomat extrem de moderat.

Această situație a provocat o ecuație dificil de rezolvat pentru America. Pe de-o parte, poziția sa în Europa a devenit mai puțin dezirabilă, începând să fie tot mai contestată, chiar în interiorul Alianței, de către o Germanie care, după retragerea trupelor ruse din inima continentului, ar vrea să se elibereze și de bazele americane aflate încă pe teritoriul său. Scop în care Germania a sacrificat constant, vreme de peste un deceniu, flancul sudic al continentului pentru a integra în schimb cât mai repede țările din imediata sa vecinătate. Ceea ce pentru SUA, obligate să gândească în termeni globali, reprezenta un nonsens, căci integrarea doar pe coordonatele Vest-Est era inutilă și chiar primejdioasă fără o integrare și pe axa Nord-Sud ⁽³²⁶⁾. Mai ales că miza era una uriașă: **un spațiu geopolitic cuprins între Marea Baltică - Marea Neagră - Marea Adriatică (18 state însumând o suprafață de peste două milioane de kmp și peste 200 de milioane de locuitori), căruia i se adaugă Transcaucazia și Asia Centrală** (locul uriașelor rezerve de gaze și hidrocarburi care ar putea relansa economia occidentală) asupra cărora își îndreaptă atenția și alte puteri regionale, în special Turcia, Iranul și chiar China. Motive în plus pentru Statele Unite să rămână implicate profund în Europa, inclusiv din punct de vedere militar, și, deocamdată, *singura modalitate de a fi prezente în Europa este asigurată numai de NATO*.

Europa, la rândul său, are nevoie de SUA pentru că, fără americani, nu ar exista o contrapondere serioasă față de Rusia. În chip firesc, s-a născut deci o întrebare: dacă în inima Europei prezența lor nu se mai justifică nici strategic, nici moral, dar, pe de altă parte, era nevoie în continuare de ei, unde anume să fie prezenți, în Europa, americanii? Și,

după cum lesne se poate deduce, răspunsul este unul singur: în Est, în acel spațiu pe care rușii regretă că l-au părăsit și pentru reocuparea căruia sunt gata oricând la orice eforturi.

Contele de Marenches, o figură legendară a Serviciului de Informații Francez, pe care l-a condus mai bine de un deceniu, mărturisea că exercițiul cel mai rodnic și pe care l-a practicat cu succes de-a lungul întregii sale cariere a constatat în contemplarea hărților. „*Nici nu vă puteți imagina câte idei se nasc atunci când privești o hartă*”, spunea el ⁽³²⁷⁾. Să privim deci, o hartă a Europei Centrale și de Est. Imediat, o particularitate anume va ieși în evidență: cu excepția a două state, întreaga zonă este fărâmițată, parcă înadins, într-o mulțime de țări, toate așezate în răspărul oricăror necesități geostrategice – nu au bariere naturale, n-au ieșire la mare, sunt lipsite de resurse și așa mai departe. Cum spuneam, cu două excepții: Polonia și România. Țări relativ mari, dacă avem în vedere configurația zonei, bine populate, cu infrastructuri deja dezvoltate. În plus, ambele par „așezate cu mâna” pentru a deveni stâlpii de sprijin ai continentului, ancore europene la frontierele sale către Răsărit.

În chip cu totul particular se detașează România, *a cărei poziție poate reprezenta un fel de cheie de boltă pentru viitorul Europei și al parteneriatului euroatlantic*. Aici, în zona cuprinsă între Carpați și Marea Neagră, se află de fapt **placa turnantă unde se întâlnesc Europa cu Asia** sau, cu alte cuvinte, *zona de frontieră dintre cele două forțe care se vor înfrunta pentru dominarea secolului XXI*.

Capitolul IX

Paradigma.

România în noua ecuație geopolitică continentală și
noile coordonate de dezvoltare ale parteneriatului
strategic cu S.U.A.

“Noi nu suntem izolați pe continent. Noi trăim aici la o răspântie de drumuri, la o răspântie de culturi și, din nefericire, și la o răspântie de năvăliri și imperialisme. Noi nu putem fi desfăcuți din întregul complex geografic care ne mărginește și, în același timp, ne hotărăște destinul, între cele două elemente care îi stăpânesc: Muntele și Marea”, astfel scria cu mai bine de jumătate de secol în urmă marele istoric Gheorghe I. Brătianu ⁽³²⁸⁾.

Astăzi, orice atlas școlar pune la dispoziție o mulțime de date despre România. Ceea ce nu se arată niciodată în manuale este extraordinara complexitate de natură geopolitică a acestei părți a Europei. Astfel, România, ca stat european clădit în epoca modernă de revoluționarii iluminiști și produs al unei îndelungate distilări a civilizațiilor ce au interferat pe teritoriul său, se găsește astăzi într-o geografie unicat a intersecțiilor ideologice, culturale și religioase ⁽³²⁹⁾. În arealul românesc se întâlnesc atât opțiunile liberal-democratice, cât și cele ale stângii revoluționare, se întâlnesc și cele trei mari religii monoteiste - creștinismul, islamismul și iudaismul -, dar și lumea catolică și protestantă cu cea ortodoxă. Și, în cele din urmă, tot aici, dimensiunea culturală este dată de confluența a patru mari tipologii spirituale: reflexivitatea umanistă latină, existențialismul islamic de sorginte otomană, oligarhismul slav și rigoarea logico-pragmatică germanică. În plus, dacă facem apel la teoriile clasice ale geopoliticii, din perspectiva concepției lui Mackinder, *România este o “zonă pivot” care permite un control omnidirecțional asupra zonelor interioare ale Europei, până la periferiile acesteia.* Din punctul acesta de vedere, teatrul geostrategic românesc se arondează “inelului maritim” datorită ieșirii sale la Marea Neagră și are o importanță vitală pentru menținerea echilibrelor regionale. Privitor la modul în care se raportează populația față de structurile euroatlantice, sunt semnificative rezultatele pozitive, cu scoruri de 95 la sută pentru NATO și 97 la sută în favoarea UE, înregistrate constant de sondajele de opinie realizate anual, după 1990, pentru Comisia Europeană a UE. Nici politica de stat a României nu a făcut notă separată, integrarea în structurile politice, de securitate și economice euroatlantice reprezentând după 1989, practic, **singurul consens al partidelor politice românești**, ceea ce îi îndreptățește pe analiști să constate că, în acest caz, se găsesc în prezența unui adevărat **consens național**, susținut de toate forțele politice responsabile și de populație, în egală măsură.

Un rol aparte în mentalul colectiv, relevant pentru lucrarea de față, îl joacă *sentimentele românilor pentru americani*. Rareori în istorie mai poate fi întâlnit un astfel de caz de *aderență sufletească a unui popor pentru o altă națiune aflată la o atât de mare distanță geografică*. Rădăcinile acestui sentiment se află, fără îndoială, în circumstanțele cu totul speciale în care s-a creat o relație deja istorică. Astfel, la sfârșitul secolului XIX, zeci de mii de români transilvăneni au emigrat în America fugind de vicisitudinile administrației ungurești. Pentru acești oameni, care sufereau o cruntă asuprire națională, fuga peste Ocean reprezenta *una dintre opțiunile de salvare a identității lor*. Tocmai de aceea, mai târziu, în 1919, românii au fost printre primii în Europa care au salutat principiile președintelui american Woodrow Wilson menite să joace un rol central în remodelarea continentului după primul război mondial și care au permis împlinirea unui vis secular al românilor: *realizarea statutului național unitar*. România n-a uitat niciodată că existența sa în perioada modernă s-a întemeiat și pe valorile aduse de America la Versailles, în 1919. În 1945, când cel de-al doilea război mondial luase sfârșit și Armata Roșie ocupase practic țara, *românii nu au putut să creadă că America îi abandonase* și, drept urmare, au refuzat orice colaborare cu rușii, ducând cea mai îndelungată luptă de rezistență armată față de comunism din întreaga Europă ocupată. Ani de zile după aceea, țărani români se opuneau încă colectivizării, așteptând „*să vină americanii*”. Și mai târziu, în 1968, când, după ce înăbușiseră Primăvara de la Praga, trupele sovietice, masate la granițe, amenințau să intervină și în România, America a fost din nou cea care a intervenit, avertizând Moscova “*să nu dezlege câinii războiului*” ⁽³³⁰⁾. Și România a rămas independentă. Iată deci cum, în jurul conceptelor fundamentale pentru România - de independență și integritate națională - s-a dezvoltat de-a lungul timpului o unitate spirituală cu totul aparte. Descătușarea României de comunism nu a fost deci, din acest punct de vedere, decât prilejul revenirii la normalitatea relației. Ceea ce un ministru român de externe sublinia chiar la Washington unde arătând că, « *în strategia de politică externă a Bucureștilor, SUA ocupă primul loc între statele cu care se dorește stabilirea unor relații privilegiate* », mai adăuga: « *În cazul României, parteneriatul cu SUA este legătura vitală de natură să asigure realizarea cu succes a opțiunii noastre democratice și funcționarea optimă a noii semnificații geopolitice a țării mele* » ⁽³³¹⁾.

Acest obiectiv fundamental al politicii externe a României, inclus practic, în toate programele de guvernare după decembrie 1989, a putut fi

susținut cu argumente dintre cele mai solide, cum ar fi demonstrația că există cel puțin trei unghiuri de vedere din care poate fi examinată problema locului României în noua configurație geopolitică a spațiului euroatlantic ⁽³³²⁾: cel dintâi constă în *determinarea factorilor obiectivi* ai actualei poziții geopolitice, cel de-al doilea se referă la *percepția acestui potențial geopolitic* și, în fine, cel de-al treilea ar trebui să vizeze *modalitățile de valorificare a potențialului* respectiv.

Foarte pe scurt, **noii factori geopolitici** în care trebuie să evolueze România, pot fi definiți după cum urmează:

- pentru prima oară în istoria sa, **România nu se mai învecinează cu nici un imperiu sau superputere**. Din cei cinci vecini de astăzi, trei - Ucraina, Republica Moldova, Uniunea Serbia și Muntenegru - sunt state apărute după terminarea « războiului rece »;
- dintre acestea, **Republica Moldova este, practic, un nou stat românesc independent**, cu toate implicațiile ce decurg din această realitate;
- **importanța politico-strategică a României** pentru securitatea euroatlantică **a crescut** semnificativ în contextul evoluțiilor din spațiul fostei URSS și din fosta Iugoslavie, din Caucaz, bazinul Caspic și Orientul Apropiat;
- prin poziția sa, **România ocupă un loc unic**, ce devine tot mai important în rețeaua circuitelor europene și în conectarea continentului cu spațiile geografice învecinate (republicile fostei URSS, Orientul Apropiat și zona Golfului, Asia Mică și Centrală) ⁽³³³⁾.

Dacă adăugăm acestor factori și **concurența exercitată asupra spațiului geopolitic românesc** de către puterile continentale și nu numai, atunci imaginea este aproape completă.

Ca urmare a efectului conjugat al tuturor schimbărilor intervenite după 1989, România se situează, din punct de vedere teritorial și demografic, pe locul opt în Europa. Conform aceluiași criterii, *România deține locul doi*, după Polonia, *în rândul membrilor central-europeni ai NATO*. Însă, după cum am arătat, în determinarea importanței geostrategice a României trebuie luată în calcul și poziția sa de *placă turnantă a legăturilor intraeuropene și a acelor dintre continent și regiunile învecinate*, România deținând cea mai mare ieșire din litoralul vestic al Mării Negre și cele mai importante facilități portuare. Or, datorită conexiunii cu Marea Mediterană, Asia Centrală și Orientul Apropiat,

Marea Neagră a devenit una dintre cele mai importante zone de contact de după războiul rece. România controlează, de asemenea cea mai mare parte a tronsonului navigabil al Dunării, gurile de vărsare ale acesteia, precum și Canalul Dunăre-Marea Neagră, ceea ce în condițiile funcționării Canalului Rhin-Main-Dunăre deschide *perspectiva unei căi privilegiate de comunicare între toate punctele cardinale ale Europei* ⁽³³⁴⁾.

Referindu-se la importanța pe care o are Marea Neagră pentru continent, Gheorghe I. Brătianu scria cu aproape jumătate de secol în urma: *“Teatrul oferit de bazinul Mării Negre favorizează, mai mult ca altele, considerații ce depășesc problemele regionale și se raportează la forțele care acționează asupra câmpului istoriei universale. Este imposibil să-i abordăm studiul fără să trebuiască mai întâi să ne referim la expansiunea comerțului Mediteranei spre Extremul Orient (...), la rivalitatea puterilor maritime care își dispută controlul Strâmtorilor, la legea ce pare să regleze marșul cuceritor al imperiilor din Sud în spațiul pe care li-l oferă stăpânirea Bosforului, sau la tendințele opuse și constante ale unui alt imperiu, cel din Nord, de a-și croi o cale prin Strâmtori către marea liberă. (...) Este vorba într-adevăr de o mare aproape închisă; cu toate acestea, datorită marilor fluvii care se varsă în ea din adâncurile stepei sau din masivele Europei Centrale, datorită rețelei multiple a drumurilor continentale ce ajung în porturile ei, ea merită, tot atât de mult ca și alte mări mai deschise curenților din larg, numele de <<placă turnantă>> a marelui trafic și a schimburilor internaționale. Acest caracter de zonă de tranziție și de răscruce între Europa și Asia îl imprimă și statelor și popoarelor stabilite pe litoralul ei. Îndeosebi acestui factor maritim istoria românească îi datorează faptul că este altceva decât cea a țărilor rămase departe de marile drumuri comerciale și la adăpost de război și care, poate de aceea, sunt cu mult mai fericite în epocile de criză, căci nu atrag asupra lor atenția prea susținută a diplomaților și a strategilor. Avem de-a face aici însă, fără îndoială, cu reversul inevitabil al medaliei: interesul istoric pe care îl trezește o regiune geografică este un privilegiu care se plătește scump. În tot cazul, istoria românească nu ar putea fi înțeleasă fără să se țină seama de drumurile și influențele care se încrucișează pe teritoriul unde ea a evoluat astfel încât l-au făcut o adevărată răscruce a civilizațiilor și a negoțului, dar, din nefericire, și a invaziilor și a războaielor”* ⁽³³⁵⁾.

Am închis aici citatul din singura lucrare științifică consacrată Mării Negre cu sentimentul că evaluările de mai sus își păstrează întreaga

valabilitate. Pe parcursul anilor care au trecut de la terminarea războiului rece, **importanța geostrategică a Mării Negre s-a actualizat tot mai mult**. Drept urmare, în acest început de mileniu, spațiul pontic ar putea deveni teatrul unor confruntări majore de interese.

Astfel, conform analiștilor militari de la Colegiul Superior de Stat Major al Academiei de Înalte Studii Militare din București ⁽³³⁶⁾, din indicii de definire a strategiilor pe spațiul românesc, relevate de atitudinile politico-diplomatice și economice, este foarte clar că **după 1989, în mod constant, s-a încercat o penetrare și un control ferm cel puțin din partea a trei puteri continentale**, și anume:

- *Rusia*, prin logistica și infrastructura informativă scoasă din conservare și activată în cele mai diferite domenii, precum și prin presiunile economice în sistemul relațiilor de dependență energetică;
- *Germania*, în efortul său de a-și asigura căile fluviale și maritime pentru ieșirea la continentul asiatic, arondarea Europei Centrale și mai ales a țărilor dunărene;
- *Turcia*, inițial, apoi din 2003-2004, chiar *SUA*, pentru menținerea sub control a bazinului Mării Negre și a Strâmtorilor care permit accesul în Mediterana, dar și în vederea monitorizării penetrărilor ruse și germane în sud-estul Europei.

Sintetizând, se poate afirma că, în zona noastră, *interesele marilor puteri vizează în primul rând dobândirea puterii în Balcani, controlul Dunării și al Mării Negre*. Confruntarea acestor interese a generat o competiție succesiv și metodic tensionată.

Transformările ce au urmat dezmembrării URSS au făcut ca, prezența maritimă a Moscovei în bazinul pontic și mediteraneeen să se diminueze drastic. *Litoralul rusesc la Marea Neagră este astăzi de trei ori mai mic față de cel sovietic*, colapsul Tratatului de la Varșovia și al URSS depozitând Moscova de poziția sa hegemonică în această regiune care, și prin infrastructurile sale, are o importanță strategică de prim ordin. Astfel, mai bine de 37 la sută din capacitățile de reparații navale ale fostei URSS au rămas pe teritoriul Ucrainei (Nikolaev, Kerson, Kiev și Kerci) ⁽³³⁷⁾. În același timp, Marea Neagră a devenit și pentru Ucraina, nu doar pentru Rusia, calea de acces către oceanul planetar. În plus, **câțiva factori noi au afectat coordonatele geostrategice ale regiunii Mării**

Negre:

- Apariția unei *linii de demarcație* între actualele și potențialele conflicte din jurul Mării Negre (Balcanii, Transnistria, Crimeea, Nordul Caucazului) ⁽³³⁸⁾. Controlul bazinului pontic s-ar constitui astfel într-un factor de influență asupra zonelor respective;

- *Activitatea navală* în Marea Neagră a *crescut puternic*. Flota turcă s-a lansat într-un ambițios program de modernizare, flota română și cea bulgară, în calitate de aliata, au intensificat contactele cu flotele aparținând SUA și celorlalte state ale NATO și tot mai multe vase aparținând unor *țări ce nu au granițe la Marea Neagră* trec curent prin Strâmțori;

- Bazinul Mării Negre a devenit *centrul unui proces de integrare economică* a regiunii ce afectează atât interesele Rusiei, cât și ale Ucrainei, dar care, în schimb, atrage tot mai insistent privirile unor țări neriverane, cum ar fi Austria, Germania, Italia și Israel (observatori ai Organizației de Cooperare Economică a Mării Negre);

- Pentru a putea fi valorificate eficient, *enorme rezerve de petrol și gaze* din Marea Caspică și Asia Centrală, comparabile ca volum cu cele din Golf și din Marea Nordului, trebuie, cel puțin parțial, să tranziteze Marea Neagră. Statele din zonă au încheiat contracte în valoare de mai multe miliarde de dolari cu un consorțiu internațional format din British Petroleum, Statoil, Amoco, Exxon, McDermott, Pennzoil, Unocal, Ramco, Lukoil, Delta Nimir și Turkish Petroleum ⁽³³⁹⁾.

Analizând factorii enumerați, se pot trage unele concluzii cu privire la mutațiile din bazinul pontic. Practic, Marea Neagră și zonele sale limitrofe, dispuse la contactul dintre Europa și Asia se află la distanță egală de toate zonele strategice de interes pentru marile puteri, mai ales pentru cele două superputeri nucleare mondiale.

Partea sa de sud se găsește sub controlul flancului drept al NATO, iar la nord aparține CSI, mai exact semnatarilor acordului militar de la Tașkent. Astfel, ***dacă în centrul și nordul continentului european există o dezangajare de forțe, în spațiul Mării Negre aceste forțe se află față în față, încercând fiecare dintre ele să își creeze o stare de avantaj.***

Fără nici o îndoială că cele mai importante mutații vizează însă *noua poziție a Rusiei*. În prezent, accesul direct al acesteia la țărmul Mării Negre este limitat doar la teritoriul Krasnodar și districtul Rostov-Don.

Acest fapt a limitat substanțial sfera de acțiune a Moscovei în zona Mării Negre, tocmai când importanța acesteia este mai mare decât oricând. Pentru Rusia, Marea Neagră a constituit dintotdeauna nu doar o cale tradițională de legătură cu lumea din afară, ci și o importantă zonă de securitate, o componentă a „arcului de vulnerabilitate” existent de-a lungul părții de sud a țării ⁽³⁴⁰⁾. Drept urmare, este lesne de înțeles că Moscova nu se va resemna cu pierderea poziției sale de hegemon în zonă.

Pe de altă parte, în ceea ce privește *activitatea Uniunii Europene în Marea Neagră*, aceasta a devenit un factor important în viața politică și economică a țărilor riverane o dată cu integrarea României și Bulgariei, dar și a încheierii unor tratate de parteneriat și cooperare cu Ucraina și Rusia. Este de așteptat ca această activitate să se intensifice atunci când Marea Nordului și Marea Neagră vor fi unite de axul fluvial Rhin-Main-Dunăre la întreaga sa capacitate.

În fine, al treilea aspect important este determinat de faptul că *România și Bulgaria au devenit, în 2004, membre depline ale NATO*. Cu această evoluție, flancul sudic al Alianței Nord-Atlantice s-a deplasat din estul Mării Mediterane spre nord, ceea ce înseamnă că **Marea Neagră a devenit o parte componentă a NATO**.

După cum se poate vedea, mizele aflate în joc sunt uriașe, cu atât mai mult cu cât, nimeni nu poate crede în mod serios că debutul unei „noi ere”, proclamat odată cu admiterea Rusiei în G-9 și în mecanismele consultative ale NATO, înseamnă și sfârșitul disputei asupra viitorului Europei Centrale și de Est. Dimpotrivă, este de așteptat ca această competiție să crească, în special în zona sa tradițional fragilă: *Balcanii*. Și, din nou, în această dispută *România* va fi chemată să joace unul dintre mai importante roluri.

Ani și ani de zile, ofițerii de stat major ai NATO au trăit un veritabil coșmar ori de câte ori analizau situația flancului sudic al Alianței. Comandamentul Forțelor Aliate NATO din Europa de Sud, al cărui sediu se află la Napoli, subordona operativ forțele armate ale Italiei, Greciei și Turciei și răspundea de organizarea și conducerea acțiunilor militare pe teatrul din sud-estul continentului, din care face parte și Peninsula Balcanică.

Numai că, pe acest teatru de operațiuni, persistă o fisură puternică: *conflictul greco-turc*. Acest diferend istoric a fost în permanență actualizat de diverse evoluții, cum ar fi controversele dintre cele două state în privința platoului continental și a zonei economice din Marea Egee,

actualizate după descoperirea unor zăcămintele de petrol și, în mod deosebit, de criza cipriotă declanșată de ocuparea militară a părții de nord a insulei de către Turcia, în 1974. Această situație a făcut ca siguranța strategică a zonei să fie periclitată, ceea ce a *vulnerabilizat întregul bazin mediteranean, lăsând descoperită apărarea Europei pe fronturi extrem de largi* ⁽³⁴¹⁾. Este firesc ca NATO, deci și Statele Unite în calitatea lor de conducătoare ale Alianței, să fi fost preocupate de orice posibilitate de consolidare a acestui flanc devenit vital după părăsirea părții centrale a continentului de către Armata Roșie. Pe de altă parte, abordând din perspectivă istorică problema, Moscova a avut privirile ațintite spre Balcani încă de pe vremea lui Petru cel Mare, pentru că, așa cum spunea acesta în testamentul lăsat urmașilor săi - document apocrif, dar care redă trăsăturile esențiale ale politicii externe rusești peste timpuri -, *numai pe acest drum va putea fi cucerită Europa și, odată cu ea, lumea întreagă* ⁽³⁴²⁾.

Constatând această situație, analiștii revistei “Le Monde” au apreciat că, având în vedere stabilizarea Europei Centrale, este mai mult ca sigur că ***înfruntarea decisivă între NATO și Moscova cu privire la viitorul continentului va avea loc în Europa de sud-est*** ⁽³⁴³⁾.

Din perspectivă geostrategică, analiștii apreciază că, de fapt, confruntarea a început în *Ucraina*, considerată o piesă esențială a sistemului de securitate european. Urmează apoi lupta pentru controlul asupra ***Transnistriei***, adevărată rampă de lansare către Balcani, dar și un “spin” rusesc înfipt în spatele Ucrainei. Practic, această enclavă “rusofonă” și separatistă de la marginea estică a Republicii Moldova este *ultimul avanpost militar al Rusiei în Europa de Sud*, loc de rezidență al puternicei Armate a XIV-a. Drept urmare, Washingtonul a insistat permanent pentru retragerea acestei armate, în timp ce Moscova, deși s-a angajat să-și repatrieze trupele, avertizează (în fapt, amenințarea e clară) că imensele rezerve de arme și muniții “*netransportabile*” ⁽³⁴⁴⁾, intrate pe mâna moldovenilor și a separatiștilor transnistreni, ar face din regiune o a doua Cecenie. Drept urmare, Armata a XIV-a a rămas pe loc.

În realitate, însă, ceea ce îngrijorează „jucătorii de șah” de la Moscova este că, după cum declara un deputat rus, “*dacă noi ne retragem din Transnistria nu vor fi doar moldovenii și românii cei care ne vor lua locul, ci NATO*”. Ori Statul Major al Armatei a XIV-a (peste 900 de ofițeri) reprezintă de fapt comandamentul unei formidabile forțe de izbire al cărei obiectiv rămâne intervenția în Balcani pe axa Chișinău - București - Sofia - Istanbul. Adică pe o direcție de atac menită a spulbera întregul

flanc sudic al NATO. Dacă Transnistria este atât de importantă, ce poate reprezenta atunci, din perspectivă geostrategică, Dobrogea și, în general, România?

E limpede că, indiferent de unde ar fi privită, dinspre Est sau dinspre Vest, **România reprezintă înaintea de toate un “obstacol”**. Pentru Est, este un obstacol în drumul către frații slavi, bulgari și sârbi, către Balcani, în general. Pentru Vest, România este zona ale cărei calități strategice pot fi puse în valoare pentru a opri orice ofensivă răsăriteană. După cum se vede, problema este una singură, doar percepțiile sunt diferite. În orice caz, *linia de confruntare trece prin România (și Bulgaria) și se întinde până în fosta Iugoslavie*, în cazul căreia la Moscova au existat cercuri care au evocat posibilitatea unui “al treilea război mondial”, atunci când NATO declanșase loviturile aeriene împotriva forțelor sârbe ale lui Miloșevici.

În pofida integrării accelerate a României și Bulgariei în instituțiile euroatlantice, marja de manevră a Moscovei rămâne semnificativă într-o regiune minată de numeroase conflicte potențiale. Astfel, între Bulgaria, Grecia și Serbia-Muntenegru se află *chestiunea Macedoniei*. Între Bulgaria și Turcia, cea a *etnicilor* turci, nu doar nerecunoscuți dar, până nu demult, puternic persecutați de Sofia. Între “aliatele” Grecia și Turcia se găsește, așa cum spuneam, un război vechi de 100 de ani. Albania deschide mereu “*dosarul Kosovo*”, dând alte dureri de cap Belgradului, fără a mai aminti conflictul necicatrizat din Bosnia și Herțegovina și nici cel dintre Serbia și Croația. **România apare astfel ca un puternic factor de stabilitate regională** ce alterează „coerența” întregului ansamblu balcanic și, implicit, a oricăror proiecte geostrategice nutrite mai aproape sau mai departe de această zonă. În orice caz, se poate observa cum, *în timp ce în centrul Europei, în vecinătatea Germaniei, tensiunea militară a scăzut în intensitate, ea a înregistrat o creștere exponențială în sud-estul continentului*. În centrul acestui eșichier se află **România** denumită de prestigiosul „Le Monde” „**placa turnantă a bătăliei pentru Balcani**” ⁽³⁴⁵⁾, țara care, prin poziția ei geostrategică, prin numărul populației, potențialul și tradițiile economice sale politice este menită să joace un rol însemnat în pacificarea și stabilizarea acestei părți a continentului.

Desigur, locul pe care îl ocupă *România* pe eșichierul geopolitic continental nu e întâmplător, ci reprezintă atât rezultatul unei evoluții întinse pe ultimii o sută de ani, cât și al unor particularități importante, cum ar fi localizarea geografică nemijlocită, latinitatea noastră, precum și caracterul preponderent defensiv al politicii externe desfășurate în tot

acest timp ⁽³⁴⁶⁾. Încă de la formarea statului român modern, spațiul național s-a aflat la *intersecția intereselor unor mari imperii* (Habsburgic la vest, Țarist la est, Otoman la sud), România trebuind să facă față atât repetatelor încercări ale acestora de a-și impune controlul asupra ei, cât și ciocnirilor care au avut loc pe teritoriul propriu între aceste forțe. În timp, ca urmare a imposibilității celor trei imperii de a ne ocupa și absorbi, dar și a faptului că acestea au înțeles avantajul de a nu avea granițe comune între ele pe acest teritoriu - prevenindu-se astfel conflicte inerente - România a putut să dobândească ***statutul de zonă tampon” între Marile Puteri***. O poziție extrem de dificilă, dar a cărei alternativă ar fi însemnat ocuparea și dispariția noastră ca stat. Din acest statut, *aflat la temeliea statului modern român*, au derivat de atunci înapoi toate alianțele internaționale, politica externă a Bucureștilor urmărind de-a lungul timpului menținerea „răului” măcar la acest nivel, iar atunci când aceasta nu s-a mai putut s-a urmărit *contracurarea tendințelor de subordonare a României prin contrapunerea intereselor marilor puteri*.

După terminarea celui de-al doilea război mondial, divizarea continentului și înregimentarea forțată a României, împreună cu alte state central-europene, în structurile create și conduse de URSS a reprezentat o situație care, deși prelungită timp de aproape cincizeci de ani, a avut un caracter profund artificial, subliniat de altfel și de colapsul din 1989. Totuși, *chiar și în acest context nefavorabil, România a reușit să valorifice situația sa geopolitică*. În primul rând, invocând poziția ei relativ ferită, comparativ cu a altor state membre ale Tratatului de la Varșovia care aveau frontiere directe cu NATO, România a determinat, în 1958, retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul ei, ceea ce nici o altă țară comunistă nu a mai reușit după aceea. În al doilea rând, ca urmare a “disciplinei” implicate de Alianță, în tot acest timp *pretențiile teritoriale ale Ungariei au fost ținute sub control*, ceea ce a permis consolidarea naturală, firească, a structurilor naționale în Transilvania până la un nivel la care astăzi este extrem de dificil, dacă nu imposibil, a mai fi puse sub semnul întrebării. În sfârșit, în al treilea rând, România a reușit să își creeze *cel mai larg spațiu de acțiune politică, economică și militară* dintre toate țările comuniste europene, spațiu de manevră pe care l-a folosit pentru stabilirea și, apoi, extinderea unor relații privilegiate atât cu China și statele în curs de dezvoltare, cât mai ales cu țările occidentale dezvoltate, în primul rând cu SUA. Paradoxul născut din această situație constă în faptul că în toată această perioadă, *singurul risc major de securitate pentru România a fost cel al unui atac din partea propriilor*

aliați, în primul rând a Uniunii Sovietice, ceea ce explică, poate, și unele dintre compromisurile politice făcute tocmai pentru a nu se oferi prilejul materializării acestui risc.

Am evocat particularitățile de mai sus deoarece, *între 1989 și 2003, a existat riscul ca România să revină la statutul de zonă-tampon atât între marile puteri, cât și între cele două centre continentale de integrare*. Or, în opinia noastră, tocmai folosind achizițiile ultimilor 50 de ani, **România a ieșit din acest rol**, devenind unul dintre actorii construcției europene și ai noii arhitecturi de securitate. Din această perspectivă, *opțiunea fermă a României pentru integrarea în structurile europene și euroatlantice a reprezentat, fără îndoială, premisa esențială a materializării unui astfel de rol* atât în ceea ce privește promovarea intereselor de securitate ale țării, cât și în logica exigențelor ridicate de întregul proces de regândire a Europei de după 1989.

Numai că, dincolo și indiferent de opțiunea proprie, *problema României se va origina și în viitor în faptul că se află în continuare situată între principalele puteri continentale, Germania și Rusia*, altfel spus, în mijlocul intereselor acestora, în timp ce celelalte țări majore europene nu par a avea nici mijloacele și nici măcar conceptele operaționale pentru a interveni în jocul de interese „ale celor doi mari”. **Strânsă în cleștele acestor două forțe, România nu putea decât să-și caute un suport extraeuropean** acceptabil pentru actorii principali ai continentului. Or, cum această “acceptabilitate” exclude din start orice posibil concurent al Europei, **singura posibilitate a fost apropierea de Statele Unite ale Americii prin intermediul NATO**. Ceea ce nu a însemnat desconsiderarea Europei, ci mai degrabă **o reconsiderare a intrării în Europa, prin Statele Unite**, în condițiile în care “cheile de acces” către Europa Occidentală au rămas în tot acest timp controlate de o Germanie profund îndatorată Rusiei ⁽³⁴⁷⁾. În plus, o atare acțiune a României nu a reprezentat o noutate pentru politica sa externă ⁽³⁴⁸⁾, *România fiind dintotdeauna un factor de aducere în această zonă geopolitică a unei puteri de la distanță* în încercarea sa de a păstra echilibrul regional. Stabilirea unui parteneriat strategic în zonă cu SUA a însemnat astfel și o întoarcere la firul tradițional al politicii externe românești.

Pentru Statele Unite ale Americii, România a reprezentat, cumulativ, posibilitatea de a stabiliza situația explozivă din Balcani și din sud-estul continentului, de a avea sub control viitoarele antrepozite ale schimbului comercial dintre Europa, Asia și Orientul Mijlociu, de a monitoriza ca dintr-un „turn de control” evoluțiile viitoare ale Germaniei,

Ucrainei și Rusiei. În plus, dacă rivalitățile cu partenerii actuali din Europa Occidentală s-ar dezvolta în continuare, **România ar putea deveni pentru Statele Unite singura posibilitate** - deoarece celelalte zone se află deja în sfera de interese germană - **pentru prelungirea prezenței lor în Europa cu încă 50 de ani**. Ceea ce înseamnă pentru America o șansă de a controla strategiile de dezvoltare ale viitorului și de a rămâne astfel o putere mondială.

Și pentru România, importanța parteneriatului cu SUA este la fel de mare. În primul rând pentru că, așa cum am arătat, *America este singura mare putere cu care intrarea în relație nu presupune amenințarea integrității și independenței țării*. Statele Unite sunt interesate "direct și material" de poziția noastră geostrategică, de potențialul economic, militar și uman al României. Pentru acestea, America oferă garanțiile sale de securitate. Ceea ce înseamnă stabilitate și prosperitate, înseamnă **șansa pentru România de a ieși din periferia sistemului** și de a se racorda la revoluția științifică, tehnologică și socială a celui "de-al treilea val". Materializarea acestor oportunități ar putea duce în final la **conturarea României ca o putere regională**, destin fixat în matricea devenirii noastre dar neactualizat până astăzi datorită vicisitudinilor istorice cu care ne-am confruntat. În sfârșit, dar poate cel mai important, stabilirea parteneriatului strategic cu Statele Unite oferă **cele mai solide garanții pentru integritatea și suveranitatea României**, căci orice atentat împotriva acestora ar reprezenta o amenințare tocmai la adresa acelui potențial uman și strategic de care este interesată America. Situație care a făcut să cadă orice scenariu ce ar fi putut propune ca frontierele Europei să se oprească pe Carpați, sau, dimpotrivă, care au avansat ipoteze precum cea a "Moldovei Mari". **Importanța geostrategică vitală a Dunării de Jos și a Dobrogei implică cu necesitate prezența unei României neștirbite atât în Uniunea Europeană cât și în NATO.**

Astfel se face că, pentru prima oară în istorie, România și-a putut alege singură destinul, racordându-se la un nou ciclu de evoluție al Istoriei. Este meritul României, al clasei sale politice și a societății civile, deopotrivă, de a fi fructificat oportunitățile create de conjunctura internațională, la un moment dat sau altul, sau de interesele directe ale unei mari puteri, precum Statele Unite ale Americii.

Epilog

În încheiere, o perspectivă dinspre istorie. Contactele româno-americane, chiar învăluite în cețurile depărtării și necunoașterii ⁽³⁴⁹⁾, au debutat devreme, cu mai bine de un secol înainte de aprilie 1859, când Henry T. Romertze primea acreditarea în Principatele Române, în calitate de *consul general al SUA*, sau, dimpotrivă, de anul 1880, atunci când președintele american R.B.Hayes și secretarul său de stat Evarts îl primeau la Washington pe trimisul special al Bucureștilor, Sergiu Voinescu, în *misiune de notificare a independenței de stat a*

României⁽³⁵⁰⁾. Dacă înainte de aceste date, interesul american era dat de *statutul juridic internațional al Principatelor*, în contextul confruntării și concurenței dintre principalele puteri europene, din a doua jumătate a secolului XIX, legăturile directe și apariția intereselor comerciale au dus la încheierea unor tratate și convenții foarte importante pentru dezvoltarea relațiilor bilaterale: ***Tratatul de comerț și navigație*** (11 aprilie 1881), ***Convenția consulară*** (16 iunie 1883), ***Tratatul privitor la protecția reciprocă a mărcilor de fabrică*** (23 mai 1906), ***Convenția de naturalizare*** (1907), ***Convenția de extrădare*** (1908), ***Convenția de comerț și navigație*** (16 aprilie 1908).

Stabilirea și dezvoltarea legăturilor economice, diplomatice și culturale între România și Statele Unite ale Americii au făcut ca distanța geografică să nu rămână un handicap, fapt dovedit de *acreditarea consulilor americani* încă din perioada complexă și convulsionată a formării României moderne⁽³⁵¹⁾, dar și de traversarea Atlanticului de către o importantă emigrație transilvăneană ce a făcut să se audă cu putere limba românească pe pământul Americii, contribuind, mai ales în preajma și pe timpul primului război mondial, la mai buna cunoaștere a realităților și aspirațiilor celor două popoare și, implicit, la dezvoltarea continuă a relațiilor bilaterale.

Nu este lipsit de semnificație să amintim că, în a doua jumătate a secolului XIX și în prima parte a secolului XX, politica externă a Statelor Unite continua să urmeze linia politică „izolaționistă” trasată de părinții-fondatori și datorită căreia implicarea în alianțele existente în Europa era prohibită, cum puțin dezirabilă era, în general, orice implicare în politica europeană.

Primul război mondial a surprins raporturile româno-americane într-un proces contorsionat de mai vechea „*problematică evreiască*”, reactualizată în primii ani ai secolului XX, dar și aflându-se sub impactul unor noi realități, între care cea mai notabilă a fost dată de „*activizarea*” fără precedent a româno-americanilor în favoarea idealurilor naționale ale patriei de origine⁽³⁵²⁾. În această perioadă, momentul cel mai ardent al relațiilor bilaterale a constat în atitudinea SUA față de participarea României la primul război mondial, în special în privința *recunoașterii de către Washington a drepturilor istorice românești asupra Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei*, consacrate prin tratatul secret semnat de București cu aliații săi europeni, în 1916⁽³⁵³⁾. În acest context, merită remarcată și trimiterea în SUA a unei **Misiuni Naționale Române**⁽³⁵⁴⁾

care, împreună cu Legația României la Washington, a contribuit substanțial la mobilizarea româno-americanilor și la pozitivarea presei de peste Atlantic, cu rezultate directe în mai buna cunoaștere a revendicărilor naționale ale României.

Ca rezultat al preocupărilor Departamentului de Stat, precum și ale aliaților europeni ai Statelor Unite și intensei activități pro-românești de pe pământ american, în perioada 1914-1917 problemele românești au fost analizate în cadrul a 13 rapoarte ⁽³⁵⁵⁾ la finele cărora Inquiry Commission a recomandat ca Marea Românie să includă: 1) teritoriul Basarabiei ruse având o populație predominant românească; 2) regiunea populată de români a Bucovinei habsburgice; 3) întreaga Transilvanie; 4) aproape două treimi din Banat; 5) restabilirea, cu o foarte mică modificare, a frontierei româno-bulgare stabilite după al doilea război balcanic ⁽³⁵⁶⁾. *Experții americani – la fel ca și cei europeni – s-au ghidat în considerațiile lor după două principii fundamentale ale Dreptului internațional: **cel al autodeterminării naționale și cel etnic**, pronunțându-se astfel pentru includerea în statul român postbelic a zonelor locuite în majoritate de români* ⁽³⁵⁷⁾. Desigur, bătălia finală pentru satisfacerea intereselor naționale românești avea să se dea la Conferința de Pace de la Paris.

După opinia specialiștilor ⁽³⁵⁸⁾ lucrările Conferinței de la Paris au prilejuit probabil „*cele mai numeroase contacte între diplomații români și americani din întreaga perioadă interbelică*”, analizate de altfel pe larg în lucrarea de față. Tocmai de aceea, se poate aprecia că aportul SUA la realizarea României Mari a fost dintre cele mai importante. Principiile wilsoniene – aduse și impuse la Paris de Delegația americană – au fost determinante în recunoașterea dreptului la autodeterminare al mai multor popoare europene, tratatele de pace încheiate între 1919 și 1923 consacrand realizarea principiului naționalităților la scară internațională ⁽³⁵⁹⁾. Sistemul Tratatelor de Pace de la Paris a statuat o serie de principii care stau și astăzi la baza Dreptului internațional contemporan, între care, fără îndoială, cel mai important este cel al autodeterminării popoarelor.

Relațiile româno-americane au evoluat în acest cadru general, până în anii 1933-1934 fiind, practic, nesemnificative. De altfel, singurele momente de substanță pentru relațiile bilaterale, în această perioadă, au fost cele legate de *negocierile și încheierea **Pactului Briand-Kellog și a Tratatului de arbitraj și conciliere între România și SUA*** ⁽³⁶⁰⁾. Din aceeași perioadă, reține atenția contenciosul româno-american legat de datoria contractată de România în SUA în anii 1914-1918 ⁽³⁶¹⁾, precum și

cel datorat consecințelor adoptării la București, în cadrul politicii liberale „Prin noi înșine”, a Legii minelor ⁽³⁶²⁾, probleme tratate pe larg în lucrarea de față.

În plan politico-diplomatic, relațiile româno-americane au dobândit cea mai mare consistență în cadrul politicii antirevizioniste de pe scena europeană, Washingtonul urmărind cu atenție și apreciere evoluția României, numele lui Nicolae Titulescu fiind intens vehiculat în corespondența diplomatică și în presa din Statele Unite ⁽³⁶³⁾. Departamentul de Stat a apreciat în mod deosebit eforturile depuse de România pentru consolidarea păcii europene prin acțiunile Micii Înțelegeri și ale Antantei Balcanice, sau prin demersurile întreprinse pentru încheierea unui pact răsăritean de asistență mutuală. De altfel, din documentele americane din epocă rezultă identificarea lui Nicolae Titulescu cu interesele naționale ale României, dar și cu cele ale celorlalte state central și sud-est europene, marele diplomat român și european fiind considerat un adevărat campion al statelor mici și mijlocii din această regiune atât de greu încercată de istorie.

Izolarea internațională a României, la începutul anului 1940, care a culminat cu rapturile teritoriale impuse prin Diktatul de la Viena și Ultimatumul sovietic, a îngrijorat profund Washingtonul. SUA apreciau că „*România nu a avut altă cale*”, amestecul Germaniei și Italiei ducând la „*politica de astăzi*” a Bucureștilor ⁽³⁶⁴⁾, iar în privința „*arbitrajului*” de la Viena, contrar doctrinei Stimson, Departamentul de Stat a arătat fără echivoc că *nu recunoaște nici un fel de modificări teritoriale obținute prin forță* ⁽³⁶⁵⁾. Din păcate, după septembrie 1940, raporturile româno-americane s-au deteriorat treptat până la declararea ostilităților între România și Statele Unite ale Americii, în decembrie 1941 (declarația Bucureștilor) și iunie 1942 (declarația Washingtonului) ⁽³⁶⁶⁾.

De-a lungul celui de-al doilea război mondial, relațiile dintre cele două state au fost dominate de considerente militare, la început, și politice, în anii 1943-1944. În lipsa raporturilor oficiale, contactele s-au menținut prin activitatea româno-americanilor din SUA și încercarea lui Carol Davilla de a forma un Comitet Național ⁽³⁶⁷⁾, precum și prin emisarii secreți ai guvernului Antonescu sau ai opoziției naționale care au încercat să obțină o pace separată pentru ieșirea din război a României. Din nefericire, *în iunie 1944, președintele Roosevelt a aprobat politica Uniunii Sovietice și a Angliei cu privire la împărțirea Europei Centrale și de Sud-Est în „sfere de influență”*, ceea ce avea să marcheze definitiv relațiile bilaterale în perioada imediat următoare încheierii marii conflagrații.

Ocuparea Europei Centrale și de Sud-Est de către sovietici, impunerea regimurilor comuniste la conducerea statelor cotate și declanșarea „războiului rece” au situat România și Statele Unite în tabere politice, economice și militare adverse. În acest context, semnarea **Tratatului de pace cu România**, în iunie 1947, confirmă pierderile teritoriale ale României din 1940, cu excepția nordului Transilvaniei, lovind puternic în opera înfaptită de națiunea română în 1918. Sunt, de asemenea, impuse României clauze economice, politice și militare nedrepte și oneroase, nerecunoscându-se jertfa de sânge a Armatei Române pe frontul antihitlerist și, pe cale de consecință, nici statutul convenit de cobeligerant (pe care, de exemplu, Italia îl va primi). Practic, România este abandonată în brațele Uniunii Sovietice.

În perioada care a urmat, restabilirea unor legături firești între România și Statele Unite a presupus multă răbdare și diplomatie, eforturi comune și înțelegere reciprocă. În fapt, după 1948, România nu a mai prezentat vreo importanță semnificativă în cadrul strategiei americane pentru Europa de Sud-Est, regimul de la București devenind cel mai sovietizat din întregul lagăr comunist. Această situație s-a păstrat până în anii '60-'70 când România procedează la o deschidere politică față de aliații săi tradiționali, iar America președinților J.F.Kennedy și L.Johnson încearcă să obțină o breșă în lagărul sovietic prin „desatelizarea” României ⁽³⁶⁸⁾. Acest proces politico-diplomatic, dar și economic și cultural în egală măsură va cunoaște apogeul în timpul mandatului președintelui R.Nixon, adevărată „epocă de aur” a relațiilor româno-americane.

Începutul a ceea ce va fi cunoscut în istoria relațiilor bilaterale drept „războiul absurdului” se va face la sfârșitul mandatului președintelui J.Carter, atunci când Administrația democratică trece la conexarea problemei drepturilor omului cu politica de emigrare a Bucureștilor. Treptat, comerțul american își pierde rolul avut în România, ceea ce duce la restrângerea susținerii din partea marilor corporații americane și a lobby-ului administrativ și politic în favoarea păstrării clauzei celei mai favorizate pentru România.

O dată cu apariția pe scena politică a lui M.S.Gorbaciov și implementării politicilor sale reformatoare, „glasnost” și „perestroika”, specificul nonconformist al României în interiorul lagărului comunist este anulat și, împreună cu acesta, dispar și motivele continuării de către Departamentul de Stat a politicii de „diferențiere” față de România. Este, probabil, *momentul cel mai critic din istoria României contemporane* care traversează singură, lipsită de prieteni, aliați și „avocați” exact perioada în

care cele două supraputeri, împreună cu aliații lor, planifică dezvoltarea lumii pentru următorul ciclu istoric. Anul revoluționar 1989 găsește astfel România la marginea scenariilor locale și globale. Procesul de o complexitate și dificultate extraordinare prin care România de după războiul rece parcurge drumul de la un stat-tampon aflat în zona gri care desparte procesul de integrare european și euroatlantic de cel răsăritean și până la cel de membru cu drepturi depline al NATO și, de la 1 ianuarie 2007, al Uniunii Europene, a fost analizat pe larg într-unul dintre capitolele acestei lucrări.

Corelarea relațiilor diplomatice româno-americane cu normele și principiile fundamentale ale Dreptului internațional este, înainte de toate, un prilej de profundă reflecție cu privire la locul pe care îl ocupă națiunile lumii pe scena devenirii istoriei, dar și în ceea ce privește încercările neconținute ale ființei umane de a face astfel încât lumea în care trăiește să devină mai bună. România, o țară totuși mică și aflată de secole „în calea tuturor răutăților”, pe de-o parte, și Statele Unite ale Americii, uriașul care domină planeta, pe de altă parte, iată conturate datele unui dialog aparent imposibil, sugerând mai degrabă o relație de tipul David și Goliat decât un parteneriat responsabil între doi subiecți egali ai Dreptului internațional. Și, totuși. În pofida aparențelor și a unei experiențe istorice traumatice trăite în imediata vecinătate al unor imperii, totuși se poate. O demonstrează lunga istorie a relațiilor româno-americane de-a lungul cărora, în pofida diferitor accidente de parcurs, recursul permanent la Lege al celor două state a făcut posibil un dialog niciodată întrerupt cu adevărat. Pentru specialiștii în Drept internațional și experții scenei politice internaționale nu este nici un fel de îndoială că acest lucru este posibil doar în condițiile împărtășirii în comun a valorilor democrației, a normelor și principiilor fundamentale care orânduiesc viața comună a statelor lumii, indiferent de mărimea sau puterea acestora.

Tensiunea născută din necesitatea respectării în toate ocaziile a normelor și principiilor fundamentale ale Dreptului internațional și, pe de altă parte, încercarea legitimă a fiecărui stat de a promova neabătut interesele sale naționale va continua să se manifeste dincolo de orice declarații oficiale. Este, în fond, terenul de naștere al artei diplomației și politicii, cele chemate să armonizeze contrariile tocmai, pentru a da naștere posibilului. Relațiile româno-americane, în devenirea lor de-a lungul timpului, dovedesc cu prisosință acest lucru, în câmpul politico-diplomatic bilateral acționând nu doar principiile și normele Dreptului internațional, ci și principiile fundamentale ale acțiunii politice, așa-numitul

„real politik, determinante adesea pentru natura relațiilor bilaterale. Interesele strategice ale României – de salvagardare a independenței și suveranității de stat – sau politica de „diferențiere” practică de SUA în interiorul sistemului comunist și, ulterior, continental, au fost dominantele relațiilor româno-americane. În chip firesc, în încheierea acestei lucrări, capătă ființă concluzia că ordinea internațională și relațiile dintre statele lumii, inclusiv cele dintre România și Statele Unite ale Americii, indiferent de mărimea și puterea acestora, este imperios necesar să se bazeze exclusiv pe forța Dreptului, pe principiile și normele unanim recunoscute și acceptate și care sunt menite să garanteze respectul independenței, suveranității și demnității tuturor națiunilor ca subiecte esențiale și egale atât ale comunității umane, cât și ale Dreptului internațional.

NOTE ȘI BIBLIOGRAFIE

1. Nicolae Titulescu, *Suveranitatea statelor. Organizarea păcii*, în Documente diplomatice, București, 1967, p.846.
2. Pe piața mondială, factorii determinanți „nu sunt nici capitalul, nici munca și nici materiile prime, ci mai degrabă modul în care aceste trei elemente sunt manipulate de informație, comunicare și administrație, adevăratele pârghii ale noii economii” (Benjamin R.Barber, *Cultura Mc World împotriva democrației* în „Le Monde Diplomatique”).
3. În condițiile în care „implicarea lor în afaceri private este tot mai frecventă”.
4. Dreptul internațional tinde să devină, tot mai mult, un instrument care exprimă voința megasistemelor mondiale.
5. Riccardo Petrella, *Patronii Terrei*, în *Le Monde Diplomatique*, cap. Megasisteme mondiale.
6. În lume există astăzi peste 25.000 de organizații neguvernamentale.

7. Jean Chesneaux, *Ce fel de „societate universală”*, în „Le Monde Diplomatique”.
8. Alain Gresh, Mondializarea provocărilor, în *op.cit., loc.cit.*
9. Ricardo Petrella, *op.cit.,loc.cit.*;
10. Arhiva MAE, fondul Convenții, dosarul P4, N.Titulescu adaugă : (instrumente) „ pe care învinșii de ieri le primesc zgomotos, știind ce înseamnă ”.
11. Ibidem, Referat de Vasile Stoica, 12 iunie 1928, privind pactul multilateral de prohibire a războiului.
12. Ibidem, la 5 mai 1928 fusese primit răspunsul pozitiv al Italiei, la 24 mai al Belgiei și la 26 mai al Japoniei.
13. Ibidem, telegrama nr. 32423/11 mai 1928, semnată de I.Gh.Duca, către N. Titulescu, la San Remo.
14. Ibidem, telegrama nr. 32826/1928, semnată I.Gh.Duca către N.Titulescu, la San Remo.
15. Ibidem, Conferința Micii Înțelegeri, București, 20-22 iunie 1928.
16. Ibidem, Referat, semnat Vasile Stoica, despre Pactul multilateral pentru Prohibirea Războiului. La 8 iunie 1928, Zaleschi arătase în fața Comisiei de afaceri externe a Seimului că Polonia va adera la tratat cu următoarele rezerve: 1. Tratatul multilateral pentru prohibirea războiului să nu vină în contradicție cu pactul Societății Națiunilor; 2. Tratatul menționat să nu facă imposibilă apărarea în caz de agresiune; 3. Tratatul multilateral să stipuleze că părțile sunt dezlegate de obligațiile lor în cazul unui război de agresiune.
17. Ibidem., Conferința Micii Înțelegeri, București, 20-22 iunie 1928.
18. Ibidem.
19. Ibidem., nota nr. 56/27 august 1928 de la legația Statelor Unite la București către C. Argetoianu, ad. Interim la afacerile străine, semnat Robert R. Patterson, însărcinat cu afaceri al Statelor Unite.
20. Ibidem, nota nr. 61 840/31 august 1928, semnată C. Argetoianu, ministru ad. Interim la afacerile străine către Sturdza, legația din Washington.
21. Ibid., în text se adaugă la această idee și “că fiecare putere este complet liberă să se apere în conformitate cu propria sa voință și în raport cu necesitățile rezultând dintr-un atac sau dintr-o invazie străină”.
22. Ibid., plenipotența semnată de Înaltii Regenți Gh. Buzdugan și Patriarhul României, Miron Cristea, 27 august 1928, pentru Mihail Sturdza, însărcinat cu afaceri ad. Interim la Washington; telegrama nr. 3 266/4 septembrie 1928. Arată că a depus actul de adeziune,

- care a fost înregistrat la States Department cu nr. 4500/P 26 Washington D.C./4 septembrie 1928.
23. Arhiva M.A.E., telegrama nr. 9 399/21 martie 1929 de la legația din Washington, semnată Cretzeanu. Comunica faptul că Tratatul de Arbitraj și Conciliațiune a fost semnat la 21 martie 1929 de Cretzeanu și de Kellog, care continua să fie secretar al Departamentului de stat până la sosirea succesorului său, colonelul Stimson.
 24. Ibid., dosarul nr. 28, buletinul nr.7/15 aprilie 1933.Direcția Afacerilor politice. Secția occidentală. Informații date la 7 aprilie de Davilla, ministrul la Washington, care relatează că atitudinea Miciei Înțelegeri împotriva planurilor revizioniste ale lui Mussolini a “produs adâncă impresie” la Washington.
 25. Ibid., fondul Mica Înțelegere, dosarul nr. 18, raportul nr. 3 578/7 octombrie 1933 de la legația din Washington, semnat Nano. Arată că Andrei Popovici, secretarul legației, a convins rectorul universității de utilitatea unui atare curs. Profesorul Leonid Strakhovsky, cu colaborarea lui A. Popovici, l-a predat pentru doctoranzii în istorie timp de două ore pe săptămână. Efectiv, cursul se preda la School of Foreign Service, Georgetown University Graduate Department. Programul, datat 14 septembrie 1933 , cuprinde 19 titluri de prelegeri și o expunere asupra esenței Miciei Înțelegeri. Prelegerea a 10-a, de pildă, se ocupă de “The Kellogg Pact and its significance in Eastern Europe”; “The Litvinov Treatz 1929”..., prelegerea a 14-a: “The Little Entente and Russia’s Policy of Non-Agression Treaties of 1931, 1933”.
 26. Raport *Problems Involved in the Rumanian Settlement*, 31 decembrie 1945, raport = 3467, partea 1, p.21, cutia 1787, rapoartele OSS/R/A, dosar zecimal DOS, 1950-1954, Arhivele Naționale ; Comisia de Control Aliată, *The Rumanian Oil Industry*, 15 august 1945, RG 84, Oficiile de Afaceri Externe ale DS, Legația din București, documente diverse 1944-1949, cutia 2, Arhivele Naționale.
 27. Raport *Problems Involved in the Rumanian Settlement*, 31 decembrie 1945, raport = 3467, partea 1, p.69, cutia 1787, rapoartele OSS/R/A, dosar zecimal DS, 1950-1954, Arhivele Naționale.
 28. Hoover Institution, Palo Alto, SUA, N.Titulescu Papers, Box 13.
 29. Library of Congress, Washington D.C., Manuscris Division, Leland Harrison Papers, Box 11.

30. Library of Congress, Washington D.C., Manuscript Division. Leland Harrison Papers, Box 23.
31. Gh. Buzatu(coord)., *Titulescu și Strategia Păcii*, Editura Junimea, Iași, p.417.
32. Idem, p.422.
33. I. Saizu, *Politica economică a României între 1922 și 1928*, Editura Academiei, București, 1981, p.182
34. Ellis Ethan, *op.cit.*, p.216-217
35. Gh. Buzatu, *România și Trusturile petroliere internaționale până în 1929*, Editura Junimea, Iași, 1981, p.143, 165
36. Arhivele Militare Române, fond.71, Dosare speciale, vol.59, f.143.
37. Library of Congress, Washington, D.C., Manuscript Division, W.S. Culbertson Papers, Box 100; FRUS, 1926, II, p.901-905.
38. N.Titulescu, *Documente diplomatice*, Editura Politică, București, 1967, p.386-387.
39. Ibidem, p.560.
40. FRUS, 1936, vol.I, p.227; W.Bacon Jr., *Nicolae Titulescu and Romanian Foreign Policy, 1933-1934*, Denver, 1975; I. Ciupercă, N.Titulescu și rolul puterilor mici în viața internațională contemporană, în vol. *Titulescu și strategia păcii*, p. 133-157; *Ambassador Dodd's Diary 1933-1938*, edited by W.R. Dodd Jr., and Martha Dodd, with an Introduction by Dh. A. Beard, New York, 1941, p.254-285, 287.
41. FRUS, 1938, vol.2, p.672.
42. Hoover Institution, Palo Alto, S.U.A., N. Petrescu-Comnen Papers, Box 11; idem, Box 17 (Memoriul întocmit de N.Petrescu-Comnen, *Quelques pages d'histoire vecues*).
43. Library of Congress, Washington D.C. Manuscript Division, Joseph Davies Papers, Box 9.
44. DDF, tom XVIII, 1939, p. 487.
45. A. Loghin, D.Duțu, *Sprijinul acordat de România refugiaților polonezi în anii celui de-al doilea război mondial*, în *AdI*, 4, 1, p.40.
46. Gh. Buzatu, *Evoluția...*, p. 102.
47. Arhivele Naționale, București, fond. Președ.Cons.de Min., dosar 269. f.92 (telegramă nr. 2 670, 14 octombrie 1939, de la Moscova, semnată Davidescu); Library of Congress, Washington D.C., Manuscript Division, Laurence Steinhardt Papers, Box 10.
48. Arhiva M.A.E., fondul nr.71, E.9, dosarul nr.90, telegrama nr. 10803/26 noiembrie 1939 de la legația din Washington, semnată

- Irimescu. Relatează o convorbire cu Summer Welles, subsecretar de stat.
49. Arhiva M.A.E., fondul nr.71, E.9, dosarul nr.60, telegrama nr.10799/6 noiembrie 1939, de la legația din Washington, semnată Irimescu.
 50. Arhiva M.A.E., fondul Transilvania, dosarul nr.44, Telegrama nr. 33/10 ianuarie 1941, de la legația din Londra, semnată Florescu.
 51. Arhivele Militare Naționale, fond 5417, dosar f.n., Poziția 974, f. 18.
 52. Ibidem, Poziția 974, f.23, 264.
 53. Gh. Buzatu, *Evoluția ...*, p. 103-104.
 54. Arhivele Militare Române, fond. 71, SUA, 1941-1944, dosar 41, f. 11 ; PRO, FO 371, 29 983, f.167-170.
 55. Gh. Buzatu, *Evoluția ...*, p. 107.
 56. FRUS, 1946, vol. IV, p.430-470.
 57. Șeful misiunii americane, generalul Cortland V.R. Schuyler și-a păstrat un jurnal în legătură cu această misiune (P. Quinlan, *op.cit.*, p. 120). Ofițerul american a publicat *The View from Romania*, în vol. *Witness to the Origins of the Cold War* (ed. Th.T.Hammond). University of Washington Press, Seattle and London, 1982, p. 123-160; Arhivele Militare Române, fond 71, SUA, dosar 23, 1945-1948, nepag.
 58. N.A. Washington, SUA, Record Group 43, W, W, II, Peace Conference, 1946, Box 123; Library of Congress, Washington D.C., Manuscript Division, Leland Harrison papers, Box 37.
 59. N.A. Washington, SUA, Record Group 42, W, W, II, Peace Conference, 1946, Box 123; FRUS, 1944, vol. I, p.612.
 60. FRUS, 1944, vol.I, p.612.
 61. Hugh DeSantis, *The Diplomacy of Silence: The American Foreign Service, the Soviet Union and the Cold War, 1933-1947*, University of Chicago Press, Chicago, 1979, p.126.
 62. Loewenheim, Langley și Jonas (editori), *Roosevelt and Churchill*, p. 585; vezi și Adam B. Ulam, *Stalin, the Man and His Era*, The Viking Press, New York, 1973, p.600.
 63. Campbell, *The American Outlook on the Balkans*, 1988, p.15.
 64. Howard S. Piquet, *The Unconditional Most-Favored Nation Policy of the United States*, p.2, 12 februarie 1947, Serviciul de Relații Juridice, Biblioteca Congresului.
 65. Kersteszt, *The Last European Peace Conference*, pp.57-58.
 66. Problema economică era de o importanță capitală pentru mulți politicieni de la Washington, Harley Notter, *Postwar Foreign Policy*

- Preparation, 1939-1945*, Departamentul de Stat, Washington D.C., 1949, p.359.
67. Raport, *To the President, A Report Upon Rumania from Burton Y. Berry*, p.8, dosare prezidențiale 186, cutia 4, Biblioteca HST
 68. Interviu oral acordat de John C. Campbell lui Richard McKenzie, 24 iunie 1974, p. 78, Biblioteca HST.
 69. Joseph F. Harrington și Bruce J. Courtney, *Relații româno-americe 1940 – 1990*, Institutul European Iași, 2002, p. 48.
 70. Loewenheim, Langley și Jonas, *Roosevelt and Churchill*, pp.660-662; *Churchill, Triumph and Tragedy*, pp.420-421.
 71. Robert E. Sherwood, *Roosevelt and Hopkins, An Intimate History*, Harper-Brothers, New York, 1948, p.875. E posibil ca Roosevelt să fi ezitat să exercite presiuni asupra Moscovei în privința României și din cauza recent încheiatei *Declarații de la Chapultepec pentru ajutor reciproc și solidaritate americană*. Prin această declarație de pe 3 martie se reafirma conceptul fundamental al doctrinei Monroe, privind controlul american asupra emisferei de vest. Departamentul de Stat a întocmit câteva rapoarte privind implicațiile acestor hotărâri luate în Mexico City, reliefând mai ales funcția lor de modele pentru pretenția sovieticilor de a deține un control regional asupra Europei de Est (Raportul *The Inter-American System and European Regional Arrangements*, p. 3, 15 martie 1945, dosarul 4, cutia 4, documentele Harry Howard, Biblioteca HST).
 72. Joseph F. Harrington și Bruce J. Courtney, *Relații româno-americe 1940 – 1990*, Institutul European Iași, 2002, p. 49.
 73. (Harry S. Truman) "Radio Report to the American People on Potsdam", Public Papers of the Presidents of the United States, Harry S. Truman. Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President, April 12 to December 31, 1945, Tipografia Guvernului SUA, Washington, D.C., 1961, pp. 203-207; Congresul SUA, Senat, Comitetul pentru Relații Externe, *A Decade of American Foreign Policy: Basic Documents, 1941-1949*, documentul nr.123, al 81-lea Congres, sesiunea I, 1950, p.1176.
 74. Walter Millis (ed.), *The Forrestal Diaries*, The Viking Press, New York, 1951, p.283.
 75. Raportul *To the President, A Report Upon Rumania*, by Burton Y. Berry, p. 18,19 noiembrie 1946, cutia 4, dosare prezidențiale, Biblioteca HST.
 76. Arhivele Militare Române, fond 71, România, dosar 352, 1944-1947, f. 44.

77. PRO, FO 371, 48 610, f.25.
78. N.A. Washington, SUA, Record Group 43, W.%.II, Peace Conference, 1946, Box 121.
79. Ștefan Lache, Gh. Țuțui, *România și Conferința de Pace de la Paris* din 1946, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p.297.
80. Arhivele Militare Române, fond 71, Conf.de Pace, 1946-1947, vol.12, f.90.
81. Congresul SUA, Comitetul de Afaceri Externe al Camerei Reprezentanților, *U.S. Foreign Policy and the East-West Confrontation*, vol. XIV of Selected Executive Session Hearings of the Committee, 1951-1956, Tipografia Guvernului SUA, Washington DC, pp. 46-47.
82. *Regarding the Implementation of Article 31*, p 38, 9 mai 1947, dosarul Comitetului Balcanic, cutia 29, RG 84, Oficiile de Afaceri Externe ale DOS, București, Misiunea SUA, dosare secrete, 1947, Arhivele Naționale.
83. FRUS, 1947, IV, p.479.
84. FRUS, 1947, IV, p.481.
85. Joseph F. Harrington și Bruce J. Courtney, *Relații româno-americe 1940 – 1990*, Institutul European Iași, 2002, p. 82.
86. Telegramă, Melbourne către Secretarul de Stat, 16 august 1947, cutia 1, RG 84, Oficiile de Afaceri Externe ale dOS, România, Legația din București, telegrame secrete, 1947-1949, Arhivele Naționale.
87. Aceste cinci voturi au fost date pe 18 și 21 august, pe 29 și 30 septembrie și pe 1 octombrie .
88. FRUS, 1947, III, pp.563-564.
89. Corespondență, *Tratatele de Pace balcanice – Disputele privind drepturile omului*, 7 ianuarie 1950, p.2, cutia 108, RG 84, Oficiile de Afaceri Externe, Legația din București, Arhivele Naționale.
90. Ibidem.
91. FRUS, 1949, V, 260 ; Până în februarie 1950, Statele Unite aveau să trimită în continuare note diplomatice prin care cereau Bucureștilor să-și numească un reprezentant în Comisie (Corespondență, *Tratatele balcanice de pace, Disputele privind drepturile omului*, 18 februarie 1950, p.5, cutia 108, RG 84, Oficiile de Externe, Legația din București, Arhivele Naționale).
92. FRUS, 1949, 243-246.

93. FRUS, 1949, p.266, Australia și Canada s-au alăturat Statelor Unite și Marii Britanii în eforturile acestora de a determina România să-și îndeplinească obligațiile referitoare la drepturile omului.
94. FRUS, 1949, pp.267-271 ; Comitetul Senatului pentru Relații Externe, *A Decade of American Foreign Policy*, 1950-1954, Arhivele Naționale.
95. Joseph F. Harrington și Bruce J. Courtney, Relații româno - americane 1940 – 1990, Institutul European Iași, 2002, p. 102.
96. FRUS, 1947, IV, p.482
97. FRUS, 1947, IV, pp. 483-494
98. FRUS, 1947, IV, p.485
99. FRUS, 1949, V, de la p. 521. Pe 16 februarie, Departamentul de Stat a trimis planul la București.
100. FRUS, 1949, V, pp. 532-533.
101. FRUS, 1949, V, de la p. 521.
102. FRUS, 1949, V, de la p. 536.
103. FRUS, 1949, V, de la p. 522.
104. FRUS, 1949, V, pp. 538-539.
105. Raportul *United States Policy Toward the Soviet Satellite States* in Eastern Europe, p.9, decembrie 1949, CSN nr.49, cutia 207, ședințele CSN 48-55, dosarele secretarului președintelui, Biblioteca HST.
106. Ibidem, p.9.
107. Ibidem, p.10.
108. Ibidem, p.11.
109. FRUS, 1949, V nu cuprinde concluziile și hotărârile CSN 58/2, întrucât acestea erau secrete la data publicării. Vezi CSN nr.49, citat mai sus, de la nr.131 până la 136.
110. FRUS, 1949, V, 31-32.
111. Scrisoare, *Preluarea de către stat a operațiilor de comerț exterior*, p. 4, 21 ianuarie 1950, dosarul 510, cutia 115, RG 84, Oficiile de Afaceri Externe ale DS, București, Misiunea SUA, dosare secrete, 1950, Arhivele Naționale.
112. FRUS, 1948, IV, 369. Cei patru erau Wayne Fisher, secretar trei și viceconsul, precum și Paul Green, atașat și Ruth Garr și Perry Maggard, funcționari.
113. FRUS, 1948, IV, 392-393. 331.
114. FRUS, 1949, V, 19-20.
115. FRUS, 1949, V, pp. 543 - 544. Pe 26 septembrie 1949, Magheru i-a prezentat președintelui Truman scrisorile de acreditare.

116. Un **exequatur** este un document care arată că țara gazdă îi permite persoanei numite să îndeplinească atribuțiile unui consul. Un consul poate îndeplini funcții consulare și fără un astfel de exequatur, dacă își prezintă scrisorile de acreditare în țara gazdă. Așa se și procedase, de fapt, între Washington și București, în ultimii doi ani. Dar pentru că România refuzase să emită un exequatur, Williams nu putea desfășura activități consulare decât în cadrul Legației și nu putea trata decât cu Ministerul Român de Afaceri Externe, nu și cu autoritățile locale, 18 martie 1950, dosar 611.6641/3-1850, cutia 2342, RG 59, NND 832920, Arhivele Naționale.
117. FRUS 1950, IV, 1061, n.1.; *Raport Romania in 1950*, p.1, 11 ianuarie 1951, cutia 120, RG 84, Oficiile de Afaceri Externe ale DOS, București, Misiunile SUA, 1950-1951, Arhivele Naționale.
118. *Raport Romania in 1950*, p.2, 11 ianuarie 1951, cutia 120, RG. 84, Oficiile de Afaceri Externe ale DOS, București, Misiunile SUA, 1950-1951, Arhivele Naționale.
119. FRUS, 1950, IV, 1062.
120. Comisia Specială a Senatului pentru Probleme de Securitate, *Restrictions on Diplomatic Personnel*, 1953, p.22; FRUS, 1950, IV, 1066-1067.
121. FRUS, 1950, IV, pp.1065-1066. Legația Americană nu era singura căreia i se ceruse reducerea personalului. Bucureștiul îi ceruse și Misiunii Franceze să-și limiteze personalul la trei persoane, pentru ca acesta să fie egal cu cel al Legației Române de la Paris (Circulară, *Bureau of European Affairs, Weekly Review, June 28, 1950*, p.2, cutia 109, RG 84, Oficiile de Afaceri Externe ale DOS, București, Misiunea SUA, 1950, Arhivele Naționale.
122. Telegrama nr.276, 2 p., 27 februarie 1951, cutia 120, RG 84, Oficiile de Afaceri Externe ale DOS, București, Misiunea SUA, 1950-1951, Arhivele Naționale.
123. FRUS, 1951, IV, 1512-1515.
124. Telegrama nr.161, pp. 1-3, 30 ianuarie 1952, *Telegrame diverse, ian.-feb. 52*, cutia 3, RG 84, Oficiile de Afaceri Externe ale DOS, Legația din București, *Documente diverse, 1951-1952*, Arhivele Naționale.
125. *Analiză politică, Încălcarea Tratatelor de Pace cu țările-satelit*, p.5, 24 ianuarie 1951, cutia 125, RG 84, Oficiile de Afaceri Externe ale DOS, Legația din București, Misiunile SUA, Arhivele Naționale.
126. Ibidem, p.6.

127. Ibidem, p.6 ; FRUS, 1951, IV, p.59.
128. Articol de presă, p. 2, 6 iulie 1951, cutia 123, RG 84, FSP DOS, București, Misiunile SUA, Arhivele Naționale.
129. Raportul *Politica Statelor Unite față de statele aflate sub dominație sovietică din estul Europei*, 11 decembrie 1953, p.5, CSN 174, RG 273 5W1, CSN, documente politice, Biblioteca DDE.
130. Ibidem, pp.8,9,12,19,32,33.
131. Telegramă, Informații despre București, de la Trieste, 12 noiembrie 1952, dosar 611.66/11-1252, cutia 2342, NND 832920, RG 59, Arhivele Naționale ; Telegramă, 20 noiembrie 1952, 1p., dosar 611.66/11-2052, cutie 2342, NND 832920, RG 59, Arhivele Naționale.
132. NYT, 16 august 1953, p.5.
133. NYT, 12 octombrie 1955, p.2.
134. Interviu oral acordat de Robert Thayer lui John Lutter, 1972, p.72, Biblioteca DDE.
135. Ibidem.
136. In the Interest of Improving and Developing Relations Between the Rumanian People's Republic and the United States of America, „Agerpres”, 20 iulie 1956, p.10.
137. Ibidem; Transcrierea conferinței de presă, Silviu Brucan, 30 aprilie 1956, p.1, dosarul 215 – Guvernul român, cutia 886, dosare de birou, ACCA, Biblioteca DDE.
138. Raport, *Politica SUA față de sateliții sovietici din Europa de Est*, 3 iulie 1956, p 43, dosarul CSN 5608-7/3/56, RG 273 5W1, documentele politice CSN, Arhivele Naționale.
139. Departamentul de Stat, Settlement of Claims of United States Nationals and Other Financial Matters: Agreement Between the United States and Rumania. Signed at Washington March 30, 1960, with Exchanges of Notes, Tipografia Guvernului SUA, Washington, D.C., 1960, pp.1-3; „Scântea”, 31 martie 1960, p.4.
140. Departamentul de Stat, *Rumania, Cultural Relations, nr. 4642, Treaties and Other International Acts*, Tipografia Guvernului SUA, Washington, D.C., 1961, Buletin DOS. 26 decembrie, 1960, pp.968-971.
141. Telegramă, București către Departamentul de Stat, 25 octombrie 1961, dosarul ianuarie 1961-decembrie 1961, cutia 155, România, Arhivele Securității Naționale, Biblioteca JFK.
142. NYT – 12 dec. 1961, p.65.
143. NYT – 9 ianuarie 1962, p.60.

144. WSY – 17 mai 1962, p.16.
145. Public Papers of the Presidents, 1963, p.528.
146. Memoriu economic al Serviciului de Informații, *Vulnerabilitatea României la presiunile economice sovietice*, iulie 1963, p.3, Dosar general despre România 7/63, cutia 155, Arhivele Securității Naționale: CO, Biblioteca JFK.
147. Ibidem, p.8-11.
148. Telegramă, DS către București, 31 iulie 1963, p. 1 - 3, Dosar general despre România 7/1/63-8/6/63, cutia 155, Arhivele Securității Naționale:CO, Biblioteca JFK.
149. Interviu oral William A. Crawford, de William A Moss, 12 martie 1971, p.17.
150. CSM, 21 noiembrie 1963; Raport al Serviciului de Informații, Directorul Serviciului de Informații și Cercetare către secretarul interimar, 20 noiembrie 1963, 2.p, *Romania Breaks Soviet Bloc Ranks in the UN*, Dosarul România 9/11/63-11/22/63, cutia 155, Arhivele Securității Naționale: CO, Biblioteca JFK; București către DS, 21 noiembrie 1963, Dosarul General despre România 9/11/63-11/22/63, cutia 155, Dosarele Securității Naționale, Biblioteca JFK.
151. Interviu oral William A. Crawford, de William A Moss, 12 martie 1971, p.35.
152. Raport, p .13-14, secțiunea G, Comerțul Est-Vest, vol. I, cap. 3; cutia 1, Istoria administrativă a Departamentului de Stat, Biblioteca LBJ.
153. Ibidem, p. 8-9; Congresul SUA, Senat, Comitetul Afacerilor Bancare, Locative și Orășenești, Hearing before the Subcommittee on International Finance. The Role of the Export-Import Bank and Export Controls in US International Economic Policy, al 93-lea Congres, sesiunea a-II-a, 1974, p.53. Apoi Subcomitetul de Finanțe Internaționale al Senatului, The Export-Import Bank and Export Controls in US International Economic Policy, 1974.
154. Buletin DS, 16 martie 1964, p. 394.
155. Campbell, American Policy Toward Communist Eastern Europe, pp.120- 122.
156. „New York Times”, 19 ianuarie 1964, p.18
157. „New York Times”, 20 ianuarie 1964, p.8
158. „New York Times”, 22 ianuarie 1964, p.36
159. „New York Times”, 25 ianuarie 1944, p.5

160. *Declarația privind poziția Partidului Muncitoresc Român cu privire la problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale*, Scânteia, 26 aprilie, 1964, p.1.
161. Agerpres, 15 iunie 1964, Senatul SUA, Comitetul pentru Relații Externe, Documentele de bază pentru comerțul est-vest, Congresul al 89-lea, Sesiunea întâi, 1965, p.280.
162. *Declarație pentru presă*, 6 septembrie, 1965, dosarul *Romania*, vol.2, cablograme, cutia 203-204, dosare pe țări, NSF, Biblioteca LBJ.
163. Telegramă, Mayes Redmon către Bill Moyers, 8 noiembrie, 1965, dosar CO251, cutia 65, dosare pe țări, Dosarele Centrale ale Casei Albe, Biblioteca LBJ, *American Foreign Policy, current Documents*, (1965), II, 538; „New York Times”, 2 decembrie, 1965, p.58.
164. Joan Edelman Spero (ed.), *The Politics of International Economics Relations*, St. Martin's Press, New York, 1985, p.369.
165. „Wall Street Journal”, 12 aprilie, 1967, p.2.
166. *Raportul CIA din iulie 1967 – privind întrevederea președintelui SUA cu premierul României*, Adevărul, 22 aprilie 2002.
167. *Declarația comună asupra cooperării economice, industriale și tehnologice dintre SUA și România* semnate de președinții Richard Nixon și Nicolae Ceaușescu, 5 decembrie 1973, Documentele publice ale președinților SUA: Richard Nixon, 1973 (Washington DC, Oficiul de publicații al guvernului SUA, 1971-1975), p.1000.
168. Magazin Istoric, august 2003, p.16-18.
169. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *România împotriva Statelor Unite. Diplomația absurdului 1985-1989*, București, 1995, p.18.
170. Senatul SUA/Camera Reprezentanților SUA, Comitetul pentru Relații Externe, Comitetul pentru Afaceri Externe, *Legislația privind relațiile internaționale*, 1984, S.Prt.99-12, vol.2 (Washington DC, Oficiul de publicații al guvernului SUA, aprilie 1985) p.67-71.
171. *Declarația comună de principii* semnată de președinții Richard Nixon și Nicolae Ceaușescu, 5 decembrie 1973, Documentele publice ale președinților SUA: Richard Nixon, 1973, p.998.
172. Camera Reprezentanților SUA, Comitetul pentru Căi și Mijloace, Subcomitetul pentru Comerț, *Material documentar privind Regimul Generalizat de Preferințe Vamale (GSP)*, Congresul al 94-lea, Sesiunea a 2-a, 1976, p.72-73.
173. David B.Funderburk, *Un ambasador american între Departamentul de Stat și dictatura comunistă din România, 1981-1985*, București, 1994, p.18.

174. Anexa nr. 9 a acestei lucrări conține un tabel privind emigrarea din România în SUA, Germania și Israel în perioada 1975-1988 întocmit pe baza recomandărilor anuale ale Președintelui SUA transmise Congresului, în conformitate cu legislația privind acordarea clauzei pentru România.
175. Robert L.Hutchings, *Relațiile dintre Uniunea Sovietică și Europa de Răsărit : consolidare și conflict 1968-80*, Madison, Wis. University of Wisconsin Press, 1983.
176. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.18.
177. Ibidem, p.19.
178. Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol.IV, Editura RAO, București, 2004, pag.143.
179. Ibidem, pag.144, și Ioan Talpeș în emisiunea “Talk Șoc”, realizator Doru Braia, N24 TV, 15 martie 2006.
180. *Lawrence Eagleburger* a servit SUA ca ambasador, apoi șef al Serviciului Afaceri Europene, subsecretar de stat pentru probleme politice (al treilea grad important în Departamentul de Stat). În calitate de cel mai important funcționar de carieră și, după cum afirmă inamicul său politic Funderburk, “protejat” al fostului secretar de stat și consilier al Consiliului Național de Securitate, Henry Kissinger, L.Eagleburger practic conducea Departamentul de Stat în 1981. Este menționat, de asemenea, faptul că Eagleburger a dat contribuția financiară cea mai substanțială la campania liberal-democratului Terry Sanford, din 1986, pentru postul de senator al Carolinei de Nord. După retragerea, temporară, din Departamentul de Stat, în 1984, L.Eagleburger a devenit președintele firmei “Kissinger Associates”. Se va reîntoarce în fruntea Departamentului, în calitate de secretar de stat, o dată cu președintele George Bush. A fost considerat un politician republican moderat, cu tendințe liberale, și a făcut carieră spectaculoasă în timpul președințiilor Nixon, Ford, Carter, Reagan și Bush senior. La fel ca și Kissinger, înaintea sa, s-a opus, din toate puterile, conservatorilor, politica “uliilor” considerând-o nepotrivită pentru interesele SUA pe termen lung. În cadrul Departamentului de Stat, a fost un partizan al diplomaților de carieră, opunându-se intruziunii în politica externă a celor “colorați” politic, în opinia sa diplomația fiind o profesie rezervată exclusiv unei elite de carieră.
181. David B.Funderburk, *op.cit.*, p.23.
182. Ibidem, p.29.

183. Proclamația nr. 5 223/16 iulie 1984, *Captive Nations Week, 1984*, publicată de către Serviciul de presă al Casei Albe.
184. David B. Funderburk, *op. cit.*, p.37; John Krizay, *An Ambassadorial Quota System*, Heritage Foundation, Bul. nr. 85, june 3, 1982.
185. David B.Funderburk, *op.cit.*, p.40.
186. Ibidem, p.46.
187. Cuvântarea Vicepreședintelui SUA, George Bush, *US Policy toward Central and Eastern Europe*, Viena, Austria, 21 septembrie, 1983.
188. David B.Funderburk, *op.cit.*, p.50.
189. Depoziția lui G.Matthews, asistent adj. Al Secretarului pentru drepturile omului și probleme umanitare al Departamentului de Stat în fața Camerei Reprezentanților, Subcomitetul Drepturilor omului și Organizațiilor internaționale, Washington, 14 mai, 1985.
190. David B.Funderburk, *op.cit.*, p.73.
191. Magazin Istoric, martie 2003, p.45.
192. Ibidem, p.48.
193. *Decretul nr.402 privind taxa de școlarizare*, 22 octombrie 1982, Scânteia, 6 noiembrie 1982.
194. David B.Funderbuk, *op.cit.*, p.136.
195. Alex Mihai Stoenescu, *op.cit.*, pag.151.
196. Ibidem, pag.163.
197. Ibidem, pag.261.
198. A se vedea tabelul din Anexa nr. 10.
199. Camera Reprezentanților SUA, Comitetul pentru Căi și Mijloace, Legislația de comerț, aprobată ca Lege publică, privind perioada 1981-1988, Congresul 101, Sesiunea întâi, 1989, p.130.
200. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.39.
201. Ibidem, p.42.
202. Înregistrări ale Congresului SUA, Congresul 99, Sesiunea întâi, 1 noiembrie 1985, CXXXI, S30241-42.
203. Textul scrisorii președintelui Ronald Reagan către președintele Nicolae Ceaușescu, 6 decembrie 1985 (în Roger Kirk, Mircea Răceanu, *România împotriva ...*, p.325).
204. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.78.
205. Scânteia, 16 decembrie 1985.
206. Senatul SUA, Comitetul pentru Relații Externe, Subcomitetul pentru problemele europene, România: Clauza națiunii celei mai favorizate, Audieri, Congresul 99, Sesiunea a doua, 26 februarie 1986, p.102-6.
207. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.97.

208. Rezoluția Senatului nr.372, Înregistrări ale Congresului. Congresul 99, Sesiunea a doua, 1986, CXXXIII, S3730-31.
209. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.98.
210. Ibidem, p.105.
211. Departamentul de Stat al SUA, *Raport pentru Congres referitor la situația voturilor în cadrul Organizației Națiunilor Unite*, 6 iunie 1986.
212. Documentele publice ale președintilor SUA : Ronald Reagan 1986, I, p.713.
213. Textul scrisorii lui Ronald Reagan către Nicolae Ceaușescu, 3 iunie 1986 (în R.Kirk, M.Răceanu, *România împotriva...*).
214. Înregistrări ale Congresului SUA, Congresul 99, Sesiunea a doua, 1986, CXXXII, H4973.
215. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.137.
216. Ibidem, p.146.
217. Ibidem, p.147.
218. Camera Reprezentanților SUA, Comunicare a președintelui SUA: Scoaterea României și Nicaragiei de pe lista țărilor beneficiare ale Regimului Generalizat de Preferințe Vamale ale SUA (GSP), Documentul Camerei Reprezentanților nr.100-18, 8 ianuarie 1987, Congresul 100, Sesiunea întâi, p.1.
219. Textul mesajului secretarului de stat al SUA, George Schultz, către președintele Nicolae Ceaușescu, 28 martie 1987 (în R.Kirk, M.Răceanu, *România împotriva...*).
220. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.154.
221. Înregistrări ale Congresului SUA, Congresul 100, Sesiunea întâi, 1987, CXXXIII, H2867-68.
222. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.167.
223. Ibidem, p.160.
224. Ibidem, p.168.
225. Ibidem, p.173.
226. Înregistrări ale Congresului SUA, Congresul 100, Sesiunea întâi, 1987, CXXXIII, S8810-11.
227. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.211.
228. Ibidem, p.214.
229. Textul scrisorii președintelui Ronald Reagan către președintele Nicolae Ceaușescu, 26 ianuarie 1988, (în R.Kirk, M.Răceanu, *România împotriva...*).
230. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.221.

231. Textul scrisorii președintelui Nicolae Ceaușescu către președintele Ronald Reagan, 12 februarie 1988 (în R.Kirk, M.Răceanu, *România împotriva...*).
232. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.230.
233. Mihail Gorbaciov, *Memorii*, Editura Nemira, București, 1994, p.198.
234. Textul Declarației Departamentului de Stat al SUA, 26 februarie 1988, *România renunță la reînnoirea clauzei națiunii celei mai favorizate*, Buletinul Departamentului de Stat, mai 1988, p.43 .
235. Cristian Troncotă, *The evolutions of the relations beetween Romanian and Soviet intelligence and security agencies (1969-1989)* în "On bouth sides of the Iron Curtain", Editura Militară, București, 2001, p.49.
236. Arhiva Senatului Romaniei, *Punct de vedere preliminar al Serviciului Român de Informații privind evenimentele din decembrie 1989*, p.27.
237. Alex Mihai Stoenescu, a se vedea *Istoria loviturilor de stat în România, « Revoluția în decembrie 1989 » - o tragedie românească*, vol.IV (I).
238. Alex Mihai Stoenescu, *op.cit.*, p.104.
239. Ibidem, p.106.
240. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.363.
241. Romania Balks, *Facts on File*, vol.49, nr.2513, 20 ianuarie 1989, p.26.
242. *Cronologia 1989*, Foreign Affairs, vol.69, nr.1, p.230; Înregistrări ale Congresului SUA, Congresul 101, Sesiunea întâi, 1989, CXXXV, E554.
243. Ibidem, E780, 1859.
244. Pe 13 martie, postul de radio "Europa Liberă" a transmis un „manifest independent”, cunoscut ulterior sub denumirea de „*Scrisoarea celor șase*”, care critica vehement regimul Ceaușescu. Această scrisoare era semnată de șase membri proeminenți din vechea gardă comunistă: *Gheorghe Apostol*, fost secretar general al CC al PCR și ambasador în Argentina și Brazilia; *Alexandru Bârlădeanu*, fost membru al Biroului Politic și vicepreședinte al Consiliului de miniștri; *Silviu Brucan*, fost diplomat și redactor-șef adjunct al ziarului partidului "Scânteia"; *Corneliu Mănescu*, fost ministru al afacerilor externe, președinte al Adunării Generale a ONU și ambasador în Franța; *Constantin Pârvulescu*, membru fondator al PCR, care în noiembrie 1979 s-a opus în mod deschis realegerii lui Ceaușescu în funcția de secretar general al Partidului

- Comunist Român și Grigore Răceanu, tatăl vitreg al lui Mircea Răceanu, membru veteran al Partidului Comunist Român, care, în 1958, fusese dat afară din partid pentru poziția sa față de politica PCR în agricultură și invadarea Ungariei de către trupele sovietice. Scrisoarea a reprezentat cea mai importantă declarație publică a opoziției față de regimul lui Ceaușescu înregistrată până atunci și greutatea ei a fost cu atât mai mare cu cât a fost semnată de persoane importante, cu afilieri comuniste anterioare, și pentru faptul că nu era rezultatul unui efort individual, ci al unui grup.
245. Comunicatul Procurorului General al Republicii Socialiste România, Scânteia, 14 martie 1989.
246. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.297.
247. Ibidem, p.302.
248. East European Quaterly, no.2, iunie 1995.
249. Alex Mihai Stoenescu, *op.cit.*, pp.89-90.
250. Dumitru Preda, Mihai Retegan, 1989. *Principiul dominoului*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000, p.425.
251. Alex Mihai Stoenescu, *op.cit.*, p.268.
252. Arhiva Senatului României, *Raportul Comisiei senatoriale privind acțiunile desfășurate în revoluția din decembrie 1989*, vol.1, p.5.
253. În emisiunea *Dan Diaconescu, în direct*, consacrată căderii dictatorilor Ion Antonescu și Nicolae Ceaușescu în urma unor lovituri de stat militare, OTV, 22-23 august 2005.
254. Arhiva Senatului României, Stenograma nr.90/8 martie 1994, *Audiere Petre Roman*, pp.44-45.
255. Alex Mihai Stoenescu, *op.cit.*, p.421.
256. East European Quaterly, no.2, iunie 1995.
257. În emisiunea *Nașul*, realizator Radu Moraru, B1TV, 28 septembrie 2005, ora 20:15.
258. "Buletin informativ" al Ambasadei SUA la București, 20 mai 1995.
259. Semnificativă pentru stadiul relațiilor bilaterale dintre România și SUA, așa cum erau văzute de la Washington, în acel moment, este și aprecierea adjunctului Secretarului de Stat, Richard Holbrooke, făcută publică în conferința ținută la Centrul Euroatlantic din București, la 23 februarie 1995: "*Relațiile româno-americane sunt mai bune decât oricând în istoria lor. Din punct de vedere strategic și militar, SUA sunt foarte satisfăcute să constate cea mai bună evoluție; din punct de vedere politic, relațiile sunt bune, existând un larg teren de cooperare și dialog, în special în problemele din fosta Iugoslavie și din Orientul Mijlociu. În schimb, relațiile economice pot*

- fi considerate nesatisfăcătoare*". Într-adevăr, investițiile SUA în România se situau doar în jurul valorii de 120 milioane de dolari, ceea ce reprezenta doar o fracție din investițiile americane în Ungaria, de exemplu. Interesant, însă, este că semnalul d-lui Holbrooke a fost preluat aproape ad-literam și de ambasadorul SUA în România, Alfred Moses, care, la 16 martie 1995, arăta și el că *"relațiile noastre diplomatice sunt foarte bune, pe când relațiile economice doar ... destul de bune"*. Aprecierile celor doi demnitari, de altfel deloc singulare, evidențiau locul preponderent deținut în raporturile bilaterale de cooperarea militar-strategică.
260. În alocuțiunea lui William J. Perry ținută la conferința de presă comună a miniștrilor apărării ai SUA și României, cf. Radio România Actualități, 18 iulie 1994, ora.13.30.
 261. A se vedea, pentru exemplificare, grupajul de știri publicate în presa română în perioada de referință a relansării relațiilor româno-americane, 1994-1995 (Anexa 1).
 262. Este interesant de remarcat în context că, după discuțiile avute la București de secretarul american al Apărării, William Perry, cu ministrul român al Apărării, Gheorghe Tinca, ministrul de externe Teodor Meleșcanu și președintele Ion Iliescu, un demnitar american îi demonstra corespondentului "Europei Libere", Nestor Rateș, că *"relațiile militare româno-americane pot facilita relații politice mai bune între cele două țări. În unele regiuni și în cazul unor țări, domeniul militar poate să deschidă calea în această privință: România este o asemenea țară"*. Emisiunea a fost transmisă în ziua de 18 iulie 1994, ora 20.00.
 263. Worldnet, *Dialog București-Washington*, preluat de Tele 7 ABC, 23 septembrie 1995, ora 18 :00.
 264. Radio România Actualități, 22 septembrie 1995, ora 7:30.
 265. BBC, 25 septembrie 1995, ora 14:00.
 266. Radio România Actualități, 26 septembrie 1995, ora 9:10.
 267. Cf. datelor postului de radio „Vocea Americii”, 18 iulie 1996, ora 6 :00.
 268. Adevărul, 5 august 1996.
 269. Cf. Radio „Europa Liberă”, 26 iulie, ora 20.00.
 270. *Statele Unite lasă România în afara NATO*, Adevărul, 13 iunie 1997.
 271. *Victor Ciorbea la Washington*, România liberă, 26 iunie 1997.
 272. *Parteneriatul strategic cu SUA nu este un substitut pentru securitatea României*, Adevărul, 2 iulie 1997.

273. *România este unul dintre cei mai serioși candidați la NATO în 1999*, Jurnalul Național, 12 iulie 1997.
274. Ibidem.
275. *Senatul SUA încurajează candidatura României la NATO*, Adevărul, 15 iulie 1997.
276. *Sperăm că noul guvern va da României o a doua șansă*, Curentul, 8 aprilie 1998.
277. *Răbufnirea lui Constantinescu*, Evenimentul zilei, 15 iulie 1988.
278. *Investițiile americane în România*, pe locul 6, Adevărul, 12 iulie 1997.
279. *Statele Unite garantează integritatea teritorială a României*, Adevărul, 6 august 1999.
280. *SUA vor să transforme România dintr-un partener cu greutate într-un partener cu greutate*, Evenimentul Zilei, 27 ianuarie 2000.
281. *România, aliatul de facto al Americii*, Ziua, 6 noiembrie 2001.
282. *Aprofundarea și consolidarea parteneriatului strategic cu SUA*, Curierul Național, 1 noiembrie 2001.
283. *Adrian Năstase și Colin Powell au semnat acordul româno-american de cooperare militară*, Curierul Național, 1 noiembrie 2001.
284. *Marea Neagră, noua focalizare a extinderii NATO*, International Herald Tribune, 26 martie 2002.
285. *Ion Iliescu s-a întâlnit cu George W.Bush în Mexic*, Ziua, 23 martie 2002.
286. *Adrian Năstase și Michael Guest au dezvelit monumentul închinat soldaților americani*, Curierul Național, 10 mai 2002.
287. *România susținută de Senatul SUA pentru intrarea în NATO*, Jurnalul Național, 20 mai 2002.
288. *Sprijinul Washingtonului a consolidat candidatura României*, Curierul Național, 21 septembrie 2002.
289. *Bush : România – o punte către noua Rusie*, Ziua, 25 noiembrie 2002.
290. *Dialog româno-american la nivel înalt*, Curierul Național, 29 octombrie 2003.
291. *România, sponsorul sărman al Americii ?* Adevărul, 27 aprilie 2004.
292. Zbigniew Brzezinski, *The Grand Failure – the Birth and Death of Communism in the Twentieth Century*, Charles Scribner's Sons Comp., USA, 1989.

293. Grupul de Lucru Român pentru al Doilea Dialog cu Japonia, *"Identitate și schimbare – Europa Centrală și de Răsărit în pragul secolului XXI"*, Sinaia, 24-27 mai 1995.
294. Alexander King, Bertrand Schneider, *"Prima revoluție globală – o strategie pentru supraviețuirea Lumii"*, Raport al Clubului de la Roma, Ed. Tehnică, București, 1993.
295. Marshall McLuhan, *"The Medium is the Message"*, Penguin Books, London, 1967, și *"Galaxie Gutemberg face a l'ere electronique"*, Ed. Mame, Paris, 1970.
296. Jaques Delors, *Mesaj către Forumul de la Davos*", ianuarie 1995, difuzat integral de către autorul lucrării în emisiunea *"Mapamond"* a Societății Române de Radiodifuziune, 11 martie 1995.
297. Richard Baldwin s-a remarcat prin studiile asupra relațiilor europene și, mai ales, cu privire la „evoluția procesului de integrare”.
298. Amitai Etzioni a fost consilierul Președintelui Jimmy Carter. În studiile sale, Amitai Etzioni a promovat curentul comunitarist (communitarianism).
299. Amitai Etzioni se referă la „caracterul complex al globalizării”.
300. Riccardo Petrella, *Patronii Terrei*, în „Le Monde Diplomatique” Capitolul *"Megasisemele mondiale"*, în care surprinde evoluții majore în globalizarea economiei și influențele pe care le exercită asupra relațiilor internaționale.
301. Alain Gresh, în studiul său *"Recrearea internaționalismului"*, face o analiză temeinică asupra „contextului în care se extinde globalizarea”, observând caracteristicile procesului în sistemul actual al relațiilor internaționale.
302. Ibidem.
303. Ignacio Ramonet, *Stăpânul lumii*, în „Le Monde Diplomatique”; Alain Gresh, în studiul său *"Recrearea internaționalismului"*, face o analiză temeinică asupra „contextului în care se extinde globalizarea”, observând caracteristicile procesului în sistemul actual al relațiilor internaționale.
304. Riccardo Petrella, *op.cit, loc.cit.*
305. Ibidem.
306. Înțelegând procesele care au loc și fiind conștienți de consecințe grave pe care le implică, unii repsonsabili politici nu se opun pentru a nu fi înlăturați de la Putere.
307. A se vedea excepționala analiză efectuată de Marshall McLuhan, citată și evaluată insuficient, după opinia noastră.
308. Mircea Mitran, *Note de curs*, IRSI – MAE, București, 1995.

- 309. Gheorghe Dumitru, *Note de curs*, IRSI-MAE, București, 1995.
- 310. Helene Carrere d'Encause, „*Imperiul spulberat – revolta națiunilor în URSS*”, SIC Press Group, București, 1993.
- 311. SIPRI, „*Central and Eastern Europe: the Challenge of Transition*”, Oxford University Press, 1993.
- 312. Ibidem.
- 313. Tratatul de Uniune Europeană, semnat la 7 februarie 1992 la Maastricht, a intrat în vigoare la 1 februarie 1993. Prevede uniunea politică, economică și monetară a statelor membre.
- 314. Yoo Yunzhu, *West-West, East-West, North-South and South-South Relations: Implication for the International Security*, Peking, 1992.
- 315. Un punct de vedere interesant și extrem de documentat poate fi găsit în acest sens în Cursul de Strategie Militară, tema „*Riscuri și amenințări la adresa securității naționale*”, autor colonel Mircea Chelaru, Academia de Înalte Studii Militare, București, 1995.
- 316. „*America propune o zonă liberă transatlantică*”, corespondență din New York în „România Liberă”, 6 iunie 1995.
- 317. Richard Holbrooke, „*America an European Power*”, în „Foreign Affairs”, martie/aprilie 1995.
- 318. Acordul convenit între Helmut Kohl și Mihail Gorbaciov, în septembrie 1990, la Geneva, a fost dezvăluit opiniei publice, pentru prima dată, de publicația britanică „Intelligence Digest”, în 1993. Informația a fost preluată și de cotidianul „Adevărul” din 8 decembrie 1993. Documentul este redat integral în lucrarea „*Transilvania, himera ungarismului iredentist*” de Ion Șuța, editată în 1995 de Academia de Înalte Studii Militare din București. În esență, Acordul împarte Europa centrală și de est în sfere de influență ale celor două puteri. Ulterior, Helmut Kohl și Boris Elțin au confirmat înțelegerea germano-rusă din 1990.
- 319. Richard Holbrooke, *Op.cit.*
- 320. Jean-Jaques Servan Schreiber, „*Sfidarea mondială*”, Ed. Politică, București, 1982.
- 321. Alvin Tofler, „*Powerschift*”, Ed. Antet, București, 1995.
- 322. Raportul Pentagonului pe 1995: „*Strategia de securitate a SUA pentru Europa și NATO*”, a se vedea și „România Liberă”, 9 iunie 1995.
- 323. Simpozionul „*Britania și locul ei în lumea contemporană*”, a se vedea și „Curierul Național”, 31 martie 1995.
- 324. Declarație în publicația proguvernamentală „Rosinskaia Gazeta”, martie 1994.

325. „Sferele de influență din nou în actualitate” în revista „Lumea”, nr. 1/1995.
326. Ioan Mircea Pașcu, Alocuțiune la seminarul organizat de Institutul pentru Studii de Strategie Națională a SUA, Atlanta, aprilie 1995.
327. Christine Ockrent și Contele de Marenches, „*Consilier de taină al Puterii*”, Ed. Humanitas, București, 1992.
328. George I. Brătianu, „*Chestiunea Dunării*”, București, 1942.
329. Col. Mircea Chelaru, cursul „*Geopolitica și strategii operaționale*”, tema „*Disputa pentru Gurile Dunării, Marea Neagră și Strâmtori în secolul XX*”, Academia de Înalte Studii Militare, București, 1996.
330. Harry Schwartz, „*Prague 200 Days*”, Ed. Praeger, New York, 1969.
331. Teodor Meleșcanu, expunere la Centrul pentru Studii Strategice și Internaționale din Washington, SUA, 16 decembrie 1993.
332. Marcel Dinu, „*Locul României în noua configurație geopolitică a spațiului euroatlantic*” în vol. „*Noua structură geopolitică a Lumii*”, Ed. Datini, 1993.
333. Constantin Ene, „*Repere ale securității României în context european*”, occasional paper 6 – IRSI, iunie 1993.
334. *Ibidem*.
335. Gheorghe Brătianu, „*Marea Neagră*”, Ed. Meridiane, București, 1988.
336. Col. Mircea Chelaru, cursul „*Geopolitica și strategii operaționale*”, tema „*Disputa pentru Gurile Dunării, Marea Neagră și Strâmtori în secolul XX*”, Academia de Înalte Studii Militare, București, 1996.
337. Igor Koval, „*The Problem of the Black Sea Fleet as a Challenge to Black Sea Security*” în „*Sfera Politicii*”, nr. 27, mai 1995.
338. Despre acest veritabil „arc de criză”, amănunte relevante în studiul „*The Flight from the Balkans*” al dr. Elena Zamfirescu, publicat în „*Rusi journal*”, decembrie 1994.
339. „*Foamea de energie în Lume – conflicte de interese internaționale asupra petrolului din Marea Caspică*” în „*Tineretul Liber*”, 5 iunie 1995.
340. dr. Nikolai Kovalski, de la Institutul pentru Europa din Moscova, „*Rusia și zona Mării Negre în Balkan Review*”, mai 1995.
341. col. Florian Gârz, „*Iugoslavia în flăcări*”, Ed. Odeon în , 1993.
342. „*Testamentul lui Petru cel Mare*”, document apocrif, anexă în „*KGB – istoria secretă a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*” de Christopher Andrew și Oleg Gordiewski, Editura All, București, 1994.

343. Jean-Baptiste Naudet, „*La retour de la Russie dans les Balkans*” în „*Le Monde*”, 6 iunie 1995.
344. „*Rusia urmărește recâștigarea sferei de influență în Europa de Est*” în „*Cotidianul*”, 22 mai 1995.
345. Jean Baptiste Naudet, *op.cit., loc.cit.*
346. Ioan Mircea Pașcu, „*Alianțele României – trecut, prezent și viitor*”, comunicare la Sesiunea științifică organizată de MAE, Academia Română și IRSI, București, 27-29 ianuarie 1993.
347. Referitor la această problemă, are o relevanță deosebită declarația secretarului de stat la MAPN, Ioan Mircea Pașcu, făcută în iulie 1993 într-un interviu acordat lui Anneli Ute Gabanyi și publicat în „*Sudosteuropa*”, nr.10/1994, în care, printre altele se arată: „*Știu însă, pentru că l-am ascultat pe ministrul german al Apărării la Garmish (reuniunea NATO – n.n.) că între Rusia și Germania a existat un acord în privința Europei răsăritene. Acest acord se bazează pe premisa că statele din estul Europei nu se pot dezvolta cum cred ele de cuviință (...) Concluzia mea este că România a căzut în răspunderea Rusiei. Când uneia dintre supraputeri îi va reuși să subordoneze această regiune, atunci trebuie să intrăm în tratative cu această supraputere. România nu este confruntată pentru prima oară în istoria ei cu o astfel de situație. Asta ține de poziția noastră, pe care mulți vor să ne-o conteste, dar de care noi nu ne putem feri*”. Interesant este și faptul că interesele vitale ale Rusiei, dependente direct de Europa Centrală și de Est, au fost codificate, ulterior, în concepția sa de securitate fără a se mai lăsa loc nici unor dubii sau interpretări.
348. Ioan Mircea Pașcu, „*Alianțele României – trecut, prezent și viitor*”, comunicare la Sesiunea științifică organizată de MAE, Academia Română și IRSI, București, 27-29 ianuarie 1993.
349. Paul Cernovodeanu, I.Stanciu, *Imaginea Lumii Noi în țările române și primele lor relații cu Statele Unite al Americii până în 1859, Editura Academiei, București 1977.*
350. Stelian Popescu-Boteni, *Relații între România și SUA, până în 1914*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p.36-74; G.Fotino, *Washington*, în vol. *Reprezentanțele diplomatice ale României, 1859-1917*, I, Editura Politică, București, 1967, p.369-392.
351. Stelian-Popescu Boteni, *op.cit.*, p. 197
352. Boris Rangheț, *Relațiile româno-americe în perioada primului război mondial, 1916-1920*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975.
353. Ibidem.

354. Arhivele Militare Române, fond 950, dosar 4, vol.II, Poziția 8, gf 1229-1261: V.F. Dobrinescu, Sorin Pârvu, *The Romanian National Mission in the United States of America (1917-1918). Some contribution*, în AIIAI, XIX, 1982, p.141-151.
355. *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. Documente interne și externe. August 1918-iunie 1919*, vol.III, Editura științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 195-196.
356. Ibidem, p.220.
357. S.D. Spector, *Rumania at the Paris Peace Conference. A study of the Diplomacy of Ioan I.C.Brătianu*, Bookman Associates Inc., New York, 1962, pg: 93, 123, 152, 217, 220, 324.
358. Joseph F. Harrington, Bruce J. Courtney, *Relații româno-americeane*, 1940-1990, Institutul European. Iași, 2002.
359. Eugene Gonda, *Versailles on Vienne? Quelques problemes de la reconstruction europeene*, Ed. De la Baconiere, Neuchatel, 1945, p.138 și urm.
360. FRUS, 1929, vol.III, p.747-759.
361. Arthur Walworth, *op.cit*, p.285.
362. Ellis Ethan, *op.cit*, p. 216-217; Gh. Buzatu, *România și Trusturile petroliere internaționale până în 1929*, Editura Junimea, Iași, 1981, p.143, 165.
363. FRUS, 1936, vol.I, p.227; W. Bacon Jr., Nicolae Titulescu and Romanian Foreign Policy, 1933-1934, Denver, 1975; I. Ciupercă, *N.Titulescu și rolul puterilor mici în viața internațională contemporană*, în vol. *Titulescu și strategia păcii*, p. 133-157;
364. Ambassador Dodd's Diary 1933-1938, edited by W.R.Dodd Jr. And Martha Dodd, with an Introduction by M.A.Beard, New York, 1941, p. 254-285, 287.
365. Arhivele Militare Naționale, fond. 5417, dosar f.n., poziția 974, f. 23,264.
366. Hoover Institution, Palo Alto, SUA, Brutus Coste Papers, Box 2; idem, C. C. Vișoianu Papers, Box 1; C.Hult, *The Memoirs*, MacMillan, New York, 1948, vol.II, p.1, 168.
367. Gh. Buzatu, *Evoluția...*, p. 103-104.
368. Arhivele Militare Române, fond 71, SUA, 1941-1944, dosar 41, f 11; PRO, Fo 371, 29 983, f. 167-170.

LUCRĂRI GENERALE

1. *Carta Națiunilor Unite*, San Francisco, 26 iunie 1945.
2. *Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare din Europa* (Helsinki, 1957), Publicat în colecția de Legi și Decrete, III/1975.
3. Titus Livius, *De la fundarea Romei*, trad. rom., București, 1959.
4. Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, Editura Politică, București, 1967.
5. Dumitru Mazilu, *Independența națională – gândire și acțiune românească*, Editura Militară, București, 1978.
6. Dumitru Mazilu, *Report on Human Rights and Youth, United Nations, Geneva*, 1989, July 10.
7. Dumitru Mazilu, *Echitate și justiție în viața internațională*, Editura Politică, București, 1979.
8. Dumitru Mazilu, *Noua ordine mondială*, în: Palatul de Justiție, nr.6, 1999.

9. Victor Duculescu, *Rolul proeminent al statelor în tratatele internaționale*, în R.R.S.I., nr. 1-2 (57-58), 1982.
10. Dumitra Popescu, Victor Duculescu, *Rolul dreptului internațional contemporan în făurirea edificiului politico – juridic al securității europene*, în S.C.J., nr. 2, 1972.
11. Adrian Năstase, *Drept internațional contemporan*, Ediția a III-a, R.A. Monitorul oficial, București, 2000.
12. Adrian Năstase, NATO Enlargement. Romania and the Southern Dimension of the Alliance, R.A. Monitorul Oficial, București, 2002.
13. Romulus Negru, *ONU – adaptare la cerințele luminii contemporane*, Editura Politică, București, 1982.
14. Ion M. Anghel, *Dreptul consular*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
15. Gheorghe Cazacu, *Recunoașterea internațională a independenței de stat a României. Stabilirea relațiilor diplomatice cu țările europene, 1878-1880*, în culegerea: Reprezentanțele diplomatice ale României, vol. I, Editura Politică, București, 1967.
16. Virgil Căndea, Dinu C. Giurescu, Mircea Malița, *Pagini din trecutul diplomației românești*, Editura Politică, București, 1966.
17. Paul Dobrescu, Alina Bârgoanu, *Geopolitica*, SNSPA – Facultatea de Comunicare și Relații Publice, București, 2001.
18. Ion Conea, Anton Golopenția, Mircea Popa-Vereș, *Geopolitica*, Ed.Ramuri, Craiova, 1940.
19. Ion Nicu Sava, *Geopolitica. Teorii și paradigme clasice. Școala geopolitică germană*, Ed. Info-Team, București, 1997.
20. Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
21. Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, *Sociologia și geopolitica frontierei*, vol.I-II, Editura Floare Albastră, București, 1995.
22. I.Seftiuc, I.Cârțână, *România și problema strâmtorilor*, Ed.Științifică, București, 1974.
23. O.Serebian, *Va exploda Estul? Geopolitica spațiului pontic*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998.
24. Vladimir Pasti, *România în tranziție. Căderea în viitor*, Editura Nemira, București, 1995.
25. Vladimir Pasti, Mihai Miroiu, Cornel Codiță, *România-starea de fapt*, Editura Nemira, București, 1996.
26. Gh. Vlăsceanu, B.Negoescu, *Terra, geografia economică*, Editura Teora, București, 1998.

27. Henri de la Bastide, *Patru călătorii în inima civilizațiilor*, Ed, Editura Meridiane, București, 1994.
28. Fernand Brandel, *Gramatica civilizațiilor*, Editura Meridiane, București, 1994.
29. Samuel Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 1997.
30. Arnold J. Toynbee, *Studiu asupra istoriei, Sinteza asupra volumelor I-X* de D.C. Sommervell, Ed. Humanitas, București, 1997.
31. P. Fontaine, *Construcția europeană din 1945 până în zilele noastre*, Institutul European, Iași, 1998.
32. Ignacio Ramonet, *Geopolitica haosului*, Editura Doina, București, 1998.

ANEXA 1

Știri publicate în presa română în perioada de referință a relansării relațiilor româno – americane 1994 – 1995

1. “Analizând situația critică în care se găsesc mai multe întreprinderi alimentare și de producție a cărnii, Guvernul României a hotărât ca pe viitor unele unități, confruntate în prezent cu grave probleme financiare, să fie concesionate unor firme specializate din SUA și Israel în scopul rentabilizării și salvării lor de la faliment”.

(“Adevărul”, noiembrie 1994)

2. “O delegație guvernamentală japoneză se află în aceste zile în țara noastră pentru a studia la fața locului situația infrastructurilor din partea de sud a țării. Concluziile la care se va ajunge vor fi folosite în valorificarea unei linii de credit, pentru început în valoare de 600 de milioane de dolari, puse de Japonia la dispoziția României în vederea modernizării drumurilor aflate pe traseul Arad - Timișoara - Turnu Severin - Calafat - Alexandria - Giurgiu și Călărași”.

(„Cronica Română”, mai 1995)

Menționăm că singura zonă a României pentru care nu există proiecte ale Uniunii Europene de modernizare a infrastructurii este partea de sud a țării. Întâmplător sau nu, aceasta coincide cu linia Dunării.

3. “Timp de trei zile, la Călărași se află o delegație a guvernului SUA care analizează posibilitatea unor investiții americane pentru construcții de locuințe în această zonă”.

(“Curierul Național”, mai 1995)

Este vorba despre zona, de o importanță strategică deosebită, unde Dunărea intră în Dobrogea.

4. “Concernul sud-coreean Daewoo și-a făcut cunoscută intenția de a participa la realizarea unei firme mixte româno - sud-coreene de construcții și reparații navale cu sediul la Mangalia. Rămâne ca partea română să finalizeze evaluarea actualelor dotări ale șantierului naval de la Mangalia, după care contravaloarea acestora, reprezentând 50 la sută participare, va fi depusă în valută de către concernul sud-coreean în contul noii societăți”.

(“Adevărul”, aprilie 1995)

La Mangalia se găsește șantierul Marinei Militare Române, iar despre sudcoreeni, ca și despre japonezi, se cunoaște că nu acționează fără consultarea SUA.

5. “La București se desfășoară în aceste zile un important simpozion românoamerican pe probleme de energie. Din partea română participă reprezentanți ai Guvernului, specialiști ai ministerului de resort, conducători de întreprinderi și societăți de profil, iar din partea americană reprezentanții a peste 80 de instituții de profil guvernamentale și din sectorul privat, ai unor firme și concerne binecunoscute de producere și conservare a energiei. Cu prilejul primirii delegației americane, la Palatul Cotroceni, de către președintele Ion Iliescu, s-a făcut cunoscut că SUA pun la dispoziția României un prim credit de 600 milioane de dolari pentru restructurarea și re tehnologizarea sectorului energetic românesc. La lucrările de deschidere a simpozionului a participat și șeful statului român”.

(“Curierul Național”, mai 1995)

6. “Grupul bilateral de lucru româno-american, creat în octombrie 1993 ca răspuns la interesul României pentru o mai mare apropiere de SUA, a stabilit în prezența secretarului adjunct al Apărării pentru probleme internaționale, Joseph S. Nye, activitățile militare comune, pentru 1995, în cadrul Parteneriatului pentru Pace, și a analizat oferta SUA, în valoare de 1 milion de dolari, privind un studiu de gestionare a resurselor militare, precum și intenția Statelor Unite de a sprijini România în crearea unui sistem de planificare a apărării compatibil standardelor NATO și a întocmirii unei hărți a rutelor pentru o structură de control a traficului aerian civil și militar regional în vederea integrării sistemelor de control ale traficului aerian cu cele ale apărării antiaeriene din România”.

(“Dimineața”, februarie 1995)

7. “Adrian Turicu, ministrul comunicațiilor, vizitează SUA, în perioada 7-13 iunie, la invitația directorului Agenției pentru Comerț și Dezvoltare (US-TDA), Joseph Grandmaison, în scopul identificării posibilităților de sprijinire efectivă a dezvoltării telecomunicațiilor în România. În cursul anului 1994 au fost înființate două proiecte în acest sector al economiei. Astfel, au fost elaborate două studii care vizează creșterea eficienței rețelei locale de telecomunicații și un altul pentru dezvoltarea Centrului național de administrare și conducere a rețelei. Creditul financiar nerambursabil acordat de US-TDA pentru proiectele menționate a fost de 351.000 dolari. Pentru anul în curs, alte proiecte elaborate de specialiști ai ministerului de resort vor fi analizate de US-TDA în vederea finanțării”.

(“Curierul National”, iunie 1995)

8. “Grupul industrial Western Atlas Internațional studiază în momentul de față diferitele posibilități de transfer de tehnologie și realizare de investiții în România, în vederea punerii la punct a unei strategii concrete, pe termen lung, menite a pune pe deplin în valoare resursele petroliere și de mână de lucru cu un nivel de calificare superior din România, a afirmat John R. Russell, președinte-șef al executivului acestui grup industrial din Statele Unite”.

(Buletinul “Rompres”, 11 octombrie 1994)

9. “La Ministerul de Externe a fost semnat astăzi un important document, prin care țara noastră beneficiază de asistență din partea ONU și a guvernului SUA. Asistența tehnică oferită României de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și de guvernul SUA, asistență referitoare la realizarea unei infrastructuri operative la punctul de frontieră Giurgiu, este un proiect, finanțat în cea mai mare parte dintr-o contribuție voluntară a Statelor Unite, alocată prin PNUD, în părți egale pentru România și Bulgaria, pentru amenajarea punctului de frontieră Giurgiu-Ruse”.

(Buletinul Rador, 19 ianuarie 1994)

10. “În cadrul turneului efectuat în șase țări din Europa de Est, un grup de experți americani în domeniul energiei, condus de dl. Robert Ichord, director pentru Europa și Orientul Apropiat la Agenția pentru Dezvoltare Internațională a Statelor Unite ale Americii -USAID- a vizitat România în perioada 15-17 decembrie 1990. Grupul de experți americani a avut convorbiri cu membri ai conducerii Ministerului Resurselor și Industriei, Departamentului Energiei Electrice și Termice, Departamentului Industriei Chimice și Petrochimice și Departamentului Industriei Metalurgice și a vizitat combinatul petrochimic și centrala termică Brazi.

(Buletinul “Rompres”, 19 decembrie 1990)

11. “Premierul Nicolae Văcăroiu a primit o delegație condusă de Stuart Fisher, vicepreședintele firmei General Electric. Corporația americană, având o cifră de afaceri de 60 miliarde dolari anual, participă la proiecte de cooperare și investiții în România ce însumează 28,7

milioane dolari. Prima sesiune a Consiliului de afaceri, ce a avut loc în aceste zile la București, a definitivat noi proiecte în special în domeniul sistemelor energetice. Premierul român a insistat asupra utilizării proiectelor de rețehnologizare a unor termocentrale din țara noastră, precum și a IMGB, cel mai mare producător autohton de utilaje energetice. De asemenea, este în curs de definitivare și un proiect de colaborare cu RENEL ce are ca scop reabilitarea rețelelor electrice, astfel încât sistemul energetic național să se încadreze în standardele europene de eficiență.

Oaspetele american a precizat că, în perioada următoare, General Electric va diversifica oferta sa de investiții și asistență către România”.

(“Vocea României”, 18 mai 1995)

12. “Marți, 4 aprilie, s-au semnat la București documentele privitoare la acordarea a două fonduri de ajutor nerambursabil de către Agenția pentru Comerț și Dezvoltare a SUA pentru sistemul românesc de transporturi (...) Directorul Agenției, dl. Joseph Grandmaison îl cita cu acest prilej pe președintele Clinton care a însoțit aceste programe cu cuvintele: **«Infrastructura căilor de transport este un element esențial în lărgirea posibilităților economice ale României și suntem bucuroși să fim parteneri la realizarea acestui scop»**”.

(cf. “Radio Europa Liberă”, 4 aprilie 1995, ora 18,00)

13. “Președintele Camerei Deputaților, Adrian Năstase, s-a întâlnit cu o delegație de oameni de afaceri din statul Florida (SUA). Delegația, compusă din specialiști în domeniul agriculturii și al industriei agroalimentare, și-a manifestat interesul deosebit pentru participarea la mai multe proiecte de cooperare”.

(Buletinul “Rompres”, 29 martie 1995).

14. Comtim, preluat de americani – Noul acționar majoritar al combinatului timișorean este numărul unu mondial în prelucrarea cărnii de porc.

Gigantul american Smithfield Foods Inc. A preluat de la firma italiană Agotolvis pachetul majoritar de acțiuni al combinatului Comtim Timișoara. Tranzacția, încheiată la începutul acestei luni, va aduce

modificări importante pe piața cărnii de porc din România. Potrivit președintelui Asociației Române a Cărnii (ARC), Sorin Minea, efectul imediat va fi scăderea prețului cărnii după începerea producției. „Producătorii români trebuie să se alinieze la prețurile Smithfield, care sunt mai mici, sau vor ieși de pe piață. Cei care au motive să se teamă sunt cei care au făcut până acum speculații și presiuni pentru majorarea prețurilor la carne.

Dacă Smithfield va intra și pe piața preparatelor, pentru noi va fi o mare provocare”, susține președintele ARC. În strategia pe care Smithfield food a prezentat-o și guvernului, compania se angajează să dezvolte în următorii trei-patru ani capacitatea de producție a Comtim, într-o primă etapă, de la 1,2 milioane de capete – cât este în prezent – la două milioane capete de porci. Primele 60.000 de scroafe vor fi aduse în țară chiar în toamna acestui an. Ministrul agriculturii, Ilie Sârbu, spune că investițiile pe care Smithfield Food s-a angajat să le facă se ridică la 350 de milioane de dolari, sumă ce include și cheltuielile de mediu. „Pe lângă piața autohtonă, Comtim își poate vinde producția și în Asia, în special în Japonia și China”, explică Ilie Sârbu. Pe lângă popularea combinatului cu porci și pătrunderea pe piața preparatelor din carne, americanii intenționează să devină și furnizor de material genetic pentru crescătorii români de porci. Producătorii de cereale din zona Banatului vor avea și ei de câștigat pentru că americanii vor să cumpere furaje de pe piețele locale. „La două milioane de capete de porci, va fi un adevărat aspirator pentru tot ce înseamnă producție vegetală în zonă”, declară ministrul agriculturii. Compania americană Smithfield, listată la bursa din New York este cel mai mare procesator mondial de carne de porc, cu operațiuni în Franța, Polonia, Mexic și Brazilia, precum și în SUA. Deține 15 la sută din compania multinațională Campofrio. Vânzările sale totale depășesc 8 miliarde de dolari pe an.

(Evenimentul Zilei, 14. iunie 2004)

Primul ministru al României, domnul Adrian Năstase, a declarat că țara sa a încheiat contractul de 2,5 miliarde dolari, pentru construirea unei autostrăzi, cu giganta companie Bechtel, și că proiectul va începe în luna iunie, așa cum s-a stabilit.

Uniunea Europeană, la care România, fostă țară comunistă dorește să adere în 2007, a comunicat săptămâna trecută că au fost monitorizate procedurile urmate de acordarea contractului fără licitație. (...)

Autostrada de 450 km (260 mile), pe 4 benzi – care va traversa Carpații, făcând legătura între orașul transilvănean, Brașov și granița vestică cu Ungaria – va fi finalizată în 2012.

Compania provată, Bechtel este una dintre companiile care joacă un rol important în reconstrucția Irakului. Năstase a declarat că această companie americană, a realizat totodată, autostrăzi de succes în Croația și Turcia.

Reprezentanții companiei Bechtel, dorind să susțină acest proiect, au declarat că acordarea directă, fără licitație a contractelor, reprezintă un fapt normal în sectorul industrial, și deseori o modalitate mai rapidă.

(Reuters, 12 februarie 2004)

ANEXA 2

1944, septembrie 12

Convenție de Armistițiu între Guvernul Român, pe de o parte, și Guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte.

Guvernul și înaltul Comandament al României recunoștea prin această Convenție faptul înfrângerii României în războiul împotriva Uniunii Sovietice, Marii Britanii, Statelor Unite și acceptă condițiile armistițiului prezentate de către Guvernele celor trei Puteri Aliate, care acționau în interesul tuturor Națiunilor Unite.

Pe baza celor de mai sus, reprezentanții Guvernului și înaltului Comandament Român, pe de o parte reprezentantul înaltului Comandament Aliat (Sovietic), autorizat pentru aceasta de către Guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte, au semnat următoarele condițiuni :

1. Cu începere de la 24 august 1944, ora 4 a.m., România a încetat cu totul operațiunile militare împotriva Națiunilor Unite, a rupt relațiile cu Germania și sateliții săi, a intrat în război și va duce războiul alături de Puterile Aliate împotriva Germaniei și Ungariei, cu scopul de a restaura Independența și suveranitatea României, pentru care scop „va pune la dispoziție, nu mai puțin de 12 divizii de infanterie, împreună cu serviciile tehnice auxiliare”.

Operațiunile militare din partea forțelor armate române, cuprinzând forțele navale și aeriene, împotriva Germaniei și Ungariei, urmau să fie purtate sub comanda generală a înaltului comandament Aliat (Sovietic).

2. Guvernul și înaltul Comandament al României s-au obligat să ia măsurile pentru dezarmarea și internarea forțelor armate ale Germaniei și Ungariei, aflate pe teritoriul României, ca și pentru internarea cetățenilor celor două State menționate, care își aveau reședința acolo. Guvernul și înaltul Comandament al României

trebuiau să asigure forțelor sovietice și ale celorlalți Aliați înlesniri pentru libera lor mișcare pe teritoriul României, în orice direcție, dacă era cerut de către situația militară. În acest scop, Guvernul și înaltul Comandament al României trebuiau să acorde orice concurs posibil pentru a astfel de mișcare, prin mijloacele lor proprii de comunicație și pe cheltuiala lor, pe pământ, pe apă și în aer.

3. Se restabilește frontiera de stat între Uniunea Sovietică și România, stabilită prin Acordul sovieto-român din 28 iunie 1940 .

4. Guvernul Român și înaltul Comandament al României urmau să o redea imediat înaltului Comandament Aliat (Sovietic), pentru înapoierea în țara lor, pe toți prizonierii de război sovietici și aliați, aflați în mâinile lor, precum și pe toți cetățenii internați și pe cei duși cu sila în România.

Din momentul semnării condițiunilor de față și până la repatriere, Guvernul și înaltul Comandament Român se obligau să asigure, pe socoteala lor, tuturor prizonierilor de război, sovietici și aliați, precum și cetățenilor internați sau mutați cu sila, persoanelor strămutate și refugiaților, hrană potrivită, îmbrăcăminte și asistență medicală, conform cu cerințele sanitare, precum și mijloacele de transport pentru reîntoarcerea acestor persoane în țara lor de origine.

6. Guvernul Român trebuia să elibereze imediat, fără distincție de cetățenie sau naționalitate, toate persoanele arestate din cauza activității lor în favoarea Națiunilor Unite, sau pentru simpatiile lor pentru cauza Națiunilor Unite, sau din cauza originii lor rasiale, și să desființeze orice legislație discriminatorie și restricțiile impuse din această cauză.

7. Guvernul și înaltul Comandament se obligau să remită ca trofee în mâinile înaltului Comandament Aliat (Sovietic), orice material de război al Germaniei sau al sateliților săi, aflat pe teritoriul român, inclusiv vasele flotei germane și ale sateliților săi, aflate în apele românești.

8. Guvernul și înaltul Comandament Român se obliga să nu permită exportul sau exproprierea, a oricărei forme de proprietate (inclusiv obiecte de valoare și bani), aparținând Germaniei, Ungariei

sau naționalilor lor, sau persoanelor cu reședința în teritoriile lor, sau în teritoriile ocupate de ele fără autorizația înaltului Comandament

Aliat (Sovietic). Guvernul și Înaltul Comandament Român, trebuiau să păstreze aceste bunuri în condițiile ce urmau să se stabilească de Înaltul Comandament Aliat (Sovietic).

9. Guvernul și Înaltul Comandament Român se obligau să remită Înaltului Comandament Aliat (Sovietic) pentru folosința acestuia, pe întreaga perioadă de război, împotriva Germaniei și Ungariei, și în interesul general al Aliaților, toate vasele care aparțineau sau aparținuseră Națiunilor Unite aflate în porturile românești, indiferent la dispoziția cui se aflau; ulterior, aceste vase urmau să fie restituite proprietarilor lor.

Guvernul Român purta întreaga răspundere materială pentru orice deteriorare sau distrugere a bunurilor sus-menționate, până în momentul predării lor Înaltului Comandament Aliat (Sovietic).

10. Guvernul Român trebuia să facă, în mod regulat, în monedă românească, plățile cerute de către Înaltul Comandament Aliat (Sovietic), pentru îndeplinirea funcțiunilor sale, și, în caz de necesitate, urma să asigure folosința, pe teritoriul românesc, a întreprinderilor industriale și de transport, a mijloacelor de comunicație, stațiilor generatoare de energie, întreprinderilor și instalațiilor de utilitate publică, depozitelor de combustibil, petrol, alimente și alte materii sau servicii, în acord cu instrucțiunile date de către Înaltul Comandament Aliat (Sovietic), pentru folosirea lor în interesul general al Aliaților.

11. Pierderile pricinuite Uniunii Sovietice prin operațiile militare „și prin ocuparea de către România a unei părți din teritoriul sovietic, vor fi despăgubite de către România față de Uniunea Sovietică, însă, luând în considerație că România nu numai că s-a retras din război, dar a declarat război și, în fapt, duce război contra Germaniei și Ungariei, Părțile sunt de acord ca compensațiile pentru pierderile menționate să nu fie plătite în întregime de România, ci numai în parte, și anume în suma de 300 milioane dolari ai Statelor Unite, plătibili în curs de 6 ani, în mărfuri (produse petrolifere, cereale, materiale lemnoase, vase maritime și fluviale, diverse mașini etc).

România va plăti despăgubiri pentru pierderile pricinuite în România proprietăților celorlalte State Aliate și naționalilor lor, pe timpul războiului, despăgubiri a căror sumă va fi fixată la o dată ulterioară.

12. Guvernul Român s-a obligat ca în termenele indicate de către înaltul Comandament Aliat (Sovietic) să restituie Uniunii Sovietice, în desăvârșită bună stare, toate valorile și materialele luate de pe teritoriile ei, în timpul războiului, aparținând statului, organizațiilor publice și cooperative, întreprinderilor, instituțiilor sau cetățenilor particulari, precum: utilajul fabricilor și uzinelor, locomotive, vagoane de căi ferate, tractoare, autovehicule, monumente istorice, valori de muzeu și orice alte bunuri.

13. Guvernul Român s-a obligat să restabilească toate drepturile legale și interesele Națiunilor Unite și ale naționalilor lor, pe teritoriul român, așa cum existau înainte de război, și să le restituie proprietatea în desăvârșită bună stare.

14. Guvernul și înaltul Comandament Român s-au obligat să colaboreze cu înaltul Comandament Aliat (Sovietic), la arestarea și judecarea persoanelor acuzate de crime de război.

15. Guvernul Român s-a obligat să dizolve imediat toate organizațiile pro-hitleriste de tip fascist, aflate pe teritoriul românesc, atât cele politice, militare sau paramilitare, cât și orice alte organizații care desfășurau propagandă ostilă Națiunilor Unite și, în special Uniunii Sovietice, nepermițând în viitor existența unor organizații de acest fel.

16. Tipărirea, importul și răspândirea, în România, a publicațiilor periodice și neperiodice, prezentarea spectacolelor de teatru și a filmelor funcționarea stațiunilor de T.F.F., poștă, telegraf și telefon, urmau să fie executate în acord cu înaltul Comandament Aliat (Sovietic).

17. Administrația civilă românească era restabilită pe întregul teritoriu al României până la o distanță de linia frontului de minimum 50-100 km (depinzând de condițiile terenului), organele administrative românești obligându-se să aducă la îndeplinire, în interesul restabilirii păcii și securității, instrucțiunile și ordinele înaltul Comandament Aliat (Sovietic), date de către el, în scopul de a asigura execuția acestor condițiuni de armistițiu.

18. Se înființa o Comisie Aliată de Control care lua asupra sa. până la încheierea păcii, reglementarea și controlul executării acestor condiții, sub conducerea generală și ordinele înaltului Comandament Aliat (Sovietic), lucrând în numele Puterilor Aliate.

19. „Guvernele Aliate socotesc hotărârea Arbitrajului de la Viena, cu privire la Transilvania, ca nulă și neavenită și sunt de acord ca Transilvania (sau cea mai mare parte a ei), să fie restituită României sub condiția confirmării prin Tratatul de Pace, și Guvernul Sovietic este de acord ca forțele sovietice să ia parte, în acest scop, în operațiuni militare, conjugate cu România, contra Germaniei și Ungariei”.

20. Aceste condițiuni au intrat în vigoare în momentul semnării lor.

Anexa la Convenția de Armistițiu între Guvernul Român, pe de o parte, și Guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statele Unite ale Americii, pe de altă parte.

A. A n e x ă la art. 2

Măsurile prevăzute la art.2 al Convenției referitoare la internarea cetățenilor germani și unguri, ce se aflau în acel moment în teritoriul român, nu se aplicau cetățenilor de origine evreiască ai acestor țări.

B. A n e x ă la art. 3

Prin cooperarea Guvernului Român și a înaltului Comandament Român, menționată în art. 3 al acestei Convenții, se înțelegea punerea la dispoziția înaltului Comandament Aliat (Sovietic), pentru deplina folosință cum considera de cuviință, pe durata armistițiului, a tuturor construcțiilor și instalațiilor românești, militare, aeriene și navale, porturi, cheiuri, cazărmi, magazii, câmpuri de aviație, mijloace de comunicație, stațiuni meteorologice care puteau fi cerute pentru nevoi militare, în desăvârșită bună stare și cu personalul necesar pentru întreținerea lor.

C. A n e x ă la art.10

Guvernul Român urma să retragă și să răscumpere în limitele de timp și potrivit condițiilor pe care înaltul Comandament Aliat (Sovietic) trebuia să le specifice, toate monedele deținute în teritoriul românesc și emise de înaltul Comandament Aliat (Sovietic) și să înmâneze moneda astfel retrasă fără plată înaltului Comandament Aliat (Sovietic).

D. A n e x ă la art. 11

Baza pentru aranjamentul plăților de compensații prevăzute în art. 11 al Convenției s-a prevăzut să fie dolarul american la paritatea sa aur din ziua semnării acestei convenții adică 35 de dolari pentru o uncie de aur.

E. A n e x ă la a r t. 16

Guvernul Român se obliga ca transmițerile fără fir, corespondența telegrafică și poștală, corespondența cifrată și prin curier, precum și comunicările telefonice cu țările străine ale ambasadelor, legațiilor și consulatelor, ce se găseau în România, să fie dirijate potrivit modului stabilit de înaltul Comandament Aliat (Sovietic).

F. A n e x ă la a r t. 18

Controlul cu privire la exacta execuție a clauzelor de armistițiu a fost încredințat Comisiei Aliate de Control, care trebuia să fie stabilită în conformitate cu art. 18 al Convenției de Armistițiu.

Guvernul Român și organele sale urmau să îndeplinească toate instrucțiunile Comisiei Aliate de Control, care decurgeau din Convenția de Armistițiu.

Comisia Aliată de Control avea dreptul să instaureze organe sau secțiuni, împuternicindu-le cu executarea de diferite funcțiuni.

În plus, Comisia Aliată de Control putea să aibă funcționari în diferite părți ale României.

Sediul Comisiei Aliate de Control a fost stabilit în București.

Textul în limba română, rusă și engleză, în Monitorul Oficial nr. 264 din 14 noiembrie 1944. Inițial, Convenția de Armistițiu a fost publicată în Mon.Of. nr. 219 din 22 septembrie 1944, dar cuprinzând unele erori tehnice a fost republicată în Mon.Of. nr. 264 din 14 noiembrie 1944.

în Tratatelor Internaționale ale României (1939-1965)
Gh. Gheorghe Ed. Științifică și
Enciclopedică, 1983

ANEXA 3

1985, decembrie 6

Extrase din textul scrisorii Președintelui Ronald Reagan către Președintele Nicolae Ceaușescu din 6 decembrie 1985

CASA ALBA WASHINGTON, DC

(....) *Domnule președinte*, aprecierea suveranității României este un element de bază al politicii SUA față de țara dumneavoastră. În ciuda diferențelor dintre sistemele noastre, noi am reușit timp de peste 20 de ani să construim o importantă relație, bazată pe interese comune și respect reciproc. Dialogul bilateral asupra problematicii drepturilor omului, a fost un element important în încercarea depășirii diferențelor de sistem, precum și în prevenirea relațiilor noastre. Doresc să vă mărturisesc propria mea neliniște, față de tensiunile bilaterale generate de o serie de evenimente legate de situația drepturilor omului din România, care au provocat îngrijorarea Congresului și a opiniei publice din SUA. Consider important să se întreprindă noi și serioase eforturi pentru a înlătura amplificarea acestor tensiuni. O înțelegere privind importul și distribuția Bibliilor și a altor materiale cu caracter religios, precum și reducerea anumitor măsuri administrative împotriva grupărilor religioase nerecunoscute, ar reprezenta un pas important în această direcție.

Secretarul de stat Shultz va vorbi despre aceste probleme când va sosi la București.(...)

ANEXA 4

1986, ianuarie 7, București

Extrase din textul scrisorii Președintelui Nicolae Ceaușescu către Președintele Ronald Reagan din 7 ianuarie 1986

(....) în legătură cu relațiile bilaterale, așa cum subliniați și dumneavoastră, am construit între țările noastre o importantă relație, bazată pe interese comune și respect reciproc, de peste două decenii. Recent însă, dezvoltarea acestor relații a fost împiedicată de anumite măsuri și activități întreprinse de anumite cercuri din Statele Unite. Mă gândesc, în special, la presiunile exercitate pentru condiționarea dezvoltării relațiilor economice româno-americane, de o serie de elemente care vin în contradicție cu principiile și prevederile stabilite în documentele comune, precum și înțelegerile încheiate între țările noastre și care nu pot fi interpretate altfel, decât ca încercări de amestec în treburile interne ale României.

În scrisoarea dumneavoastră menționați că aprecierea pentru suveranitatea României este un element fundamental al politicii SUA față de țara noastră. Doresc să menționez cu această ocazie că politica de independență promovată de guvernul român nu este o politică de conjunctură, ea a stat întotdeauna la baza relațiilor noastre cu alte țări. În acest spirit, România a promovat și va continua să promoveze în relațiile sale internaționale respectul principiilor de egalitate, independență și suveranitate națională, neamestec în treburile interne și avantajul reciproc.

De fapt, dezvoltarea relațiilor româno-americane în ultimele două decenii a fost bazată strict pe aceste principii. Trebuie să subliniez că aceste principii și-au găsit expresia în declarațiile comune pe care le-am semnat, de-a lungul ultimilor 20 de ani cu trei președinți ai Statelor Unite. Regăsesc aceste principii și în Acordul

comercial bilateral româno-american, semnat în 1975 care este încă în vigoare. În spiritul și pe baza acestor principii, consider că există toate condițiile pentru a continua dezvoltarea relațiilor româno-americe - și noi vrem să facem tot ce este posibil în această direcție.

(....) Există desigur, multe probleme internaționale în care România și Statele Unite pot coopera activ, împreună cu alte țări și popoare ale lumii. Noi considerăm că trebuie intensificate eforturile politico diplomatice pentru rezolvarea pe cale pașnică, prin tratative, a conflictului din Orientul Mijlociu, și că, în acest sens, trebuie organizată o conferință sub egida Organizației Națiunilor Unite, la care să participe toate părțile interesate, inclusiv Organizația pentru Eliberarea Palestinei, precum și Statele Unite, Uniunea Sovietică și alte țări care pot contribui la o soluționare trainică și justă a problemelor acumulate în această regiune.

Reglementarea prin tratative politice a problemelor din diferite regiuni ale lumii, renunțarea la forță și la amenințarea folosirii forței au, în concepția noastră, o importanță deosebită pentru dezvoltarea normală a relațiilor dintre state și pentru îmbunătățirea întregului climat internațional.

Consider, de asemenea, că trebuie depuse eforturi mai mari pentru identificarea soluțiilor juste și echitabile în scopul eliminării subdezvoltării, inclusiv a datoriei externe deosebit de mari a țărilor în curs de dezvoltare - o problemă care reprezintă un factor de tensiune și instabilitate în viața internațională - prin stabilirea unei noi ordini economice internaționale, bazată pe egalitate și echitate deplină, prin renunțarea la toate măsurile protecționiste și altele care împiedică dezvoltarea normală a comerțului internațional și permițând, totodată, omenirii un larg acces la realizările științei și tehnologiei avansate. După părerea mea, Statele Unite au un rol deosebit de important în rezolvarea acestor probleme, în interesul tuturor țărilor, inclusiv a celor în curs de dezvoltare.

ANEXA 5

Textul Scrisorii Președintelui Ronald Reagan către Președintele Nicolae Ceaușescu din 26 ianuarie 1988

CASA ALBA WASHINGTON, DC

Stimate domnule Președinte,

Sunt încântat că îl veți primi pe Secretarul de stat adjunct John Whithead, în timpul escalei sale la București. Vizita sa este o parte importantă a dialogului dintre țările noastre bilaterale.

Există o îngrijorare crescândă în Statele Unite, inclusiv în congresul SUA, în ceea ce privește problemele continue care există în legătură cu situația drepturilor omului în România. Noi vedem în înțelegerea de către dumneavoastră a gravității acestor probleme, cheia succesului în depășirea lor și în menținerea relației îndelungate și reciproc avantajoase între țările noastre.

Este adevărat, că unui mare număr de români, mai mare ca oricând, i s-a permis să emigreze pentru a se reuni cu membri ai familiilor lor aflate în SUA și recunoaștem eforturile guvernului dumneavoastră întreprinse în această privință. Din nefericire, efectele acestor eforturi sunt umbrite de sporirea restricțiilor în alte domenii, în special în cel al libertății religioase, tratamentului aplicat minorităților, condiții economice și exprimarea opiniilor politice. Oficialitățile americane au avut numeroase discuții, referitoare la aceste probleme cu membri ai guvernului dumneavoastră.

Deoarece noi apreciem relațiile noastre cu România, am încercat să vă comunicăm intensitatea îngrijorării americanilor în legătură cu aceste probleme. Fără îmbunătățiri substanțiale în următoarele trei luni, îmi va fi foarte greu să mă hotărăsc asupra reînnoirii prelungirii clauzei pentru România în această primăvară și cu atât mai dificil pentru Congres să accepte o recomandare favorabilă. De altfel, separat de problema clauzei pentru România în această primăvară și cu atât mai dificil pentru Congres să accepte o recomandare favorabilă. De altfel, separat de problema clauzei, condițiile economice și drepturile omului din România vor fi întotdeauna importante în relațiile noastre bilaterale.

De aceea, i-am cerut Secretarului de stat adjunct Whithead să treacă în revistă această situație cu dumneavoastră. Fac apel la dumneavoastră ca să faceți tot ce este posibil pentru a înlătura aceste dificultăți, astfel să putem relua activitatea de făurire a unor relații mai ample și mai profunde între țările noastre.

Cu sinceritate,

Ronald Reagan

Excelenței Sale Nicolae Ceaușescu
Președintele Republicii Socialiste România
București

ANEXA 6

Textul scrisorii Președintelui Nicolae Ceaușescu către Președintele Ronald Reagan din 12 februarie 1988

Stimate domnule Președinte,

Referitor la scrisoarea transmisă prin Secretarul de stat adjunct John Whithead, aş dori să vă informez asupra următoarelor:

România a acţionat întotdeauna în conformitate cu înţelegerea româno-americană din 1975. Deşi ea s-a opus de la început amendamentului Jackson-Vanik, România a acordat întotdeauna, în spiritul politicii sale umaniste, vize de ieşire persoanelor care le-au solicitat în scopuri de reunificare a familiilor sau pentru alte motive justificative. Dumneavoastră personal aţi declarat în mai multe ocazii, inclusiv în mesajul care mi l-aţi trimis recent, că România a acţionat cu responsabilitate în satisfacerea cererilor de reunificare a familiilor.

Am fost surprins că în mesajul dumneavoastră vă referiţi, de asemenea, la aşa-numitele probleme economice, umanitare, religioase şi altele. În discuţiile purtate cu Secretarul de stat adjunct Whithead am tratat, în detaliu, toate aceste probleme şi de aceea mă voi referi numai pe scurt la ele.

În primul rând doresc să vă spun, că toate aceste probleme se referă la politica internă a ţării noastre şi nici un caz nu pot face obiectul discuţiilor dintre România şi Statele Unite. Dacă ar trebui să le discutăm, ar trebui să subliniem că Statele Unite au multe probleme economice şi sociale, inclusiv cele referitoare la democraţie cu care noi nu suntem de acord. Dar considerăm că acestea sunt problemele dumneavoastră iar rezolvarea lor cade în sarcina guvernului SUA.

Referitor la problemele economice, aş vrea să menţionez că în condiţiile economice internaţionale ale ultimilor ani, economia România a continuat să se dezvolte cu o rată anuală de 5-6%. Noi am asigurat o creştere continuă a venitului naţional şi a salariilor muncitorilor, la fel ca şi o creştere a bunăstării financiare şi spirituale a întregului popor. Am achitat în cea mai mare parte datoria externă a ţării, chiar plătind-o anticipat. De aceea, pe baza acestor fapte, noi nu înţelegem de unde aţi obţinut informaţiile dumneavoastră, despre aşa-numitele probleme economice ale României, la care vă referiţi în scrisoare. Se poate vorbi la fel de bine de dificultăţile economiei SUA, care au un efect serios asupra relaţiilor economice internaţionale, la fel ca şi asupra relaţiilor economice şi financiare ale Statelor Unite cu alte ţări, în special cu cele în curs de dezvoltare. Multe personalităţi politice, economişti şi oameni de ştiinţă, la fel ca şi instituţiile specializate din Statele Unite, vorbesc deschis despre marile lipsuri ale economiei americane şi efectul lor asupra relaţiilor SUA cu alte ţări.

În ce privesc problemele democraţiei, noi am creat în România un sistem unic de democraţie lărgită, care asigură participarea directă şi efectivă a întregului popor la procesul de conducere, un sistem incomparabil, superior multor altor sisteme democratice, inclusiv celui al Statelor Unite.

Am fost în mod deosebit surprins că v-aţi referit în scrisoarea dumneavoastră, la aşa-numitele probleme ale naţionalităţilor, despre care se pretinde că nu se bucură de drepturi depline în România. Eu cred că dumneavoastră sunteţi pe deplin conştient că România este un stat naţional unitar, în care un număr restrâns de cetăţeni, de alte naţionalităţi decât cea română, au trăit alături de populaţia română de multe secole. Legile ţării asigură drepturi şi obligaţii egale, nu există discriminare sau restricţii de nici un fel. Numai foştii hortişti, naţionalişti şi iredentişti maghiari vorbesc de aşa-numita problemă naţională în România, în felul acesta aducând în discuţie frontierele actuale şi încercând să revizuiască tratatele internaţionale. Consider că dumneavoastră cunoaşteţi Tratatul de Pace de la Trianon -semnat de Statele Unite în 1920 - şi Tratatul de Pace de la Paris din 10 februarie 1947, de asemenea, semnat de Statele Unite. Ambele tratate recunosc frontierele internaţionale ale României.

Dorim ca relațiile tradiționale dintre Statele Unite și România să se dezvolte în conformitate cu principiile legilor internaționale -egalitate deplină în drepturi, respect pentru independență și suveranitate națională, neamestec în treburile interne și avantaj reciproc. Consider că trebuie să vă subliniez că România urmează neclintită politica sa tradițională de independență și respinge cu fermitate orice încălcare a independenței și suveranității sale naționale.

În legătură cu referirile dumneavoastră la dificultățile implicate în aprobarea clauzei națiunii celei mai favorizate, aș vrea să vă informez că noi am hotărât să renunțăm la clauză în condițiile stabilite de amendamentul Jackson-Vanik. În concepția noastră, aprobarea clauzei trebuie să se bazeze pe Acordul comercial existent, renunțând la orice alte condiții. În legătură cu aceasta, propunem ca reprezentanți ai guvernului nostru și ai administrației SUA să discute modalitățile de dezvoltare a relațiilor economice între țările noastre, în conformitate cu prevederile Acordului comercial și renunțând la orice condiții prealabile.

Considerăm că este în interesul popoarelor noastre ca președinții celor două țări să nu întreprindă nici o acțiune, care ar putea deriora relațiile tradiționale de prietenie din țările noastre și că se va face totul pentru dezvoltarea acestor relații și pentru consolidarea cooperării în întreaga lume în sprijinul unei politici de pace și colaborare internațională.

Al dumneavoastră sincer,
Nicolae Ceaușescu

Excelenței Sale Ronald Reagan
Președintele Statelor Unite ale Americii

DEPARTAMENTUL DE STAT
DIRECȚIA PENTRU LIMBI STRĂINE
(TRADUCERE) -LS No 125333 J S/RUM AN IAN

ANEXA 7

1988, februarie 26, Departamentul de Stat

Textul declarației Departamentului de Stat din 26 februarie 1988: "România renunță la reînnoirea clauzei națiunii celei mai favorizate"

Guvernul României ne-a informat că a hotărât să renunțe la reînnoirea clauzei națiunii celei mai favorizate, în condițiile amendamentului Jackson-Vanik. De aceea, administrația nu-și va mai exercita autoritatea legală în conformitate cu prevederile acestui amendament. Guvernul SUA rămâne ferm angajat în sprijinul amendamentului Jackson-Vanik, care este legea țării.

Conform amendamentului Jackson-Vanik, fără altă reînnoire anuală, statutul clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România va expira la 3 iulie 1988. În consecință, toate produsele românești care vor sosi în porturile SUA după 2 iulie 1988, vor fi supuse unor taxe vamale mai mari decât cele prevăzute în condițiile clauzei. În plus, începând cu 3 iulie efectiv, România nu va mai putea beneficia de credite la export sprijinite de guvernul SUA în cadrul programelor cum ar fi cele prin intermediul Corporației de Credit pentru mărfuri (Commodity Credit Corporation) sau Băncii de Export-Import.

Din 1975 România s-a bucurat de statutul clauzei națiunii celei mai favorizate în baza Acordului comercial bilateral, condiționat de reînnoirea anuală în conformitate cu amendamentul Jackson-Vanik, secțiunea 402 a Legii Comerțului din 1974.

Ne vom consulta cu oficialitățile române cu privire la implicațiile legale și politice pentru Acordul nostru comercial bilateral, ca urmare a cererii României. Salutăm și ne alăturăm dorinței exprimate de

guvernul român de a acționa în direcția unor mai bune relații, pentru menținerea consultărilor și a contactelor în domenii cât mai diferite și pentru promovarea relațiilor comerciale și economice.

Guvernul României a declarat oficial că va continua să permită emigrarea în scopul reunificarea familiilor, indiferent de situația relațiilor economice cu Statele Unite. Noi salutăm acest lucru. Acesta este deosebit de important din cauza continuării unei serioase preocupări din partea administrației, Congresului și a opiniei publice din America față de situația drepturilor omului din România. Această preocupare va continua să constituie o parte esențială a dialogului dintre Statele Unite și România.

ANEXA 8

1988, februarie 27, București

Textul declarației cu privire la relațiile economice ale Republicii Socialiste România cu Statele Unite ale Americii

Referitor la declarația guvernului SUA din 26 februarie, asupra clauzei națiunii celei mai favorizate, agenția română de presă *Agerpres* este împuternicită să declare următoarele:

Republica Socialistă România a acționat întotdeauna pentru dezvoltarea relațiilor economice și tehnico-științifice de cooperare cu toate statele, fără deosebire de orânduire socială și fără nici un fel de condiții, pe baza principiilor deplinei egalități, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, în conformitate cu normele internaționale unanim recunoscute și cu prevederile Acordului General pentru Tarife și Comerț (GATT).

În acest spirit, România a promovat o politică de lărgire și diversificare a raporturilor sale economice și comerciale și cu Statele Unite ale Americii. La baza acestor raporturi au stat înțelegerile convenite și acordurile semnate între guvernele celor două țări.

Prin Acordul privind relațiile comerciale dintre Republica socialistă România și Statele Unite ale Americii, încheiat la 2 aprilie 1975, România și Statele Unite ale Americii și-au acordat reciproc clauza națiunii celei mai favorizate. România și-a îndeplinit în întregime obligațiile decurgând din acest Acord, a acționat pentru dezvoltarea continuă a relațiilor dintre cele două țări. În schimb, Statele Unite ale Americii, invocând amendamentul Jackson-Vanik, adoptat unilateral, au condiționat, anual, acordarea clauzei de o serie de cerințe politice care constituie un amestec inadmisibil în treburile interne ale României și nu sunt în nici un fel legate de relațiile comerciale dintre România și Statele Unite ale Americii. Mai mult, unele cercuri ostile, potrivnice dezvoltării raporturilor româno-americe, au folosit procedura de reînnoire anuală a clauzei ca mijloc de ponegrire și amestec în treburile interne ale României. În acest

mod în jurul clauzei au devenit o piedică în calea promovării raporturilor bilaterale.

În repetate rânduri, Guvernul roman a atras atenția Guvernului SUA că România nu va mai admite o astfel de abordare a raporturilor dintre cele două țări, care constituie o încălcare a principiilor și normelor relațiilor internaționale, a Acordului comercial, și vine în contradicție cu regulile GATT, la care ambele țări sunt părți contractante.

Având în vedere această situație, România a informat Guvernul SUA că nu mai acceptă prelungirea clauzei în condițiile menținerii amendamentului Jackson-Vanik și a cerut să se inițieze discuții pentru dezvoltarea relațiilor economice în conformitate cu prevederile Acordului comercial existent, renunțându-se la orice fel de condiții.

Înainte de a avea loc consultări bilaterale în vederea clarificării problemelor legate de acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate și de dezvoltarea în continuare a relațiilor economice, Guvernul SUA a dat o declarație, la data de 26 februarie a.c, în care anunță că, începând de la 3 iulie a.c, va înceta aplicarea clauzei, se va trece la majorarea taxelor și tarifelor vamale și se vor adopta și alte măsuri economico-financiare în relațiile cu România.

Având în vedere măsurile anunțate de SUA, guvernul roman declară din nou că nu dorește în nici fel menținerea clauzei în condițiile amendamentului Jackson-Vanik și că va analiza, la rândul său, problemele aplicării clauzei acordate SUA, a taxelor și tarifelor vamale și a altor facilități ce decurg din aceasta pentru importul de produse americane în România. Guvernul român consideră că este necesar ca reprezentanții celor două țări să se întâlnească cât mai curând posibil și să discute modalitățile de dezvoltare în viitor a schimburilor comerciale și cooperării economice dintre cele două țări. Republica Socialistă România va acționa, ca și până acum, pentru dezvoltarea relațiilor economice româno-americane pe baza principiilor dreptului internațional general recunoscute, a egalității în drepturi și avantajului reciproc.

România își exprimă convingerea că Statele Unite ale Americii vor manifesta spirit constructive, de colaborare și conlucrare, care să permită găsirea soluțiilor menite să înlăture orice piedici din calea dezvoltării raporturilor tradiționale româno-americane; în folosul celor două țări și popoare, ale cauzei păcii și colaborării internaționale.

**Emigrația română în SUA, Israel și RF Germană
în perioada clauzei**

AN	SUA	ISRAEL	GERMANIA DE VEST	TOTAL
1975	890	2000	4085	6975
1976	1021	1989	2720	5730
1977	1240	1334	9237	11811
1978	1666	1140	9827	12633
1979	1552	976	7957	10485
1980	2886	1061	12946	16893
1981	2352	1012	8619	11983
1982	2381	1474	11546	15401
1983	3499	1331	13957	18787
1984	4545	1908	14831	21284
1985	2913	1330	13071	17314
1986	1996	1282	11944	15222
1987	2670	1634	12239	16543
1988*	730	606	5961	7297

Sursă: Cifrele reprezintă vizele de emigrare acordate de ambasadele țărilor respective din București în anul calendaristic indicat și raportate de Departamentul de Stat Congresului SUA în fiecare an.

-
- Cifrele ambasadei SUA pentru 6 luni până la încetarea statutului clauzei la iulie 1988.

ANEXA 10

Comerțul SUA – România, 1974 – 1990, în milioane dolari

AN	Exporturi SUA	Importuri SUA	Balanța comercială	TOTAL
1974	277,1	130,5	146,6	407,6
1975	189,3	133,0	56,3	322,3
1976	249,0	198,8	50,2	447,8
1977	259,4	233,3	26,1	492,7
1978	317,4	346,6	-29,2	664,0
1979	500,5	329,3	171,2	829,8
1980	720,2	312,2	408,0	1032,4
1981	503,9	611,6	-107,7	1115,5
1982	223,2	370,2	-147,0	593,4
1983	185,7	552,8	-377,1	738,5
1984	246,2	973,6	-727,4	1219,8
1985	206,5	949,7	-743,2	1156,2

1986	251,0	754,0	-503,0	1005,0
1987	193,0	715,0	-522,0	908,0
1988	202,0	681,0	.-479,0	883,0
1989	156,0	654,0	-498,0	810,0
1990	369,0	231,0	138,0	600,0

Sursă : Departamentul Comerțului al SUA, Biroul de recensământ, Comerțul SUA-România (Washington DC : Oficiul de publicații al Guvernului SUA, martie 1986), și ibidem, Anuarul statistic al SUA, 1991, 111 ed. (Washington DC : Oficiul de publicații al Guvernului SUA, 1991), p.808.

Anexa 11

Declarația scrisă a Guvernului Statelor Unite ale Americii
în fața Curții Internaționale de Justiție de la Haga
în cazul Domnului Dumitru Mazilu,
Raportor special al Sub-Comisiei pentru Prevenirea
Discriminării și Protecția Minorităților
27 iulie 1989

**BEFORE THE
THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE**
The Hague
The Netherlands
Request by the
United Nations Economic and Social Council
for an Advisory Opinion on the Legal Question
of the Applicability of Article VI, Section 22
of the Convention on the Privileges and Immunities
of the United Nations of 13 February 1946,
in the Case of Mr. Dumitru Mazilu,
as Special Rapporteur of the Sub-Commission on the
Prevention of Discrimination and Protection of Minorities
**WRITTEN STATEMENT OF THE GOVERNMENT
OF THE UNITED STATES OF AMERICA**
Abraham D. Sofaer
Legal Adviser
Bruce C. Rashkow,
David A. Balton
Attorneys
Office of the Legal Adviser
Department of State
Washington, D.C.
JULY 27, 1989

CONTENTS

I. INTRODUCTION

A. The Court's Jurisdiction

B. The Court's Discretion

II. FACTUAL BACKGROUND

A. Appointment of Dumitru Mazilu as Special Rapporteur of the Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and the Protection of Minorities

B. Efforts by the Government of Romania to prevent Dumitru Mazilu from fulfilling his duties as Special Rapporteur

III. APPLICABILITY OF ARTICLE VI, SECTION 22 OF THE CONVENTION ON THE PRIVILEGES AND IMMUNITIES OF THE UNITED NATIONS

A. As a Special Rapporteur of the Sub-Commission, Dumitru Mazilu is an expert on a mission for the United Nations within the meaning of the Convention

B. The provisions of Article VI apply as between Romania and Mr. Mazilu, a Romanian resident national

V. CONCLUSION .

INTRODUCTION

By Resolution 1989/75 of May 24, 1989, the United Nations Economic and Social Council ("ECOSOC") has requested on a priority basis, pursuant to Article 96 of the Charter of the United Nations and in accordance with General Assembly Resolution 89(1) of December 11, 1946, an advisory opinion from the International Court of Justice ("Court") on the legal question of the applicability of Article VI, section 22 of Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations ("the General Convention") in the case of Mr. Dumitru Mazilu as special Rapporteur of the Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and the Protection of Minorities ("Sub-Commission").

Upon receiving this request, the Court decided that the United Nations and the States Parties to the General Convention are likely to be able to furnish information on the question submitted to the Court.

By its Order of June 14, 1989, the Court has fixed July 31, 1989, as the time limit within which written statements may be submitted to the Court, in accordance with Article 66 of the Statute of the Court, and August 31, 1989, as the time limit within which States and organizations having presented written statements may submit written comments on other written statements, in accordance with Article 66, paragraph 4 of the Statute of the Court. The present Statement will examine the facts and the legal issues to which this request for an advisory opinion gives rise.

The General Convention accords various privileges and immunities to the United Nations as an organization, to representatives of Members of the United Nations, to United Nations officials and to experts on missions for the United Nations. Article VI, section 22 of the General Convention specifically requires States Parties to accord to "experts (other than officials coming within the scope of article V) performing missions for the United Nations" such privileges and immunities as are necessary for the independent exercise of their functions, and sets out what those privileges and immunities are "in particular."

The question of the applicability of Article VI, section 22 of the General Convention to the case of Mr. Mazilu is one that is important not only to ECOSOC and the Sub-Commission, but also to the United Nations, to all of its subsidiary organs and to the Member States of the United Nations. The question arises in the context of the inability of Mr. Mazilu, a Romanian national resident in Romania, to fulfill his functions as an expert performing a mission for the Sub-Commission due to the actions of the Government of Romania, a State Party to the General Convention.

The question thus touches upon sensitive issues regarding the limits of a State's authority over its nationals (or residents) who serve as experts for the United Nations or its subsidiary organs. The United States believes that Article VI, section 22 applies to the case of Mr. Mazilu and obligates Romania to permit communications between Mr. Mazilu and the United Nations and to allow Mr. Mazilu to perform his mission as a special rapporteur for the Sub-Commission which, as the record in this case reflects, requires that he be permitted to travel to Geneva.

The United States believes that circumstances may arise under which a State may justifiably exercise jurisdiction over its nationals serving as experts of the United Nations in a way that may restrict the ability of such individuals to perform their mission.¹ In the circumstances of this case, however, the Court need not address difficult questions relating to the limits of a state's sovereign authority to assert jurisdiction over its resident nationals who are seeking to perform as United Nations experts. The Government of Romania has prevented the United Nations and Mr. Mazilu from even communicating with each other and has prevented Mr. Mazilu from traveling to Geneva to fulfill his mission as Special Rapporteur of the Sub-Commission on a ground that Mr. Mazilu contests -- that he is too ill to perform his mission. On this record, the Court need only determine that Mr. Mazilu, as a special rapporteur for the Sub-Commission, is entitled to the privileges and immunities set forth in Article VI, section 22, and that the Government of Romania must accordingly allow him to communicate with the United Nations and to travel to Geneva to fulfill his mission.

1. See pages 20-21, infra.

The Court's Jurisdiction

Article 65, paragraph 1 of the Statute of the Court authorizes the Court to give an advisory opinion "on any legal question at the request of whatever body may be authorized by or in accordance with the Charter of the United Nations ("Charter") to make such a request." The United Nations General Assembly, pursuant to Article 96, paragraph 2 of the Charter, authorized ECOSOC "to request advisory opinions of the International Court of Justice on legal questions arising within the scope of the activities of the Council." (2)

The Sub-Commission is a subsidiary organ of ECOSOC. Pursuant to ECOSOC resolution 9(II)(1946), the Commission on Human Rights ("Commission"), itself a functional commission of ECOSOC, established the Sub-Commission to undertake certain studies and to make recommendations to the Commission concerning the prevention of discrimination of any kind relating to human rights and fundamental freedoms and the protection of racial, national, religious and linguistic minorities, and to carry out any other functions entrusted to it by ECOSOC or by the Commission. Members of the Sub-Commission are nominated by Governments and are elected by the Commission, but serve in their personal capacity.

2. G.A. Res. 89(I)

(1946).

In fulfilling its task to undertake studies on specific subjects, the Sub-Commission regularly appoints "special rapporteurs" to carry out the necessary research and to report his or her findings to the Sub-Commission. Legal questions relating to the privileges and immunities to which such a special rapporteur is entitled while engaged in these activities are accordingly legal questions arising within the scope of the activities of the Sub-Commission and its parent body, ECOSOC. The Court therefore has jurisdiction under Article 65, paragraph 1 of its Statute to render an advisory opinion on the question presented to it by ECOSOC. (3)

The Court's Discretion

The Court has repeatedly stated that, although its power to give advisory opinions under Article 65 of its Statute is

(3)Section 30 of the General Convention provides for the referral of disputes between the United Nations and a Member State to the Court for an advisory opinion and that "the opinion of the Court shall be accepted as decisive by the parties." Romania has entered a reservation to the General Convention indicating that it does not consider itself bound by the provisions of Section 30. In the view of the United States, that reservation does not deprive the Court of jurisdiction to give an advisory opinion in response to a request from ECOSOC pursuant to Article 96 of the Charter. See Memorandum from The Legal Counsel, United Nations, to the Under-Secretary General for Human Rights, United Nations, August 30, 1988, entitled "Request for Legal Opinion on the Reservation made by Romania with respect to Section 30 of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations."

discretionary, only compelling reasons would justify refusal of such a request (4). This request for an advisory opinion, the first ever by ECOSOC, presents the Court with no compelling reason to refuse the request. Indeed, the humanitarian concerns underlying the request, as well as the necessity for the United Nations to ensure that its experts receive the privileges and immunities to which they are entitled, provide the Court with strong grounds to render the requested advisory opinion, and to render it on a priority basis in accordance with ECOSOC Resolution 1989/75.

FACTUAL BACKGROUND

A. Appointment of Dumitru Mazilu as Special Rapporteur of the Sub-Commission

Dumitru Mazilu was elected in 1984 by the Commission to serve as one of the 26 members of the Sub-Commission until December 31, 1986(5). During the second year of his term of

4. Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970),

Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, p. 16, at P. 27; Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1962, p. 151 at p. 155; Judgments of the Administrative Tribunal of the ILO upon Complaints Made Against UNESCO, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1956, p. 77, at pp. 85-86.

5. Commission on Human Rights, Report on the Fortieth Session (6 February - 16 March 1984), pp. 192-3.

office, the Sub-Commission adopted a Resolution 1985/12 appointing Mr. Mazilu as a Special Rapporteur on human rights and youth, and requested him

to prepare a report on human rights and youth, analysing the efforts and measures for securing the implementation and enjoyment of human rights by youth, particularly the right to life, education and work, and to submit it to the Sub-Commission at its thirty-ninth [1987] session.

The Sub-Commission did not meet in 1986 due to financial constraints. On February 6, 1987, ECOSOC decided at its 1987 Organizational Session to extend the term of office of the current members of the Sub-Commission, including Mr. Mazilu, for one year (6).

Mr. Mazilu did not appear at the 39th (1987) Sub-Commission session. The Government of Romania informed the Sub-Commission that Mr. Mazilu had suffered a heart attack and that he would not be able to participate in the proceedings. In the absence of Mr. Mazilu, and with due knowledge of the fact that his term was to expire on December 31, 1987, the Sub-Commission adopted decision 1987/112 on September 4, 1987, by which it deferred until its 40th (1988) session consideration of the agenda item under which Mr. Mazilu was to have presented his report on human rights and youth. The

6. ECOSOC decision 1987/102.

Sub-Commission also included on its provisional agenda for its 40th session a reference to Mr. Mazilu's report, and included that report on a list of studies under preparation by members of the Sub-Commission to be submitted at the 40th session.

**B. Actions by the Government of Romania to prevent
Dumitru Mazilu from fulfilling his duties as Special
Rapporteur**

At the February-March 1988 session of the Commission, the Government of Romania did not nominate Mr. Mazilu for re-election to the Sub-Commission, but instead nominated Ion Diaconu, who was elected. Shortly after his election, Mr. Diaconu presented to the Chairman of the Sub-Commission a report on human rights and youth. The United Nations Secretariat refused to circulate this report, however, on grounds that Mr. Diaconu's election to the Sub-Commission had no bearing on the continuing appointment of Mr. Mazilu as the Special Rapporteur charged with preparing and presenting the report on human rights and youth (7).

7. See Memorandum of August 23, 1988, from the United Nations Office of Legal Affairs to the Director-General, United Nations Office at Geneva entitled, "Question of the applicability of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations to the situation of Mr. Dumitru Mazilu charged by the Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and Protection of Minorities in its resolution 1985/12 with the preparation of a report on human rights and youth," p. 3.

In April and May 1988, Mr. Mazilu transmitted to the United Nations secretariat in Geneva a preliminary draft of his report on human rights and youth, and indicated that he wished to come to Geneva in August to present his finalized report at the 40th session of the Sub-Commission. At the beginning of its 40th session, the Sub-Commission invited all its special rapporteurs, including Mr. Mazilu, to attend.

In a letter dated August 11, 1988, delivered to the Chairman of the Sub-Commission by a personal intermediary, Mr. Mazilu described his situation as follows:

I would like to inform you that I am ready to come to the present session of the Sub-Commission any time. I have no personal problems which can prevent me to come to Geneva in order to finalize and to submit my report to the Sub-Commission. There is only one official problem: I need the approval of my authorities, which

since 5 May '86 persistently have refused me permission to come to Geneva.

Dear Mr. Chairman, Dear Colleagues and Friends, please inform the Romanian authorities and their special expert to the Sub-Commission that to prepare and to submit a report on human rights and youth is an important international task, but in no case a political crime. In conformity with the provisions of the UN Charter, the pertinent resolutions of the General Assembly, of the Economic Human Rights [sic] and its Sub-Commission, every member State has the duty to facilitate the work of a United Nations special rapporteur and not to prevent it. Consequently, please ask the Romanian authorities to put an end to the repressive measures and police terror against my family. I am determined to do everything possible to fulfill to the best of my ability my task as a UN special rapporteur on human rights and youth. It is my firm conviction that this will serve the noble cause of human rights in our complex and contradictory world. So help me God.

The Government of Romania, however, did not permit Mr. Mazilu to appear at the 40th session of the Sub-Commission. In light of his absence, the Sub-Commission adopted Decision 1988/102 on August 15, 1988, by which it requested the United Nations Secretary-General

to establish contact with the Government of Romania and to bring the Government's attention the Sub-Commission's urgent need to establish personal contact with its ; Special Rapporteur, Mr. Dumitru Mazilu, and to convey the request that the Government assist in locating Mr. Mazilu and facilitate a visit to him by a member of the Sub-Commission and the secretariat to help him in the completion of his study on human rights and youth, if he so wishes.

In response to this decision, the Government of Romania transmitted the following communication to the Sub-Commission on August 17, 1988:

Mr. Mazilu had been ill for some time and had retired from the Foreign Ministry, who had so informed the Commission and Sub-Commission in Geneva. He was thus unable to proceed with the preparation of the report on

Human Rights and Youth. The Government had not presented him as a candidate for re-election to the Sub-Commission. The Secretariat had no juridical basis to intervene in a matter between a citizen and his Government. Moreover, there was no basis for any form of investigation in Bucharest, which would constitute interference in internal affairs. The Romanian Government rejected (sic) the request to allow a visit to Mr. Mazilu by a member of the Sub-Commission and the Secretariat for the reasons given above.

Two days later, Mr. Mazilu wrote a letter to Jan Martenson, Director-General of the United Nations Office at Geneva, in which he stated, ***"I would like to inform you that I am ready to come any time to Geneva to submit my report."***

In the opinion of August 23, 1988, requested by the Sub-Commission, the United Nations Office of Legal Affairs issued an opinion concerning the privileges and immunities to which

Mr. Mazilu is entitled as a special rapporteur of the Sub-Commission. In particular, this opinion concluded that: Mazilu appears to have a valid assignment from the Sub-Commission and, when working or attempting to work on that assignment, is therefore performing a task or mission for the United Nations. He should thus be considered an expert on a mission for the United Nations within the meaning of Article VI. Romania became a party to the General Convention on 8 July 1956 without any reservation to Article VI. Accordingly, Romania must accord to Mazilu privileges and immunities necessary for the independent exercise of his functions during the period of his assignment, including time spent on journeys in connection with his mission. He is also to be accorded immunity from legal process even after completion of his assignment.

On September 1, 1988, the Sub-Commission adopted Resolution 1988/37 asserting that Mr. Mazilu, "in his continuing capacity of Special Rapporteur," continued to enjoy the privileges and immunities accorded under Article VI, and urging the Government of Romania to allow Mr. Mazilu to complete and present his report on human rights and youth to the Sub-Commission. In the event that the Government of Romania failed to do so, the resolution invited the Commission

to urge ECOSOC to request an advisory opinion from the Court on the applicability of the relevant provisions of the General Convention to the present case.

The Government of Romania did not comply with this request of the Sub-Commission. On March 6, 1989, the Commission adopted Resolution 1989/37, in which it concurred with the view expressed by the Sub-Commission in its Resolution 1988/37 that, in his continuing capacity as a special Rapporteur, Mr. Mazilu enjoys privileges and immunities accorded under Article VI of the General Convention necessary for the performance of his duties. The resolution also recommended that ECOSOC adopt a resolution concluding that a difference has arisen between the United Nations and the Government of Romania and requesting an advisory opinion from the Court.

The Government of Romania continued to prevent Mr. Mazilu from fulfilling his functions as a special rapporteur. On May 24, 1989, ECOSOC acted upon with this recommendation of the Commission and adopted Resolution 1989/75 requesting the advisory opinion presently at issue.

APPLICABILITY OF ARTICLE VI, SECTION 22 OF THE CONVENTION ON THE PRIVILEGES AND IMMUNITIES OF THE UNITED NATIONS

A. As a Special Rapporteur of the Sub-Commission, Dumitru Mazilu is an Expert on a Mission for the United Nations within the meaning of Article VI

The first issue arising in regard to the applicability of Article VI, section 22 in the case of Mr. Mazilu is whether Mr. Mazilu is an expert on a mission for the United Nations within the meaning of Article VI of the General Convention. The General Convention without question applies to the Sub-Commission, a subsidiary organ of ECOSOC. ECOSOC, acting under authority granted to it by Article 68 of the Charter (8), created the Commission on Human Rights and authorized the Commission to establish the Sub-Commission (9). The Sub-Commission is thus a body established by virtue of powers conferred by the Charter.

Article V of the General Convention applies to individuals specified by the United Nations Secretary-General, usually

members of the Secretariat who represent the United Nations in their official capacity. Article VI, by contrast, may be read to apply to individuals who have been appointed or elected under the auspices of the United Nations or one of its organs to perform a specific mission, but who serve in their personal capacity and do not officially represent a Member State of the United Nations.

Special rapporteurs appointed by the Sub-Commission are similarly experts on missions for the United Nations. The Sub-Commission appoints individuals to be special rapporteurs to monitor worldwide compliance with human rights standards in that area or to collect data and produce reports on specialized topics within that area. While serving as Sub-Commission special rapporteurs, these individuals must act in their personal capacity, not as representatives of governments.

8. Article 68 of the Charter provides that ECOSOC "shall set up commissions in economic and social fields and for the promotion of human rights, and such other commissions as may be required for the performance of its functions."

9. ECOSOC resolution 9 (II) (1946).

As a member of the Sub-Commission, Mr. Mazilu was an "expert on a mission for the United Nations" within the meaning of Article VI of the General Convention by virtue of holding that office (10). The provisions of Article VI also applied to Mr. Mazilu from the time the Sub-Commission appointed him as a special rapporteur on the topic of human rights and youth in 1985. Although the term of Mr. Mazilu as Member of the Sub-Commission expired on December 31, 1987, his appointment as Special Rapporteur continued after that date. The decision of the Sub-Commission in September 1987 extending consideration of Mr. Mazilu's report until the Sub-Commission's 1988 session, with full knowledge that his term would expire before that time, effectively continued Mr. Mazilu's appointment as Special Rapporteur, and therefore as an expert on a mission for the United Nations, beyond the expiration of his term as a Member of the Sub-Commission.

While some types of missions by their very nature are complete when a term of appointment expires, this is not the case in connection with missions involving the completion and submission of reports. In such cases, the expert involved may need additional time to complete the assignment, and the agency

10. Memorandum of August 23, 1988, from the United Nations Office of Legal Affairs to Director-General, United Nations Office at Geneva, supra note 7, at p. 1 ("members of the Sub-Commission, during their terms of office, are accorded the legal status of experts on mission for the United Nations within the meaning of Article VI of the 1946 Convention").

involved may -- as in this instance -- require the expert's participation in the consideration of the report when it is completed.

In short, Mr. Mazilu became an expert on a mission for the United Nations within the meaning of Article VI from the beginning of his term of office as a member of the Sub-Commission in 1984. His status as an expert on a mission for the United Nations continues by virtue of his ongoing assignment as Special Rapporteur for the Sub-Commission on human rights and youth, which the Sub-Commission concluded was necessary in order to permit him to complete and present to report he was assigned.

**B. The provisions of Article VI apply as between
Romania and Mr. Mazilu,
a Romanian resident National**

Traditionally, the subjects of international law are States. The relationship between a State and its nationals has been viewed as an incident of the sovereignty of States, and accordingly outside the scope of international law. Certain exceptions, however, have been recognized, for example, in the area of human rights. An exception of particular relevance to this case has developed exclusively on the basis of the consent of States and relates to the relationship between a State and its nationals employed by international organizations.

In the view of the United States, derogations of the sovereignty of the State over such nationals must be construed with appropriate respect for the sovereign rights of the State concerned as well as the objective of the fulfillment of the purposes of international organizations.

An analysis of the terms of Article VI, section 22, of its

history and the practice under the General Convention demonstrate that its provisions specifically obligate Romania, in the circumstances of this case, to permit the United Nations and Mr. Mazilu to communicate regarding Mr. Mazilu's mission for the Sub-Commission and to allow Mr. Mazilu to travel to Geneva to complete that mission.

The General Convention was intended to implement Article 105 of the Charter, which provides that officials of the Organization shall enjoy such privileges and immunities as are necessary for the independent exercise of their functions in connection with the Organization.¹¹ Article VI, section 22

11. While the drafters of Article 105 intended to ensure the free functioning of the the organs of the United Nations and the independent exercise of the functions and duties of their officials, they intended that the General Assembly would clarify and define the privileges and immunities necessary to achieve that purpose. Article 105 specifically provides that the General Assembly "may make recommendations with a view to determining the details of the application of ... this Article or may propose a convention to the Members of the United Nations for this purpose."

The Preparatory Commission, in approving Article 105, recommended that the General Assembly take such action at its first session and provided in its Report not only its study on privileges and immunities, but also a draft convention for the consideration of the General Assembly. That draft served as the basis of the General Convention. Report of the Preparatory Commission of the United Nations, London, 1945, Ch. VII.

adds to those individuals who enjoy privileges and immunities necessary for the independent exercise of their functions "experts (other than officials coming within the scope of article V) ... during the period of their missions, including time spent on journeys in connection with their missions." Section 22 enumerates the following specific privileges and immunities to which such experts are entitled:

(a) immunity from personal arrest or detention and from seizure of their personal baggage;

(b) in respect of words spoken or written and acts done by them in the course of the performance of

their mission, immunity from legal process of every kind. This immunity from legal process shall continue to be accorded notwithstanding that the persons concerned are no longer employed on missions for the United Nations;

(c) inviolability for all papers and documents;

(d) for the purpose of their communications with the United Nations, the right to use codes and to receive papers or correspondence by courier or in sealed bags;

(e) the same facilities in respect of currency or exchange restrictions as are accorded to representatives of foreign governments on temporary official missions; and

(f) the same immunities and facilities in respect of their personal baggage as are accorded to diplomatic envoys.

The obligation to accord the specified privileges and immunities is unqualified. Section 22 makes no distinction between the privileges and immunities to be accorded experts who are nationals of a State Party and those to be accorded to other experts. Moreover, it is clear that where the drafters of the General Convention intended to make such a distinction, they did so. Section 15 of the General Convention makes inapplicable "as between a representative and the authorities of the State of which he is a national" the privileges and immunities accorded to representatives of Members. Section 22 contains no comparable provision.

A textual analysis of the General Convention therefore demonstrates that the obligation of states Party to the Convention to accord the privileges and immunities under Article VI, section 22 applies to their nationals who are experts on missions for the United Nations. The intention to make such privileges and immunities applicable in that situation is also reflected in the history of the Convention. With respect to the immunity of officials of the United Nations from suit or legal process, the United Nations Preparatory Commission stated in its study of privileges and immunities:

While it will clearly be necessary that all officials, whatever their rank, should be granted immunity from legal process in respect of acts done in the course of their official duties, whether in the country of which they are nationals or elsewhere, it is by no means necessary that all officials should have diplomatic immunity. . . . (12).

12. Report of the Preparatory Commission of the United Nations, *supra* Note 11, p. 62.

The subsequent practice of the parties to the General Convention also supports this view. At least eight States, including the United States, have become parties to the General Convention subject to reservations restricting or precluding the application of certain privileges and immunities as between those States and their nationals (13). The reservation of the United States, for example, provides that,

Paragraph (b) of section 18 regarding immunity from taxation and paragraph (c) of section 18 regarding immunity from national service obligations shall not apply with respect to United States nationals and aliens admitted to permanent residence.

The United Nations and at least one State Party to the General Convention informally expressed disagreement with the United States reservation and others like it. In their view, the obligation of States Parties to accord all privileges and immunities to qualified persons, including their own nationals, was so central to the proper functioning of the United Nations as to make those reservations inconsistent with the object and purposes of the General Convention (14). Both the reservations

13. One of those States subsequently withdrew that reservation. Romania, a State Party to the General Convention, has entered no comparable reservation.

14. See, e.g., Note No. 3822 from the Permanent Representative of the Kingdom of the Netherlands to the United Nations to the Secretary-General of the United Nations, date October 13, 1970.

and the resulting responses, however, demonstrate the view that, in the absence of a reservation, the privileges and immunities accorded by the General Convention under Section 18 to officials apply as between a State Party and its nationals.

The same conclusion applies equally to experts under Section 22 of the General Convention.

It is clear from this analysis of the terms of Article VI, section 22, and of its history and the practice that has evolved over the past forty years, that States Parties must accord the privileges and immunities set forth in that provision to its nationals who are experts on missions for the United Nations.

The Privileges and immunities a State Party must accord to experts who are its nationals are, of course, qualified in accordance with the general principles which informed the drafting of the General Convention.

One such principle was that "no official can have, in the country of which he is a national, immunity from being sued in respect of his non - official acts and from criminal prosecution" (15).

Thus, for example, if an individual serving as an expert were convicted of a serious non-political crime unrelated to the United Nations mission in the State of which he was a

15. Report of the Preparatory Commission of the United Nations, *supra* Note 11, p. 62.

national, that State would retain a sovereign right to imprison him even if this restricted his ability to perform his mission for the United Nations.

In such a case, the State of nationality would be obligated to afford the expert as full an opportunity to perform his mission as the circumstances reasonably would allow, but travel outside the State's jurisdiction and custody would not necessarily be required.

Mr. Mazilu has not been prosecuted for, or even accused of, any crime.

Therefore, in the view of the United States, the refusal of the Government of Romania to allow Mr. Mazilu to travel to Geneva, in the circumstances of the instant case, violates subsection (a) of section 22, which obligates Romania to accord Mr. Mazilu immunity from detention for the purpose of performing his official acts, i.e., the preparation and presentation of his report.

The Government of Romania refuses to grant Mr. Mazilu the necessary official authorization to travel to Geneva to perform his mission for the United Nations.

In that respect, the Government of Romania continues to detain Mr. Mazilu in Romania.

In addition, the refusal of the Government of Romania to allow the United Nations and Mr. Mazilu to communicate, in the circumstances of the instant case, violates subsection (d) of Article VI, section 22, obligating the Government of Romania to accord Mr. Mazilu the right to communicate with the United Nations.

CONCLUSION

Article VI, section 22 of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations applies in the case of Dumitru Mazilu, as Special Rapporteur of the Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and the Protection of Minorities. Pursuant to Article VI, section 22, the Government of Romania is obligated to permit communications between Mr. Mazilu and the United Nations and to allow Mr. Mazilu to travel to Geneva to perform his mission for the Sub-Commission.

**ACTUL FINAL
AL CONFERINȚEI PENTRU SECURITATE
ȘI COOPERARE ÎN EUROPA
- Helsinki, 1975 -**

**A. DECLARAȚIA PRIVIND PRINCIPIILE CARE GUVERNEAZĂ
RELAȚIILE RECIPROCE DINTRE STATELE PARTICIPANTE**

Statele participante,

Refirmând angajamentul lor în favoarea păcii, securității și dreptății, precum și a dezvoltării continue a relațiilor prietenești și cooperării,

Recunoscând că acest angajament, care reflectă interesele și aspirațiile popoarelor, constituie pentru fiecare stat participant o răspundere prezentă și viitoare, întărită de experiențele trecutului,

Reafirmând, în măsura în care sunt membri ai Națiunilor Unite și în conformitate cu scopurile și principiile Națiunilor Unite, sprijinul lor deplin și activ Organizației Națiunilor Unite și întăririi rolului și eficienței sale în consolidarea păcii, securității și justiției internaționale și în promovarea reglementării problemelor internaționale, precum și a dezvoltării relațiilor amicale și cooperării între state,

Exprimând adeziunea lor comună la principiile care sunt enunțate mai jos și care sunt în conformitate cu Carta Națiunilor Unite, precum și voința lor comună de a acționa, în aplicarea acestor principii, în conformitate cu scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite,

Declară hotărârea lor de a respecta și pune în practică, fiecare dintre ele în relațiile sale cu toate celelalte state participante, indiferent de sistemul lor politic, economic sau social, precum și de mărimea lor, situația lor geografică sau nivelul lor de dezvoltare economică, principiile următoare care sunt toate de importanță primordială și guvernează relațiile lor reciproce:

I. Egalitatea suverană, respectarea drepturilor inerente suveranității

Statele participante își vor respecta fiecare egalitatea suverană și individualitatea celui alt, precum și toate drepturile interente suveranității pe care le cuprinde suveranitatea lor, între care în special dreptul fiecărui stat la egalitate juridică, la integritate teritorială, la libertate și independență politică. Ele vor respecta, de asemenea, fiecare dreptul celui alt de a-și alege și dezvolta liber sistemul politic, social, economic și cultural, precum și dreptul de a-și stabili legile și reglementările.

În cadrul dreptului internațional, toate statele participante au drepturi și obligații egale. Ele vor respecta fiecare dreptul celui alt de a defini și conduce în mod liber relațiile sale cu alte state în conformitate cu dreptul internațional și în spiritul prezentei Declarații. Ele consideră că frontierele lor pot fi modificate, în conformitate cu dreptul internațional, prin mijloace pașnice și prin acord. Ele au, de asemenea, dreptul de a aparține sau nu organizațiilor internaționale, de a fi sau nu parte la tratate bilaterale sau multilaterale, inclusiv dreptul de a fi parte sau nu la tratate de alianță; ele au, de asemenea, dreptul de la neutralitate.

II. Nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forță

Statele participante se vor abține în relațiile lor reciproce, ca și în general în relațiile lor internaționale, de a recurge la folosirea forței sau la amenințarea cu forță, fie împotriva integrității teritoriale sau a independenței politice a oricărui stat, fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite și cu prezenta Declarație. Nici o considerație nu poate fi invocată drept justificare pentru a recurge la folosirea forței sau la amenințarea cu forță în contradicție cu acest principiu.

În consecință, statele participante se vor abține de la orice act care constituie o amenințare cu forță sau o folosire directă sau indirectă a forței împotriva altui stat independent. De asemenea, ele se vor abține de la orice manifestare de forță în scopul de a face un alt stat participant să renunțe la deplina exercitare a drepturilor sale suverane. De asemenea, ele se vor abține în relațiile lor reciproce și de la orice act de represalii cu forță.

Nici o asemenea folosire a forței sau amenințare cu forță nu va fi utilizată ca mijloc pentru a rezolva diferendele sau problemele care ar putea să ducă la diferende între ele.

III. Inviolabilitatea frontierelor

Statele participante consideră inviolabile, fiecare, toate frontierele celuilalt, precum și frontierele tuturor statelor din Europa, și în consecință ele se vor abține acum și în viitor de la orice atentat împotriva acestor frontiere.

În consecință, ele se vor abține, de asemenea, de la orice cerere sau de la orice act de acaparare și de uzurpare a întregului sau a unei părți a teritoriului oricărui stat independent.

IV. Integritatea teritorială a statelor

Statele participante vor respecta integritatea teritorială a fiecăruia din statele participante.

În consecință, ele se vor abține de la orice acțiune incompatibilă cu scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite, împotriva integrității teritoriale, a independenței politice sau a unității oricărui stat participant, și în special de la orice asemenea acțiune care constituie o folosire a forței sau amenințare cu forța.

Statele participante se vor abține, de asemenea, fiecare, de a face din teritoriul celuilalt obiectul unei ocupații militare sau al altor măsuri de folosire directă sau indirectă a forței în contradicție cu dreptul internațional sau obiectul unei dobândiri prin asemenea măsuri sau prin amenințarea cu ele. Nici o ocupație sau dobândire de această natură nu va fi recunoscută ca legală.

V. Reglementarea pașnică a diferendelor

Statele participante vor reglementa diferendele dintre ele prin mijloace pașnice, astfel încât să nu fie puse în pericol pacea și securitatea internațională și justiția.

Ele se vor strădui cu bună-credință și într-un spirit de cooperare să ajungă la o soluție rapidă și echitabilă pe baza dreptului internațional.

În acest scop, ele vor recurge la mijloace ca negocierea, ancheta, mediațiunea, concilierea, arbitrajul, reglementarea juridică sau alte mijloace pașnice la alegerea lor, inclusiv orice procedură de reglementare convenită prealabil diferendelor la care ele sunt părți.

În cazul în care nu se ajunge la o soluție prin folosirea unuia din mijloacele pașnice de mai sus, părțile în diferend vor continua să caute un mijloc reciproc acceptabil pentru a reglementa pașnic diferendul.

Statele participante, părți la un diferend între ele, precum și celelalte state participante, se vor abține de la orice acțiune care ar

putea agrava situația astfel încât să pună în pericol menținerea păcii și securității internaționale și prin aceasta să facă mai dificilă reglementarea pașnică a diferendului.

VI. Neamestecul în treburile interne

Statele participante se vor abține de la orice intervenție, directă sau indirectă, individuală sau colectivă, în treburile interne sau externe care intră în competența națională a altui stat participant, oricare ar fi relațiile lor reciproce.

Ele se vor abține în consecință de la orice formă de intervenție armată sau de amenințare cu o asemenea intervenție împotriva altui stat participant.

Ele se vor abține, de asemenea, în orice împrejurare, de la orice alt act de constrângere militară sau politică, economică ori de altă natură, tinzând să subordoneze intereselor lor exercitarea de către un alt stat participant a drepturilor inerente suveranității sale și prin aceasta să obțină un avantaj oarecare.

În consecință, ele se vor abține, între altele, de la sprijinirea, directă sau indirectă, a activităților teroriste sau a activităților subversive sau altele îndreptate spre răsturnarea violentă a regimului altui stat participant.

VII. Respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, inclusiv a libertăților de gândire, conștiință, religie sau de convingere.

Statele participante vor respecta drepturile omului și libertățile fundamentale, inclusiv libertatea de gândire, conștiință, religie sau de convingere pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie.

Ele vor promova și încuraja exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților civile, politice, economice, sociale, culturale și altele care decurg toate din demnitatea inerentă persoanei umane și sunt esențiale pentru libera și deplină sa dezvoltare.

În acest cadru, statele participante vor recunoaște și respecta libertatea individului de a profesa și practica, singur sau în comun, religia sau convingerea acționând după imperativele propriei sale conștiințe.

Statele participante pe teritoriul cărora există minorități naționale vor respecta dreptul persoanelor care aparțin acestor minorități la egalitate în fața legii, le vor acorda posibilitatea deplină de a se bucura

în mod efectiv de drepturile omului și libertățile fundamentale și, în acest mod, vor proteja interesele lor legitime în acest domeniu.

Statele participante recunosc importanța universală a drepturilor omului și libertăților fundamentale, a căror respectare este un factor esențial al păcii, justiției și bunăstării necesare pentru a asigura dezvoltarea relațiilor amicale și a cooperării între ele, ca și între toate statele.

Ele vor respecta în mod constant aceste drepturi și libertăți în relațiile lor reciproce și se vor strădui, individual și în comun, inclusiv în cooperare cu Națiunile Unite, să promoveze respectarea universală și efectivă a lor.

Ele confirmă dreptul individului de a cunoaște drepturile și îndatoririle sale în acest domeniu și de a acționa în consecință.

În domeniul drepturilor omului și libertăților fundamentale, statele participante vor acționa în conformitate cu scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite și cu Declarația universală a drepturilor omului. Ele își vor îndeplini, de asemenea, obligațiile așa cum sunt enunțate în declarațiile și acordurile internaționale referitoare la drepturile omului, inclusiv între altele, pactele internaționale referitoare la drepturile omului prin care ele ar putea fi legate.

VIII. Egalitatea în drepturi a popoarelor și dreptul popoarelor de a dispune de ele însele.

Statele participante vor respecta egalitatea în drepturi a popoarelor și dreptul lor de a dispune de ele însele, acționând în mod permanent în conformitate cu scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite și cu normele corespunzătoare ale dreptului internațional, inclusiv cele care se referă la integritatea teritorială a statelor.

În virtutea principiului egalității în drepturi a popoarelor și dreptului lor de a dispune de ele însele, toate popoarele au în permanență dreptul, în deplină libertate, de a determina așa cum doresc și atunci când doresc statutul lor politic intern și extern, fără nici un amestec din afară și de a îndeplini conform voinței lor dezvoltarea lor politică, economică, socială și culturală.

Statele participante reafirmă importanța universală a respectării și exercitării efective a egalității în drepturi a popoarelor și dreptului lor de a dispune de ele însele pentru dezvoltarea de relații prietenești între ele

ca și între toate statele; ele reamintesc, de asemenea importanța eliminării oricărei forme de încălcare a acestui principiu.

IX. Cooperarea între state

Statele participante vor dezvolta cooperarea lor, fiecare cu celălalt și cu toate statele, în toate domeniile, în conformitate cu scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite. În dezvoltarea cooperării lor, statele participante vor acorda o importanță deosebită domeniilor astfel cum sunt stabilite în cadrul Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, fiecare dintre ele aducându-și contribuția în condiții de deplină egalitate.

Ele se vor strădui, dezvoltând cooperarea lor pe bază de egalitate, să promoveze înțelegerea și încrederea reciprocă, relații amicale și de bună vecinătate între ele, pacea internațională, securitatea și justiția. Ele se vor strădui, de asemenea, dezvoltând cooperarea lor, să ridice bunăstarea popoarelor și să contribuie la îndeplinirea aspirațiilor lor, între altele prin avantajele care rezultă dintr-o cunoaștere mutuală crescândă și din progresele și realizările în domeniile economic, științific, tehnologic, social, cultural și umanitar. Ele vor lua măsuri menite să creeze condiții favorabile pentru a face aceste avantaje accesibile tuturor; ele vor lua în considerație interesul tuturor de reducere a diferențelor de nivel de dezvoltare economică și îndeosebi interesul țărilor în curs de dezvoltarea din lumea întreagă.

Ele confirmă că guvernele, instituțiile, organizațiile și persoanele au de jucat un rol corespunzător și pozitiv, contribuind la realizarea acestor obiective ale cooperării lor.

Ele vor tinde, prin creșterea cooperării lor așa cum se prevede mai sus, să dezvolte relații mai strânse între ele pe o bază mai bună și mai durabilă, în interesul popoarelor.

X. îndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor asumate conform dreptului internațional

Statele participante își vor îndeplini cu bună-credință obligațiile ce le revin în conformitate cu dreptul internațional, atât obligațiile care decurg din principiile și normele general recunoscute ale dreptului internațional, cât și obligațiile care decurg din tratate sau alte acorduri, în conformitate cu dreptul internațional, la care sunt părți.

în exercitarea drepturilor lor suverane, inclusiv a dreptului de a-și stabili legile și reglementările, ele se vor conforma obligațiilor juridice care le revin în virtutea dreptului internațional; de asemenea, ele vor ține seama în mod corespunzător de prevederile Actului final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa și le vor pune în aplicare.

Statele participante confirmă că în caz de conflict între obligațiile membrilor Națiunilor Unite în virtutea Cartei Națiunilor unite și obligațiile lor în virtutea oricărui tratat sau alt acord internațional, obligațiile lor în virtutea Cartei vor prevala, în conformitate cu articolul 103 din Carta Națiunilor Unite.

*în Dreptul Internațional Public, voi
Prof.univ.dr. Dumitru Mazilu
Ed. Lumina Lex, 2001*

CONTENT

INTRODUCTION

CHAPTER I: From Versailles, 1918, to Paris, 1947.

CHAPTER II: Relations of România with the United States during the Cold War.

CHAPTER III: The "Golden Period" (1967-1981).

CHAPTER IV: "The Absurd Conflict". The last years of Ceaușescu.

CHAPTER V: Romanian - American relations in the '90ies;

CHAPTER VI: Road from NATO REJECTION to NATO JOINING by România in 2002 and then on to privileged relationships with the United States.

CHAPTER VII: The new Geopolitical and Strategical Context after 1989.

CHAPTER VIII: United States of America - European Power.

CHAPTER IX: Stand of România in the new continental Geopolitical Equation and General Coordinates of Strategic Partnership between România and the US.

CHAPTER X: Conclusions
Notes and Bibliography

GENERAL BIBLIOGRAPHY

ANNEXES

RESUME

Romania - United States of America. From the Cold War to the Antiterrorist Coalition

RESUME

The first chapter is devoted to the debates and sessions of the Paris peace conference started in 1919 when România and the United States will be, literally, in the trenches of diplomacy, by alternating negotiations and pressure, confrontation and consultations in a genuine political, economic and diplomatic multilateral battle which resulted among other things in the consecration of the national desideratum of Greater România.

Ambiguity of bilateral relations will be continued in fact all along the inter-war period of time, marked by diverging interests of Romanian and American capital but also by exemplary international cooperation actions such as the adoption of the Briand - Kellogg Pact focused on renunciation of war in relations among the states of the world.

In **the second chapter** World War Two finds the two countries in two opposed camps while after the war the roles continue for about half a century during the "cold war" in the battle between capitalism and communism.

The third chapter is devoted to Romanian-American relations in the contemporary period and it is opened not by chance by what was called "the golden era" of those relations when România was the "best partner" of Washington and received the most favored nation treatment year after year while top level dialog is customary in the relations between the two states. Of course one's own interests are also called upon to play the main role this time as well. US on the one hand wanted to encourage "Romanian differentiation" inside the communist system seeking to open a larger wound inside the afore mentioned system. On the other hand România was seeking to strengthen domestic system and emancipation from under the Soviet leadership, the relations with the US together with the most favored nation status having been a strategic objective for

that stage, the treatment being seen as a political instrument in the first place.

The fourth chapter speaks about Ceausescu's last years. The worsening of Romanian - American relations alongside diverging interests and the start of activity of a major player on the stage of the world, Michail Gorbachev, have led to the "diplomacy of the absurd" which opposed the United States as a promoter of human rights engaged in diplomatic battle with a Stalinistic type communist regime in Bucharest.

The fifth's and the sixth chapters are devoted to the Romanian-American relations in the '90ies. As a follow-up the Revolutionary year 1989 finds România uncoupled and disconnected from the main power centers exactly when they tried and took action to transform contemporary world. Rebuilding relations with Washington by Romania, the extremely difficult road for getting back the most favored nation status - also seen as a political signal - as well as normalization of political relations is seen and depicted in the book step by step starting with the zero moment of the Revolution of 1989 and until the consecration of Strategic partnership with the US in 1997, to our country's NATO joining in 2002, as they have been fundamental political and diplomatic actions of new România.

Chapter VII is about the new geopolitical and strategical context after 1989. A new century and millennium has started. In this chapter it is demonstrated that in the new century and millennium by using scientific arguments that globalization is very powerful and as powerful is the integrational phenomenon over International Law and its institutions including the relations among and between contemporary states including the relations between Romania and the United States. Starting from the reconfiguration of the geopolitical and strategic context in the global sphere, especially in the European one, this chapter demonstrates how the great processes of integration which are now in motion - so to speak, such as the European Union, CIS, NAFTA and the Asia - Pacific Area - have brought about major re-orientation including for the United States, as the one and only global power now, and also for the small and medium sized states

România included, which must survive and even play first rank roles in the new international political structure.

For instance the United States as super-power and in the same time as an european power – **Chapter VIII** - must obey its own interests and hence build political, military and economic structures all having major strategic impact in South Eastern Europe, the exact area where Romania is placed and where we do play a front ranking role. In its turn Romania which is a national state situated at the outskirts, if we may use this notion, of the Western European system, must play its role of buffer area between the East and the West, and given this equation, it has the major interest to develop strategic partnership with the United States, as NATO member, also a EU member, thus placing itself in a new cycle of historical development.

Coordinates of development of political, commercial and strategic - military relations between Romania and the United States after 2000 are analysed in the sphere of the new place of Romania in the present geopolitical and continental equation. **Chapter IX** is about all this coordinates.

The CONCLUSIONS Chapter is devoted to a review of the main elements of Romanian - United States relations along centuries and also deals with a number of thoughts regarding the nature of relations of the USA with the small and medium sized countries, placing US - Romanian relations in the focus.

Given the general tension generated by the necessity of following one's own interests and/versus the legal values freely accepted, meaning norms and principles of the International Law, we have written about the development of the general, political, economic and strategic relations between Romania and the United States. As always in the history of mankind the reaching of the goals of each party had to be assisted by dialog and cooperation so that mutual interest be observed. Romania and the United States have found a joint road toward the future, both staying the same course.
